

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJ ZA DJECU**

**IZVJEŠĆE O RADU
PRAVOBRANITELJA ZA DJECU
ZA 2007. GODINU**

Zagreb, ožujak 2008. godine

pravobraniteljica za djecu
www.dijete.hr

SADRŽAJ

1	UVOD.....	8
2	PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE.....	10
2.1	<i>OSOBNNA PRAVA .....</i>	<i>11</i>
2.1.1	Pravo na privatnost	12
2.1.2	Pravo na život	16
2.1.3	Pravo na saznanje vlastitog podrijetla i pravo na prijavu rođenja	17
2.1.4	Pravo na osobno ime.....	17
2.1.5	Pravo na zaštitu od protupravnog odvođenja i ne vraćanja djeteta	18
2.1.6	Skrbnništvo.....	21
2.1.7	Susreti i druženja s djedom i bakom.....	22
2.1.8	Pravo na stjecanje državljanstva i ostala osobna prava.....	22
2.1.9	Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	22
2.1.9.1	Manipulacija djetetovim pravom na susrete i druženje s roditeljem s kojim ne živi... 27	
2.1.9.2	Uzdržavanje	30
2.1.9.3	Udomiteljstvo.....	33
2.1.10	Pravo na zaštitu od nasilja.....	37
2.1.10.1	Nasilje u obitelji	39
2.1.10.2	Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	43
2.1.10.3	Nasilje u institucijama.....	49
2.1.10.4	Ostalo nasilje.....	51
2.2	<i>PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE.....</i>	<i>53</i>
2.3	<i>OBRAZOVNA PRAVA.....</i>	<i>55</i>
2.4	<i>ZDRAVSTVENA PRAVA .....</i>	<i>62</i>
2.5	<i>SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA .....</i>	<i>67</i>
2.6	<i>KULTURNA PRAVA .....</i>	<i>73</i>
2.7	<i>PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA .....</i>	<i>77</i>
2.7.1	Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te prava oštećenika.....	78
2.7.2	Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine.....	81
2.7.3	Pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta, pravo na dostojanstvo u kaznenom postupku	83
2.8	<i>OSTALA PRAVA.....</i>	<i>85</i>
2.8.1	Zaštita prava na nediskriminaciju	86
3	PRIJEDLOZI ZA PODUZIMANJE MJERA ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE I PROMICANJA PRAVA I INTERESA DJECE.....	88
3.1	<i>PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU.....</i>	<i>88</i>
3.1.1	Oštećenje vida.....	92
3.1.2	Oštećenje sluha.....	94
3.1.3	Poremećaji govorno-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju	95
3.1.4	Tjelesni invaliditet	95
3.1.5	Intelektualne teškoće	97
3.1.6	Poremećaji u ponašanju uvjetovani organskim faktorima ili progredirajućim psihopatološkim stanjem	98
3.1.7	Autizam	100
3.1.8	Postojanje više vrsta i stupnjeva teškoća u psihofizičkom razvoju.....	102
3.2	<i>PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA .....</i>	<i>103</i>

3.3	<i>PRAVA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU</i>	106
3.4	<i>ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE SPORTOM</i>	116
3.5	<i>PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU</i>	122
3.6	<i>ZAŠTITA DJECE KOJA SU GOSPODARSKI ISKORIŠTAVANA</i>	128
3.7	<i>ZAŠTITA I PROMICANJE PRAVA DJECE I MEDIJI</i>	131
3.7.1	Kršenje prava djece u medijima.....	134
3.7.1.1	Medijska slika djeteta - stereotipi i predrasude.....	134
3.7.1.2	Ugrožavanje djetetovog prava na privatnost.....	135
3.7.1.3	Izloženost djece potencijalno štetnim medijskim sadržajima.....	138
3.7.1.4	Zanemareno pravo djece na dobivanje primjerenih informacija i nedostatak pozitivnih sadržaja u medijima.....	140
3.7.2	Aktivnosti ureda na zaštiti i promicanju prava djece u medijima.....	141
3.8	<i>DJECA I INDUSTRIJA OGLAŠAVANJA</i>	143
3.9	<i>EKOLOŠKA ZAŠTITA DJECE</i>	148
3.10	<i>PRAVILNA PREHRANA</i>	150
3.11	<i>ZDRAVSTVENI ODGOJ I OBRAZOVANJE</i>	151
3.12	<i>PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE</i>	155
3.13	<i>ZAŠTITA DJECE OD PORNOGRAFIJE</i>	158
3.14	<i>ZAŠTITA DJECE U PROMETU</i>	160
3.15	<i>ZAŠTITA DJECE OD TJELESNOG KAŽNJAVANJA</i>	162
3.16	<i>STRUČNA RASPRAVA "BAZA PODATAKA O POČINITELJIMA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE</i>	163
3.17	<i>PRAVO NA POSVOJENJE</i>	165
3.18	<i>MANIPULACIJA DJECOM U POLITIČKE SVRHE</i>	168
4	SUDJELOVANJE U JAVNIM AKTIVNOSTIMA USMJERENIM PREMA POBOLJŠANJU POLOŽAJA DJECE	168
4.1	<i>NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE</i>	168
4.2	<i>NACIONALNI PROGRAM ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA</i>	169
4.3	<i>ZAŠTITA DJECE KOJA PROSE</i>	170
4.4	<i>UNICEF-OV PROGRAM "RANI RAZVOJ I POTICAJNO RODITELJSTVO"</i>	171
4.5	<i>MEĐUNARODNO OBILJEŽAVANJE 19. STUDENOGA - SVJETSKOG DANA PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA DJECE</i>	172
5	PREPORUKE ZA PODUZIMANJE MJERA ZA SPRJEČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA KOJA UGROŽAVAJU PRAVA I INTERESE DJECE	173
5.1	<i>PREPORUKA O ZAŠTITI OD UGROŽENOSTI ZDRAVLJA I ŽIVOTA DJECE U SISKU ZBOG INDUSTRIJSKOG ONEČIŠĆENJA</i>	173
5.2	<i>PREPORUKA O SLIKOVNICI "SPALIONICA SMEĆA - ČISTIONICA"</i>	174
5.3	<i>PREPORUKA O SPONZORSKIM UGOVORIMA</i>	176
5.4	<i>PORUKA POLITIČARIMA U POVODU IZBORNE KAMPANJE: DJECA NEMAJU PRAVO GLASA, ALI IMAJU SVOJA PRAVA</i>	177

5.5	<i>PREPORUKA RODITELJIMA: SPRIJEČIMO UTAPANJE DJECE</i>	177
5.6	<i>PREPORUKA U CILJU SMANJENJA SMRTNOSTI NOVOROĐENČADI</i>	178
5.7	<i>PREPORUKA ZA ZAŠTITU DJECE U ŽELJEZNIČKOM PROMETU</i>	178
5.8	<i>PREPORUKA VIJEĆU ZA NACIONALNI KURIKULUM ZA PREDŠKOLSKI, OSNOVNOŠKOLSKI I SREDNJOŠKOLSKI SUSTAV ODGOJA I OBRAZOVANJA</i>	179
5.9	<i>PREPORUKA O UVOĐENJU BESPLATNOG SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA</i>	179
5.10	<i>PREPORUKA O ŠKOLSKIM UDŽBENICIMA</i>	180
5.11	<i>PREPORUKA O NEPRIHVATLJIVOSTI IZLETA ŠKOLA I VRTIĆA U TRGOVAČKE CENTRE</i>	181
5.12	<i>ZAŠTIĆENOST DJECE U MANIFESTACIJI “MARATON BEBA”</i>	182
5.13	<i>PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE OD ZLOUPORABE ALKOHOLA, SUKLADNO ZAKONU O UGOSTITELJSTVU I ZAKONU O TRGOVINI</i>	183
5.14	<i>PREPORUKA O OGLAŠAVANJU U ŠKOLAMA</i>	185
5.15	<i>PREPORUKA POVODOM OBJAVLJIVANJA OGLASA PORNOGRAFSKOG SADRŽAJA</i> .	186
5.16	<i>PREPORUKA O SPECIJALIZACIJI ZA ODVJETNIKE KOJI ZASTUPAJU DJECU</i>	187
5.17	<i>PREPORUKA O SIGURNOSTI DJECE U ŠKOLSKIM AUTOBUSIMA I OSOBNIM AUTOMOBILIMA</i>	189
5.18	<i>PREPORUKA O UVOĐENJU KOLEGIJA O NASILJU NAD I MEĐU DJECOM NA FAKULTETE</i>	190
5.19	<i>PREPORUKA ZA OSNIVANJE POLIKLINIKE ZA ZAŠTITU DJECE U DALMATINSKOJ REGIJI</i>	191
5.20	<i>PREPORUKA O USPOSTAVLJANJU BAZE PODATAKA O POČINITELJIMA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE</i>	192
6	SUDJELOVANJA U POSTUPKU IZRADE NACRTA PRIJEDLOGA PROPISA KOJI SE ODOSE NA PRAVA DJECE ILI KOJIMA SE UREĐUJU PITANJA OD ZNAČAJA ZA DJECU I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENE ZAKONA I PROPISA KOJI SE ODOSE NA PRAVA I ZAŠTITU DJECE	193
6.1	<i>ZAKON O PRAVNOJ POMOĆI</i>	193
6.2	<i>ZAKON O ORUŽJU</i>	193
6.3	<i>ZAKON O IZVRŠENJU SANKCIJA IZREČENIH MALOLJETNICIMA ZA KAZNENA DJELA I PREKRŠAJE</i>	194
6.4	<i>ZAKON O STRANCIMA</i>	195
6.5	<i>ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA</i>	195
6.6	<i>ZAKON O AUDIOVIZUALNIM DJELATNOSTIMA</i>	196
6.7	<i>ZAKON O PRAVOBRANITELJU ZA OSOBE S INVALIDITETOM</i>	197
6.8	<i>ZAKON O DOPLATKU NA SLJEPOĆU</i>	197
6.9	<i>ZAKON O ELEKTRONIČKIM MEDIJIMA</i>	197
6.10	<i>OBITELJSKI ZAKON</i>	198
6.11	<i>ZAKON O AZILU</i>	199
6.12	<i>ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI</i>	199

6.13	ZAKON O UDOMITELJSTVU.....	200
6.14	NACRT PLANA PROGRAMSKIH AKTIVNOSTI VLADE RH I FONDA UJEDINJENIH NARODA ZA DJECU OD 2007. DO 2011.....	200
6.15	NACIONALNA STRATEGIJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI OD 2008. DO 2010. GODINE.....	201
7	OBILAZAK DJECE KOJA BORAVE ILI SU PRIVREMENO, ODNOSNO TRAJNO SMJEŠTENA KOD FIZIČKIH I PRAVNIH OSOBA I DRUGIH PRAVNIH SUBJEKATA NA TEMELJU POSEBNIH PROPISA I OBILAZAK DRUGIH INSTITUCIJA U KOJIMA SE NALAZE DJECA.....	201
7.1	USTANOVE SOCIJALNE SKRBI.....	202
7.1.1	Domovi za tjelesno ili mentalno oštećene osobe.....	202
7.1.2	Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju.....	203
7.1.3	Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.....	209
7.2	INSTITUCIJE ZA SMJEŠTAJ DJECE I ODRASLIH - ŽRTAVA OBITELJSKOG NASILJA.....	211
7.3	ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE.....	214
7.4	ZDRAVSTVENE USTANOVE.....	214
7.4.1	Klinika za pedijatriju KBC Zagreb.....	214
7.4.2	Pedijatrijski odjel Opće bolnice Dubrovnik.....	216
7.4.3	Pedijatrijski odjel i rodilište Opće bolnice Šibenik.....	217
7.5	KAZNENE USTANOVE.....	219
7.5.1	Odgojni zavodi.....	220
7.5.2	Kaznionice i zatvori.....	220
7.5.2.1	Kaznene ustanove u zagrebačkoj regiji.....	220
7.5.2.2	Kaznene ustanove u osječkoj regiji.....	220
7.5.2.3	Kaznene ustanove u splitskoj regiji.....	221
7.5.2.4	Kaznene ustanove u riječkoj regiji.....	222
8	OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA I DOBROBITI DJECE.....	225
8.1	IZLAGANJA I SUDJELOVANJA.....	225
8.1.1	Nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje.....	226
8.1.2	Zdravstvena prava djece.....	227
8.1.3	Škola i dječja prava.....	227
8.1.4	Djeca s teškoćama u razvoju.....	228
8.1.5	Zaštita djece u medijima.....	229
8.1.6	Promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu djece.....	230
8.2	MEDUINSTITUCIONALNA SURADNJA.....	231
8.3	SURADNJA S NEVLADINIM UDRUGAMA.....	235
8.4	IZDAVAŠTVO I PROMIDŽBENA DJELATNOST.....	236
9	SUSRETI, SURADNJA I DRUŽENJA S DJECOM.....	237
9.1	DJECA U UREDU PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU.....	237
9.2	SUSRETI S DJECOM IZVAN UREDA.....	238
9.3	SUSRETI S DJECOM NA DRUGIM SKUPOVIMA ZA DJECU.....	239
10	MEĐUNARODNA SURADNJA.....	239
10.1	SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA.....	239

10.1.1	Globalna mreža pravobranitelja za djecu.....	239
10.1.2	Godišnja skupština ENOC-a u Barceloni.....	240
10.1.3	Izjava ENOC-a o implementaciji preporuka iz studije UN-a o nasilju nad djecom.....	240
10.1.4	Radna skupina ENOC-a za pripremu izjave o djeci s teškoćama u razvoju.....	241
10.1.5	Neformalna mreža pravobranitelja za djecu u Jugoistočnoj Europi.....	241
10.1.6	Izvešće prema dodatnom protokolu prema konvenciji UN-a o pravima djeteta, o sudjelovanju djece u oružanim sukobima.....	241
10.1.7	Zasjedanje opće skupštine UN-a posvećeno djeci.....	242
10.1.8	Sudjelovanje u radu komisije UN-a za položaj žena.....	242
10.1.9	Sastanak s predstavnicama UNICF-a.....	242
10.1.10	Sastanak o seksualno iskorištavanju i nestaloj djeci.....	243
10.1.11	Međunarodno obilježavanje 19. Studenoga - Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece.....	243
10.2	<i>BILATERALNA SURADNJA</i>	243
10.2.1	Predstavnici zemalja članica ENOC-a u radnom posjetu Hrvatskoj.....	243
10.2.2	Radni posjet pravobraniteljici za djecu Republike Poljske.....	244
10.2.3	Posjet stručnjaka iz Ruske federacije.....	244
10.2.4	Posjet predstavnica organizacije “Spasimo djecu” iz Švedske.....	244
10.2.5	Razvojna pomoć Republike Hrvatske.....	244
10.2.6	Posjet izaslanstva s Kosova.....	244
10.2.7	Sastanak s Alfonsom Peetersom iz Europske komisije.....	245
10.2.8	Konzultativni rad na zaštiti djece u Crnoj Gori.....	245
10.3	<i>MEĐUNARODNE KONFERENCIJE, SEMINARI I STRUČNI SKUPOVI UZ SUDJELOVANJE PREDSTAVNIKA UREDA</i>	245
10.3.1	Međunarodna konferencija: zlostavljanje i zanemarivanje djece. Činjenice. Susret eksperata.....	245
10.3.2	Međunarodni seminar “Djeca u uličnim situacijama - prevencija, intervencija, pravilan pristup”.....	245
10.3.3	Konferencija Vijeća Europe o međunarodnom pravosuđu za djecu.....	245
10.3.4	Seminar u Bukureštu “Suzbijanje seksualnog iskorištavanja djece”.....	246
10.3.5	11. Europska regionalna konferencija o zlostavljanju i zanemarivanju djeteta.....	246
10.3.6	Međunarodni seminar: “Etika i briga o djeci: zajednički angažman”.....	246
10.3.7	“Povjeravanje djece i moguće posljedice - međunarodni aspekti”.....	246
10.3.8	Druga međunarodna konferencija “Istraživanje s djecom i za djecu”.....	247
11	RAD REGIONALNIH UREDA	247
11.1	<i>SPLITSKI URED</i>	248
11.2	<i>OSJEČKI URED</i>	251
11.3	<i>RIJEČKI URED</i>	253
12	USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	256
12.1	<i>USTROJ</i>	256
12.2	<i>FINACIJSKO POSLOVANJE</i>	258
13	ZAKLJUČAK	259

1 UVOD

Pravobranitelj za djecu, sukladno članku 18. Zakona o pravobranitelju za djecu, dužan je jednom godišnje podnijeti izvješće o svom radu Hrvatskom saboru.

Raspravu o prošlogodišnjem Izvješću proveli su: Odbor za Ustav, Poslovnik i politički sustav, Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odbor za ravnopravnost spolova i Odbor za obitelj, mladež i šport Hrvatskoga sabora. U mišljenju Vlade Republike Hrvatske istaknuto je da je Vlada upoznata s Izvješćem o radu pravobranitelja za djecu te da je zadužila nadležna tijela državne uprave da, u okviru svog djelokruga poduzmu odgovarajuće mjere radi otklanjanja nepravilnosti navedenih u Izvješću, kao i da u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom za djecu dodatno razmotre pojedine primjedbe, s ciljem njihovog što bržeg otklanjanja. Hrvatski je sabor jednoglasno donio Zaključak kojim se prihvaća Izvješće o radu pravobranitelja za djecu za 2006. godinu.

Godišnje izvješće pravobraniteljice za djecu prikaz je rada Ureda i podataka o stupnju poštivanja odnosno ugroženosti dječjih prava, a način njegove izrade i prikaz podataka slijedi metodologiju korištenu u prošlogodišnjem izvješću. U prvom dijelu, prikazane su povrede pojedinačnih prava djece i postupanje Ureda s tim u vezi, a u drugom dijelu navodimo opće inicijative Ureda te prijedloge za poduzimanje mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece.

Tijekom 2007. godine, a temeljem uočene potrebe proširenja rada na regionalnu razinu, otvorili smo urede u Splitu, Osijeku i Rijeci te na taj način omogućili pristupačnost Ureda strankama, ali i lakše, učinkovitije operativno djelovanje savjetnika izdvojenih ureda na tim područjima. Ovo je i ostvarenje jedne od preporuka koju je Republici Hrvatskoj uputio Odbor za prava djeteta Ujedinjenih naroda. Ured u Splitu u protekloj godini radio je deset mjeseci, Ured u Osijeku sedam, a Ured u Rijeci tri mjeseca. U regionalnim uredima zaposlen je po jedan savjetnik/ica.

U 2007. godini, Ured je postupao u 1737 novih predmeta, od kojih su 847 bile pojedinačne prijave povreda prava djece, a 890 opće inicijative Ureda. Uz 847 novih pojedinačnih povreda, postupali smo i u 347 pojedinačnih prenesenih predmeta od ranije, jer nerijetko situacija nalaže da se slučaj prati i poduzimaju mjere tijekom duljeg razdoblja, što znači da se tijekom 2007. godine postupalo u 1194 pojedinačna predmeta. Broj pojedinačnih prijava kao i broj općih inicijativa u odnosu na 2006. godinu povećao se u 2007. godini za oko 63 %, čemu je zasigurno doprinijela i naša prisutnost u regijama te veća i izraženija vidljivost rada Ureda općenito.

Iz broja predmeta je vidljivo, kako smo jednako posvećeni radu s pojedinačnim pritužbama odnosno povredama prava pojedine djece kao i općenitim inicijativama čiji se učinci odnose na svu djecu ili veći broj njih.

Kao i prethodne godine, važnim smatramo napomenuti ostvarivanje utjecaja Ureda kroz rad i sudjelovanje na saborskim Odborima, gdje smo aktivno sudjelovali (kroz primjedbe i prijedloge) u izradi propisa koji se odnose na djecu. Ovakvu praksu ocjenjujemo pozitivnom te ćemo to i ubuduće činiti kad god nam se pruži prilika.

Ono što bismo željeli istaknuti je kako je uloga pravobraniteljice za djecu, kao zaštitnice i promicateljice dječjih prava u društvu prepoznata, no istovremeno zabrinjava što se u javnosti nerijetko krivo percipiraju njezine nadležnosti i mogućnosti djelovanja, kako od

strane pojedinaca tako i od strane društvenih subjekata. Česte su situacije da se institucija Pravobranitelja za djecu koristi kao paravan za ostvarenje vlastitog interesa odrasle osobe, da se pojačaju neki vlastiti zahtjevi i osobna pozicija odraslih, pri čemu se interes djeteta zanemaruje. Uključivanje pravobraniteljice u konkretnim pojedinačnim slučajevima, omogućuje samo uvid u način ostvarivanja zaštite dječjih prava i ne utječe na samostalnost u rješavanju nadležnih tijela budući je temeljni posao Ureda pravobraniteljice za djecu da prati sva područja života i prava djece, sagledava cjelinu, procjenjuje može li se bolje postupati u zaštiti djece, ukazuje na nepravilnosti i potiče nadležne na aktivnost, te predlaže aktivnosti proizišle iz cjelovitog pogleda i pregleda.

Ohrabruje nas činjenica da je Vlada Republike Hrvatske u dokumentu “Strateški okvir za razvoj 2006.-2013.” prepoznala i vrlo jasno istakla da je odnos društva prema djeci slika samoga društva. S obzirom na takvu orijentiranost, nadamo se da će se ostvariti zacrtano a to je “...ojačati ulogu dječjeg pravobranitelja i povećati ulaganja i izdvajanja za dio socijalnog sustava koji se bavi djecom i obiteljima.” U tom smislu, Hrvatskom Saboru predstavili smo i naše prijedloge za izmjene Ustava Republike Hrvatske, za koje se nadamo da će biti usvojene, kojima bi prava djece i njihov položaj u društvu, usmjerenost na njihovu dobrobit i proklamiranu brigu bolje i aktivnije pozicionirale, davanjem značaja koji im pridaje i Konvencija o pravima djeteta.

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2007. godine postupao po 1737 novih predmeta, od kojih su 847 bile pojedinačne prijave povreda prava djece, a 890 opće inicijative.

Tijekom 2007. godine, Ured je postupao po ukupno 1194 pojedinačnih prijava povreda prava, s obzirom da je iz prethodnih izvještajnih razdoblja preneseno 347 predmeta, kao što je prikazano u tablici jedan.

Vrste prava	Broj predmeta otvorenih u 2007.	Broj prenesenih predmeta	Ukupno
Osobna prava	557	243	800
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	3	16
Obrazovna prava	105	37	142
Zdravstvena prava	22	7	29
Socijalna prava	26	6	32
Ekonomska prava	57	12	69
Kulturna prava	11	5	16
Pravosudno-zaštitna prava	30	14	44
Ostalo	26	20	46
Ukupno	847	347	1194

Tablica 1

Ured je, od svog početka rada 2003. godine, zaprimio i postupao u 2199 pojedinačnih predmeta, od kojih su 1495 arhivirani do 31. 12. 2007. godine, što je vidljivo iz tablice dva.

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	Ukupno
Zaprimljeno	52	479	416	405	847	2199
Arhivirano	1	192	495	339	468	1495

Tablica 2

Uz postupanje u pojedinačnim slučajevima prijave povreda prava, Uredu se svakodnevno obraćaju brojne osobe putem telefona, uglavnom tražeći pravni savjet, informaciju, uputu ili podršku dok se neki obraćaju kako bi ukazali na područja kršenja dječjih prava. Znakovito je da je Ured prepoznat kao mjesto na kojem se mogu dobiti pravodobne i korisne informacije iz raznih područja, ali i mjesto koje je, za razliku od nadležnih tijela koja su prema navodima stranaka nedostupna, pristupačno i lako dostupno građanima.

Tijekom 2007. godine, od 847 pojedinačnih novozaprimljenih prijava, ponovno se najveći dio, 557 prijava (65%), odnosio na povrede osobnih prava djece. Važno je istaknuti da se unutar skupine osobnih prava, po broju prijava povreda prava, kao i prethodnih godina, ponovno posebno ističu dvije grupe, i to pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb sa 236 prijava (28%) i pravo na zaštitu od nasilja sa 235 prijava (28%) te su ova područja obrađena u zasebnim poglavljima ovoga izvješća. Pod nazivom “ostalo” svrstano je 26 prijava (3%), koje zbog različite strukture, ali i nenadležnosti Ureda pravobraniteljice za djecu, nismo mogli svrstati u naprijed navedene skupine.

2.1 OSOBNA PRAVA

Osobna prava djece odnose se na: pravo na život, pravo na saznanje podrijetla, pravo na prijavu rođenja, pravo na osobno ime, pravo stjecanja državljanstva, pravo na očuvanje osobnosti, pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb, pravo na privatnost, pravo na čast i ugled, pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, pravo na zaštitu od protupravnog odvođenja i nevraćanja djeteta, skrbništvo, pravo na sklapanje braka, susrete i druženja s djedom i bakom te na ostala osobna prava.

Tijekom izvještajnog razdoblja, Ured je zaprimio ukupno 557 prijava koje su se odnosile na povredu osobnih prava djece. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja prenijeta su ukupno 243 predmeta tako da je tijekom 2007. postupano u 800 prijava, koje su se odnosile na povredu osobnih prava djeteta.

Osobna prava	Ukupan broj predmeta	Ukupan broj djece
Pravo na život	6	10
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	11	11
Pravo na prijavu rođenja	4	8
Pravo na osobno ime	4	4
Pravo na stjecanje državljanstva	5	18
Pravo na očuvanje osobnosti	-	-
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	236	354
Pravo na djetetovu privatnost	39	90
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	235	856
Pravo na zaštitu od protupravnog odvođenja i ne vraćanja djeteta	3	3
Skrbništvo	3	3
Pravo na sklapanje braka	-	-
Susreti i druženja s djedom i bakom	8	11
Ostalo	3	5
Ukupno	557	1373

Tablica 3

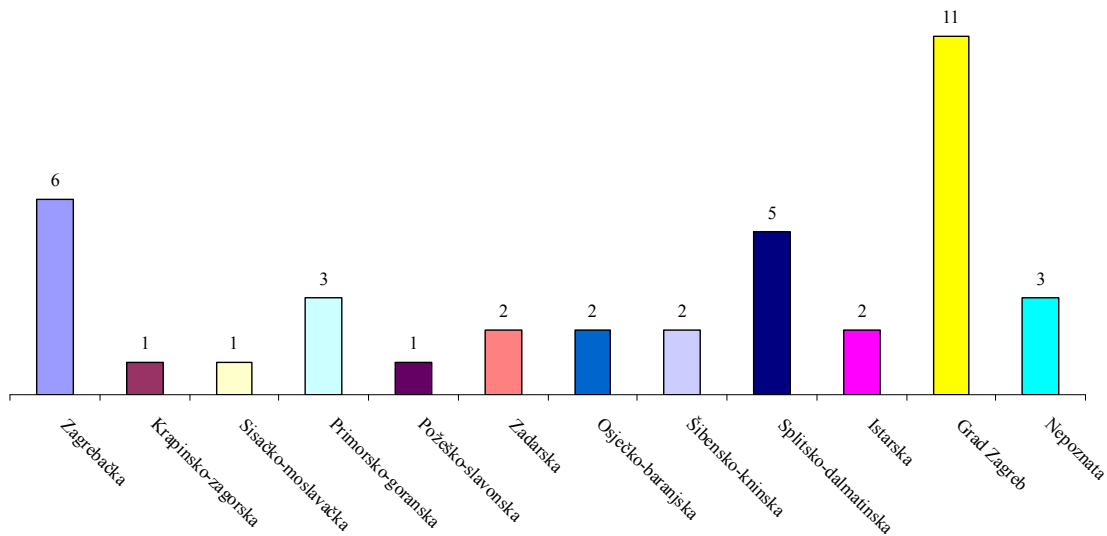
Kao što je vidljivo iz tablice tri, najveći broj prijava (235) odnosio se na povredu prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja te na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (236), pa su te vrste povreda, zbog velike zastupljenosti, posebno obrađene.

Od 86 preostalih prijava povreda osobnih prava, najviše se odnosilo na povredu prava na djetetovu privatnost, dok su povrede preostalih osobnih prava bile zastupljene u manjem broju, no one su indikativne i ukazuju na probleme s kojima se prijavitelji susreću u određenim područjima ostvarivanja prava djece.

2.1.1 PRAVO NA PRIVATNOST

Načini zaštite prava djece na privatnost trebaju biti sukladni članku 16. Konvencije o pravima djeteta, Ustavu te hrvatskim propisima kojima su regulirani.

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2007. godine zaprimio 39 pojedinačnih prijava kojim je zatražena zaštita privatnosti djeteta. Zaštita je zatražena za 90 djece, od kojih je samo jedno dijete osobno prijavilo povredu prava, a za ostale su podnositelji bili uglavnom roditelji i ustanove. Ured je postupao i na svoju inicijativu.

Prijave povrede privatnosti odnosile su se na:

- povredu privatnosti djece u medijima;
- zaštitu osobnih podataka djece i način njihovog prikupljanja od strane vrtića, škola, Ministarstva znanosti obrazovanja i športa i Grada Zagreba (traženje podataka o nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti, MBG-a djece i njihovih roditelja, privatnih podataka o zdravstvenom stanju djece i podataka iz zdravstvene dokumentacije);
- zaštitu od objave fotografija učenika prvih razreda u dnevnom listu; zaštitu od objave privatnih podataka na blogu i web stranicama škole; zaštitu prava na privatnost i fotografiranje djece u vrtiću;
- zaštitu prava na privatnost posvojenog djeteta u odnosu na unos i korištenje podataka u zdravstvenoj evidenciji.

O grupi pojedinačnih prijava, povreda prava na privatnost djece u medijima, opširnije o u posebnom poglavlju ovog izvješća, u kojem se govori o zaštiti prava djece u medijima. Iz tih razloga u ovom ćemo dijelu opisati rad Ureda pravobraniteljice u dijelu postupanja po pojedinačnim prijavama povreda prava na privatnost i zaštitu osobnih podataka te s tim u vezi na primjenu Zakona o zaštiti osobnih podataka. Naime od 2003. godine u Republici Hrvatskoj posebnim Zakonom je regulirana zaštita osobnih podataka.

Ured pravobraniteljice je po zaprimljenim prijavama postupao u pravilu na način, da je od tijela i ustanova tražio očitovanja i istovremeno upućivao podnositelje na mogućnost traženja zaštite prava kod Agencije za zaštitu osobnih podataka, koja je nadležna za praćenje i nadzor primjene Zakona o zaštiti osobnih podataka.

Ured pravobraniteljice za djecu je i u 2007. godini, kao i u prethodnoj godini, zaprimao prijave roditelja i predstavnika vrtića i škola o povredi prava na privatnost i zaštitu osobnih podataka radi izrade E matice i prelaska na novi informacijski sustav.

Roditelji su nam se obratili i obavijestili nas o postupanju škole koja je u svrhu prelaska na elektroničko vođenje pedagoške dokumentacije i izrade E-matice zatražila podatke o vjeroispovijesti djece i na taj način, po mišljenju roditelja, povrijedila pravo djeteta na privatnost. Prema očitovanju Ministarstva, znanosti obrazovanja i športa, postupak prikupljanja podataka u školama, u cilju stvaranja baza standardiziranih općih podataka pod radnim nazivom E-matica, je prethodno usuglašen s Agencijom za zaštitu osobnih podataka. Podatke o vjeroispovijesti učenika, Ministarstvo nikada nije tražilo jer takva vrsta podataka ne spada u standardizirane podatke sadržane u E-matici. S tim u vezi, nije ni bilo razloga da se podaci o vjeroispovijesti učenika uopće traže od roditelja te je i postupanje škole bilo suprotno uputama predstavnika Ministarstva, o čemu smo obavijestili podnositelje. O problemu E-matice javljali su nam se i predstavnici i zaposlenici vrtića i škola, propitujući svrsishodnost obrade podataka i izražavajući sumnju u sigurnosnu zaštitu baze podataka i moguću zlorabu osobnih podataka djece. Iz očitovanja Agencije za zaštitu osobnih podataka proizlazi kako je Agencija ostvarila vrlo dobru suradnju s Odjelom za informacijsku infrastrukturu znanosti, obrazovanja i športa Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, s kojim je održano više sastanaka i dane su smjernice i mišljenje Agencije na ustrojavanje novog informacijskog sustava E-matice, što je rezultiralo izradom Pravilnika o evidencijama u osnovnim školama i Pravilnika o evidencijama u srednjim školama, koji su, kao i informatički sustav, usklađeni s odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka.

Osim gore opisane grupe prijava povrede prava na privatnost, Ured pravobraniteljice za djecu je u 2007. godini postupao i po drugim prijavama koje se mogu grupirati u prijave za zaštitu osobnih podataka djece na internetu.

Putem Agencije za zaštitu osobnih podataka zaprimili smo pritužbu majke, vezano uz zaštitu osobnih podataka njene kćeri na blogu. Agenciji je odgovoreno kako pravobraniteljica prati primjenu svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece te povrede pojedinačnih prava i proučava opće pojave i načine povreda prava i interesa djece, te je stoga informacija koja nam je dostavljena izuzetno važna. Međutim, iz navedenog dopisa nije bilo vidljivo, koje je mjere iz svoje nadležnosti Agencija sama poduzela kako bi se zaštitili osobni podaci, a time i prava i interesi. Iz pritužbe je bilo vidljivo kako je o događaju bila obaviještena i policijska postaja prebivališta djeteta te

smo od MUP-a zatražili izvješće. Završno, provedena je kriminalistička obrada nad počiniteljem za kojeg je utvrđena osnovana sumnja da je na štetu djeteta počinio kazneno djelo nedozvoljene uporabe osobnih podataka te je protiv njega podnesena kaznena prijava općinskom državnom odvjetništvu. Iako od Agencije odgovor na upit o njihovom daljnjem nadležnom postupanju nismo odmah dobili, u sklopu traženog izvješća o zabilježenim slučajevima na štetu djece i postupanju Agencije za zaštitu osobnih podataka tijekom 2007. godine, obaviješteni smo da je u konkretnom slučaju sadržaj s Internet stranice uklonjen u tijeku postupanja Agencije, prije donošenja rješenja.

Ured pravobraniteljice za djecu je tako u srpnju 2007. godine zaprimio prijavu majke djevojčice, buduće učenice prvog razreda jedne od osnovnih škola, u kojem obavještava Ured o praksi lokalnog lista koji u suradnji sa školama i bez suglasnosti roditelja objavljuje fotografije djece s imenima i prezimenima djece i njihovih roditelja. Majka pita jesu li ti podaci toliko bitni da ih treba koristiti za popunjavanje stranica lokalnog lista te kako zaštititi privatnost djece koja žive samo s jednim roditeljem, a drugog nisu upoznala. Zaprimljeno pismo ukazuje na važnost poznavanja prava djece, naročito onih koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece, u ovom slučaju ravnatelja i članova stručno pedagoške službe. Predstavnici škole tako su prethodnih godina s urednikom lista dogovarali objavu podataka, bez suglasnosti roditelja i na taj način povrijedili prava djece na privatnost i zaštitu osobnih podataka. Ured pravobraniteljice za djecu tim povodom uputio je uredniku lista preporuku i zamolio da u cilju zaštite prava djece, prije donošenja odluke o objavi fotografija i osobnih podataka djece, na početku nove školske godine prouči propise o zaštiti privatnosti i osobnih podataka te kontaktira Agenciju za zaštitu osobnih podataka te da svakako prije moguće objave fotografija traži suglasnost roditelja djece. Zbog osjetljivosti i važnosti ove teme urednika lista smo podsjetili na podatak o broju djece koja žive u jednoroditeljskim obiteljima, a kojih prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine ima 188.001 ili 15%, kao i djeci koja žive bez roditelja u ustanovama, a koja se neovlaštenom objavom njihovih osobnih podataka mogu osjetiti manje vrijednom, tužnom, “drugačijom”, kako općenito prema drugim vršnjacima, tako i na potpuno osobnoj i intimnoj razini. S takvom porukom mogu se osjetiti manje vrijednom i djeca kojoj nisu poznata oba roditelja ili su umrli, odnosno djeca koja su usvojena pa ne žive s biološkim roditeljima.

Urednik lokalnog lista prihvatio je preporuku Ureda pravobraniteljice za djecu i rekao da će prije fotografiranja djece službeno zatražiti od škola suglasnost roditelja za objavu. Osim što je Agencija provela postupak nadzora nad obradom osobnih podataka te je pisanim putem upoznala sve osnovne škole na tom području s odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka. Zakonom je propisano da se osobni podaci mogu prikupljati i dalje obrađivati na temelju privole ispitanika i u slučajevima propisanim zakonom te da je prije davanja osobnih podataka na korištenje drugim korisnicima voditelj zbirke osobnih podataka dužan o tome informirati ispitanika. Škole su upozorene kako je prilikom prikupljanja i prosljeđivanja osobnih podataka o djeci i drugim korisnicima (u konkretnom slučaju objavi fotografija u listu) potrebno obavijestiti roditelje djece i zatražiti njihovu suglasnost da će se fotografije i imena djece objaviti.

U sklopu ove skupine prijava Uredu pravobraniteljice za djecu su se također obraćali i predstavnici nadležnih tijela radi savjeta ili razmjene mišljenja. Predmet prijava roditelja ili upita i molbi za savjet škola, u većini slučajeva je bilo pravo objave fotografija djece

na internetskim stranicama škole ili bloga pojedinog razreda. Tom prilikom pored upućivanja na Agenciju za zaštitu osobnih podataka, kao nadzorno tijelo za postupanje, podnositeljima smo iznijeli stajališta Ureda o uporabi školskih web stranica i bloga radi informiranja učenika, roditelja i javnosti o radu škole i, s tim u vezi, zaštite prava djece na privatnost. Iznijeli smo mišljenje kako web stranica škole predstavlja samo jedan od oblika obavještanja o radu škole i ostvarivanju nastavnog plana i programa (dnevne novine, mediji općenito, oglasna ploča, školske novine, godišnjaci škola) pa se tako i prema tome treba ponašati. Treba razlučiti informacije koje su dostupne široj javnosti od informacija dostupnih određenoj interesnoj skupini (učenici, roditelji, nastavnici...). Prema razinama opravdanosti iznošenja nekih informacija tako se i uređuje web stranica s različitim stupnjevima zaštite odnosno pristupa (lozinke). S tim u vezi neke informacije mogu biti objavljivane na stranicama bez zaštite i biti dostupne široj javnosti, a neke samo uz lozinku, kako bi bile dostupne samo učenicima, nastavnicima i roditeljima.

Uredu su se također obraćali predstavnici ustanova obavještavajući nas, kako provode niz preventivnih programa koje bi htjeli promovirati u javnosti putem weba s ciljem upoznavanja i educiranja javnosti za preventivne ciljeve. Provode preventivni program za suzbijanje trgovanja djecom, prevenciju ovisnosti, odgoj za nenasilje, odgoj za ljudska prava. Istodobno su zabrinuti za djecu u smislu moguće zloupotrebe prikaza, fotografija, identifikacije i općenito zaštite djetetove privatnosti i mole savjet. Ured pravobraniteljice za djecu iznio je mišljenje kako nema zapreka za korištenje novih tehnologija, jer da bi se održavala i pojačavala vidljivost djece u društvu nije dovoljno prikazivati samo njihove radove i citirati njihove izjave. No zbog zaštite, fotografije za web moguće je snimati "namjenski" - snimati djecu u aktivnosti, ali s leđa, a djetetu okrenutom prema objektivu zasjeniti lice. Nužno je pratiti i vidjeti reakcije posjetitelja stranice. Što se tiče suglasnosti roditelja, preporučeno im je da ih svakako obavijeste o namjeri i načinu korištenja dječjih fotografija na dostupnom mjestu gdje će svi roditelji vidjeti obavijest.

Za očekivati je da početkom svake školske godine predstavnici škole razgovaraju s roditeljima, tako da uz razgovor o kalendaru rada škole, nastavnom programu i planu, osiguranju učenika, pravilniku o ocjenjivanju i sličnom, razgovaraju i o aktivnostima učenika i situaciji da djeca u obavljanju školskih aktivnosti budu fotografirana i njihove fotografije budu objavljene. Ono što je, prema procjeni glavnog i odgovornog urednika i uredništva mrežnih stranica (u pravilu ravnatelja škole, osobe koja vodi slobodne aktivnosti škole - novinarsku, literarnu ili dramsku grupu i predstavnika Vijeća učenika) primjereno za objavu na oglasnoj ploči škole i u školskom listu, trebalo bi biti primjereno za objavu na web stranici škole. Objava zajedničkih fotografija učenika po razredima, odnosno pojedinačnih fotografija učenika generacije za godišnjak, svakako bi trebala biti usuglašena i s učenicima i roditeljima na početku školske godine, uz njihovu izričitu privolu. Također bi trebao biti usuglašen način korištenja, uz lozinku za pristup webu ili bez nje. Imamo saznanja da su u nekim slučajevima, kada su djeca ili njihovi roditelji bili protiv objave (bilo zajedničkih bilo pojedinačnih fotografija na webu ili u godišnjaku), zbog nepostojanja pravila škole, jednostavno izbjegli fotografiranje. Prema mišljenju Agencije za zaštitu osobnih podataka osobni podaci djece, a posebice fotografije, trebale bi se objavljivati samo na intranetu tj. na internim stranicama odgojno obrazovnih institucija kojih su polaznici, a koje imaju kontrolirani pristup svojim sadržajima, čime se uvelike smanjuje rizik zloupotrebe koji postoji kod objave osobnih podataka djece na

internetskim stranicama dostupnim neograničenom krugu korisnika (neovisno o činjenici da za konkretnu objavu postoji privola roditelja).

Zaštita privatnosti djece i razvoj novih tehnologija te sve veća razina informatičke pismenosti i korištenje novih medija, koji često mogu biti izvor manipulacije nedobronamjernih pojedinaca, traže od mjerodavnih veći angažman i pružanje cjelovitih i kvalitetnih informacija o načinima zaštite djece. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa je u siječnju 2008. godine obavijestilo vrtiće te osnovne i srednje škole o nužnosti postupanja prema Zakonu o zaštiti osobnih podataka. Nažalost, u dopisu Ministarstvo vrtiće i škole samo obavještava o nužnosti poštovanja Zakona, s uputom o nazivu Zakona i brojem službenog glasila u kojem je objavljen, bez uputa za postupanje u pojedinim slučajevima. Prema našim saznanjima, vrtićima i školama navedena obavijest nije dovoljna, nemaju dovoljno stručnog znanja i informacija o toj temi te im je pomoć struke potrebna. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučamo da u suradnji s Agencijom za zaštitu osobnih podataka educiraju predstavnike vrtića i škola o zaštiti prava privatnosti u školstvu i primjeni Zakona o zaštiti osobnih podataka u praksi.

Mišljenja smo da sustavno treba raditi na informiranju javnosti o postojanju Agencije za zaštitu osobnih podataka kao tijelu nadležnom za nadzor, kako bi bila postignuta pravovremena i sveobuhvatna zaštita djece na privatnost. Prema očitovanju Agencije za zaštitu osobnih podataka o zabilježenim slučajevima na štetu djece i postupanja Agencije tijekom 2007. godine, a nakon uvida u našu evidenciju telefonskih savjetovanja i zaprimljenih prijava, većina roditelja i institucija koji su se obraćali Uredu, zatražili su sukladno našim preporukama, daljnju pomoć od Agencije, kao nadležnog tijela. Prema istom očitovanju, razvidno je da je Agencija tijekom 2007. godine višekratno davala svoja mišljenja na upite i ima uvid u problematiku i ostvarivanje zaštite osobnih podataka. Tako je npr. prema naznaci postojanja problematičnih segmenata u traženju i razmjeni osobnih podataka posvojene djece, kod reguliranja stanja u službenim evidencijama MUP-a, Porezne uprave i drugih nadležnih tijela, Agencija izrazila stav kako je nužno usklađivanje i moguće pojednostavljivanje postupanja nadležnih tijela u cilju veće zaštite osobnih podataka posvojene djece. Agenciji za zaštitu osobnih podataka preporučamo da u cilju maksimalne zaštite djece i njihovih osobnih podataka na tragu dosadašnjih iskustava poradi na osvješćivanju javnosti i nadležnih ustanova i tijela o primjeni Zakona o zaštiti osobnih podataka te ih s tim u svezi informira i educira

2.1.2 PRAVO NA ŽIVOT

Prijave koje smo zaprimili vezano uz pravo na život, odnose se na posrednu i neposrednu ugroženost života djece. Ured je tijekom 2007. godine zaprimio šest prijava. U jednom slučaju, obratila nam se baka djece pritužujući se na postupanje njihova oca, koji je štiteći svoje pravo vlasništva, koristeći situaciju dok je majka s djecom bila u šetnji, ušao u stan, promijenio bravu i nije dozvolio djeci i majci da uđu u stan i uzmu najnužnije stvari. Mlađe dijete hrani se na bočicu i koristi pelene, a starije dijete je operiralo srce i pije lijekove, do kojih nisu mogli doći. Noć su proveli na ulici, a starijem djetetu je zbog očeva postupka život bio ugrožen jer nije na vrijeme popilo lijekove. Također nam se obratila i majka školskog kolege dječaka koji je uputio sms poruku razrednici: “ne mogu više izdržati, ja ću se ubiti”. Zbog procjene da se razrednica ne zna nositi s takvom situacijom, gospođa se zabrinula za dječaka i tražila našu intervenciju. U jednom slučaju,

obratila nam se i majka dvoje djece tražeći zabranu približavanja i uznemiravanja, radi zaštite osobne slobode i života te života svoje djece. Prema njezinim navodima, bivši suprug s kojim ima dijete nalazi se na izdržavanju kazne zatvora, no najavljuje svoj prijevremeni izlazak iz zatvora i inzistira na susretima i druženjima s djetetom unatoč sudskoj zabrani. Cijela obitelj živi u strahu, majka je uvjeren da im je ugrožen život jer je sudski vještak utvrdio da otac ima duševne smetnje trajnog karaktera i da postoji visoki stupanj opasnosti za počinjenje novog kaznenog djela. Ured je reagirao i na medijske natpise o tome da je muškarac zatočio troje djece i trudnu ženu prijeteci da će ih zapaliti. Obračanja stranaka u predmetnim slučajevima ukazuju, s jedne strane, na nedovoljnu informiranost javnosti o nadležnosti pojedinih tijela kojima bi se trebali obraćati, dok s druge strane ukazuju na određeni stupanj nepovjerenja prema institucijama koje bi u takvim slučajevima građanima trebale pomoći. U svim predmetnim slučajevima Ured je, uz savjetodavnu pomoć, tražio i žurnu intervenciju nadležnog centra za socijalnu skrb, kako bi se djeca zaštitila te da bi im se pružila odgovarajuća pomoć.

2.1.3 PRAVO NA SAZNANJE VLASTITOG PODRIJETLA I PRAVO NA PRIJAVU ROĐENJA

Vežano uz pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i pravo na prijavu rođjenja, Ured je zaprimio 15 prijava. Uredu su se obraćali očevi djece pritužujući se da njihove nevjenčane partnerice, majke zajedničke djece, zanemarujući interese djeteta prilikom prijave, ne daju njihove podatke kao o ocu djeteta, te ih na taj način žele isključiti iz djetetova života i tako ih prisiljavaju na vođenje postupka utvrđivanja očinstva. S druge strane majke djece su ukazivale na situacije kada otac ne želi priznati očinstvo djeteta. U jednom slučaju obratila nam se i punoljetna osoba, koja je kao dijete posvojena, a željela je stupiti u kontakt s biološkim ocem, kojeg majka nije naznačila kao oca prilikom upisa, ali mu je kasnije otkrila njegov identitet. Roditelji koji nam se obraćaju pritužuju se i na ulogu centara za socijalnu skrb u postupku utvrđivanja očinstva, tvrdeći kako su u tim postupcima pasivni, a kao problem ističu i dugotrajnost sudskih postupaka te nemogućnost pokrivanja financijskih troškova odvjetničkog zastupanja. Obračanja Uredu svode se na traženje savjeta, iskazivanja nezadovoljstva zakonskim rješenjima, dok neki, ne poznavajući zakonske mogućnosti ovog Ureda, očekuju konkretnu pomoć u zastupanju pred sudovima. U svakom obraćanju, prijavitelji su savjetovani te upućeni u postupak pri nadležnim tijelima.

2.1.4 PRAVO NA OSOBNO IME

Vežano uz pravo na osobno ime, roditelji se najčešće pritužuju na zakonska rješenja vežano uz presumpciju bračnog očinstva. Naime, u nastojanju da se zaštite prava djece rođene za vrijeme trajanja braka, zakonom je propisana presumpcija očinstva majčinog muža. Ova presumpcija u velikoj većini slučajeva odražava stvarno stanje pa je jednostavnije predmijevati da je otac djeteta majčin muž, nego u svakom pojedinom slučaju provoditi poseban postupak za utvrđivanje, je li majčin muž doista i biološki otac djeteta. Međutim, u situacijama kada majka za vrijeme trajanja braka ili neposredno nakon razvoda braka rodi dijete kojemu biološki otac nije njezin muž, ta presumpcija postaje ozbiljna smetnja na koju se osobe, koje su se zatekle u takvoj životnoj situaciji, pritužuju ovom Uredu. Roditelji teško prihvaćaju činjenicu da, u situacijama u kojima su sve zainteresirane strane (majčin muž, majka, biološki otac) suglasne i dogovorne u

pitanju očinstva djeteta, moraju voditi sudski postupak osporavanja i utvrđivanja očinstva djeteta. Uz presumpciju bračnog očinstva, vezan je i problem prezimena djeteta. Naime, kao prezime djeteta upisuje se zajedničko prezime roditelja, a kako se sve do okončanja postupka osporavanja očinstva smatra da je otac djeteta majčin muž, moguće su životne situacije da dijete živi sa svojim biološkim roditeljima u skladnim obiteljskim odnosima, a da istovremeno nosi prezime drugog muškarca koji mu nije biološki otac. U takvim slučajevima, roditelje, koji se s tim problemom obraćaju ovom Uredu, moguće je jedino uputiti na postupak promjene osobnog imena djeteta. Teško je u takvim situacijama objasniti roditeljima djeteta kako zakonska rješenja štite dijete, budući da oni ta zakonska rješenja u vlastitom slučaju smatraju preprekom i dodatnim otežavanjem svoje životne situacije. Nažalost, propisima se ne mogu predvidjeti niti riješiti sve životne situacije na način da svi zainteresirani takvim rješenjem budu zadovoljni.

2.1.5 PRAVO NA ZAŠTITU OD PROTUPRAVNOG ODVOĐENJA I NE VRAĆANJA DJETETA

“...došao sam po dijete u vrtić jer je prema rasporedu druženja bio moj susret s B. Na moje iznenađenje teta u vrtiću me obavijestila kako je B. ispisan iz vrtića prije tri dana i da je otputovao. Istog dana navečer od svoje bivše supruge dobivam SMS da se nalaze u Australiji gdje su odselili. “

iz pisma oca

Jedna od najboljih taktika koju roditelji primjenjuju tijekom razvoda ili nakon njega je uzeti dijete i odvesti ga u nepoznato. Takvi postupci mogu se opravdati dobrim razlozima, kao npr. bijeg od nasilnog roditelja, no otmica djeteta je najčešće manipulativni akt, igra moći koja povrjeđuje ne samo roditelja, koji je ostao bez djeteta, već i samo dijete. Kad se obiteljska zajednica raspadne, neki roditelji ne mogu se pomiriti s činjenicom da neće živjeti sa svojim djetetom ili da neće ravnopravno sudjelovati u životu djeteta. Drugi pak dobivanjem legalnog odobrenja da žive s djetetom žele prekinuti sve veze s drugim roditeljem, preuzeti kontrolu nad djetetovim životom i onemogućiti drugog roditelja da ravnopravno sudjeluje u životu djeteta. Poneki tada uzimaju zakon u svoje ruke i samovoljno uzimaju dijete bez dozvole drugog roditelja ili nadležnog tijela ili odvede dijete kako bi u roditeljskoj skrbi onemogućili drugog roditelja. Ako su pri tom roditelji državljanici različitih država stvari se dodatno kompliciraju. Borba protiv protupravnog preseljenja i zadržavanja djece često je složen zadatak i kad se odvija unutar granica pojedine države. No, kad se radi o protupravnom preseljenju i zadržavanju djece u inozemstvu, slučajevi se dodatno kompliciraju.

Roditelji koji su se našli u ovakvim situacijama ukazuju na poteškoće koje im se čine kao nepremostiva prepreka. Tako ističu kako dijete bez ikakve kontrole i problema može prijeći državnu granicu ukoliko je u pratnji jednog od roditelja i ima urednu putovnicu. Bez lociranja mjesta boravka djeteta, ukoliko je dijete odvedeno u nepoznatom pravcu, nema mogućnosti pokretanja postupka po Konvenciji o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djeteta, a tjeralice u cilju otkrivanja boravka djeteta se navodno ne izdaju, budući da policija takve slučajeve ne tretira kao “pravu otmicu” djeteta uvažavajući okolnost da se dijete nalazi pod skrbi roditelja. Ulogu središnjeg tijela za postupanje po Konvenciji imaju Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvo pravosuđa, što je neuobičajena praksa budući da je to, prema nama dostupnim podacima,

uvijek jedno tijelo. Stoga smatramo neophodnim da Vlada RH svojom odlukom uspostavi jedno središnje tijelo za postupanje po ovoj Konvenciji. Postojanje dvaju središnjih tijela zbunjuje i druge države jer se kod depozitara ovakvih odluka provjerava, prilikom upućivanja zahtjeva za postupanje po Konvenciji prema RH, kojem središnjem tijelu je potrebno uputiti zahtjev, a podatak da su nadležna dva ministarstva stvara nedoumicu. U praksi se doduše uvriježilo da po ovoj vrsti zahtjeva postupa Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Nažalost, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi kronično pati od nedovoljnog broja stručnjaka, ima aktualan problem prijevoda na strane jezike, a prema našim saznanjima nedovoljno pažnje se posvećuje i edukaciji iz ovog područja.

Značajan problem je i dugotrajnost postupka. Iako sudovi u pravilu brzo započinju postupak, sam postupak traje dulje od roka predviđenog Konvencijom. Kako odluka o povratku djeteta nije odluka o ocjeni podobnosti roditelja s kojim se dijete nalazi, dugotrajni sudski postupci nemaju opravdanja, a vrijeme radi za počinitelja. Neujednačenost sudske prakse ukazuje kako pravosudna tijela nedovoljno pažnje posvećuju ovoj problematici pa se događaju situacije da sudovi različito postupaju u predmetnim slučajevima. Nažalost, neki sudovi ne znaju primijeniti Konvenciju, već povodom zahtjeva za povratak djeteta započinju postupak priznanja strane sudske odluke, odnosno kod nekih sudova zahtjevi stoje neopravdano dugo bez jasnog razloga. Značajan problem je i nesnalaženje u provođenju ovrhe te njezina neefikasnost. Naime, neki sudovi u odluci o povratku djeteta povjeravaju provedbu odluke policiji i središnjem tijelu, što smatramo neispravnim s obzirom na odredbe Ovršnog zakona.

Za povratak djeteta ključni faktori su: brzina, efikasnost, dobra koordinacija i međunarodno povezivanje policijskih organizacija, interpol, ureda za traženje djece i središnjih državnih tijela. Upravo je to istaknuto i na međunarodnom seminaru na temu "Povjeravanje djece i moguće posljedice - međunarodni aspekti" održanom u Beogradu kao dio projekta dodatne edukacije za pravnike iz zemalja bivše Jugoslavije, s ciljem razmjene iskustava i uspostave međusobne suradnje na rješavanju obiteljskopravne problematike u slučajevima s međunarodnim elementima. Kao poseban problem je istaknuta neefikasnost Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece prilikom njezina provođenja u konkretnim slučajevima, osobito u slučajevima ostvarivanja prava na susrete i druženja.

Iako su sve države potpisnice dužne postupati po Konvenciji i međusobno surađivati, one to na razne načine opstruiraju te dolazi do protoka vremena i nemogućnosti primjene Konvencije. Upitno je može li činjenica da je dijete nekoliko godina s roditeljem koji ga je oteo i da se dijete priviklo na tu situaciju, biti osnova za odbijanje zahtjeva za povratak djeteta u zemlju iz koje je odvedeno.

Praćenjem primjene Konvencije došlo se do saznanja da su u 70% slučajeva otmičari djece majke, iako se u javnosti stvara pogrešna slika da su to u većini slučajeva očevi djece. U 68% slučajeva otmičari djece su upravo roditelji koji su skrbili o djetetu, a koji, da bi spriječili ostvarivanje roditeljske skrbi drugog roditelja, pribjegavaju preseljenju u državu svog državljanstva. Ovakve situacije iznenađujuće su za kreatore Konvencije te se postavlja pitanje je li u tim slučajevima u djetetovom interesu brzo vraćanje, budući da su u tom slučaju moguće situacije da se dijete vraća onom roditelju koji nije živio s djetetom niti ostvarivao roditeljsku skrb, a ostao je u zemlji stalnog boravka djeteta. U tim slučajevima najbolje rješenje je da se s djetetom vrati i onaj roditelj s kojim dijete živi

tako da sud može odlučiti o daljoj roditeljskoj skrbi u tim izmijenjenim okolnostima. Kao najveći problem uočeno je nepovjerenje u institucije druge države pod čiju jurisdikciju se dijete vraća (“o našem djetetu ćemo odlučivati mi, a ne netko drugi”) uslijed čega dolazi do odugovlačenja pa i opstrukcije postupka.

Jedan od načina poboljšanja primjene Konvencije vidi se u osiguranju specijalizacije stručnjaka za ovo područje, te koncentracija odlučivanja na manji broj sudova. Sve to ukazuje na potrebu kvalitetne stručne edukacije kako bi se sudska praksa ujednačila te sudovi efikasno postupali u predmetnim slučajevima. Nužnim se smatra donošenje provedbenih propisa kojima bi se regulirala postupanja svih nadležnih tijela, utvrdile sankcije za neprimjenu Konvencije te uspostavila međusobna suradnja radi omogućavanja brže i kvalitetnije primjene Konvencije.

Kako bi se roditeljima koji su se našli u situaciji odvođenja djeteta pomoglo, potrebno je na web stranicama Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi dati kvalitetne informacije o postupku sa svim bitnim podacima i uputama (svojevrсни priručnik o postupanju) na hrvatskom i engleskom jeziku. Također bi trebalo omogućiti koncentriranje slučajeva povratka djeteta na ograničeni broj sudova, čime bi se pospješilo žurno rješavanje sudskog postupka. Naime, kumulacija iskustava od strane sudaca, koji su uključeni u te postupke, dovodi do razvijanja međusobnog povjerenja među sucima i vlastima unutar različitih pravnih sustava, postizanja visokog stupnja interdisciplinarnog razumijevanja ciljeva Konvencije, pogotovu razumijevanja razlike između spora po Konvenciji i sudskog spora oko ostvarivanja roditeljske skrbi, čime bi se pridonijelo sprečavanju odgode i većoj dosljednosti sudaca u prakticiranju Konvencije. Također je važno osigurati pravosudnu obuku ili informiranje za sve suce uključene u haške sudske postupke. Slučajevima povratka djece treba dati prednost u rješavanju te odluke donositi u roku propisanom Konvencijom, a po mogućnosti i ranije.

U cilju skraćivanja trajanja sudskog postupka potrebno je dosljedna primjena čl. 14. i 15. Konvencije (primjena stranog prava, sudskih ili upravnih odluka bez obzira na službeno priznanje te izjave nadležnih tijela strane države o nezakonitom odvođenju, npr. ovlastiti naše središnje tijelo, da izdaje takve potvrde), koristiti pisane dokaze umjesto usmenih saslušanja te nastojati ne inzistirati na osobnom pojavljivanju podnositelja molbe, kako ne bi dolazilo do odgoda; skratiti rokove za žalbu uz točno navođenja posljedica ulaganja žalbe. Kod izvršenja odluke treba pojačati efikasnost (mehanizmi nepoštivanja suda, novčane i zatvorske kazne), mogućnost izdavanja naloga za otkrivanje mjesta na kojem se dijete nalazi, izdavanje naloga za traženje djeteta i proširenje uloge državnog odvjetnika. Kako bi se na samom početku minimalizirala odgoda u otkrivanju boravišta djeteta, provedbene odredbe trebale bi sadržavati odredbe koje sucima daju široke ovlasti u lociranju djeteta. Novouspostavljenim privremenim mjerama treba zaštititi dobrobit djeteta, prije donošenja odluke o povratku ili eventualno spriječiti bijeg roditelja s djetetom, smjestiti dijete u sigurnu kuću te, prema potrebi, izdati nalog za zadržavanje djeteta na području svoje teritorijalne nadležnosti.

Iz svega navedenog, kako bi se adekvatno zaštitila prava djece koja se nađu u ovakvim situacijama, podržavamo donošenje zakona o provedbi Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece.

2.1.6 SKRBNIŠTVO

“Nikada neću zaboraviti trenutak kada su mi iz ruku uzeli moju unučicu. Izgubila sam kćer, a sada mi žele uzeti i unučicu...”

iz novinskog članka

“...od samog početka vođenja postupka obitelj Š. nije prihvaćala mogućnost povjeravanja djeteta bilo kome osim njima. Na sam dan sahrane pokojnih roditelja mldb. djeteta članovi obitelji Š. tražili su pismenu suglasnost od očeve obitelji kako bi preuzeli dijete te kad su odbijeni s obrazloženjem da nije ni vrijeme ni mjesto za takve razgovore došlo je do verbalnog sukoba koji se pretvorio u fizički, a koji je prekinut intervencijom prisutnih na karminama nakon sprovoda...po otpustu djeteta iz bolnice obitelj G. navratila je s djetetom kod obitelji Š. koja je tom prilikom baki G. zabranila ulazak u svoju kuću, a na odlasku im zaželjela - sve zlo ovog svijeta te među ostalim i to da se sretno ne vrate kući...svađa, prijetnje, optužbe odvijale su se u prisutnosti djeteta koje je panično plakalo...”

iz izvješća centra za socijalnu skrb

Vezano uz određivanje skrbništva za djecu koja su ostala bez roditeljske skrbi, Ured je zaprimio tri predmeta. Gubitak jednog ili čak oba roditelja jedna je od najtežih životnih situacija u kojoj se dijete može naći. Nažalost, umjesto da bliske srodnike djeteta zbliži zajednička bol i želja da zajedničkim snagama i trudom pomognu djetetu, koje je trajno izgubilo roditeljsku ljubav, često smo svjedoci situacija da se oni nađu u bespoštednom “ratu” oko toga kojoj strani će pripasti pravo da skrbi o djetetu. Na taj način dijete, koje je ostalo bez roditelja, ostaje i bez podrške i ljubavi najbližih osoba, koje zbog vlastitih interesa očigledno ne mogu uvidjeti djetetovu dobrobit i postići barem minimum tolerancije i međusobnog uvažavanja, već naprotiv, međusobnim optužbama, ocrnjivanjem i na sve druge načine nastoje postići zacrtani cilj. Bez dobre volje i spremnosti na kritički uvid u vlastito ponašanje, teško se mogu očekivati bilo kakvi rezultati, neovisno o odlukama za to nadležnih tijela.

Ozbiljnost situacije čak nameće i pitanje opravdanosti odluke da dijete odrasta uz osobe koje nisu u stanju vlastite interese podrediti djetetovim i zaboraviti međusobne nesporazume i nesuglasice. Dijete mora odrastati u zdravoj i tolerantnoj sredini koja će mu pružiti ljubav, sigurnost i zaštitu, uz poticanje kontakata s drugim članovima najbliže obitelji kako bi održalo emocionalnu vezu sa svim bliskim osobama, jer je za djetetov pravilan psihofizički razvoj osobito važno da prima ljubav, brigu i pažnju svih članova obitelji te je u tom pravcu dužnost nadležnog tijela da, neovisno o raznovrsnim pritiscima donese odluku u najboljem interesu djeteta. Pri tome se treba voditi spoznajom da donesene odluke uvijek mogu biti preispitane te ukoliko se uvidi nužnost njihove promjene, radi zaštite interesa djeteta, to treba učiniti bez odlaganja. Praćenje ovakvih životnih situacija stavlja pred stručnjake centra za socijalnu skrb ozbiljan zadatak koji im istovremeno onemogućava zakonsko rješenje u Obiteljskom zakonu, koji ne predviđa mogućnost nadzora nad ostvarivanjem sadržaja roditeljske skrbi ukoliko skrb o djetetu vodi druga osoba, a ne roditelj. Stoga treba pronaći primjerenije oblike pomoći i rješavanja ovog problema, kako bi stručnjaci mogli biti prisutniji u obiteljima kojima su takav stručni nadzor, pomoć i podrška potrebni.

2.1.7 SUSRETI I DRUŽENJA S DJEDOM I BAKOM

Ured je zaprimio i osam prijava vezano uz ostvarivanje prava na susrete i druženja djece s bakom i djedom. Kao i prethodnih godina najčešće nam se pritužuju bake i djedovi koji su uskraćeni za susrete i druženja s unucima zbog roditeljske nespremnosti da djeci omoguće kontakte sa širom obitelji. Ovakve situacije najčešće su u slučaju razvoda braka ili prestanka obiteljske zajednice, kao i u slučaju smrti jednog roditelja, no ti problemi javljaju se i u situacijama kada roditelji žive u skladnim odnosima, ali zbog različitih životnih okolnosti nisu spremni dozvoliti susrete i druženja djeteta s širom obitelji. Uredu se obraćaju i roditelji koji smatraju kako ih bake i djedovi, inzistirajući na održavanju susreta i druženja s unucima, ograničavaju u njihovom roditeljskom pravu te se pozivaju na štetnost utjecaja baka i djedova na djecu ili čak neprepoznavanja potreba djece koja takve susrete i druženja ne žele ili ih se u ekstremnim slučajevima i plaše. U svakom pojedinačnom slučaju zatraženo je izvješće nadležnih tijela te su, uvažavajući osobitosti svakog od njih, prijavitelji savjetovani, vezano uz ostvarivanje prava djeteta na susrete i druženja s bakom i djedom, na način da se isti određuju samo kad je to najboljem interesu djeteta, budući da se radi isključivo o pravu djeteta, a ne odraslih osoba, u ovom slučaju baka i djedova.

2.1.8 PRAVO NA STJECANJE DRŽAVLJANSTVA I OSTALA OSOBNA PRAVA

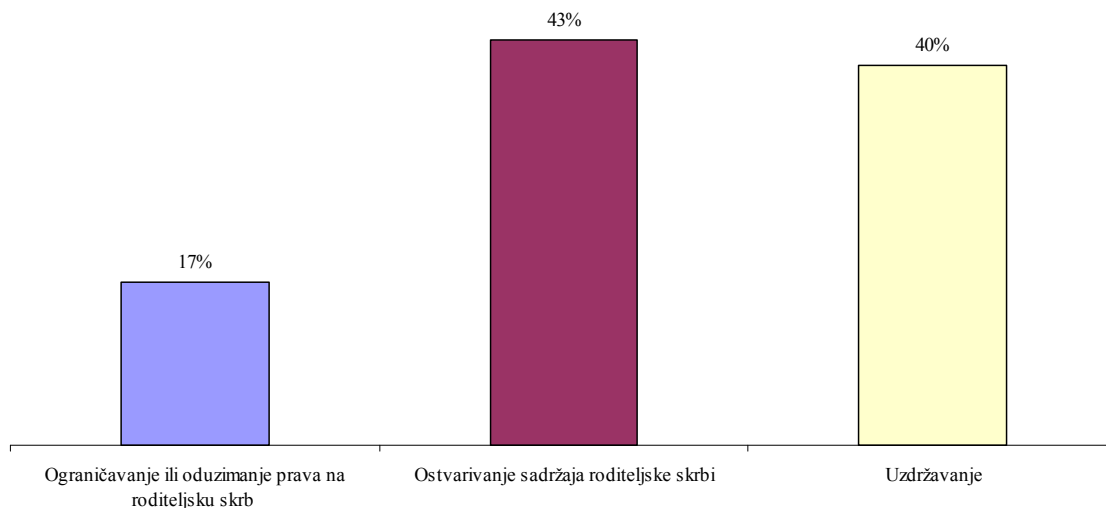
Vezano uz pravo na stjecanje državljanstva, kao i ostala osobna prava, Ured je zaprimio ukupno osam prijava. Prijavitelji su se najčešće prituživali na dugotrajnost postupka prijema u hrvatsko državljanstvo kao i na sam postupak koji im se čini izuzetno složen i birokratiziran. Također su ukazivali na probleme na koje nailaze prilikom traženja dozvole privremenog boravka. U tim slučajevima tražili smo izvješće nadležnih tijela uz preporuku žurnog rješavanja ukazujući na odredbu članka 10. stavak 1. Konvencije o pravima djeteta koja određuje da se zahtjev djeteta ili njegovih roditelja za ulaskom u državu stranku ili odlaskom iz države stranke radi obiteljskog sjedinjenja, mora razmatrati pozitivno, humano i žurno.

2.1.9 PRAVO NA ŽIVOT UZ RODITELJE I RODITELJSKU SKRB

Važnost obitelji za zdrav i skladan razvoj svakog djeteta ističe se, ne samo u znanostima koje se bave dječjim razvojem, već i u pravnim dokumentima kojima se regulira skrb o djeci i zaštiti dječjih prava (Ustav Republike Hrvatske, Konvencija o pravima djeteta, Obiteljski zakon). Nažalost, pojedinoj djeci je to temeljno pravo na odrastanje te sretan i skladan razvoj unutar obitelji uskraćeno, zbog različitih razloga.

Ured pravobraniteljice za djecu tijekom 2007. godine postupao je u području ostvarivanja prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb u 335 slučajeva. Od navedenog broja u 236 slučajeva radilo se o predmetima zaprimljenim tijekom 2007. godine koji su se odnosili na zaštitu prava i dobrobiti 354 djece. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja, u 2007. godinu preneseno je 99 prijava.

Od 236 slučajeva u ovoj cjelini, najveći broj slučajeva, njih 67 (43%), odnosi se na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 63 slučaja (40%) odnosi se na uzdržavanje, dok se 27 slučajeva (17%) odnosi na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb (grafikon jedan).

Grafikon 1

Vezano uz djecu na koju se odnose ti slučajevi, od ukupno 354 djece njih 215 zastupljeno je u slučajevima koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 84 u slučajevima koji se odnose na uzdržavanja djece, dok je 55 djece zastupljeno u slučajevima koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb.

Razvidno je da su zastupljene sve dobne skupine, s tim da je najviše djece, njih 90, u dobi od sedam do 10 godina, 63 u dobi od 11 do 14 godina, dok je 59 djece u dobi od četiri do šest godina. Za 67 djece Ured nema podataka o dobi.

Od ukupno 354 djece, 146 je djevojčica i 176 dječaka.

Kao podnositelji prijava najčešće se javljaju roditelji i to su u 113 slučajeva bile majke, a u 76 slučajeva očevi. Djeca su nam se osobno obratila u šest slučajeva.

U dijelu koji se odnosi na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb zastupljeno je 55 djece. Od navedenog broja 21 je djevojčica i 33 dječaka.

Najzastupljenija dobna skupina djece u navedenom dijelu odnosi se na djecu u dobi od sedam do 10 godina, njih 15.

U dijelu koji se odnosi na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb, u 10 slučajeva su podnositelji prijava bile majke, u pet slučajeva očevi, a u četiri slučaja to su bile bake i institucije. Ured pravobraniteljice za djecu postupao je na vlastitu inicijativu u jednom slučaju.

U dijelu koji se odnosi na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, od 215 djece, bilo je 111 dječaka i 94 djevojčice.

Najzastupljeniju skupinu djece iz ovog dijela također čine djeca u dobi od sedam do 10 godina.

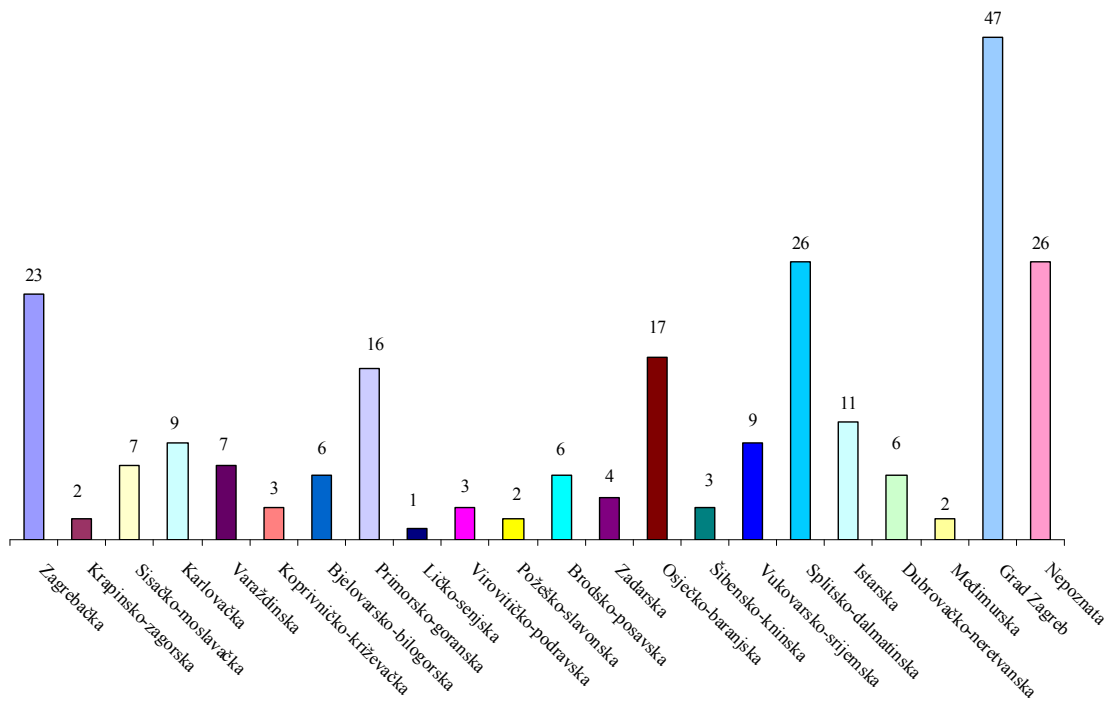
Podnositelji prijava u ovom djelu, u najvećem broju slučajeva su roditelji, u 61 slučaju su to bili očevi, u 58 slučajeva majke, dok su u po tri slučaja to bile bake odnosno anonimni podnositelji. Djeca su se kao prijavitelji obratila u dva slučaja, dok se u istom broju slučajeva postupalo na inicijativu Ureda. U 16 slučajeva podnositelji prijava bile se ostale osobe.

U dijelu koji se odnosi na uzdržavanje, od ukupno 84 djece, 32 su bili dječaci, 31 djevojčica, dok za 21 dijete Ured nema podatak o spolu.

U odnosu na dob djece i u ovom su dijelu bile zastupljene sve dobne skupine, s tim da za najveći broj djece, njih 36, Ured nije imao podataka o dobi. Razlog tako velikom broju nepoznatih podataka je u tome što stranke u većini slučajeva traže općenite pravne savjete vezane uz ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje od roditelja s kojim dijete ne živi, kao i radi pritužbi na nepostupanje centara za socijalnu skrb u okviru zakonom predviđenih ovlasti.

Najveći broj podnositelja prijava u ovom dijelu bile su majke, njih 45, dok su očevi bili podnositelji u 10 slučajeva. Djeca su se kao prijavitelji javila u četiri slučaja.

Sveobuhvatno gledano, u cjelini koja govori o pravu na život uz roditelje i roditeljsku skrb, Ured pravobraniteljice za djecu, postupao je u najvećem broju slučajeva po prijavama koje se odnose na djecu koja imaju prebivalište na području Grada Zagreba (grafikon dva).

Grafikon 2

Pojmom roditeljske skrbi obuhvaćeni su odgovornost, dužnost i prava roditelja, s ciljem zaštite dobrobiti djece te njegovih osobnih i imovinskih interesa. Roditelj se ne može

odreći roditeljske skrbi, već se ona može ograničiti ili oduzeti samo odlukom suda i na način propisan zakonom.

Unatoč okolnosti već dvogodišnje primjene Izmjena i dopuna Obiteljskog zakona, kojima je donošenje odluke vezano uz roditeljsku skrb u isključivoj nadležnosti sudova, i nadalje se Uredu pravobraniteljice za djecu stranke obraćaju pritužujući se vezano uz ovu problematiku, unatoč okolnosti da ovaj Ured nema ovlasti utjecanja na rad sudova. Prigovori se najčešće odnose na dugotrajnost postupaka i nedonošenje privremenih mjera, kojima bi se privremeno, do donošenja odluke, uredila sporna pitanja. Uslijed toga događa se da se u dinamici obiteljskih odnosa, zbog velikog proteka roka, ostavlja prostora za manipulaciju djecom u ostvarivanju roditeljskih interesa, koji nisu istovremeno u najboljem interesu djeteta. Stranke se pritužuju i na neefikasnost u realizaciji pravomoćnih sudskih odluka, koje na taj način ostaju samo mrtvo slovo na papiru.

U ovom izvještajnom razdoblju, kao i u prethodnom, najčešće su prigovori vezani uz nedovoljnu angažiranost centara oko utvrđivanja najboljeg interesa djece, odnosno na neaktivno sudjelovanje u sudskom postupku te odbijanje pružanja stručne pomoći u intervencijama oko realizacije susreta i druženja djece s drugim roditeljem.

Prema prijavama stranaka, centri za socijalnu skrb, tumačeći kako je zbog isključive nadležnosti sudova u donošenju odluka rješavanje spornih situacija izvan njihove nadležnosti, upućuju roditelje na sudove, ne pokušavajući metodama stručnog savjetodavnog rada i mjerama obiteljsko-pravne zaštite, koje su im ostavljene u nadležnosti, pomoći u razrješenju nastale situacije.

Primjenom novog Obiteljskog zakona, centri za socijalnu skrb obvezni su nadležnom sudu dostaviti mišljenje i prijedlog o najboljem načinu zaštite prava i interesa djeteta, primjerice u slučaju donošenja odluke s kojim će roditeljem dijete živjeti. Vezano uz to, smatramo bitnim spomenuti slučaj u kojem je centar za socijalnu skrb nadležnom sudu dostavio prijedlog i mišljenje vezano uz zahtjev oca koji traži da dijete živi s njim. Navedeni se predmet odnosi na zaštitu prava djeteta, vrlo niske životne dobi, koje je po rođenju smješteno u dom za djecu bez roditeljske skrbi, ali ubrzo premješteno u udomiteljsku obitelj, u kojoj je izvrsno adaptirano, a gdje se obzirom da je sudski postupak u tijeku, još uvijek nalazi. Otac djeteta, nakon što je sudskim putem utvrdio očinstvo, pred nadležnim je sudom zatražio donošenje odluke da dijete živi s njim. Centar za socijalnu skrb je u svom prijedlogu podržao zahtjev oca navodeći kako unatoč činjenici što je otac odbio psihološko testiranje, što je vrlo visoke životne dobi i nema iskustva u odgoju djeteta te je prisutna nekritičnost u odnosu na potrebe djeteta, nemaju dovoljno jakih razloga da mu se uskrati pravo na život s djetetom. Iz navedenog je razvidno da se nadležni centar pozvao na Konvenciju o pravima djeteta u kojoj se u članku 9. navodi pravo djeteta da živi uz roditelje, a da je pri tome zanemario članak 3. Konvencije u kojem se između ostalog navodi kako u svim postupanjima državnih tijela, prednost mora imati najbolji interes djeteta.

Kao što je bilo istaknuto i u ranijim izvješćima, i nadalje je velik broj problema u radu centara za socijalnu skrb vezan uz nedovoljan broj stručnih djelatnika, nedovoljnu edukaciju i stručnu podršku nadležnog tijela, a što u određenom broju slučajeva dovodi do nedovoljnog angažmana te površnih i pogrešnih procjena. Kako ovakva situacija traje

već niz godina, bez izgleda za njezino rješavanje, stranke osjećaju izuzetan otpor kad ih se upućuje na centar kao mjesto gdje bi trebali naći odgovore na svoja pitanja i mjesto na kojem će dobiti pomoć u rješavanju problema.

Ured pravobraniteljice za djecu je i tijekom ovog izvještajnog razdoblja, u skladu sa svojim ovlastima, centrima za socijalnu skrb davao preporuke za postupanja, poštujući pri tome načelo samostalnosti u rješavanju, propisano Zakonom o općem upravnom postupku. Navedene su preporuke u velikom broju slučajeva bile prihvaćene, no nije zanemariv niti broj preporuka koje su bile ignorirane. Primjer za to je nepostupanje centra za socijalnu skrb, kojem je zbog narušenih obiteljskih odnosa preporučeno izricanje mjere nadzora nad roditeljskom skrbi (jedno je dijete zbog zlostavljanja od strane očuha izdvojeno iz obitelji i smješteno u dom; drugo je dijete i nadalje u obitelji, ali nema kontakta s biološkim ocem s obzirom da se isti fizički sukobljavao s novim partnerom bivše supruge). Nadležni je centar preporuku Ureda dostavio majci djece na očitovanje, koja s istom nije bila suglasna te je centar, zanemarujući činjenicu da ga je zakonodavac označio kao nositelja navedene mjere, i na taj način mu dao mogućnost i obvezu da u zaštiti djece i njihovog najboljeg interesa intervenira mjerama za njihovu zaštitu, bez obzira da li je stranka s navedenim suglasna ili nije, dostavio Uredu pravobraniteljice za djecu mišljenje "da nisu ispunjeni uvjeti za izricanje mjere obiteljsko-pravne zaštite - nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi u pogledu mladb. djeteta; a da se navedena mjera i odredi, ista se ne može provoditi bez suglasnosti i suradnje sa roditeljem kojem se mjera određuje". Iako preporuke Ureda pravobraniteljice za djecu nisu obvezujućeg sadržaja, procjenjujemo da se u navedenom slučaju radi o pogrešnom tumačenju i primjeni zakona, jer upravo je centar za socijalnu skrb institucija koja treba pomoći roditelju u stvaranju boljeg uvida u ponašanje kojim se ugrožava dijete te raditi na ispravljanju pogrešaka i propusta.

Sukladno zapažanjima tijekom rada na predmetima koji se odnose na ovu cjelinu, ponovno je zamijećeno neprimjenjivanje članka 89. stavka 5. Obiteljskog zakona, kojim se propisuje kako u postupcima u kojima se odlučuje o nekom djetetovom pravu ili interesu, dijete ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja, koje se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelosti. Iz prijava stranaka često je razvidno nepostupanje u skladu s navedenim člankom, tj. nepoštovanje prava djece koja proizlaze iz članka 12. Konvencije o pravima djeteta.

Vezano uz ostvarivanje prava djeteta na susrete i druženje, ali i ostvarivanje drugih prava iz domene obiteljskih odnosa, kada postoji spor o ostvarivanju roditeljske skrbi, nameće se pitanje rješavanja problema prinudnog provođenja odluka nadležnih tijela. Problemi s kojima se prilikom ovrhe susreću nadležna tijela nameću pitanje da li se prilikom prinudnog ostvarivanja roditeljskog prava u dovoljnoj mjeri zaštićuje dobrobit djeteta. Naime, dijete je ne svojom krivnjom sudionik ovrhe, koje su vrlo mučne i za odrasle ljude. Ured pravobraniteljice za djecu uočio je da se ovrhe sudskih presuda kojima se određuje s kojim će roditeljem dijete živjeti, kao i susreta i druženja, ne provode uz suradnju svih subjekata koji mogu prodonijeti da se one provedu kvalitetno. Kao problem se pokazala realizacija i dobra priprema svih sudionika, a osobito djece, kako bi se ona u tim postupcima maksimalno zaštitila. Dužnost je nadležnih službi da dijete pripreme za promjenu koja će uslijediti kroz intenzivni savjetodavni i psihosocijalni rad s njim i

članovima njegove obitelji, kao i da poznaju rizike i prednosti vezane uz mjesto provođenja ovrhe. S tim ciljem potrebno je također, sukladno članku 345. stavku 1. Obiteljskog zakona, primarno korištenje alternativnih metoda, kao što su izricanje novčanih ili zatvorskih kazni protiv onih osoba koje protivno nalogu suda odbijaju predati dijete ili poduzimaju radnje s ciljem njegova skrivanja ili onemogućavanja provođenja odluke. Iz tog razloga Ured pravobraniteljice za djecu uputio je i preporuku nadležnim tijelima (Ministarstvu pravosuđa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa te Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti) da se na međuresornoj razini osnuje radna skupina, koja bi utvrdila smjernice zajedničke suradnje i usklađenog djelovanja kako bi se ovaj ozbiljni problem pokušao riješiti zajedničkim djelovanjem. Sva su nadležna tijela (osim Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi od kojeg do pisanja ovog izvješća nismo primili povratnu informaciju) poduprla ovu inicijativu Ureda.

2.1.9.1 Manipulacija djetetovim pravom na susrete i druženje s roditeljem s kojim ne živi

Razvod braka roditelja za djecu je stresno iskustvo, najčešće popraćeno osjećajima tuge, straha, nesigurnosti, tjeskobe, bespomoćnosti, ljutnje, zbunjenosti, osjećajem krivnje, preuzimanjem odgovornosti za sukob roditelja, pojavom konflikta lojalnosti. Razvod je, uz razdvajanje od roditelja s kojim dijete neće živjeti, vezan i za niz promjena u životu djeteta koje pred dijete stavljaju zahtjev za prilagodbom. Razvodu braka najčešće prethodi za dijete također stresno i emocionalno bolno iskustvo sukoba roditelja, nerijetko popraćeno i uključenošću drugih djetetu bliskih odraslih osoba (baka i djedova, prijatelja obitelji), što kod djeteta dodatno može izazvati i produbiti osjećaj nesigurnosti, jer uslijed njihove emocionalne uključenosti u situaciju razvoda, gubi podršku i oslonac ljudi kod kojih ju u drugim životnim okolnostima najčešće nalazi. Suočavanje i nošenje s razvodom braka roditelja djeci može otežati emocionalna preplavljenost roditelja vlastitim teškim i bolnim proživljavanjem razvoda, što uz sve navedeno u nekim obiteljima djecu i njihove emocionalne potrebe stavlja u potpunosti u “drugi plan”.

S obzirom na veliki broj prijava koje se odnose na povredu prava djeteta tijekom i nakon razvoda braka roditelja, uključujući prekid izvanbračne zajednice roditelja, a koji su vezani za pravo djeteta na kontinuirani razvoj odnosa s oba roditelja, imajući u vidu važnost redovitih susreta i druženja za zdrav psihofizički razvoj djeteta, a radi dobivanja cjelovitije slike stanja, od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, zatraženi su podaci o manipulaciji djetetovim pravom na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi. Pri tome, pod manipulacijom podrazumijevamo otežavanje ili onemogućavanje kvalitetnog ostvarenja ovog prava, pod različitim, neutemeljenim izgovorima i utjecajima od strane roditelja s kojim dijete živi, a kojima je dijete izloženo i koji mu se nameću. Ovakvo ponašanje roditelja, ukoliko izostane pravodobna intervencija stručnjaka, rezultira ponašanjem djeteta koje se očituje u nevoljkosti i odbijanju susreta s roditeljem, pri čemu razlozi takvim reakcijama djeteta ne leže u neposrednom, proživljenom iskustvu nekvalitetnog odnosa s roditeljem, već su posljedica izloženosti negativnim porukama i kvalifikacijama roditelja s kojim dijete živi, o roditelju s kojim ne živi.

U praksi se susrećemo i s manipulacijom od strane roditelja s kojim dijete ne živi, a koji vrijeme određeno za susrete i druženje s djetetom koristi za slanje negativnih poruka djetetu o drugom roditelju, komentira u negativnom kontekstu odgojne zahtjeve koje roditelj postavlja pred dijete, želi prikupiti što više informacija o kretanju i načinu života bivšeg partnera, uz negativističke komentare, čime dijete stavlja u izrazito nepovoljan i zahtjevan položaj i zlorabi svoje pravo na susrete s djetetom. Manipulacija djecom događa se i kroz osporavanje roditelju prava na odlaske s djetetom u posjetu rodbini, baki i djedu, osporava se pravo putovanja s djetetom izvan mjesta prebivališta, osporava se ili zabranjuje pravo druženja s novim partnerima roditelja s kojima djeca ne žive, pa čak i na nastavak školovanja u novoj željenoj školi.

U osnovi takvog ponašanja roditelja najčešće je doživljena emocionalna povreda uslijed nekvalitetnog bračnog odnosa i njegovog razočaravajućeg završetka, nezavršeni partnerski odnos roditelja, neriješeni imovinsko-pravni odnosi, nesuglasice oko određenih sadržaja roditeljske skrbi, uslijed čega se dijete koristi kao objekt ucjene i predmet uvjetovanja, što je stručno neprihvatljivo, a za dijete štetno. Susreti i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi izrazito su značajni za održavanje emocionalne stabilnosti djeteta te je kvalitetna veza, koja se kroz susrete i druženje može ostvariti s roditeljem koji više nije svakodnevno prisutan u životu djeteta, izrazito važan aspekt djetetovog psihofizičkog razvoja.

Iz dostavljenih podataka od ukupno 80 centara za socijalnu skrb (uključujući 11 ureda zagrebačkog centra za socijalnu skrb), koje smo zaprimili posredovanjem Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, proizlazi kako su tijekom 2007. godine centri intervenirali u 1837 slučajeva u susretima i druženju djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi. Od navedenog broja intervencija u 565 (30,75%) slučajeva stručni tim centra procijenio je da se radi o manipulaciji djetetovim pravom na susrete i druženja od strane roditelja s kojim dijete živi, uslijed čega se susreti i druženja ne realiziraju ili se realiziraju uz poteškoće i/ili u opsegu koji je manji od onoga određenog sudskom presudom. U gotovo svim slučajevima, roditelji su usmeno upozoreni na pravo djeteta na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi, pri čemu su u 43,49% slučajeva roditelji pismeno upozoreni na pogreške i propuste u odgoju djeteta, vezano za ovo pravo djeteta te su upućeni u savjetovališta, školu za roditelje ili u savjetovališni rad u centru (posebno u onim sredinama u kojima ne postoji Obiteljski centar, u kojima nema dovoljno stručnjaka za mentalno zdravlje i mjesta na koje bi roditelji mogli biti upućeni u slučajevima procijenjene potrebe za savjetodavnom pomoći i podrškom).

U 19,71% slučajeva roditeljima je izrečena mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, a u 6,26% slučajeva, nakon što su iscrpljene mogućnosti savjetodavnog rada i utjecaja na promjenu ponašanja roditelja mjerama obiteljsko-pravne zaštite, centri za socijalnu skrb su podnosili kaznene prijave ili upućivali obavijesti Općinskom državnom odvjetništvu radi sprječavanja ili neizvršavanja mjera za zaštitu djeteta ili maloljetne osobe (čl. 215. KZ-a). Iskazani podaci odnose se na prijave ili obavijesti samo u pogledu sprječavanja i neizvršavanja odluka koje se odnose na susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi.

Iznoseći primjere dobre prakse, centri za socijalnu skrb ističu potrebu pravodobne intervencije uz ustrajni savjetodavni rad i ulaganje dodatnog napora stručnih djelatnika u posredovanju između roditelja, zalaganje za ostvarenje prava djeteta na susrete i druženje

i tretiranje djetetovog prava kao prioriternog, pri čemu zahtjevi i očekivanja roditelja nerijetko budu neostvoreni. Dobre rezultate u smislu uspostavljanja i održavanja kontinuiteta susreta i druženja, a time i razvoja odnosa između djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi, bilježe u slučajevima izricanja upozorenja roditeljima, temeljem kog se upućuju na savjetodavni rad ili u školu za roditelje, kao i određivanje mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Kao primjeri dobre prakse u procesu uspostavljanja susreta i druženja, navedeni su povremeni, od stručnog tima opservirani susreti u centru, tijekom kojih se identificiraju uzroci poteškoća te se uočavaju eventualne manipulacije djetetom. Među primjere dobre prakse navedeno je iskustvo centra za socijalnu skrb u kom je metoda obiteljske medijacije implementirana u postupak posredovanja prije razvoda braka roditelja, što je rezultiralo zaustavljanjem početnog manipuliranja djecom u smislu onemogućavanja susreta i druženja.

U procesu savjetodavnog rada s roditeljima, od osobitog je značaja osvijestiti im i približiti potrebu djeteta za kontinuiranim i kvalitetnim ostvarivanjem susreta i druženja s drugim roditeljem, prije svega radi dobrobiti djeteta. Posebno je važno raditi na osvještavanju odgovornosti roditelja u zadovoljavanju ove djetetove potrebe, kao i roditeljskom utjecaju i odgovornosti u procesu psihofizičkog razvoja djeteta, na što roditelji, nažalost, nerijetko zaboravljaju.

U pogledu poteškoća na koje nailaze vezano za ostvarivanje prava na susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi, centri za socijalnu skrb navode dugotrajnost sudskog postupka, nedonošenje privremene mjere u postupku razvoda braka u slučajevima kada je jasno da ne postoji sporazum roditelja s kim će dijete živjeti i o susretima i druženju, blage ili nikakve sankcije prema roditeljima u kaznenom postupku radi sprječavanja i neizvršavanja mjera za zaštitu djeteta ili maloljetne osobe, potrebu da uz izricanje represivne mjere roditelji budu obavezno uključeni u stručni tretman. Ističu i poteškoće koje proizlaze iz nedostatka stručnih kadrova u centru uslijed čega se ne mogu posvetiti svakoj obitelji onako kako bi, po pravilima struke, trebali. Navode nedostatak savjetovališta i škola za roditelje u koje bi roditelje mogli uputiti radi stručne pomoći, nedostatak mjesta i stručnjaka koji provode obiteljsku terapiju, psihoterapijski ili psihijatrijski tretman, a tamo gdje takvi oblici pomoći postoje - ograničene mogućnosti upućivanja roditelja na bračnu terapiju zbog preopterećenosti institucija koje pružaju takav vid pomoći, pa pomoć nije pravodobna i učinkovita. Veći broj centara za socijalnu skrb iskazuje poteškoću u pronalaženju stručnih suradnika koji provode mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi s obzirom na izrazitu zahtjevnost problematike, iz čega proizlazi potreba za njihovom dodatnom educiranošću. Dodatni problem predstavlja nestimulativna naknada za posao koji obavljaju te pronalaženje vanjskih suradnika za provođenje nadzora kada su susreti i druženja određeni više puta tjedno i tijekom cijelog vikenda, u kojim slučajevima je gotovo nemoguće pronaći voditelja nadzora, koji će odvojiti toliko vremena za rad s obitelji, uz redovan posao.

Iz odgovora centara proizlazi potreba za kontinuiranom supervizijom i dodatnom edukacijom stručnih radnika u centru, uz edukaciju i senzibilizaciju sudaca koji rade na poslovima zaštite prava i dobrobiti djece s obzirom na izrazitu složenost obiteljske problematike, kao i potreba bolje međuinstitucionalne suradnje radi pravodobne pomoći djetetu i roditeljima te bolje povratne informacije.

U svom radu, centri za socijalnu skrb suočavaju se i s problemom neredovitih susreta i druženja s djetetom od strane roditelja koji s djetetom ne živi odlukom tog roditelja ili potpunog zanemarivanja obveze na susrete i druženja, što se nepovoljno odražava na psihičko stanje djeteta i ponašanje je koje zahtijeva pravodobnu i odlučnu reakciju stručnih radnika.

Veliki problem predstavljaju neutemeljene prijave roditelja radi zanemarivanja ili zlostavljanja djeteta, koje su usmjerene protiv drugog roditelja. S obzirom na složenost ove pojave, kao i drugih pojavnih oblika manipulacije djetetovim pravom na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi, u suradnji sa stručnjacima Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i drugim stručnjacima koji rade na poslovima obiteljsko-pravne zaštite, u sljedećem izvještajnom razdoblju otvorit ćemo stručnu raspravu, tijekom koje će se raspravljati o problemima uočenima od strane centara za socijalnu skrb, sudaca koji rade na poslovima obiteljsko-pravne problematike i Ureda pravobraniteljice za djecu u pogledu zaštite prava djece u postupcima razvoda braka.

Temeljem prikupljenih podataka, kao i dosadašnjih iskustava Ureda pravobraniteljice za djecu naglašavamo potrebu osiguranja dovoljnog broja stručnih djelatnika u centrima za socijalnu skrb, njihove kontinuirane edukacije, uvođenja obavezne supervizije, osiguranja stručne podrške i praćenja vanjskih suradnika-voditelja nadzora, razvijanje mreže stručnjaka motiviranih i educiranih za ovaj oblik rada, uz povećanje naknade za njihov angažman. Iznimno je važna bolja povezanost i suradnja svih institucija uključenih u zaštitu djece. Potrebno je razvijati suradnju centara za socijalnu skrb s Obiteljskim centrima, koji su u nekim sredinama prepoznati kao mjesto na koje obitelji, roditelji i djeca mogu biti upućeni radi individualne savjetodavne pomoći, dobivanja stručne pomoći u ostvarivanju kvalitetnog roditeljstva i prevladavanja kriznih obiteljskih situacija. Radi ostvarivanja više razine zaštite djece u postupcima razvoda braka i odlukama o roditeljskoj skrbi, ukazujemo na potrebu efikasnijeg vođenja sudskih postupaka, uz dodatnu senzibilizaciju i edukaciju sudaca iz područja koja se odnose na psihosocijalne aspekte razvoda braka i osobitosti psihofizičkog razvoja djeteta, kao i njihove reakcije u izrazito stresnoj situaciji razvoda braka roditelja.

2.1.9.2 Uzdržavanje

“Mučnina, ogorčenost i velika tuga preslabe su riječi da bih opisala kako se sada osjećam. Niti P. niti ja nemamo ništa od činjenice da je on u zatvoru. Gospođe i gospodo, na žalost, s tom činjenicom ja ne mogu plaćati režije. Mi samo želimo da konačno isplati dužan novac i da osiguramo miran i stabilan život. Žalosna je činjenica da svjesno i namjerno izbjegava obvezu, a podršku ima u pravnom sustavu. Kada je sve počelo P. je bila treći razred osnovne, danas je u trećem razredu srednje škole. Za njezino dobro borit ću se do kraja, u njezino ime, da ostvari svoja prava, odnosno da otac prema njoj ispuni barem svoje financijske obveze kada već nije moralne.”

iz pisma majke

“...dakle, niti jedna institucija društva koja je nadležna u našoj situaciji nije si postavila pitanje od čega se sestra i ja hranimo niti tko vodi računa o tome da sestra i ja imamo pravo na egzistenciju, na hranu, uopće na život dostojan čovjeka. Molim vas da me savjetom uputite kako

bih efikasnije i brže mogla doći do svojih prava (podsjećam da ne tražimo pravo na luksuz već na polubijeli kruh svakog jutra)."

iz pisma djeteta

Kao što smo i prethodnih godina isticali, problem ostvarivanja prava na uzdržavanje u situacijama razdvojenog života roditelja i nadalje je prisutan u velikoj mjeri. Uredu pravobraniteljice za djecu u velikom su se broju obraćali roditelji tražeći savjet i pomoć vezano uz ostvarivanje ovog prava. Problemi s kojima se susreću roditelji su i nadalje isti: nedobivanje upute i savjeta u centrima za socijalnu skrb, duljina trajanja sudskog postupka, neefikasnost ovrhe, neosjetljivost sudaca, neujednačenost sudske prakse vezano uz određivanja iznosa uzdržavanja kao i nedovoljna angažiranost centara za socijalnu skrb. Roditelji koji se suoče sa situacijom da pravo na uzdržavanje moraju ostvarivati prisilnim putem, osjećaju se kao u borbi s vjetrenjačama, koja ih iscrpljuje, a rezultati su u najvećoj mjeri nevidljivi te veliki broj djece i nadalje ostaje bez uzdržavanja. Pomoć koju im je ovaj Ured u suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom osigurao 2006. godine u obliku pružanja besplatne pravne pomoći pri zastupanju u postupcima uzdržavanja, i to neovisno o prihodima obitelji, doživljavaju kao značajan korak naprijed.

Tijekom 2007. godine Hrvatska odvjetnička komora zaprimila je 820 zahtjeva za besplatno zastupanje, pozitivno je riješeno 780, dok su ostali u postupku rješavanja. Stranke nas obavještavaju kako je postupak odobravanja vrlo jednostavan, ne traži se dokazivanje, osim činjenice da se radi o maloljetnom djetetu, a osobito im je važno što odobravanje pomoći nije vezano uz prihode obitelji jer bez obzira na njihovu visinu, troškovi odvjetničkih zastupanja uvelike opterećuju obiteljski budžet i rijetki su oni koji takve troškove mogu podnijeti bez većih poteškoća. No, pravo na pomoć u zastupanju samo je dio problema s kojim se roditelji u ostvarivanju prava na uzdržavanje suočavaju te su u nastojanju da se ovaj problem riješi ponuđena neka nova zakonska rješenja. Prijedlog Vladi RH, koji je uputio Ured pravobraniteljice za djecu u 2006. godini, da se u planiranoj izmjeni Obiteljskog zakona propišu posebni postupci ovrhe radi uzdržavanja s apsolutnim prioritetom naplate u odnosu na druge obveze obveznika uzdržavanja, uvažen je te se nadamo da će ovakvo zakonsko uređenje pridonijeti lakšem ostvarivanju ovog prava u praksi.

Izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona tijekom 2007. godine, nastojala se postići veća ujednačenost sudske prakse na način da su propisani minimalni iznosi uzdržavanja ovisno o dobi djece, a kako bi se postupak na sudu pojednostavio, sud je oslobođen utvrđivanja prihoda roditelja s kojim dijete živi, budući da se njega i skrb, koju roditelj s kojim dijete živi svakodnevno pruža djetetu, vrijednosno izjednačuje s novčanim iznosom uzdržavanja kojeg je dužan davati roditelj s kojim dijete ne živi. Također je uvedena obveza suda da već na prvom ročištu privremenom mjerom naloži plaćanje određenog iznosa na ime uzdržavanja. Novina je također da se naknada za uzdržavanje može tražiti od trenutka prestanka obiteljske zajednice, za razliku od dosadašnjeg rješenja, koje je tu mogućnost vezao uz pokretanje sudskog postupka. Zakonska rješenja, koja nameću centru za socijalnu skrb veće ovlasti i obveze vezano uz ostvarivanje prava na uzdržavanje djeteta, usmjerena su na olakšanje položaja djeteta i roditelja, koji to pravo u ime djeteta ostvaruje, no upitno je koliko će takva rješenja dovesti do pozitivnih pomaka, budući da su i do sada centri u ovoj problematici imali velike ovlasti, no bez

rezultata. Upravo su se prijavitelji u najvećoj mjeri prituživali na rad centara za socijalnu skrb koji, prema prijavama, ne upućuju stranke o načinima rješavanja niti, unatoč svojoj zakonskoj obvezi, poduzimaju mjere kako bi se pravo na uzdržavanje djeteta ostvarilo.

Iako su novine u Obiteljskom zakonu usmjerene na poboljšanje položaja tražitelja uzdržavanja, neka zakonska rješenja nažalost predstavljaju korak natrag. Naime, Izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona limitirana je visina privremenog uzdržavanja koje je, u slučaju da obveznik uzdržavanja ne ispunjava svoju obvezu, dužan davati centar za socijalnu skrb te je vremenski ograničeno njezino isplaćivanje na rok od tri godine. Prema dosadašnjim zakonskim rješenjima to nije bio slučaj pa su na ovaj način roditelji, kako praksa pokazuje, ni nakon višegodišnjih uzaludnih pokušaja to pravo jednostavno ne mogu ostvariti, stavljeni u poziciju da nakon isteka tog perioda budu prepušteni sami sebi.

S obzirom na ozbiljnost i raširenost problema neplaćanja zakonske obveze uzdržavanja, Ured pravobraniteljice za djecu smatra kako se i kroz jačanje kaznene odgovornosti onih koji svoju zakonsku obvezu prema djeci ne izvršavaju, mora poslati jasna poruka o osudi i netoleriranju takvog ponašanja prema najosjetljivijim članovima društva. Radno sposoban roditelj ne može se osloboditi dužnosti uzdržavanja, bez obzira na životne okolnosti u kojima se našao, a sudovi takvo ponašanje moraju sankcionirati vodeći prvenstveno računa o tome da se takvim odlukama štite djeca koja moraju imati osnovna sredstva za svakodnevni život, a i oni roditelji koji djeci s kojom žive moraju svakodnevno osigurati sredstva za život neovisno o svojim životnim okolnostima. Upravo je stoga Ured pravobraniteljice za djecu tijekom postupka izmjena Kaznenog zakona predlagao novi opis kaznenog djela povrede uzdržavanja na način da sama okolnost neudovoljavanja zakonskoj obvezi plaćanja uzdržavanja povlači za sobom kaznenu odgovornost. Nažalost, ovaj prijedlog pravobraniteljice u tijeku postupka donošenja izmjena Kaznenog zakona nije prihvaćen, o čemu je bilo riječi u prošlogodišnjem izvješću o radu.

Vezano uz kazne koje su propisane za kaznena djela, roditelji nam se često pritužuju na njihovu neefikasnost jer poneki obveznici uzdržavanja radije odlaze na izdržavanje kazne zatvora nego da počnu udovoljavati svojoj zakonskoj obvezi. S druge strane, roditelji koji pokušavaju ostvariti uzdržavanje za svoje dijete pritužuju se kako odlazak drugog roditelja u zatvor ne donosi za njih kvalitetne rezultate jer u tom slučaju obveznik uzdržavanja nema prihoda kojima bi se moglo prisilno naplatiti uzdržavanje te u konačnici djeca ne dobivaju ništa. Stoga je nužno da struka predloži alternativna rješenja, kojima bi se obveznika uzdržavanja učinkovito prisililo na plaćanje uzdržavanja.

Jedino rješenje problema u ostvarivanju prava na uzdržavanje vidimo u isplati sredstava za uzdržavanje, u slučaju da obveznik uzdržavanja svoju obvezu ne izvršava, iz jedinstvenog fonda za tu namjenu, bez sadašnjih ograničenja i u visini određenoj presudom o uzdržavanju, a da država preuzme naplatu potraživanja od obveznika uzdržavanja. Naime, uvjereni smo kako bi država bila učinkovitija u rješavanju ovog problema, kada bi se ona nalazila u ulozi vjerovnika.

2.1.9.3 Udomiteljstvo

Obitelj bi svojim članovima trebala omogućiti zadovoljavanje osnovnih potreba, kao što su potreba za zdravljem, prehranom, stanovanjem, fizičkom i emocionalnom brigom i osobnim razvojem te nizom drugih potreba. Ono što se događa u obitelji, između njenih članova, važno je za razvoj svake osobe, a ponajviše djece. Obitelj je bitan faktor primarne socijalizacije i psihičkog razvoja djeteta. Ukoliko su odnosi u obitelji narušeni, ponekad je nužno izdvajanje djeteta iz obitelji i njegovo smještavanje u udomiteljsku obitelj.

U duhu novih smjernica u socijalnoj politici, u kojima deinstitutionalizacija zauzima vrlo važno mjesto, popularizacija i unapređenje udomiteljske skrbi u Republici Hrvatskoj nameće se kao prioritetna zadaća. Cilj deinstitutionalizacije je postizanje promjene u omjeru institucionalnih i izvaninstitucionalnih oblika skrbi u korist izvaninstitucionalnih oblika.

Udomiteljstvo za djecu jest oblik skrbi izvan vlastite obitelji, kojim se djetetu pruža obiteljska skrb i odgoj u zamjenskoj obitelji. Nedvojbeno je da je smještaj u udomiteljskoj obitelji prepoznat kao humaniji, prirodniji i jeftiniji oblik skrbi, koji smještenoj djeci osigurava zaštitu i mogućnost življenja u obiteljskom okruženju.

Do 1. listopada 2007. godine udomiteljstvo je kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji, bilo regulirano sa samo sedam članaka Zakona o socijalnoj skrbi i Pravilnikom o uvjetima za obavljanje udomiteljstva i postupku za odobravanje, obnavljanje i oduzimanje dozvole za obavljanje udomiteljstva. Zbog evidentnih nedostataka u navedenom načinu reguliranja udomiteljstva te potrebe za njegovim unapređenjem, pristupilo se izradi novog zakonskog rješenja na tom području.

Radi efikasnije zaštite prava udomljene djece, a u skladu sa svojim ovlastima iz čl. 8 Zakona o pravobranitelju za djecu, Ured pravobraniteljice za djecu dostavio je Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi svoje mišljenje i prijedloge na nacrt prijedloga Zakona o udomiteljstvu. U konačnom tekstu Zakona o udomiteljstvu usvojena je primjedba Ureda o potrebi pooštrenih uvjeta koje udomitelj mora zadovoljiti (izrečena mjera obiteljsko-pravne zaštite udomitelju ili drugom članu obitelji, pravomoćna osuda za prekršaj zbog nasilja u obitelji te agresivno ponašanje prepreke su za priznavanje statusa udomitelja). Prijedlog Ureda da sama okolnost vođenja kaznenog postupka odnosno nepravomoćna presuda za kazneno djelo protiv života i tijela, protiv slobode i prava čovjeka i građanina, protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, protiv braka, obitelji i mladeži, bude preprekom za obavljanje udomiteljske djelatnosti, nije usvojena. Međutim, usvojen je prijedlog Ureda kojim se udomitelje obvezalo da su sukladno odluci nadležnog tijela obvezni omogućiti i poticati susrete i druženja između djeteta i roditelja i drugih srodnika. Također su usvojeni i prijedlozi, prema kojima je udomitelj obavezan poduzimati aktivnosti za očuvanje i unapređenje zdravlja korisnika te mu osigurati odgovarajuću zdravstvenu skrb putem izabranog doktora medicine primarne zdravstvene zaštite te prema potrebi i uputi stručnjaka omogućiti i psihosocijalnu rehabilitaciju. Udomitelj je također obavezan najmanje jednom godišnje sudjelovati u osposobljavanju koje će provoditi nadležni centar za socijalnu skrb, dok centar koji je donio rješenje o priznavanju prava na skrb izvan vlastite obitelji ima obvezu praćenja

ispunjavanja obveza utvrđenih ugovorom o udomiteljstvu, kao i redovito, a najmanje tri puta godišnje, obilaziti udomiteljsku obitelj i kontaktirati s korisnikom.

U Zakon o udomiteljstvu nije uvrštena primjedba Ureda koja se odnosi na definiciju “udomiteljske obitelji”. Ured je predložio da se u definiciji “Udomiteljska obitelj jest obitelj koja ima dozvolu za obavljanje udomiteljstva, a čine je udomitelj, njegov bračni drug ili izvanbračni drug i drugi srodnici s kojima udomitelj živi u zajedničkom kućanstvu” riječi “drugi srodnici” zamjene riječima “druge osobe” s obzirom da životna zajednica pa tako i zajedničko kućanstvo, ne znači nužno zajednicu ljudi povezanih srodničkim vezama pa je životno moguće da i nesrodnici žive u zajedničkom domaćinstvu te je potrebna provjera i tih osoba koje također utječu na dinamiku i podobnost udomiteljske obitelji. No, kao što je već rečeno, navedeni prijedlog nije prihvaćen. Ured pravobraniteljice za djecu također je predložio i osnivanje Agencije za udomiteljstvo koja bi pružala usluge centrima za socijalnu skrb u pronalaženju, edukaciji i evaluiranju djeteta i njegove udomiteljske skrbi. Predloženo je da se navedeno ugradi u tekst Zakona kao amandman Vlade Republike Hrvatske, uz predviđanje donošenja posebnog podzakonskog akta kojim bi se uredile obveze i prava Agencije, odnosno da se Agencija osnuje uredbom Vlade Republike Hrvatske temeljem Zakona o ustanovama, ni taj prijedlog nije usvojen.

Sukladno navedenom Zakonu, centar za socijalnu skrb je na temelju svojih ovlasti dužan upoznati udomiteljsku obitelj s karakteristikama i osobinama djeteta, njegovim dotadašnjim životom, zdravstvenim stanjem i potrebama, problemima koji postoje i koji se mogu očekivati te s ciljem koji se želi postići udomiteljstvom, a sve u cijju pomoći udomitelju i djetetu u njegovoj prilagodbi na novu životnu situaciju.

Prilagodba djeteta u udomiteljskoj obitelji ovisi o nekoliko skupina činitelja, a to su: djetetove karakteristike i iskustva, karakteristike udomiteljske obitelji te okolnosti pod kojima se dijete smješta u udomiteljsku obitelj i sami proces smještanja. Poznavanje djetetova razvoja i temeljnih obilježja ponašanja, mišljenja i emocionalnog doživljavanja djece različite dobi, stručnjacima u timovima za udomiteljstvo u velikoj mjeri može pomoći u razumijevanju potreba pojedinog djeteta i pronalaženju obitelji koja te potrebe može zadovoljiti na prikladan način.

U skladu sa Zakonom o udomiteljstvu centar za socijalnu skrb obavezan je pratiti ispunjavanje obveza utvrđenih ugovorom o udomiteljstvu te je obavezan redovito, najmanje tri puta godišnje, obilaziti udomiteljsku obitelj.

Sukladno obvezi centra za socijalnu skrb kojom je određeno da je udomitelj dužan omogućiti i poticati susrete i druženja između roditelja i djece, kao i činjenici da bi smještaj djeteta u udomiteljskoj obitelji trebao biti privremen, socijalna bi služba trebala paralelno raditi i s djetetovom biološkom obitelji, na rješavanju problema u njoj, kako bi ona što prije bila u mogućnosti prihvatiti nazad svog člana. Ukoliko povratak u biološku obitelj iz bilo kojeg razloga nije moguće realizirati, centri za socijalnu skrb trebali bi vodeći računa o najboljem interesu djeteta pokretati postupke trajnog zbrinjavanja djece. Nažalost, dosadašnja iskustva pokazuju da se na tom području premalo ili gotovo uopće ne radi te da dijete u pravilu ostaje u udomiteljskoj obitelji do kraja školovanja ili do osamostaljivanja.

Tijekom 2007. godine, Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je 14 prijava koje su se direktno ili indirektno odnosile na navedenu problematiku. Od navedenog broja, tri su se predmeta odnosila na prigovor roditelja na postupanje centara za socijalnu skrb radi smještaja djece u udomiteljsku obitelj. Iako su roditelji podnijeli žalbu nadležnom ministarstvu o istom su obavijestili i Ured, koji nema zakonskih ovlasti za postupanje u navedenim predmetima. Jedan se predmet odnosio na tumačenje Zakona o udomiteljstvu. O problematici udomljene djece čiji su roditelji na odsluženju zatvorske kazne, a što je također bilo predmetom postupanja Ureda, bit će više riječi u posebnom poglavlju. Često se događa da u postupku donošenja odluke o daljnjoj skrbi o djetetu (primjerice posvojenju) djelatnici centara za socijalnu skrb ne provode pripreme djeteta na novu okolnost, ne razgovaraju s djetetom o njegovim željama niti mu pomažu prevladati za njega stresnu situaciju, iako je to u direktnoj suprotnosti s Konvencijom o pravima djeteta, čl. 12, kao i s Obiteljskim zakonom čl. 89. i čl. 269. u kojima se nedvojbeno navodi da dijete u postupcima u kojima se odlučuje o nekom njegovom pravu ili interesu, ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet kao i izraziti svoje mišljenje koje se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću te biti obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegovog mišljenja.

Temeljem predmeta vezanih uz udomiteljstvo, kojima se Ured pravobraniteljice za djecu bavio tijekom 2007. godine, uočeno je da pojedini centri za socijalnu skrb ne poštuju obvezu praćenja zaštite prava djece u udomiteljskim obiteljima. Primjer za navedeno odnosi se na djevojčicu koju u periodu od pet godina, koliko se nalazila u udomiteljskoj obitelji, nijednom nije obišao nadležni centar za socijalnu skrb. Dijete je izdvojeno iz vlastite obitelji zbog zlostavljanja i zanemarivanja od strane roditelja. U tih pet godina, majka djevojčicu posljednje tri godine uopće nije posjećivala, dok je otac dijete posjećivao dva puta godišnje, s obzirom da radi u inozemstvu. Otac je u međuvremenu pred nadležnim sudom podnio zahtjev za donošenjem nove odluke kojom će biti određeno da dijete živi s njim. Nadležni je centar za socijalnu skrb podržao zahtjev oca zanemarujući činjenicu da dijete neće živjeti s ocem, obzirom da isti još nekoliko godina planira raditi u inozemstvu, već s obitelji njegovog brata koju djevojčica zapravo ne poznaje, iako u istoj obitelji živi njen brat s kojim se gotovo nikada nije ni susretala.

Centar za socijalnu skrb dostavio je nadležnom sudu pozitivno mišljenje o prijedlogu oca bez da je razgovarao s djevojčicom i pitao dijete o njevoj želji (a što je u suprotnosti sa Konvencijom o pravima djeteta čl. 12, kao i sa Obiteljskim zakonom čl. 89. i čl. 269), bez da je ijednom kontaktirao osnovnu školu koju dijete pohađa, a čije je stručno osoblje učestalo upozoravalo na velike emocionalne poteškoće kod djevojčice koje su nastupile po saznanju o napuštanju udomiteljske obitelji, i bez da je proveo psihološku obradu oca. Dodatno začuđuje mišljenje centra koji, usprkos saznanju da obitelj očeva brata živi od socijalne pomoći i dječjeg doplatka, kao i na činjenicu da je, s obzirom na brojnost obitelji raspoloživ stambeni prostor jedva dostatan za podjelu na mušku i žensku spavaonicu za djecu, te dnevni boravak za roditelje, nadležnom sudu dostavio mišljenje da ta obitelj zadovoljava socioekonomske uvjete za skrb o djevojčici.

S obzirom na velike i evidentne propuste u radu navedenog centra za socijalnu skrb, Ured pravobraniteljice za djecu preporučio je Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da temeljem čl. 108. st. 2. Obiteljskog zakona žurno ispita slučaj i poduzme mjere iz njihove

nadležnosti. Čak ni nakon upućene požurnice ministarstvu, Ured pravobraniteljice za djecu nema povratne informacije o utvrđenim i poduzetim radnjama.

Aдекватno i pravovremeno poduzimanje aktivnosti vezanih uz zdravlje udomljenog djeteta, kao što je vidljivo u jednom predmetu, može uvelike pomoći u stvaranju pozitivne slike o sebi kao i u percepciji drugih o djetetovim potrebama i mogućnostima, a što bitno utječe na odnos okoline prema djetetu. Ekonomsko iskorištavanje djece smještene u udomiteljskim obiteljima također je jedan od problema s kojim se ovaj Ured susreo u svom radu, tijekom izvještajnog razdoblja. S navedenim kršenjem prava djece susreli smo se u slučaju petero djece smještene u udomiteljsku obitelj u kojoj, prema anonimnoj prijavi, djeca nemaju zadovoljavajuće životne uvjete, učestalo rade na imanju udomitelja te su čak navodno od strane udomitelja bili poticani na činjenje kaznenih i prekršajnih djela kako bi priskrbili određenu imovinsku korist sebi i udomiteljima. Nakon provedene provjere od strane nadležnog centra za socijalnu skrb, utvrđeno je da je u obitelji bilo "propusta u brizi o udomljenoj djeci", ali da je nakon intervencije centra za socijalnu skrb obiteljska kriza prevladana te da su djeca nakon intenzivnog individualnog rada s njima izjavila da se protive premještanju u drugu obitelj s obzirom da radi duljine boravka u udomiteljskoj obitelji istu doživljavaju kao biološku obitelj. Mišljenje je nadležnog centra da će kroz kontinuiran individualni rad s djecom i udomiteljima prevenirati daljnje eventualno kršenje dječjih prava.

Slučaj psihičkog nasilja nad udomljenom djecom također je jedan od oblika kršenja dječjih prava s kojim se bavio Ured pravobraniteljice za djecu. O navedenoj povredi obavijestilo nas je osobno dvoje djece koja su bila izložena zlostavljanjem i zanemarjućem ponašanju udomitelja, koji djeci nisu isplaćivali džeparac, iako isto predstavlja obvezu sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi; nisu djeci kupovali odjeću i obuću, nisu im plaćali školski obrok (već su isto činili isključivo roditelji); prisiljavali su ih na obavljanje kućanskih poslova te su odbijali komunikaciju s roditeljima djece. U obitelji je bilo prisutno i fizičko nasilje među udomiteljima u prisutnosti djece. Nadležni je centar za socijalnu skrb nakon provjera djecu izdvojio iz udomiteljske obitelji i smjestio ih u dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dok je protiv udomitelja podnesena kaznena prijava zbog nasilničkog ponašanja u obitelji i zanemarivanja djece te im je sukladno Zakonu o udomiteljstvu, radi opisanog ponašanja, oduzeta dozvola za obavljanje udomiteljstva.

Zaštita imovine udomljene djece također je područje kojim smo se bavili u okviru navedene problematike. Primjer za navedeno je slučaj djeteta kojem je za vrijeme trajanja smještaja od strane centra za socijalnu skrb bio imenovan poseban skrbnik. Isti je trebao voditi brigu o sredstvima ostvarenim prodajom dijela stana u vlasništvu djeteta. U navedenom primjeru upitna je bila procijenjena vrijednost nekretnine koju je nadležni centar za socijalnu skrb prihvatio kao relevantnu, iako je bilo jasno da je procjena napravljena od strane sudskog vještaka kojeg je angažirao kupac stana i kojem je bilo u interesu da procijenjena vrijednost bude što niža. Konačni ishod slučaja nije poznat, s obzirom da je cijeli predmet prijavljen nadležnom sudu i da je kupac nekretnine u pritvoru. U dijelu koji se odnosi na brigu o sredstvima dobivenim prodajom, nije bilo propusta u postupanju nadležnog centra.

I dalje je velik broj djece s teškoćama u razvoju odvojen od svojih bioloških obitelji i smješten u razne ustanove socijalne skrbi. To se često obrazlaže potrebom za stručnim

tretmanom takve djece, odnosno njihovim odgojem i obrazovanjem u posebnim ustanovama. Iako je država prepoznala udomiteljstvo kao kvalitetniji, a i jeftiniji oblik smještaja te djece, broj je takve djece u udomiteljskim obiteljima i dalje vrlo malen. Djeca s posebnim potrebama smještena izvan institucija predstavljaju posebno osjetljivu skupinu, kojoj je za život u zajednici potrebna specifična podrška, uz pomoć koje ona ne samo da lakše prevladavaju društvene barijere s kojima se suočavaju već i nadoknađuju gubitak u osobnom razvoju. Samo premještanje djeteta iz institucije i smještanje u udomiteljsku obitelj ne znači da će ono time dobiti poticajne uvjete života, osobito ako se radi o djetetu s intelektualnim teškoćama. Nakon što takvo dijete dođe u udomiteljsku obitelj, potrebno je pružiti adekvatnu podršku i tom djetetu i njegovoj obitelji kako bi se ono što uspješnije prilagodilo obiteljskom životu.

S potrebom afirmacije specijaliziranog udomiteljstva, susreli smo se u predmetu dvije djevojčice s posebnim potrebama kojima je potreban udomiteljski smještaj, kako se sestre ne bi razdvajale.

Vrlo bitan čimbenik u postupku udomljavanja djeteta je i kvalitetan odabir obitelji udomitelja jer u njoj dijete treba dobiti novu priliku za odrastanje u zdravom okruženju. Upravo iz navedenog proizlazi da je za stručnjake koji se bave udomiteljstvom, kao i za udomitelje, važno poznavanje cjelokupnog obiteljskog sustava podrške, obiteljskih snaga i vještina, adekvatnih komunikacijskih vještina i roditeljskog stila odgoja.

Treba imati na umu kako udomitelji imaju niz dodatnih stresora koji mogu utjecati na njihovu roditeljsku ulogu, uz one uobičajene, s kojima se susreću i biološki roditelji. Naime, ukoliko udomitelji imaju vlastitu djecu, pojavljuje se pitanje balansiranja između potreba vlastite i udomljene djece, kao i nepristranosti i lojalnosti prema objema stranama. Svakako treba imati na umu da se udomitelji moraju nositi sa sustavom socijalne skrbi i pravnim sustavom, pri čemu se najčešće pojavljuju poteškoće s nerazumijevanjem zakona i načina na koji se on primjenjuje na dijete i njih te njihov odnos, kao i na nedovoljne informacije o djetetovoj razvojnoj povijesti i ranijim smještajima. Za njih je velik izvor stresa i nošenje s djetetovim biološkim roditeljima te emocionalno vezivanje uz dijete čija sudbina nije u potpunosti u njihovim rukama.

Primjer za to bio je slučaj udomljenog djeteta koje je u dva navrata trebalo biti posvojeno, ali su udomitelji, iako svjesni pozitivnih elemenata takvog trajnog načina zbrinjavanja, nesvjesno svojim ponašanjem stvorili ogroman otpor kod djeteta, čak i zdravstvene poteškoće, pa su potencijalni posvojitelji odustali od postupka posvojenja. Daljnju skupinu izvora stresa predstavljaju emocionalni i problemi u ponašanju djece, koji često izazivaju osjećaj bespomoćnosti i potrebe za stručnom pomoći. Udomitelji se često susreću i s negativnim reakcijama okoline koja ne razumije što je to udomiteljstvo, optužuje ih se kako se prihvaćaju toga posla samo iz materijalne koristi.

2.1.10 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA

Tijekom 2007. godine, Ured je zaprimio ukupno 235 prijava koje su se odnosile na nasilje nad djecom. Kako je iz prethodnih izvještajnih razdoblja preneseno ukupno 127 prijava, to je u ovom izvještajnom razdoblju aktivno postupano u 362 slučaja.

	2005.	2006.	2007.
Nasilje u obitelji	87	44	127
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	44	42	53
Nasilje u institucijama	10	7	12
Ostalo nasilje	23	27	43
Ukupno	164	120	235

Tablica 4

U odnosu na 2006. godinu, broj prijavljenih slučajeva nasilja znatno je porastao, no to istovremeno ne znači da je nasilje kao pojava u porastu, već da se o tom problemu više govori i da je javnost osvještenija na potrebu reakcije na bilo koji oblik nasilja, osobito kad su u pitanju djeca.

Od ukupno zaprimljenih prijava koje su se odnosile na nasilje nad djecom, 127 prijava odnosilo se na nasilje u obitelji, 53 prijave na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama te 12 prijava na nasilje u institucijama. Nasilju je bilo izloženo 856 djece.

S obzirom na oblike nasilja nad djecom, kao što je vidljivo iz tablice pet, najveći broj prijava odnosio se na fizičko i psihičko nasilje nad djecom.

	Fizičko	Psihičko	Seksualno	Zanemarivanje	Ukupno
Nasilje u obitelji	38	43	11	35	127
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	33	16	4		53
Nasilje u institucijama	4	7	1		12
Ostalo nasilje	13	21	9		43
Ukupno	88 (37,45%)	87 (37,02%)	25 (11%)	35 (15%)	235

Tablica 5

Svaki oblik nasilja nad djetetom ima svoju težinu i ostavlja trajne posljedice, no seksualno nasilje je daleko najteži oblik nasilja nad djetetom. Upravo stoga je Ured u ovom izvještajnom razdoblju osobitu pozornost posvetio ovom problemu. Iako se tradicionalno smatra da su seksualni zlostavljači djece nepoznate osobe, brojne statistike pokazuju da se velik broj seksualnih delikata događa upravo u obitelji, u kući počinitelja ili same žrtve, tj. u oko 80 do čak 90 posto slučajeva žrtva poznaje počinitelja. Zlostavljači su pri tom osobe koje su djeci bliske, uz koju su djeca emocionalno vezana, u koje imaju povjerenje i od kojih očekuju zaštitu. Prepoznajući trend porasta ovog oblika

nasilja nad djecom, Vijeće ministara Vijeća Europe usvojilo je 12. srpnja 2007. godine Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja koju je RH potpisala u listopadu 2007. godine. Cilj Konvencije je zaštititi djecu od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja bez obzira na to tko je počinitelj, zaštititi prava djece žrtava i osigurati im pružanje pomoći te promicati borbu protiv seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece. Budući da je u Izvješću o radu za 2006 godinu, upućenom Hrvatskom saboru, Ured pravobraniteljice za djecu izrazio stav kako bi u Republici Hrvatskoj trebalo oformiti jedinstveni nacionalni registar počinitelja seksualnog nasilja nad djecom te da je i Konvencijom o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja predviđeno prikupljanje i pohranjivanje podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, Ured pravobraniteljice za djecu je u studenom 2007. godine organizirao stručnu raspravu na temu “Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece”, o kojem detaljnije pišemo u posebnom poglavlju.

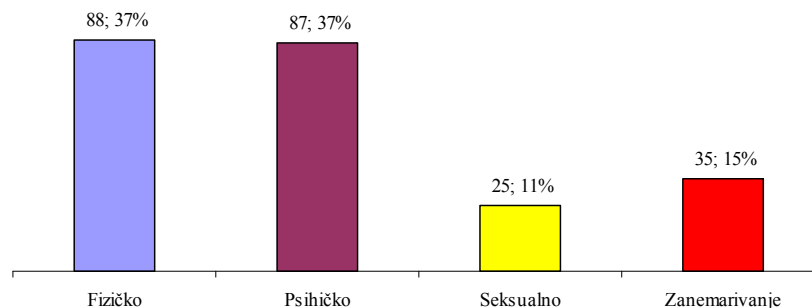
Iako je Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, za 2006. godinu predviđeno donošenje Nacionalne strategije zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja, kao i izrada Nacionalnog plana protiv seksualnog iskorištavanja djece, ovi značajni dokumenti, u kojima je prepoznata važnost usmjerenih napora države u rješavanju ovog problema, još nisu doneseni, a njihovo donošenje i provedba zasigurno bi pridonijeli smanjenju pojavnosti nasilja nad i među djecom.

2.1.10.1 Nasilje u obitelji

“...K. se plaćući žali da ga otac omalovažava, govoreći mu da će postati kriminalac i propalica kad bude veliki, te da će ga ubiti jer je dobio jedinicu u školi. Po pričanju K., jasno je da se jako boji svog oca jer imenovani ima nasilničke odgojne metode, udaranjem s ravnalom, te sve što otac zahtjeva, K. iz straha napravi i kaže.”

iz pisma majke

Tijekom 2007. godine zaprimljeno je 127 prijava povrede prava koje su se odnosile na nasilje u obitelji i zanemarivanja, kojima je bilo obuhvaćeno ukupno 220 djece. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja u 2007. godinu preneseno je 58 prijava, tako da je tijekom 2007. godine postupano u ukupno 185 predmeta koji su se odnosili na nasilje u obitelji. S obzirom na učestalost i trajanje nasilja sve prijave odnosile su se na višekratno, odnosno kontinuirano nasilje.

Od ukupnog broja prijava nasilja u obitelji, najviše prijava odnosilo se na fizičko i psihičko nasilje nad djecom, dok se najmanji broj prijava odnosio na seksualno nasilje u obitelji. Ovakvi statički podaci Ureda ne znače da je ovaj oblik nasilja nad djecom u stvarnosti manje zastupljen, već da se nažalost, zbog specifičnih okolnosti u kojima se provodi (nema svjedoka nasilju; djeca zbog dobi, straha ili srama ne govore o tome; nema vidljivih znakova; ne prepoznavanje posljedica na djetetu koje je izloženo seksualnom nasilju) ovi oblici nasilja teško otkrivaju i procesuiraju.

Prema podacima Ureda, nasilju u obitelji najčešće su izložena djeca u dobi od sedam do 14 godina, a počinitelji nasilja u obitelji su najčešće roditelji. S obzirom na okolnost da se radi o podacima iz prijava kojima se Uredu najčešće obraćaju roditelji ovi podaci nisu relevantni budući da se, nažalost, u velikom broju slučajeva Uredu obraćaju roditelji koji koriste ovakav oblik prijave kako bi napakostili drugom roditelju u međusobnim obračunima, vezano uz ostvarivanje prava na roditeljsku skrb. Ono što nas posebno zabrinjava su neprijavljeni oblici obiteljskog nasilja jer nažalost, nasilje u obitelji često ostaje iza zatvorenih vrata i njegovi sudionici, posebice djeca, o tome rijetko govore i traže zaštitu.

Prateći ovu problematiku, Ured je na kraju izvještajnog razdoblja zatražio od Ministarstva unutarnjih poslova statističke podatke o obiteljskom nasilju.

Prema dobivenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova, u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2007. godine policija je zaprimila 17.848 zahtjeva građana za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 8,61% više nego u 2006. godini. Nasilničkim ponašanjem u obitelji ukupno je oštećeno je 24.072 osoba od čega je 4238 djece (17,6%).

Tablica 6

Broj		2007.	porast u odnosu na 2006.
Prekršajno prijavljenih osoba radi nasilja u obitelji		17391	13,84%
Kazneno prijavljenih osoba radi nasilničkog ponašanja u obitelji		612	8,61%
Zadržavanja u prostoru policije		6131	2,54%
Predloženih zaštitnih mjera	Obavezan psihosocijalni tretman	4936	
	Zabrana približavanja	1128	
	Zabrana uznemiravanja ili uhođenja	402	
	Udaljenje iz stana	583	
	Osiguranje zaštite osobe	15	
	Obaveznog liječenja od ovisnosti	3618	
	Oduzimanja predmeta	417	
Ukupno predloženih zaštitnih mjera		11099	12,25%
Broj izvršenih mjera u nadležnosti MUP-a		609	79,65%

Podaci MUP-a govore kako je u odnosu na prethodnu godinu znatno porastao broj prekršajno prijavljenih osoba radi nasilja u obitelji (13,84%) te da je porastao broj od strane policije predloženih (12,25%) i izvršenih zaštitnih mjera (79,65%), što dokazuje da je Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji zaživio u praksi. Vezano uz učinkovitost Protokola o zaštiti od nasilja u obitelji, koji je na snazi od 2005. godine, nažalost, nemamo podataka. Naime, unatoč traženju, od Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, koje je obvezano na prikupljanje podataka i podnošenje izvješća Vladi RH, tražene podatke, kao i prošle godine, nismo dobili uz obrazloženje da se isti prikupljaju, objedinjuju te će po obradi biti poslani Vladi RH na usvajanje.

*“...zlostavljanje mora biti namjerno i mora izazvati znatan stupanj psihičke neugode ili fizičku bol jačeg intenziteta te se mora raditi o očiglednom **grubom postupanju** s djetetom odnosno maloljetnikom koje ozbiljno **prelazi granice dopuštenog disciplinskog kažnjavanja** ili razboritog postupanja u odgoju djeteta...valjalo bi da se radi o takovom zlostavljanju tj. o takvim postupcima koji **niti u svom cilju niti objektivno ne predstavljaju odgojne ili disciplinske mjere koje bi bile općenito prihvatljive**...postupanje D. V. **kreće se granicama discipliniranja ovih maloljetnika** obzirom na povremeno povišene tonove i tek **povremeno udaranje po stražnjici ...**”*

iz obrazloženja ODO o odbacivanju kaznene prijave

Vezano uz raširenost pojave nasilja u obitelji, posebno nas zabrinjava što se, unatoč okolnosti da je u RH na snazi **zabrana tjelesnog kažnjavanja** djece, tjelesno kažnjavanje i nadalje koristi kao odgojna metoda. Kako je tjelesno kažnjavanje jedan od najčešćih oblika kršenja prava djece u obitelji, detaljnije ćemo ga obraditi u posebnom poglavlju izvješća. Unatoč prepoznavanju neadekvatnosti takvih odgojnih postupaka i društvenoj opredijeljenosti da se tjelesno kažnjavanje djece suzbije, ono je i dalje vrlo uobičajeno i često opravdavano brojnim argumentima koji nailaze na odobravanje široke javnosti. Ono što posebno zabrinjava je da čak i mnogi stručnjaci, kojima je zaštita prava djece jedna od glavnih zadaća, opravdavaju tjelesno kažnjavanje kao jednu od najefikasnijih odgojnih metoda. U obraćanju prijavitelja Uredu pravobraniteljice za djecu ukazano je da neki državni odvjetnici, koji su ovlašteni na procesuiranje zlostavljanja djece, fizičke i psihičke posljedice koje su uzrokovane tjelesnim kaznama ne prepoznaju kao kazneno djelo zlostavljanja djece. Pravobraniteljica za djecu je stoga glavnom državnom odvjetniku uputila, povodom konkretnog slučaja s kojim je bila upoznata, dopis u kojem je izrazila svoju zabrinutost i ogorčenje zbog omalovažavajućeg pristupa tjelesnom i psihičkom zlostavljanju djeteta što je u tom slučaju rezultiralo uputom neposredno višeg državnog odvjetništva općinskom državnom odvjetništvu da inicira pokretanje prekršajnog postupka radi sankcioniranja tjelesnog nasilja, temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te ponovnim razmatranjem slučaja radi pokretanja kaznenog postupka. Smatramo da nije potrebno posebno naglašavati kako bilo kakav oblik zlostavljanja djeteta ostavlja trajne i nesagledive posljedice po dijete, a neprocesuiranje počinitelja takvog nasilja ostavlja prostor daljnjem nesmetanom postupanju na štetu nemoćnog djeteta što se nikako ne smije događati. Upravo su stoga nužni naponi, prvenstveno u dosljednoj primjeni aktivnosti predviđenih Nacionalnim planom aktivnosti kako bi se javna svijest u ovoj problematici izmijenila te djeca zaštitila od neprimjerenih postupaka roditelja.

Vezano uz problematiku nasilja u obitelji, osobito značajnim smatramo provođenje psihosocijalnog **tretmana počinitelja obiteljskog nasilja**. Prema saznanjima Ureda

pravobraniteljice za djecu, psihosocijalni tretman počinitelja obiteljskog nasilja se tijekom izvještajnog razdoblja provodio u tri ustanove: Centru za djecu, mlade i obitelj "Modus" iz Zagreba, Udruzi za zaštitu obitelji - Rijeka U.Z.O.R te u Obiteljskom savjetovalištu Caritasa zadarske Nadbiskupije. Do travnja 2007. godine tretman se provodio pri savjetovalištu Centra za socijalnu skrb Rijeka, no isti je prekinut te se od travnja 2007. provodi u Udruzi za zaštitu obitelji - Rijeka U.Z.O.R.

Prema podacima, koji su nam na naše traženje dostavili Udruga U.Z.O.R. i Obiteljsko savjetovalište Caritasa zadarske Nadbiskupije, tijekom 2007. godine proveden je psihosocijalni tretman 128 počinitelja obiteljskog nasilja i to 102 muškaraca i 26 žena. S obzirom na okolnost da sve upućene osobe nisu podložne tretmanu zbog postojanja određenih kontraindikacija za provođenje tretmana (alkoholizam, poodmakla životna dob, nepismenost, ovisnost o drogama, psihijatrijske dijagnoze sa simptomatologijom) nakon ulaznog postupka, 26 osoba nije uključeno u tretman dok se 23 nije ni odazvalo. Kako tijekom tretmana neki počinitelji nasilja ne ustraju u pohađanju tretmana ili od njega odustanu, iz tretmana je isključeno 27 osoba, dok su preostali s uspjehom završili ili se još uvijek nalaze u tretmanu. Korisnici koji su uspješno završili tretman, nisu imali recidiv obiteljskog nasilja tijekom trajanja tretmana te je praćenjem po završetku tretmana, kako to navode stručnjaci koji provode tretman, utvrđeno kako je nasilničko ponašanje kod tih osoba značajno smanjeno.

Prema podacima Društva za psihološku pomoć u sklopu pilot-projekta "Psihosocijalni tretman počinitelja obiteljskog nasilja", koji se provodio u Centru za djecu, mlade i obitelj "Modus", u razdoblju od 2003. do 2007. godine u tretmanu je bilo 140 počinitelja obiteljskog nasilja upućenih od strane prekršajnih sudova, centara za socijalnu skrb i općinskog državnog odvjetništva. Od 140 počinitelja obiteljskog nasilja, 16 je odustalo, 27 je odbijeno u postupku procjene (zbog postojanja kontraindikacija za provedbu tretmana), a 53 je završilo tretman (22 grupni i 31 individualni). Prema izvješću, u travnju 2007. godine zbog nedostatka financijskih sredstava prekinuta je provedba tretmana te je na čekanju ostalo 44 počinitelja obiteljskog nasilja.

Procjenjuje se kako naglasak na prosocijalno ponašanje i pozitivni pristup osobi uz uvažavanje, donosi promjene u ponašanju i stavovima te daje praktične mogućnosti izbora ponašanja u kriznim situacijama, što restriktivne mjere nemaju. Prema navodima stručnjaka koji se bave ovim područjem, uz probleme u financiranju i nepostojanje mreže ustanova za provođenje psihosocijalnog tretmana, kao značajan problem javlja se i dugotrajno čekanje na izvršenje izrečene mjere. Ponekad se, kako smo upozoreni, događa da se odluka u sudskom postupku zaista donosi brzo, no da se nalog za upućivanje u psihosocijalni tretman daje tek dva do tri mjeseca po izrečenoj mjeri. U praksi se tako događa da počinitelji nasilja započnu tretman godinu dana nakon izricanja mjere, što zasigurno ne može dati dobre rezultate u ovim postupcima koji itekako zahtijevaju žurnost. Kao veliki problem javlja se veliki neodaziv korisnika i neadekvatna procjena indikacija za provođenje tretmana pa se događaju situacije da se na tretman upućuju osobe koje su u akutnoj ovisnosti o alkoholu, drogi ili psihozi kao i nekoordiniranost redoslijeda rehabilitacijskih programa.

Prema Standardima za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji (NN 28/06) nasilje u obitelji smatra se prvenstveno naučenim ponašanjem, a manje individualnim poremećajem, patologijom, posljedicom stresa, uporabe sredstava

ovisnosti ili nefunkcionalnog partnerskog odnosa. Uporaba nasilja je izabrano ponašanje za koje je svaka osoba (počinitelj) odgovorna i za koje treba odgovarati. Počinitelji nasilja u obitelji mogu odabrati preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje i mogu naučiti nenasilne načine ponašanja prema partneru i djeci.

Većina počinitelja nasilja u obitelji može promijeniti svoja ponašanja i uvjerenja, te naučiti pozitivne, ravnopravne i nenasilne oblike odnosa s drugim osobama. Uspješnost tretmana počinitelja obiteljskog nasilja je između 60 i 80% u odnosu na ukupan broj počinitelja koji završe tretman (izvor: Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine).

Upravo je stoga osobito važan rad s počiniteljima nasilja kako bi oni promijenili svoje nasilničko ponašanje i uvjerenje. Procjene pokazuju da je trošak provedbe tretmana tri do četiri puta manji od upućivanja počinitelja na izdržavanje zatvorske kazne, a efikasnost u suzbijanju budućih nasilnih ponašanja daleko veća te je stoga nedopustivo da se psihosocijalni tretman prestaje provoditi zbog nedostatka financijskih sredstava, kao što je to slučaj s Centrom za djecu, mlade i obitelj "Modus" iz Zagreba gdje je na čekanju zbog prestanka provođenja tretmana ostalo 44 počinitelja nasilja. Provođenje psihosocijalnog tretmana važna je karika u procesu suzbijanja nasilja u obitelji te je stoga neprihvatljivo što Ministarstvo pravosuđa nije ispunilo svoju obvezu stvaranja mreže pravnih i fizičkih osoba koje će provoditi mjeru obveznoga psihosocijalnog tretmana, uslijed čega provođenje tretmana nije sustavno organizirano, već prepušteno pojedinačnim i usamljenim naporima pojedinih ustanova.

Nacionalnom strategijom zaštite od nasilja u obitelji od 2008. do 2010., a prilikom čijeg donošenja je Ured pravobraniteljice sudjelovao svojim prijedlozima i mišljenjima, koji u većini slučajeva, nažalost, nisu usvojeni, o čemu će više biti riječi u posebnom poglavlju, kao ciljevi su, između ostalih, navedeni: uspostava sustava tretmana počinitelja nasilja u obitelji te osiguranje sustavne izobrazbe stručnjaka koji će taj tretman provoditi. Istovremeno je kao mjera predviđeno osiguranje financijskih preduvjeta za sustavno provođenje tretmana za 2500 počinitelja nasilja u obitelji kao i osposobljavanje 140 stručnjaka za psihosocijalni tretman počinitelja, a Ministarstvo pravosuđa zaduženo kao nositelj aktivnosti za razvoj mreže institucija i ovlaštenih fizičkih osoba za provedbu psihosocijalnog tretmana te se nadamo da će u predstojećem razdoblju biti učinjeni značajni pomaci na rješavanju ove ozbiljne problematike.

2.1.10.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

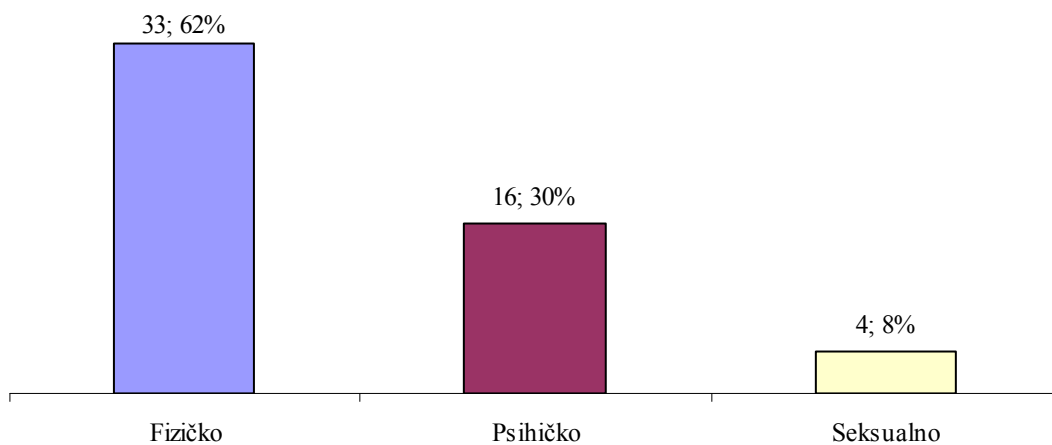
Ured pravobraniteljice za djecu je u 2007. godini zaprimio 53 pojedinačne prijave za zaštitu od nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, kojim je bilo obuhvaćeno 363 djece. U odnosu na 2006. godinu broj prijava je bio veći za 26,1% .

Zanimljivo je da u 2007. godini, za razliku od prijašnjih godina, nije zabilježena niti jedna prijava nekog od nasilnih ponašanja u vrtićima. Većina prijava odnosila se na nasilje u osnovnim školama i to njih 88,6%.

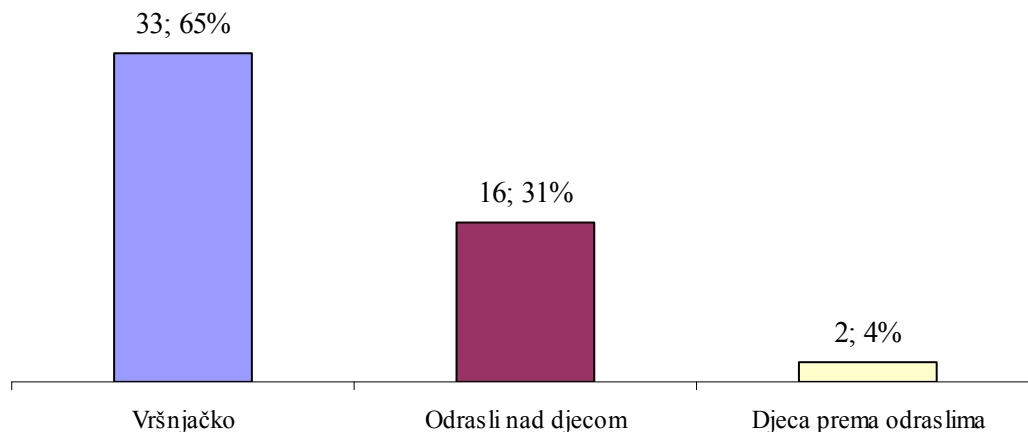
Broj pojedinačnih prijava	
2004.	61
2005.	44
2006.	42
2007.	53

Tablica 7

Prema vrstama nasilja, u 33 slučaja radilo se prijavama fizičkog nasilja, u 6 slučajeva o nekom od oblika psihičkog nasilja, a u četiri slučaja o oblicima prijave sumnje na seksualno uznemiravanje.

Od ukupnog broja slučajeva prijavljenog nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama, 33 prijave odnosile su se na prijave nasilja među vršnjacima, 16 na prijave nasilnog ponašanja odraslih nad djecom (učitelja, nastavnika, profesora i ostalih djelatnika) i dvije prijave u kojima su djeca bila nasilna prema odraslima, tako da će u nastavku tim redom biti i opisane.

Problem nasilja među djecom i mladima i njegovo sustavno sprečavanje predmet su posebnog Programa Vlade Republike Hrvatske i u tu svrhu donesenog Protokola za sprječavanje nasilja među djecom i mladima u odgojno-obrazovnim ustanovama, a nakon uočenog porasta ekstremnog nasilja u hrvatskim školama. Oblici ponašanja djece razni su, i to od nanošenja tjelesnih ozljeda, samog nasilničkog ponašanja, sudjelovanja u tučnjavi, verbalnog nasilja, oštećivanja tuđe stvari, provala i krađa. Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i evidentiranim prijavama slučajeva nasilja uočen je trend smanjenja broja prijava. Može se pretpostaviti da su aktivnosti utvrđene Programom Vlade RH u prevenciji i sprečavanju nasilja u školama i angažman neposrednih nositelja aktivnosti (škola, centara za socijalnu skrb i policije) te udruga i organizacija iz područja zaštite djece, u odnosu na početak provedbe, imale utjecaja.

Školska godina	Broj evidentiranih slučajeva nasilja u školama prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa
2004./2005.	2012
2005./2006.	1822
2006./2007.	1699

Tablica 8

Kako se rješavanje problema nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama nije moglo prepustiti samoj ustanovi, zbog bolje operacionalizacije Programa i što bolje međuresorne suradnje, Protokolom koji je donesen u listopadu 2004. godine, uređena su pravila postupanja odgojno-obrazovnih ustanova u slučaju nasilja i suradnja s centrima za socijalnu skrb i policijom. Svaka škola, centar socijalne skrbi na području te škole i policijska postaja bili su u obvezi imenovati predstavnike-koordinatore i ustrojiti tim koji će u slučaju prijave nasilja promptno reagirati i postupati u cilju zaštite djece.

U školskoj godini 2006./2007., prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, policija je u osnovnim školama intervenirala 307 puta, a u srednjima 155. Zdravstvene službe intervenirale su 208 puta u osnovnim školama, a 57 puta u srednjima, dok je najviše posla u školama bilo za socijalne službe - 319 puta u osnovnim i 117 u srednjim.

Za razliku od iskazanog trenda smanjenja broja slučajeva u školama koji su prijavljeni policiji, Ured pravobraniteljice za djecu je zaprimio povećani broj prijava u odnosu na 2006. godinu. Roditelji i institucije smatrali su nužnim o tome obavijestiti Ured pravobraniteljice za djecu i tražiti pomoć i posredovanje u rješavanju, zbog njihove težine i krajnje zabrinjavajućih oblika.

Uz zaprimljene pisane pojedinačne prijave u 2007. godini, bilježimo također povećani broj telefonskih poziva upućenih Uredu sa zamolbom za savjet i pomoć.

Nažalost, roditelji još uvijek nisu dovoljno informirani o načinu zaštite djece u slučaju nasilja, kao i obveznom postupanju predstavnika škola. Roditelji također nemaju saznanja o mogućnostima postupanja centara za socijalnu skrb i policije te oblicima pomoći njihovoj djeci i svim sudionicima nasilja. Sve više škola se pridržava Protokola, ali nažalost u

nekim se slučajevima još uvijek probleme pokušava riješiti zataškavanjem ili se postupanju prema Protokolu pristupa formalno i parcijalno. Osim toga, roditelji nemaju informaciju o pravima njihove djece i obvezama škola i kako im je potrebna podrška te često nisu upućeni niti u definiciju vršnjačkog nasilja, što smo saznali temeljem velikog broja telefonskih upita.

U slučajevima, kada su se roditelji pisano obraćali Uredu, nedovoljno informirani o tijelima koja su nadležna za vođenje postupka i provjeru slučaja nasilja, zaprimljene prijave prosljeđivali smo nadležnim tijelima, s preporukom postupanja u najboljem interesu djece i traženjem izvješća o poduzetom. Roditelje, odnosno podnositelje prijave smo također istovremeno informirali o Protokolu i obvezama nadležnih za postupanje.

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučamo da škole uputi da na početku svake školske godine u okviru redovnih roditeljskih sastanaka, roditeljima podijele tekst Protokola i objasne im razloge njegovog donošenja te aktivnosti koje će zajednički provoditi roditelji, učenici i stručni djelatnici, u slučaju pojave nasilja među djecom.

Nažalost, i ove godine Ured je postupao po prijavama nasilja među djecom koje su se odnosile na posebno teške, složene i dugotrajne slučajeve nasilja među djecom, u kojima su nadležni za provedbu Protokola, bilo da se radi o odgojno obrazovnim ustanovama, centrima za socijalnu skrb ili policiji, već djelovali sukladno utvrđenim hodogramima, ali bez uspjeha. Naime, u tim slučajevima su odnosi među djecom zbog nasilja i reakcije njihovih roditelja bili toliko narušeni, da je prevladavanje kriznih situacija bilo dugotrajno i naizgled nerješivo. Ured pravobraniteljice za djecu je u tim slučajevima koristio mogućnosti moderatora i pokušao posredovati između roditelja, predstavnika škole i centara za socijalnu skrb, kako bi se pronašao najbolji način rješavanja i zaštite dobrobiti interesa djece.

Kao pojašnjenje gornjih navoda opisat ćemo medijski popraćen slučaj nasilničkog ponašanja učenika 5. razreda osnovne škole koje se kontinuirano i višekratno ponavlja od 2005. godine i u čije su rješavanje bili uključeni predstavnici centra za socijalnu skrb, Agencije za odgoj i obrazovanje, prosvjetne inspekcije i upravnog odjela lokalne zajednice. Nasilničko ponašanje učenika početkom školske godine 2007./2008. se ponovilo te je zbog njega čak došlo do odgode nastave. Uslijedilo je višednevno medijsko praćenje i interpretacija izvanrednih okolnosti u školi, a vezano za kulminaciju nasilja. Nakon ovog događaja, Uredu pravobraniteljice za djecu obratio se i velik broj građana, iskazujući zabrinutost za navedenog učenika te ostale učenike u toj školi, držeći da je u cijelosti zakazao sustav nadležan za postupanje. Obratili smo se školi, Agenciji za odgoj i obrazovanje, centru za socijalnu skrb, Upravi za inspekcijske poslove i upravni nadzor Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te policiji i zatražili izvješće. Iz zaprimljenih izvješća potvrdilo se da agresivno i nekontrolirano ponašanje učenika traje više godina, da problem postoji od upisa u prvi razred, da suradnja s ocem nije bila naročito uspješna te ravnateljica i stručne suradnice procjenjuju da problem ipak potječe od očevih neadekvatnih odgojnih postupaka i izostanka njegove suradnje sa školom, odnosno odbacivanja i negiranja savjeta i pomoći koje se dječaku nastoje pružiti.

Navedeni zaključak škole ukazuje kako je sama škola, unatoč saznanjima o teškoćama djeteta i rješavanju problema nasilnog ponašanja dječaka pristupila kasno. Škola je trebala već kod prvih dječakovih teškoća u prilagodbi na pravila i poteškoće u

socijalizaciji u razredu te svladavanju obrazovnog programa, zatražiti opservaciju već u prvom razredu. Isto tako, ako je procjena škole bila da je izvor problema otac, onda je trebalo ranije obavijestiti centar za socijalnu skrb, a ne tek kad je situacija kulminirala u trećem razredu, a jednako je trebalo tako kontinuirano tražiti ponovne uvide zbog pogoršanja stanja učenika. Upitno je koliko je upućivanje učenika na ponavljanje razreda u petom razredu bilo pedagoški opravdano jer se čini da je pogodovalo daljnjem osjećaju neuspješnosti, frustraciji i pojačanoj agresivnosti dječaka te još većem očevom odbijanju suradnje. Učenik je upućen na liječničku obradu. Otac nažalost i dalje ne surađuje sa školom i centrom za socijalnu skrb, sumnja da je nalaz donesen po napatku Ministarstva i škole kako, bi bili zaštićeni zbog propusta i odlučuje odseliti s djetetom.

S obzirom na navedeno, imajući u vidu višegodišnje dječakove probleme, progrediranje njegovog psihofizičkog stanja, a naročito na zaključak multidisciplinarnog tima, centru i školi predložili smo da se žurno obrate nadležnom tijelu i osnovnoj školi u koju je dječak sada upisan te da iste detaljno izvijeste o cjelokupnoj situaciji, uz dostavu dokumentacije. Navedeno je nužno kako bi se nadležna tijela upozнала s djetetovim stanjem, pratilo postupanje oca po zaključku multidisciplinarnog tima te kako bi nadležne institucije poduzele mjere radi zaštite djetetovih prava i dobrobiti te da mu se osigura sigurna, poticajna i predvidiva okolina potrebna za uredan psihosocijalni razvoj. Također smo predložili da o navedenim okolnostima žurno obavijeste i Kazneni odjel Općinskog državnog odvjetništva te da nas izvijeste o postupanju povodom dostavljene preporuke, naročito o tome da li su poduzimali daljnje mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, primjerice iz članka 111. i 112. Obiteljskog zakona te iz članka 213. Kaznenog zakona. Od Inspekcije smo ponovno zatražili izvješće o poduzetim mjerama, donesenim odlukama i provedbi istih, kojeg još nismo zaprimili.

Kao što smo uvodno spomenuli, oblici nasilja među djecom sve su teži i okrutniji, bez obzira na dob djece. Srednjoškolke se tuku, organiziraju se borbe noževima srednjoškolaca, grupa dječaka trećeg razreda osnovne škole na putu kući svoju kolegicu iz razreda ruše, gaze i tuku nogama. U škole se nose noževi skakavci, bokseri te se pokušava objesiti na školsku vješalicu svojeg kolegu iz razreda. Osnovno pravo svakog djeteta na obrazovanje pod jednakim uvjetima i u sredini zaštićenoj od bilo kakvog nasilja, ugroženo je. Usprkos uložnim naporima, nasilje među djecom i dalje kontinuirano ugrožava odgojno-obrazovni proces. Nadležnima preporučamo, da problemu nasilja među djecom, i to naročito u posebno teškim slučajevima nasilja među djecom daju prioritet, pruže podršku stručnim timovima u školama i centrima za socijalnu skrb. Preporučamo da zaposle stručnjake te osiguraju multidisciplinarni pristup rada s djecom i svim sudionicima nasilja kako bi osigurali pravo svoj djeci na školovanje pod jednakim uvjetima u okruženju bez nasilja. Opređeljenje Vlade Republike Hrvatske da u 2008. godini Hrvatskom saboru predloži donošenje Državnog pedagoškog standarda za vrtiće i osnovne i srednje škole i u tekstu predloži mjerila za zapošljavanje potrebnog broja stručnih suradnika prema veličini ustanove i broju djece s teškoćama u razvoju te broju djece s poremećajima u ponašanju, daje nadu da će novo zapošljavanje stručnih suradnika i biti provedeno. Nije dovoljan njihov broj, niti prosječna prisutnost i dostupnost svugdje i stvarni rad na problemima. Stvaranje pretpostavki za rad kompetentnih stručnjaka i daljnja senzibilizacija društva za fenomen nasilja, nužni su. Tolerancija nasilja pred kojim se ne rijetko zatvaraju oči i dalje je problem. Naime, nažalost, još uvijek ima škola koje ne žele priznati da imaju problem, ili pak ukazati na

vlastite slabosti u rješavanju problema, kako ne bi pokvarile sliku o školi u javnosti. Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u Hrvatskoj trenutačno 1350 voditelja preventivnih aktivnosti se, kao koordinatori programa protiv nasilja u školama, četiri sata tjedno bave prevencijom, a za prevenciju nasilja je u proračunu izdvojeno 16 milijuna kuna, što još uvijek nije dovoljno.

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2007. godini, pored prijava u kojima su djeca bila nasilna prema drugoj djeci, zaprimio i dvije prijave nasilnog ponašanja djece prema odraslima (udaranje učiteljice kao znak otpora prema školskim pravilima, bacanje koša za smeće učiteljici na glavu). U oba slučaja se radilo o učenicima osnovne škole i djeci kod kojih nisu na vrijeme uočene teškoće u razvoju, odnosno poremećaj pažnje.

Pored slučajeva nasilja među djecom, u 18 slučajeva zaprimili smo prigovore o oblicima nasilnog ponašanja nad djecom od strane učitelja, nastavnika, ravnatelja i ostalih zaposlenika škole. Ovdje se radi isključivo o prijavama fizičkog i psihičkog nasilnog ponašanja prema djeci ili pak seksualnog uznemiravanja. U većini slučajeva radilo se o neprimjerenom ponašanju učitelja i nastavnika prema učenicima, pri čemu je narušeno pravo na ljudsko dostojanstvo, djetetovo mišljenje i pravo na obrazovanje. Podsjećamo na stavak 2. članka 28. Konvencije o pravima djeteta o obvezi Republike Hrvatske za poduzimanje potrebnih mjera kako bi se osiguralo da se školska disciplina provodi na način kojim se potvrđuje ljudsko dostojanstvo djeteta i koji je u skladu s Konvencijom.

Neki od opisa oblika nasilnog ponašanja iz prijava su: prijetnja smrću i ranjavanjem učenicima, seksualne aluzije i uznemiravanje, nedopušteno diranje učenika, iznuda priznanja od učenika pod prijetnjom policijom i prisila, potezanje za uho, vrijeđanje, vrijeđanje članova obitelji, angažiranje za obavljanje poslova u privatne svrhe, ponižavanje. Ured pravobraniteljice za djecu je u ovim slučajevima ili prosljedio prijavu na nadležno postupanje ili Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa ili policiji te zatražio izvješće o poduzetom. Ako se radilo o prigovoru zbog nepostupanja predstavnika škole, prosvjetne inspekcije ili policije, Ured je zatražio izvješće o poduzetom, s preporukom. U postupku provedenom po zaprimljenim prijavama od strane policije i prosvjetne inspekcije utvrđeno je da nekoliko prijava nije bilo opravdano, dok su neke od njih još u postupku pravosudnih tijela.

Nažalost, slučajevi nasilnog ponašanja učitelja, nastavnika i drugih osoba koji su za svoj životni poziv odabrali odgoj djece i kojima su djeca i mladi povjereni radi učenja i odgoja, bivaju nasilni prema djeci i to često kontinuirano i višekratno. Na taj način otvaraju prostor da zbog svog ponašanja časno nastavničko zvanje biva ocrnjeno i da mali broj slučajeva u odnosu na ukupan broj djelatnika škola, stvara lošu sliku i briše sve dragocjeno što su ostale tisuće učitelja uradile za djecu. Tim više je nužan trud i pravovremeni angažman nadležnih u sprečavanju takvih nasilnih ponašanja. Naime, u praksi ravnatelji škola zataškavaju prijave učenika i roditelja, ne dajući im na važnosti, često zbog prijateljskih odnosa i politike nezamjeranja ili pak neprepoznavanja problema. Mišljenja smo da ravnatelji, koji su pedagoški i stručni voditelji škola i odgovaraju za rad škole i ostvarivanje prava učenika, trebaju preuzeti odgovornost za postupanje i sukladno Zakonu o radu i Zakonu o osnovnom i srednjem školstvu, promptno provoditi postupak po zaprimljenoj prijavi nasilnog ponašanja djelatnika. Također Ministarstvu znanosti obrazovanja i športa preporučamo da kod predlaganja novog Zakona o osnovnom školstvu svakako ujednači uvjete za rad osoba u osnovnim i srednjim školama (sa svim

posebnostima i instrumentima zaštite) te razradi modele preispitivanja zdravstvene sposobnosti osoba koje rade u školi. Također ponavljamo preporuku o nužnosti uvođenja vanjskog vrednovanja i praćenja odgojno obrazovnog rada i kompetencija odgojno obrazovnih radnika, propisivanje licenca za rad s djecom te donošenja Kodeksa časti učitelja i nastavnika i ostalih zaposlenika. Raduje nas da su neke od preporuka Ureda uključene u preporuke Državnog pedagoškog standarda kojeg je Vlada Republike Hrvatske 6. ožujka 2008. godine uputila u Hrvatski sabor.

2.1.10.3 Nasilje u institucijama

Konvencijom o pravima djeteta propisano je da djeca imaju pravo na zaštitu od svih oblika zloupotrebe, zanemarivanja, zlostavljanja ili izrabljivanja, te da imaju pravo na posebnu zaštitu i pomoć države smještajem kod udomitelja, posvojenjem ili boravkom u ustanovi za skrb o djeci koja su privremeno ili trajno bez obitelji. Samo izdvajanje djeteta iz obitelji, ma kakva ona bila, kao i iz sredine u kojoj je dijete živjelo, te odlazak u instituciju, predstavlja za dijete velik stres stoga je neophodno da odgajatelji u institucijama budu djeci “terapijski roditelji” (Shealy, 1995.), odnosno da obavljaju istovremeno dva zadatka - roditeljski i profesionalni. Djeca koja ostvaruju pravo na smještaj u institucije, čine jednu od najranjivijih skupina djece.

Institucije za djecu sve se češće susreću i rade s djecom i mladima koji imaju različite složene socijalne, emocionalne, obrazovne teškoće, kao i poremećaje u ponašanju, uslijed čega su potrebe za dodatnim edukacijama stručnih djelatnika, psihijatrijskim i socijalnim uslugama unutar dječjih domova vrlo izražene. Često smo svjedoci izjava djelatnika institucija kako se u današnje vrijeme u domove (posebno se to odnosi na domove za djecu s poremećajima u ponašanju) smještaju djeca s vrlo naglašenim i višestrukim poteškoćama. To se uglavnom odnosi na djecu koja uz dijagnozu poremećaja u ponašanju, imaju prisutne psihičke smetnje (za koje nije utvrđena dijagnoza obzirom na dob djece).

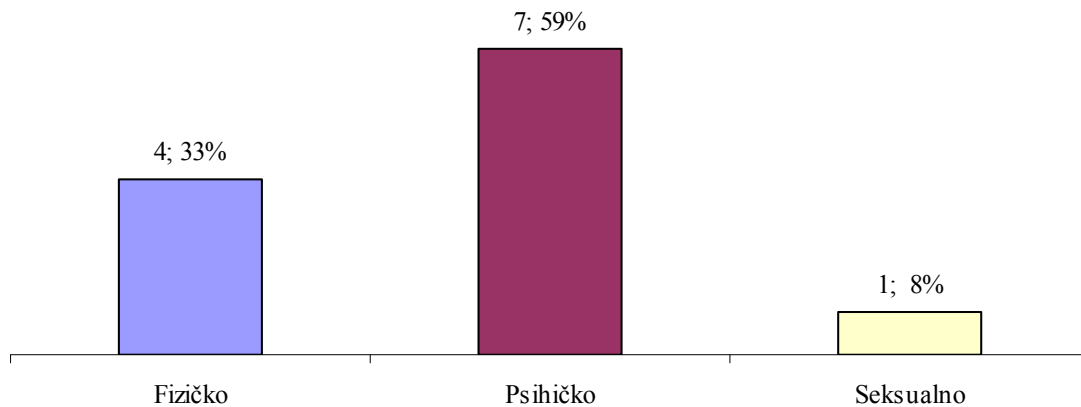
Nadalje, djelatnici institucija još naglašenije nego ranije navode, kako postojeće institucije nisu adekvatne zbog nepostojanja dječjih psihijatara koji bi s njima kontinuirano radili, dok postojećim zaposlenicima nije omogućena dodatna edukacija, kao ni kontinuirana supervizija, a uslijed čega oni učestalo “sagorijevaju” na poslu, što evidentno utječe na kvalitetu njihovog rada s djecom.

Također je razvidan i nedostatak podrške nadležnih tijela te čest izostanak suradnje s centrima za socijalnu skrb koji su u okviru svojih nadležnosti obvezni na suradnju s domovima u poticanju roditelja na održavanje redovitih kontakata s djecom, na redovito obilaženje djece u domovima radi stvaranja slike kod djece kako njihovim smještajem nije prestala briga društva o njima i kako nisu zaboravljeni, kao i na stvaranju uvjeta za povratak djece u obiteljsko okruženje.

U 2007. godini Ured pravobraniteljice za djecu je zaprimio je 12 prijava koje su se odnosile na nasilje u institucijama. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja u 2007. godinu preneseno je također 12 prijava. Od ukupnog broja slučajeva zaprimljenih u 2007. godini jedan se slučaj odnosio na nasilničko ponašanje u učeničkom domu, četiri na nasilničko ponašanje u domovima za djecu bez roditeljske skrbi dok su se četiri slučaja odnosila na nasilničko ponašanje u domovima, odnosno institucijama za djecu s teškoćama u razvoju.

Sveukupno je navedenim predmetima bilo obuhvaćeno 90 djece.

Od ukupnog broja predmeta najveći dio, njih sedam, odnosio se na psihičko zlostavljanje.

Slučaj nasilničkog ponašanja u učeničkom domu odnosio se na psihičko zlostavljanje dvoje štićenika od strane ravnatelja i odgajatelja doma, o čemu je roditelj obavijestio policiju kao i nadležno ministarstvo.

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom izvještajnog razdoblja zaprimio četiri prijave koje su se odnosile na zlostavljanje djece u domovima za djecu bez roditeljske skrbi. Navedenim je prijavama bilo obuhvaćeno 15 djece. Zaprimljene su se prijave u tri slučaja odnosile na psihičko zlostavljanje, dok se jedna prijava odnosila na seksualno zlostavljanje. Iz dostavljenih izvješća nadležnih tijela proizlazi da su sve prijave neutemeljene.

Međutim, vezano uz prijavu koja se odnosi na psihičko zlostavljanje djece u ustanovi, od strane stručnih djelatnika, a o čemu su izvještavali i mediji, i o čemu su navodno svjedočila sva djeca, usprkos navodima nadležnog ministarstva koje izjave djece smatra neutemeljenima, Ured pravobraniteljice za djecu će zbog težine i uvjerljivosti pisma djece te doživljaja nepotpunosti izvješća i nadalje postupati vezano uz navedenu prijavu. Mišljenja smo da je tijekom provođenja nadzora, a pri čemu su ustanovljeni neki formalni propusti u radu ustanove, nedovoljno pažnje posvećeno djeci odnosno njihovim pritužbama na zlostavljajuće ponašanje djelatnika, a što je i bilo povod provođenja nadzora.

Od četiri prijave koje su se odnosile na nasilje u domovima za djecu s poremećajem u ponašanju koje je tijekom izvještajnog razdoblja zaprimio Ured pravobraniteljice za djecu, dvije su se odnosile na vršnjačko, jedna na nasilničko ponašanje odgajatelja prema djeci, a jedna na nasilničko ponašanje djece prema odgajateljima. Navedenim brojem prijava bilo je obuhvaćeno 23 djece.

U odnosu na sadržaj prijava, potvrđeni su navodi o tri slučaja koji su se odnosili na nasilničko ponašanje djece prema odgajateljima kao i na vršnjačko nasilje. U slučaju vršnjačkog nasilja obaviješteni smo da je za djecu počinitelje u tijeku postupak pronalaženja adekvatnijeg oblika smještaja, odnosno primjerenije institucije, o čemu više pišemo u zasebnom poglavlju.

Vezano uz nasilničko ponašanje u domovima za djecu s teškoćama u razvoju, Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u tri predmeta, kojim je bilo obuhvaćeno 50 djece. Dva su se predmeta odnosila na nasilničko ponašanje odgajatelja prema djeci, dok se jedan odnosio na vršnjačko nasilje. U tom slučaju, kao i u jednom slučaju nasilja odgajatelja prema djeci, zatraženo je izvješće nadležnih institucija, ali ono do pisanja ovog izvješća nije dostavljeno, dok u trećem predmetu vezanom također uz nasilničko ponašanje odgajatelja prema djeci, provedenim nadzorom, navodi nisu potvrđeni.

Posebno je zanimljiv podatak da se od 12 prijava, koliko je Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio, u šest slučajeva za pomoć u rješavanju problema obratila upravo institucija u kojoj se nasilje i dešava. Postavlja se pitanje je li obraćanje institucija Uredu koji nema ovlasti za konkretno rješavanje problema sustava, osim davanja preporuka i iniciranja promjena u svrhu poboljšanja funkcioniranja sustava, rezultat nerazumijevanja direktno nadležnih službi za probleme sustava ili do toga dolazi zbog otvorenosti i pristupačnosti Ureda.

S obzirom na evidentne teškoće s kojima je upoznat Ured kroz pojedinačne slučajeve i kroz kontakte s institucijama, ovo je područje kojim ćemo se intenzivnije baviti u sljedećem izvještajnom razdoblju.

2.1.10.4 Ostalo nasilje

“Gazda mi ne želi produžiti ugovor o najmu, a njegova žena radi užasne stvari. Duže vrijeme šutim i trpim, ali svaki put je sve gora. Djecu je strah izaći iz kuće. Danas je došla pijana u 6 sati ujutro i počupala cvijeće u mom dijelu dvorišta, šeće pred mojim vratima sa sjekirom u ruci, te prijeti. Na moj poziv policija je došla, opomenula je i otišla rekavši da me ne mogu zaštititi. Nitko je ne može zaustaviti da razbija, lupa, buči, zlostavlja, pijana i svakakva. Policija joj samo napiše kaznu...”

iz pisma majke

Od 43 prijave koje su se tijekom 2007. godine odnosile na ostale oblike nasilja 33 ih se odnosilo na nasilje odraslih prema djeci, pet na vršnjačko nasilje dok se u pet slučajeva prijava odnosila na nasilnička ponašanja djece prema odraslima ili prema imovini. U predmetnim slučajevima, nasiljem je bilo obuhvaćeno ukupno 183 djece.

Prijavitelji su se Uredu obraćali ukazujući na razne oblike nasilnih ponašanja osoba iz djetetove okoline. Tako nam se obratila ravnateljica jednog dječjeg vrtića upozoravajući kako se roditelji i djeca pritužuju na stariju osobu koja živi u neposrednoj blizini vrtića te prijeti djeci i njihovim roditeljima, uslijed čega djeca osjećaju strah od odlaska u vrtić i odbijaju odlazak u vrtić ili igru u dvorištu vrtića. Majka dvoje djece pritužuje se na ponašanje svoje susjede koja pod utjecajem alkohola verbalno napada djecu, prijeti im, omalovažava njihovu obitelj, ne dozvoljava im da uđu u školski autobus dok otac školskog djeteta prijavljuje nasilničko ponašanje vozača autobusa (fizičko i verbalno zlostavljanje dječaka) kojim dječak svakodnevno putuje u školu. Otac jednog dječaka obavijestio nas je i o incidentu u kojem je kondukter vlaka, nakon što je saznao da dječak nema prijevoznu kartu i nema je čime platiti, vrijeđao dječaka i fizički nasrnuo na njega, pokušao ga zatvoriti u toalet te ga zadržao u vlaku dalje od njegove silazne stanice. U jednom slučaju, roditelji su prijavili fizičko nasilje prema djetetu od strane župnika u dvorištu crkve, a u drugom napad skupine odraslih na dijete koje se vraćalo iz škole. Također su nam ukazivali na izloženost djece prijetećim i uznemirujućim porukama

putem mobitela, kako od strane vršnjaka, tako i od strane odraslih osoba. Majka šesnaestogodišnje djevojke obratila se Uredu tražeći pomoć jer je njezina kćer izložena prijetnjama starijeg muškarca s kojim je bila u kratkotrajnoj ljubavnoj vezi, a koji ne prihvaća činjenicu prekida veze. U svakom pojedinom slučaju, prijavitelji su savjetovani i upućeni na tijela koja su dužna poduzeti mjere za zaštitu djece od iskazanih nasilnih oblika ponašanja no, za ovaj Ured, ti slučajevi su indikativni pokazatelj problema na koji roditelji nailaze u pokušajima da zaštite svoju djecu od izloženosti nasilju te problema u postupanju i pristupu nadležnih tijela, koja često ovakve oblike nasilja minoriziraju ili pokazuju nemoć u rješavanju ovakvih nasilnih situacija.

U kontrastu s onim najtežim oblicima nasilja, vrijeđanje i omalovažavanje djeteta, verbalni ispadi ili prijetnje djetetu u javnosti se doživljavaju manje važnim i sukladno tome i nepotrebnim za intervencijom, no iz pozicije djeteta svaki takav eksces izaziva kod djeteta strah i posljedice koje je teško sagledati, osobito kad postane svjesno da ga od takvog ponašanja nitko ne štiti, a da se osoba koja primjenjuje takvo nasilničko ponašanje za svoje postupke ne kažnjava. Djeca koja doživljavaju nasilje i sama mogu takve oblike nasilja početi primjenjivati kao obrazac ponašanja. Nasilje prema djeci, pa bilo ono manifestirano u svom najblažem obliku, ne smije se tolerirati i svaki takav slučaj mora biti adekvatno procesuiran i kažnjen kako bi se javnosti poslala poruka o neprihvatljivosti tolerancije nasilja. Upravo je stoga nužno, kao što smo ukazivali i u prethodnim izvješćima, donošenje posebnog zakona kojim bi se predvidjelo u posebnom prekršajnom postupku sankcioniranje svih oblika nasilja prema djeci, neovisno o mjestu počinjenja i počinitelju nasilja. Kao što je nasilje u obitelji prepoznato kao ozbiljan društveni problem te sukladno tome i donesen Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji tako i nasilje prema djeci, kada se ono događa izvan obitelji, a nema kvalifikaciju kaznenog djela, mora biti obilježeno kao negativna pojava i kao takva sankcionirana, te pružena mogućnost da se djeca izricanjem zaštitnih mjera osjećaju sigurno.

“Nasilje u vezi za mene je sam pogled pun mržnje! Nasilje je kada te dečko čvrsto primi za ruku s namjerom da ti tako pokaže koliko je ljut. S vremenom će taj čvrsti stisak ruke prijeći u šamar. Nasilje je ljubomora i kontrola partnera 24 sata dnevno, nasilje je posesivno ponašanje! Nasilje je svaki postupak koji tvog partnera čini nesretnim!”

iz CESI istraživanja

Ono na što također želimo ukazati je potreba da se u postojeći Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, u krug osoba na koje se Zakon odnosi, uključe i članovi udomiteljskih obitelji te osobe koje su u ljubavnoj ili seksualnoj vezi koja nema obilježja zajedničkog života. Naime, nasilje u vezama osoba adolescentske dobi itekako je prisutan i značajan problem. To dokazuju i rezultati istraživanja koje je proveo Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) tijekom 2007. godine na 1014 (63% djevojaka i 37% mladića) učenica i učenika u dobi od 16 do 19 godina. Skoro polovina ispitanika (45%) doživjela je neki oblik nasilnog ponašanja u vlastitoj obitelji, a više od dvije trećine (70%) doživjelo je barem jedan oblik nasilja u vezi. Najprisutnije je emocionalno-psihološko zlostavljanje, kao što je izrazita ljubomora, posesivnost, kontrola, optuživanje te emocionalne ucjene. Posljedice takvog ponašanja su povrijeđenost, tuga, nelagoda, sram i strah. Iako je fizičko nasilje u 63% slučajeva razlog za prekid veze, zabrinjavajući je podatak da se u 11% slučajeva na nasilje odgovora nasiljem, a da se u 2,5% slučajeva, nakon partnerove isprike, preko nasilnog ponašanja prelazi, kao da se nije dogodilo.

Iako je nasilje prisutno u životu mladih ljudi, rijetki su oni koji se odlučuju na njegovo prijavljivanje. Razlozi koje pri tom navode su, između ostalih, strah od osвете, osjećaj srama, nesvrhovitost prijavljivanja jer “ionako nitko ništa neće poduzeti”, strah da im se neće vjerovati ili strah od ispitivanja na policiji i sudu. Okolnost da mladi doživljeno nasilje u vezi ne prijavljuju u strahu od policije, suda te zbog osjećaja bespomoćnosti da se itekako ništa neće promijeniti osobito zabrinjava. Upravo je stoga nužno da se ovom obliku nasilnog ponašanja u društvu pridaje posebna pozornost. Uz sustavnu edukaciju mladih, preventivne programe te programe osnaživanja žrtava nasilnih ponašanja, neophodnim smatramo i promjenu zakonske regulative na način da se nasilje u vezama koja nemaju obilježje zajedničkog života sankcionira kroz Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji odnosno poseban zakon o zaštiti djece od nasilja, a što smo već predlagali u našim prethodnim izvješćima.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Djeca kao članovi društvene zajednice ostvaruju svoje pravo kroz: sudjelovanje djece, slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, slobodno udruživanje i mirno okupljanje.

U 2007. godini, pravobraniteljica za djecu zaprimila je ukupno trinaest pritužbi u ovom području, što je za devet prijava više u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje. Pet obraćanja odnosi se na prava djece kao članova društvene zajednice u širem smislu (npr. traženje podrške projektu i aktivnostima koji uključuju djecu, sudjelovanje pravobraniteljice u radu sjednice Gradskog vijeća djece i mladih Velike Gorice). Dvije pritužbe odnose se na korištenje djece u političkim kampanjama, kada su učenici svojim roditeljima i susjedima po nalogu ravnatelja škole ili trenera, raznosili pozive za sastanke političkih stranaka. Od preostalih šest zaprimljenih pritužbi, pet se odnosi na pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje u postupku razvoda braka roditelja, uključujući pravo djeteta na susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi. U ovim slučajevima su se Uredu pravobraniteljice za djecu obraćali roditelji ili članovi obitelji djece upitima o načinu na koji je zakonom regulirano ovo pravo djeteta ili izražavajući nezadovoljstvo njegovom provedbom u praksi. U jednom slučaju radilo se o, u početnoj fazi realizacije, teškom suočavanju djeteta s odlukom nadležne službe o promjeni oblika smještaja izvan vlastite obitelji. Dijete je, prema saznanjima iz izvješća Centra, odluku o promjeni smještaja prihvatilo, sagledavši predočene prednosti predložene promjene smještaja.

Broj prijava koje se odnose na prava djece kao članova društvene zajednice u odnosu na ukupan broj prijava zaprimljenih u 2007. godini, predstavlja udio od 2%, što je, uz kulturna prava, najmanji broj obraćanja Uredu vezano za neko područje dječjih prava. Pitanje je postoji li u našem društvu ideja kako je pravo djece na sudjelovanje u donošenju odluka u onim segmentima koji su im važni i odnose se na njih, u skladu s njihovim razvojnim mogućnostima u potpunosti ostvareno, ili se pak radi o tome da je velika izloženost djece nasilju i problemima u okviru obiteljsko-pravne zaštite “otupila” našu svijest o važnosti tog izuzetno važnog prava, koje ga, uz samo sudjelovanje djeteta u procesu donošenja spomenutih odluka, priprema za preuzimanje aktivne uloge u društvu i u odrasloj dobi.

Podsjećamo, na što smo ukazali i u prošlogodišnjem izvješću, kako Odbor za prava djeteta Ujedinjenih naroda u svojim zaključnim komentarima iz 2004. godine, preporučuje Vladi Republike Hrvatske da poradi na osiguravanju provedbe načela

poštovanja mišljenja djeteta, s posebnim naglaskom na pravu svakog djeteta na sudjelovanje u obitelji, školi, u drugim institucijama i tijelima, kao i u širem društvu, s tim da se posebna pozornost treba posvetiti djeci pripadnicima ranjivih i manjinskih skupina. Odbor traži da ovo opće načelo bude vidljivo u svim zakonima, sudskim i administrativnim odlukama, politici i programima koji se odnose na djecu. Također, traži da se radi na podizanju svijesti šire javnosti, kao i obrazovanju i obuci stručnjaka, o provedbi ovog načela te da se provode i redoviti pregledi mjera u kojoj se mišljenja djece uzimaju u obzir, kao i utjecaj samih mjera na djecu.

Imajući u vidu ulogu i dužnost pravobraniteljice u promicanju prava djeteta, kako među odraslima, tako i među djecom, potrebu suradnje s djecom, njihovo poticanje na izjašnjavanje i uvažavanje mišljenja te predlaganje mjera za povećanje utjecaja djece u društvu, tijekom prošle godine intenzivirana je suradnja pravobraniteljice s djecom kroz brojne susrete i inicijative koje su za cilj imale predstavljanje Konvencije o pravima djeteta djeci, kao i osnaživanje djece i njihovo poticanje za sudjelovanje u društvu, iznošenjem svojih stavova i mišljenja o temama koje su im važne. Djeca su poticana i na problematiziranje pitanja za koja misle da bi mogla biti kvalitetnije i bolje riješena. U nastojanju da Konvenciju o pravima djeteta učinimo dostupnom što većem broju djece, te da djeca budu informirana o djelokrugu rada pravobraniteljice za djecu, od rujna 2007. godine, započeli smo intenzivniju suradnju s dječjim časopisima namijenjenim učenicima osnovnih škola - Modra lasta, Prvi izbor, Radost, SMIB. Osobito važan cilj suradnje, koja traje i dalje, je održati trajnu prisutnost tema o dječjim pravima u tim medijima te potaknuti komunikaciju djece s Uredom pravobraniteljice. Mišljenja smo kako postojeći dječji časopisi imaju važnu ulogu u ostvarivanju članaka 12, 13 (izražavanje i slobodno oblikovanje vlastitog mišljenja) i 17 (pravo na pristup informacijama oblikovanim tako da budu razumljive djeci) Konvencije o pravima djeteta. S obzirom da objavljuju upravo materijale koji za dijete imaju društvenu i kulturnu vrijednost, valja ih afirmirati kao medij koji informira djecu i, što smatramo važnim, pomaže da se autentični dječji glas bolje čuje u društvu. Suradnja Ureda pravobraniteljice za djecu s časopisima također je usmjerena na poticanje djece da i sama više govore i pišu o svojim potrebama i pravima.

S tim u vezi uspostavljena je i suradnja s dječjim listovima koje pišu i uređuju djeca, to jest učenici u osnovnim školama. Navodimo njihova imena: "Iskrice", OŠ Samobor iz Samobora; "Breza", OŠ I.G.Kovačića, Duga Resa; "Paleta", OŠ Vojnić, Vojnić; "Cvrčak", OŠ Dr. Andrija Mohorovičić, Matulji; "Hlapić", OŠ I. Brlić Mažuranić, Virovitica; "Meteor", OŠ A. Mihanovića, Slavonski Brod; "Dite zadarsko", OŠ A. Mihanovića, Zadar; "Idra", OŠ V. Klarića, Preko; "Koraci", OŠ Stanovi, Zadar; "Jeka", OŠ Ilača-Banovci, Ilače; "Feniks", OŠ Granešina, Zagreb, "Čarobna frula", OŠ J. Kaštelana, Zagreb; "Klik", OŠ Brestje, Sesvete; "KBG", OŠ Retfala, Osijek; "Tintilinić", OŠ Kozarac, Punitovci; "Prva škola", OŠ Eugena Kvaternika, Velika Gorica; "Mali Goran", OŠ I.G. Kovačića, Slavonski Brod; "Školski bancić", OŠ Vis iz Visa. Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je u radio emisiji Radija Velika Gorica, "Zvonjalica", koju uređuju učenici velikogoričkih osnovnih škola.

Uz Međunarodni dan Konvencije o pravima djeteta 20. studenoga, organizirana je dječja press konferencija na kojoj je sudjelovalo 15 dječjih redakcija. Mladi novinari pokazali su veliki interes za dječja prava te za ovlasti i mogućnosti djelovanja pravobraniteljice za djecu, o čemu su pisali u svojim novinama.

Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je u radu 7. sjednice Gradskog vijeća djece i mladih Velike Gorice, tijekom koje je odgovorila na postavljena pitanja članova Vijeća. Podržavamo aktivno uključivanje djece u rad do sada uspostavljenih tijela koja promiču dječju participaciju u društvu.

Tijekom susreta s djecom u školama, domovima, u Uredu i na drugim mjestima, pravobraniteljica i njezini suradnici poticali su djecu na izražavanje mišljenja vezano za različita područja života djece, kako bi aktivnosti Ureda bile usmjerene područjima u kojima djeca osjećaju da njihova prava nisu u dovoljnoj mjeri ostvarena ili ih se ne uvažava. Kako bi komunikacija s djecom u cijeloj Republici Hrvatskoj bila što brža te kako bismo djeci bili što dostupniji, omogućeno je da nam se uz postojeću e-mail adresu info@djete.hr putem koje nam se obraćaju pretežno odrasli, jave i na posebnu e-mail adresu mojglas@djete.hr koju smo promovirali i u navedenim dječjim časopisima. Započeli smo s aktivnostima stvaranja dječje savjetničke mreže Ureda pravobraniteljice za djecu.

U promišljanju koji je najbolji oblik i način funkcioniranja savjetničke mreže, važno nam je ostvariti što višu razinu participacije, uz poštovanje načela svjesne i svojevoljne uključenosti djece različite dobi, spola i sposobnosti. Svjesni smo i važnosti kreiranja podržavajućeg okruženja u kom će se djeca prilikom iznošenja mišljenja o pitanjima koja procjenjuju važnima, osjećati sigurno i zaštićeno, uz mogućnost dobivanja povratne informacije o aktivnostima vezanima za njihovu inicijativu, kao i mogućnost sudjelovanja u realizaciji te inicijative. Imamo potrebu javnosti ukazati na pojavu da se u mnogim situacijama koje proglašavamo dječjom participacijom, djeca tretiraju kao ukras i dekoracija (djecu se poziva da svojom plesnom ili vokalnom izvedbom uljepšaju svečanost, a da im se ne da prilika za aktivno sudjelovanje u događaju, sukladno njihovim potrebama i razvojnim mogućnostima). Postoje i odrasli koji se izjašnjavaju kao pobornici dječje participacije, dok istodobno svojim postupcima i ponašanjem prema djeci obeshrabuju i blokiraju njihovo sudjelovanje. Na žalost, svjedoci smo i manipulacije djetetovim pravom na participaciju, na način da odrasli “vode” djecu u smjeru ostvarivanja vlastitih ciljeva pa tako od djece dobivaju ono što žele čuti ili interpretiraju dječje izjave na način koji im u postojećoj situaciji odgovara, što je osobito prisutno u postupcima razvoda braka roditelja, donošenja odluka s kim će dijete živjeti i ostvarivanju djetetovog prava na susrete i druženju s roditeljem s kojim ne živi.

Osobito važnim aspektom ostvarivanja prava djece na sudjelovanje držimo poticanje djece na inicijativu, respektiranje te inicijative i davanje povratne informacije o njenom ishodu, uz senzibiliziranje i edukaciju stručnjaka koji rade s djecom za ovo područje dječjih prava, kako bi se participacija djece odvijala u skladu sa u svijetu prepoznatim i postavljenim standardima.

2.3 OBRAZOVNA PRAVA

“... Sanitarni čvorovi su u groznom stanju, a dio je smješten uz samu školsku kuhinju. Zbog trulih cijevi dolazi do izlivanja otpadnih voda po zidovima. Posljedica je osim neugodnih mirisa i otpadanja žbuke prijetnja zdravlju djece zbog moguće infekcije. Djeca kažu da radije trpe ili nuždu obave u školskom dvorištu nego u školi. Dodatan razlog za to je što u školi mogu koristiti jedino hladnu vodu. Tople nema. Budući da je školska zgrada pretijesna, najmlađi učenici

nastavu pohađaju u obližnjem Domu HV-a. Taj prostor ne bi dobio pozitivan inspekcijski nalaz i da inspektor žmiri na oba oka...”

izjava ravnateljice o stanju u školi objavljena u Vjesniku

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u 2007. godini, 719.281 djetete bilo je obuhvaćeno predškolskim, osnovnoškolskim i srednjoškolskim obrazovanjem. To znači da se za 77,1% djece u Republici Hrvatskoj, uz njihove roditelje, svakodnevno brinu i za njih preuzimaju odgovornost njihovi odgajatelji, učitelji, nastavnici i stručni suradnici. Transparentnost postupanja svakog pojedinca u velikom školskom sustavu i osjetljivost za dječja prava po načelu poštovanja najboljeg interesa djeteta i postupanja u njegovu korist, tim više je izuzetno važna.

Radi boljeg uvida, tablica broj 1 sadrži broj djece, broj odgojno obrazovnih ustanova, stvarni broj odgojitelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika i broj učitelja, nastavnika i stručnih suradnika na bazi punog radnog vremena (jer zbog specifičnosti posla određeni broj prosvjetnih radnika radi u nepunom radnom vremenu).

Ustanove	Broj djece	Broj ustanova	Broj odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika	Broj odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika prema satima rada na bazi punog radnog vremena
Vrtići	147.325	623*	8.775	8.775
Osnovne škole	384.261	871**	34.093	29.378
Srednje škole	187.695	416	16.112	14.085
Ukupno	719.281	1.910	58.980	52.238

Tablica 1

* u RH trenutačno djeluje 623 matična vrtića smještena u 1240 objekata

**u RH trenutačno ima 871 osnovna matična škola te 1365 područnih škola

Ured pravobraniteljice za djecu je i u 2007. godini zaprimio 105 pojedinačnih prijava povrede prava djece na odgoj i obrazovanje i postupao po njima. U odnosu na 2006. godinu i broj prijava je povećan za 87,5%.

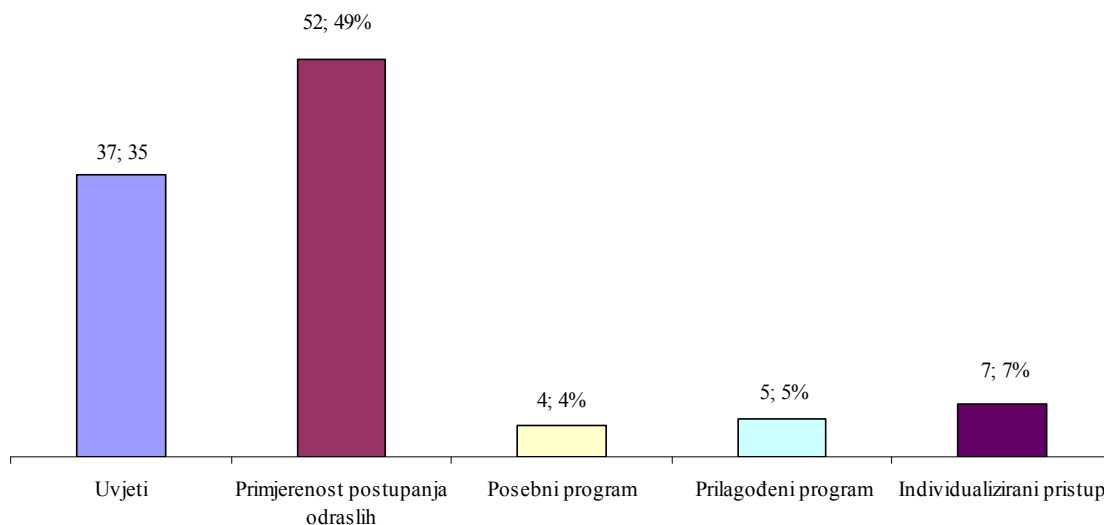
Povrede obrazovnih prava	
2004.	43
2005.	31
2006.	56
2007	105
Ukupno	235

Tablica 2

Prema vrsti ugroženosti obrazovnih prava prigovori su se odnosili na:

- uvjete u kojima se djeca i mladi odgajaju i obrazuju u vrtićima i školama (nedostatak prostora i loše prostorne uvjete rada, slabu dostupnost škole, sigurnosne uvjete, rad u smjenama zbog malog broja škola na pojedinim područjima) - 37 prijava;
- kadrovske uvjete koji se odnose na adekvatnu stručnu zastupljenost učitelja i nastavnika, zdravstvenu sposobnost za obavljanje neposrednog rada s djecom te primjereno postupanje odraslih - 52 prijave;
- primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju i to posebno u pogledu ranog prepoznavanja teškoća, te adekvatnog postupanja (o čemu je dat iscrpan izvještaj u dijelu o zaštiti djece s teškoćama u razvoju) - 16 prijava.

Iako u ovom poglavlju opisujemo samo pojedinačne prijave na uvjete u obrazovanju, upravo zbog velikog broja učenika i ravnopravnosti njihovih prava, stvaran broj pojedinačnih prijava problema u segmentu obrazovanja mnogo je veći. Ostali pojedinačni slučajevi i pojavnosti u vezi s tim, opisani su u poglavljima ovog izvješća: o osobnim pravima i povredi prava na privatnost, pravima djece pripadnika nacionalnih manjina, pravima djece s teškoćama u razvoju, kulturnim, ekonomskim i socijalnim pravima i dr.

Roditelji su se tijekom 2007. godine javljali i tražili pomoć i posredovanje pri upisu njihove djece u vrtić tražeći mogućnost upisa u vrtić koji je bliži mjestu rada roditelja, ali je u drugoj općini ili gradu, a da ne moraju radi toga plaćati punu cijenu smještaja. Naime, pravila jedinica lokalne i područne samouprave da ne sufinanciraju vrtićke programe drugim općinama nisu izuzetak, budući da predškolski odgoj i naobrazba nisu obvezni i zavise od financijskih mogućnosti lokalne zajednice. Iz tih razloga u Republici Hrvatskoj je tek nešto više od 43% djece uključeno u neke od predškolskih programa. Navedeno traži preispitivanje kriterija financiranja sustava predškolskog odgoja sukladno potrebama roditelja prema njihovom mjestu rada, a ne samo prema boravku djece, o

čemu smo u studenom 2007. godine obavijestili Upravu za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

Prostorni uvjeti rada škola također su bili predmet prijava roditelja i prilog tvrdnji o nužnosti donošenja Pedagoškog standarda. Njime će se također definirati temelji za financiranje obrazovanja, odnosno kvaliteta obrazovnih kapaciteta kao što su školske zgrade i oprema. Navodimo jedan od primjera: Uredu pravobraniteljice za djecu u listopadu 2007. godine, obratio se roditelj učenika drugog razreda osnovne škole i obavijestio nas o neprimjerenim prostornim uvjetima u kojima djeca svaki dan borave, opisujući kako su u vlažnom razredu u kojem su zbog trulosti cijevi i blizine električnih vodova životno ugrožena. Roditelj je zamolio da se žurno preispita odluka nadležnih tijela o organiziranju nastave u neprimjerenim uvjetima, opasnim za zdravlje i sigurnost djece i zatražio utvrđivanje odgovornih za zadaću osiguranja nesmetanog osnovnog obrazovanja djece u adekvatnim prostornim uvjetima. Upravi za inspekcijske poslove Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa prosljedili smo prijavu na nadležno postupanje. U odgovoru prosvjetnog inspektora se navodi da je Inspekcija upoznata s uvjetima rada škole, ali da je školi odobren upis učenika te da su mišljenja kako u očekivanju završetka izgradnje nove škole do kraja 2009. godine zabrana rada škole u sadašnjim uvjetima, ne bi bila najbolje rješenje. Moramo se upitati da li je potrebna neka nova tragedija da bi društvo pravovremeno reagiralo i jesu li djeca opet žrtve financijske nemoći, nestručnog i nesavjesnog planiranja razvoja urbanih cjelina bez potrebne infrastrukture.

Nažalost, problem osiguravanja što bolje dostupnosti obrazovanju i omogućavanja prijevoza učenika radi što lakšeg dolaska do škole još uvijek je predmet prijava ovom Uredu. Tako se ravnateljica jedne škole obratila tražeći savjet jer desetak učenika razredne nastave (od kojih je nekoliko učenika s teškoćama u razvoju) svako jutro pješači četiri do pet kilometara iz okolnih zaselaka, da bi se nakon toga još petnaest kilometara vozili do škole. Škola je tražila načine za omogućavanje lakšeg dolaska djece do škole, tako da roditeljima refundiraju dio troškova za prijevoz, ali za to nemaju sredstava ni zakonske ovlasti.

Prijaviteljici smo objasnili kako djeca imaju ustavno pravo na osnovno školovanje i da je društvo dužno osigurati obrazovanje po jednakim uvjetima svoj djeci, uvažavajući njihovu dob i mogućnosti. Savjetovano im je da žurno, u dogovoru sa županijom, procijene koliko je sredstava potrebno kako bi djeci bio omogućen prijevoz do škole (imena djece, razred, udaljenost od škole) s prijedlogom za rješavanje (kupnja školskog automobila i zapošljavanje vozača, ugovaranje prijevoza s privatnim prijevoznikom i sl.) i potrebnim sredstvima. Također im je savjetovano da žurno prosljede zahtjev Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa koji bi te troškove trebao uključiti u plan za 2008. godinu. U trenutku pisanja izvješća saznajemo da je županija poduzela aktivnosti na rješavanju problema prijevoza učenika, ali prijevoz učenika još uvijek nije riješen i neka djeca čiji roditelji ih ne mogu voziti, još uvijek pješače više kilometara do školskog autobusa.

I ovom prilikom ponavljamo preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa kao tijelu ovlaštenom za provedbu nadzora za utvrđivanje stvarnog stanja u organiziranju prijevoza učenika osnovnih škola u cijeloj državi te za poduzimanje mjera kojima će sustavno i na najbolji način taj prijevoz biti osiguran. Naročito smatramo važnim

tumačenje i provedbu primjene članka 46. Zakona o osnovnom školstvu i utvrđivanja kriterija za mjerenje udaljenosti između doma i škole te s tim u vezi i ostvarivanja prava na prijevoz. Kriteriji moraju biti jasni i pravični te uvažavati posebnosti raštrkanih naselja te ne smiju biti podložni subjektivnoj procjeni, odnosno tumačenju kako udaljenost treba mjeriti od granice naselja u kojem dijete živi, a ne od doma u kojem živi.

Ured pravobraniteljice za djecu u ovoj godini je zabilježio povećani broj prijava koji se odnosio na neprimjereno postupanje odraslih prema djeci. Ove prijave odnose se na ocjenjivanje, opterećenost nastavnim programom, težinu školskih torbi, pedagoške mjere. Predmet prijava bile su također metode rada nastavnika, sumnje u njihovu zdravstvenu sposobnost te stručnu zastupljenost. Neke od prijava pokazale su se neosnovane, dok ih je većina u pravilu potvrdila nedostatak empatije i profesionalne etike kod osoba koje su za svoj životni poziv odabrale odgoj i obrazovanje djece.

Zaprimili smo tako prijavu učenika drugog razreda srednje škole, koji je ukazao na neprimjereno postupanje nastavnice fizike. U prijavi je naveo kako nastavnica ne poštuje nastavni plan i program, obrađuje samo teoriju, ne objašnjava zadatke, nema vremena za učenike i upućuje ih, ako žele veću ocjenu, na instrukcije. Također navodi kako profesorica, u razgovoru kojeg je potaknuo o njezinom načinu rada, nije uvažila njegove argumente i bila veoma neugodna te ga je uvrijedila. Učenik se Uredu pravobraniteljice obratio nakon što je pokušao problem neprimjerenog postupanja profesorice riješiti u samoj školi. Istovremeno je prijavu poslao i prosvjetnoj inspekciji. U postupku kojeg smo koordinirali s prosvjetnom inspektoricom i pedagoškom nadzornicom, utvrđeno je da su dječakovi prigovori bili utemeljeni. U anketi provedenoj s učenicima dječakovog razreda, učenici su potvrdili sve navode iz prijave i izrazili želju za kvalitetnom i trajnom promjenom profesoričinog rada. Utvrđeni su njeni propusti, ali i spremnost profesorice da unese promjene u svoj način rada. Također je zaključeno da će se do završetka nastavne godine kontinuirano pratiti njen rad. U ovom slučaju, učenik nije uspio u razgovoru s profesoricom objasniti razloge nezadovoljstva. S druge strane, profesorica nije pokazala razumijevanje za stavove i mišljenja učenika. Isto tako, zbog konflikta učenika i profesorice, stručna služba i ravnateljica nisu bile u mogućnosti razriješiti problem, nego je trebalo provesti inspekcijski i stručno-pedagoški nadzor. Opisani slučaj ukazuje na obrazac ponašanja velikog broja škola u kojem djeca nemaju pravo sudjelovanja i iznošenja argumenata, kojima ukazuju da su im prava ugrožena i da imaju pravo na primjereno postupanje odraslih prema njima. Praćenje i vrednovanje rada nastavnika, transparentnost i spremnost prilagođavanju razvojnim potrebama djece, kontinuirana suradnja nastavnika, razrednika i školskog psihologa ili pedagoga radi osiguranja razumijevanja potreba djece, su rijetkost.

U prošlogodišnjem izvješću iznijeli smo također preporuke o potrebi donošenja novog Pravilnika o ocjenjivanju i uvažavanju mišljenja djece. Nažalost, prema odgovoru Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Pravilnik neće biti donesen nego se čeka izrada novog Zakona o osnovnom školstvu. Ministarstvu preporučamo da u postupak predlaganja odredbi aktivno uključi djecu, odnosno Vijeća učenika, kako je to Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. proklamirano.

Ured pravobraniteljice za djecu tijekom 2007. godine zaprimio je tako 12 pojedinačnih prijava povreda dječjih prava, kroz proces praćenja i ocjenjivanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi. Od toga su se tri slučaja odnosila na učenike osnovnih škola, a devet

slučajeva na učenike srednjih škola. U navedenim prijavama, uočeno je nepoštovanje Pravilnika o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi i s tim u vezi, nerijetko kršenje prava djeteta, ne samo na obrazovanje, već i drugih prava te članka 3. Konvencije o pravima djeteta o poštovanju djetetovog najboljeg interesa. Ured je zaprimio prijave psihičkog i verbalnog nasilja nad djecom od strane učitelja prilikom vrednovanja i ispitivanja koje su se odnosile na omalovažavanje, stigmatiziranje i izlaganje učenika procjenama drugih. Prijavljeni su slučajevi kršenja prava djeteta na privatnost i očuvanje osobnosti, gdje su učitelji prilikom vrednovanja pred razredom iznosili djetetovu obiteljsku situaciju i zdravstveno stanje. U gotovo svim slučajevima uočeno je, kako učitelji ne upoznaju učenike s ocjenom te time krše njihovo pravo na informaciju, a evidentna je i povreda prava na jednakost i nejednake kriterije ocjenjivanja. Kao poseban problem uočeno je praćenje i ocjenjivanje učenika s teškoćama u razvoju, a posebno učenika kod kojih su u tijeku školovanja nastupile poteškoće u ponašanju. Nепрепознавање navedenih poteškoća i nepravovremeno reagiranje učitelja na njih, dovodi do niza povreda i u procesu praćenja i ocjenjivanja učenika, prvenstveno prava djece s teškoćama na posebno obrazovanje i njegu. Stoga je nužno još više raditi na informiranju i ukazivanju na potrebu kontinuiranog praćenja rada učenika i pravovremenog pokretanja postupka opservacije i utvrđivanja primjerenog oblika školovanja djece, što je opisano u posebnom poglavlju izvješća.

Kroz proces praćenja i ocjenjivanja učenika, uočene su i druge povrede kao što su povrede prava na izražavanje vlastitog mišljenja, pravo na slobodu izražavanja, pravo na uživanje svoje kulture, ispovijedanje svoje vjere i služenje vlastitim jezikom, pravo znati svoja prava i pravo na kvalitetno obrazovanje.

Upisi u srednju školu na temelju ocjena iz osnovne škole dodatno problematiziraju proces praćenja i ocjenjivanja učenika pa su učenici pod pritiskom roditelja, učitelja i upisa u željenu školu, čime je pozornost usmjerena na ocjenu, a ne na znanje. Smatramo važnim razmotriti moguće načine rješavanja problema upisa djece u srednju školu koji se vrši na temelju ocjena iz osnovne škole.

U gotovo svim slučajevima uočeno je da se Pravilnik o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika ne primjenjuje dosljedno, u dijelu koji se odnosi na opisno praćenje učenika. Opisno praćenje u najvećem broju slučajeva izraženo je jednom rečenicom, koja se upisuje na kraju prvog polugodišta ili na kraju godine, što govori da ne postoji kontinuitet praćenja. Po upućenim prigovorima pravobraniteljici, nadležna tijela obavila su uvid u način rada učitelja. No upitna je objektivnost provjere načina rada i kompetencija učitelja, obzirom na najavljeni dolazak savjetnika te uvid tijekom samo jednog posjeta i nemogućnosti sagledavanja cjeline. Držimo da ovoj problematici posebnu pažnju uz savjetnika Agencije za odgoj i obrazovanje trebaju posvetiti stručni suradnici i ravnatelji.

Tijekom rada na predmetima koji se odnose na ocjenjivanje učenika vidljivo je kako povrede prava djece kroz proces praćenja i vrednovanja učenika najvećim dijelom proizlaze iz: nedefiniranih kompetencija koje učenik mora steći i kriterija vrednovanja, nedostatnog stalnog usavršavanja i supervizije djelatnika u odgojno obrazovnim ustanovama, nedovoljne upućenosti djelatnika odgojno obrazovnih ustanova u sadržaje zakona, pravilnika i propisa koji se tiču zaštite i prava djece i njihovih nepoštovanja; nedostatnih sadržaja programa formalnog obrazovanja budućih djelatnika u odgojno obrazovnim ustanovama, neprimjerene pedagoške dokumentacije za kvalitetno praćenje i

nedovoljnog vremena potrebnog za kvalitetno praćenje i vrednovanje u postojećem nastavnom planu i programu.

Prijave povreda i njihove posljedice, ukazuju na ozbiljnost problema i potrebu većeg angažmana na ovom polju obrazovanja.

Mišljenja smo također da je potrebno povećati broj sati dokimologije (znanosti o ocjenjivanju) u okviru metodičko didaktičkog obrazovanja na učiteljskim i filozofskim fakultetima. Ujedno potrebnim smatramo temu praćenja i vrednovanja učenika intenzivirati kroz stručno permanentno usavršavanje učitelja, a posebnu pažnju posvetiti uvođenju mladih učitelja pripravnika u ovu problematiku.

Osim zbog ocjenjivanja, prijave su se odnosile i na nestručnu zastupljenost nastavnika pojedinih predmeta, naročito u strukovnim školama, neadekvatno postupanje prilikom odlučivanja o pedagoškim mjerama te česte promjene učitelja.

Roditelji traže što aktivniju ulogu u organizaciji rada škole. Nažalost, iz nerazumljivih razloga, rad upravnih i stručnih tijela škole u čijem sastavu su i predstavnici roditelja i učenika, od Školskog odbora do Vijeća roditelja i Vijeća učenika nisu mjesto na kojem roditelji i učenici mogu razjasniti sporne situacije i dobiti odgovore na pitanja značajna za prava i interese djece. Roditelji, često nezadovoljni načinom rješavanja i neadekvatnog postupanja, djecu stavljaju u centar sukoba i djeca danima i tjednima propuštaju nastavu i svjedoče svađi odraslih. Mišljenja smo da je u pravilu navedene sporne situacije bilo moguće riješiti pravovremeno i unutar samih škola. Ravnatelji škola, kao poslovodni i pedagoški voditelji, u pravilu imaju zakonske mogućnosti rješavanja problema i davanja argumentiranih odgovora, ali ih treba osnažiti i dodatno educirati kako bi bili u stanju upravljati školama i jamčiti roditeljima da će njihova djeca imati pravo na primjerene uvjete obrazovanja. To znači s pažnjom poslušati sve primjedbe, provjeriti navode učenika, pratiti i vrednovati rad učitelja i pravovremeno reagirati.

Sigurnost djece u školama također je bila predmet upita upućenih ovom Uredu. Kao jedan od problema postavilo se pitanje, naročito u dijelu primjerenog postupanja odraslih prema djeci, koji u školskim pravilnicima propisuju obvezu učenika da sam dežura na ulaznim vratima škole. Financijski ili neki drugi razlozi koji sprječavaju škole da imaju portira ne daju pravo odraslima da toliku odgovornost prebacuju na djecu i dovode ih u neposrednu opasnost zbog mogućih incidentnih ponašanja posjetitelja školama. Osim ugrožene sigurnosti djece, dodatni problem je i taj što djeca zbog dežurstva cijeli dan gube nastavu.

Problem težine školskih torbi i višegodišnja obećanja o rješavanju navedenog problema, nažalost, još uvijek je aktualan. Ne možemo prihvatiti obrazloženje kako će problem biti riješen prelaskom na rad škola u jednoj smjeni, niti tvrdnje jednog liječnika specijalista da težina školske torbe ne utječe bitno na zdravlje djece. Nadamo se da će Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa uložiti dodatne napore i savjetovati škole o rasterećenju učenika, načinu organiziranja rasporeda sati, korelaciji pojedinih predmeta i mogućnostima čuvanja školskih udžbenika i pribora u prostorijama škole.

Roditelji i učenici su pitali o uvođenju Državne mature i o organizaciji nacionalnih ispita i donošenju Pravilnika o maturi u strukovnim školama. Naglašeno je pitanje svrsishodnosti pristupanja djece maturi koja ih istovremeno ne oslobađa obveze

polaganja prijemnog ispita na pojedinim fakultetima. Ured i ovdje preporuča intenzivirati aktivnosti na usklađivanju stavova o prijemnim ispitima i Državnoj maturi kao njihovom supstitutu (kako djeca ne bi tijekom školovanja bila dezinformirana) i o tome kvalitetno informirati učenike, nastavnike i roditelje.

Kao što smo u prošlogodišnjem izvješću zaključili, u području obrazovanja, kadrovski i prostorni uvjeti, koji su preduvjet ostvarivanja kvalitetnog rada odgojno obrazovnih ustanova, nažalost, još uvijek ne pridonose zaštiti dječjih prava na način kako bismo željeli. Tijekom 2007. godine, nastavljene su aktivnosti na osvješćivanju javnosti na provedbi Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, u kojem je području zaštite prava na odgoj i obrazovanje posvećeno posebno poglavlje. Nažalost, prema nama dostupnim informacijama, navedeni dokument nije dovoljno prezentiran odgojno obrazovnim radnicima.

U trenutku pisanja ovog izvješća Vlada Republike Hrvatske uputila je Državne pedagoške standarde predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava u saborsku proceduru, u kojima je iskazana namjera da se do 2022. godine postupno osiguraju trajni materijalni i financijski preduvjeti za ostvarivanje zakonom utvrđenih prava i obveza u sustavu odgoja i obrazovanja. U dokumentima je izražen nacionalni interes i potreba donošenja standarda u kojem bi se svi učenici obrazovali pod jednakim uvjetima i u skladu sa svojim sposobnostima. Potvrđena je također namjera da se sustavno riješe prostorni i kadrovski uvjeti rada škola. Koliko je važno, ne samo donošenje navedenih standarda već i njihova provedba, govore i pojedinačne prijave povrede prava koje smo i u 2007. godini zaprimali.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

Saznanja proizašla iz pojedinačnih prijava pravobraniteljici o povredama dječjih prava u području zdravstva pokazuju da deklarativno izražena opredijeljenost za omogućavanje najviše razine zdravstvene zaštite, odnosno zdravlja za djecu, u stvarnosti nije ostvarena u cijelosti, niti u predviđenim vremenskim rokovima.

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2007. godini primio ukupno 22 prijave o povredama zdravstvenih prava djece, što iznosi 1,9% od ukupnog broja zaprimljenih prijava. (2006. zaprimljeno je 10 prijava, 2005. bilo je 15 prijava, a 2004. primili smo 10 prijava).

Zaprimljenim prijavama obuhvaćeno je ukupno 26 djece, a većina ih je u dobi do tri godine (40%). Slijedi skupina djece u dobi od 11-14 godina (31%) i u dobi od sedam do 10 godina (18%). Prijave pojedinačnog ugrožavanja zdravstvenih prava djece uglavnom se odnose na po jedno dijete. No, predmeti općih preporuka u dijelu prehrane, poremećaja hranjenja i liječničke skrbi djece obuhvaćaju veći broj djece. U odnosu na spol, dječaka je 65%, djevojčica 35%, a za jedno dijete se u prijavi ne navodi spol.

Prijave povrede zdravstvenih prava podnosili su najčešće roditelji (54%). U 13% slučajeva inicijativu je dao Ured, a u 32% slučajeva podnositelji su bili udruge i institucije ili drugi pojedinci.

Najviše je prijava, njih pet, iz Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Slijede prijave iz Primorsko-goranske i Splitsko-dalmatinske županije. Iz sedam županija dolazi po jedna prijava, a iz ostalih 10 županija nije bilo prijava povreda zdravstvenih prava djece.

Iz pojedinačnih prijava povreda dječjih prava Uredu pravobraniteljice za djecu, općeg praćenja provedbi programa za djecu i medijskih napisa, proizlaze sljedeći problemi i potrebe povezane uz zdravstvena prava djeteta: unapređivanje uvjeta zaštite djece u hrvatskim rodilištima, odgovornost liječnika u slučaju tjelesne ozljede djeteta pri porodu, nepravilnosti i propusti u radu liječnika, važnost promicanja dojenja, mogućnost nabave potrebnog lijeka u slučaju niske platežne moći roditelja, nedovoljna obaviještenost pacijenata o njihovim pravima, opasnost po zdravlje djece povezano s izloženošću prekomjernoj buci, anoreksija, nedostaci propisa koji određuju uvjete korištenja krvi za transfuziju, zdravstveno osiguranje djeteta, nepoštovanje preporuke liječnika za osiguranje pravilnog okruženja djeteta u cilju potpunog oporavka, nemogućnost boravka majke uz dijete pri liječenju u zdravstvenoj ustanovi.

Ured je u više navrata naglašavao važnost omogućavanja dojenja novorođenčadi i male djece, što između ostalog, omogućava bliskost tek rođene djece i njihovih majki u rodilištima. Promocija dojenja i ostvarivanje više razine standarda za rodilišta i bolnice predmetom je i UNICEF-ovih projekata. Nakon što je ministar zdravstva uputio pismenu odluku rodilištima o prestanku obveze distribucije paketa “Sretna beba” zbog kršenja Međunarodnog pravilnika o oglašavanju nadomjestaka za majčino mlijeko, rodilišta u tri opće bolnice (Vukovar, Sv. Duh Zagreb i Dubrovnik) i dva KBC-a (Rijeka i Osijek) stekla su status “Rodilišta-prijatelji djece”. Pravobraniteljica za djecu pozdravlja povlačenje paketa “Sretna beba” iz distribucije, ne samo zbog činjenice da su rodilišta proglašena prijateljima djece, nego i stoga što to predstavlja znatno unapređenje prava djece na pravilnu prehranu, budući da su se sadržajima iz paketa propagirali nadomjesci za majčino mlijeko i hranu (kašice, čajeve i slično), čime su se roditeljima pružale pogrešne informacije o pravilnoj prehrani djece u prvim mjesecima života.

U slučajevima ostvarenja prava na dostupnost medicinske dokumentacije za određeno razdoblje liječenja djeteta, te odgovornosti liječnika zbog nastanka tjelesne ozljede pri medicinskom tretmanu, stranke su upućene da prigovor na rad i ponašanje liječničkog osoblja mogu uputiti Povjerenstvu za zaštitu i promicanje prava pacijenata. S tim u vezi, Ured ukazuje na potrebu otvorenijeg upoznavanja javnosti, odnosno roditelja, o pravima pacijenata i načinu njihova ostvarenja, sukladno Zakonu o zaštiti prava pacijenata.

Unatoč tome što u području medicine i zdravstvene skrbi postoje situacije u kojima se nikakvim postupcima ne može u cijelosti utjecati na uspješnost i ishod liječenja, slučaj u kojem su podnositelji prijave naveli sumnju na nemotiviranost i neodgovornost pojedinaca, ali i službe unutar sustava zdravstvene skrbi, dovodi do opravdane zabrinutosti za kvalitetu zdravstvene usluge. Naime, u Republici Hrvatskoj se krv pripremljena za transfuziju ne kontrolira na prisutnost citomegalovirusa, a prema navodima iz pritužbe, više je djece oglušilo zbog primitka krvi koja nije bila testirana na navedeni virus. Uslijed teškog oštećenja dječakova sluha, koje je nastalo zbog propusta u zdravstvenom sustavu (roditelji su i za gluhoću saznali tek nakon dva mjeseca od prvog pregleda kada im nije rečeno da je dijete gluho), morali su platiti i razliku u cijeni za slušni aparat, jer Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje podmiruje samo dio cijene. Slijedom toga, uputili smo preporuke Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i HZZO, upozorivši da se osobita pozornost treba posvetiti problemu netestiranja krvi za transfuziju na uzročnike bolesti koji mogu imati dugotrajne i teške posljedice po zdravlje djece. HZZO upućuje na odredbe Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju u kojem

su određene nadležnosti i obveze Zavoda, te njihova nenadležnost za provođenje stručnog nadzora nad pripremom krvi i krvnih pripravaka prije stavljanja u promet. MZSS je u svom odgovoru navelo da su na temelju prikupljene dokumentacije zatražili stručno mišljenje Hrvatske liječničke komore, Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor o tijeku liječenja i postojanja eventualnih stručnih pogrešaka o kojem još nemamo saznanja.

Povodom nemogućnosti plaćanja doplate za potrebne lijekove, u slučajevima obitelji s vrlo niskom platežnom moći ili bez ikakvih primanja, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućena je preporuka za osiguranje sredstava radi liječenja djece, uz očekivanje da liječenje djece bude stvarno besplatno kako bi se moglo ostvarivati pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja.

Ured je primio i upit o pravu na naknadu troškova prijevoza djeteta iz udomiteljske obitelji na vježbe u polikliniku Suvag. Ustanovljeno je da naknadu troškova prijevoza u ovakvom slučaju nije moguće ostvariti sukladno odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, ali ni temeljem Ugovora o međusobnim pravima i obvezama Centra za socijalnu skrb i udomiteljske obitelji.

Povezano s djelovanjem i inicijativama na općoj razini, pravobraniteljica za djecu je postupala u više slučajeva od općeg značaja koji se odnose na svu djecu ili na dio dječje populacije u Hrvatskoj, Ured je započeo postupanje i uputio preporuke za ostvarenje najboljih zdravstvenih interesa djece.

Potrebno smatramo naglasiti i problem nedovoljnog broja medicinskog osoblja u sustavu zdravstva, neophodnog za bolju organizaciju zdravstvene zaštite djece, osobito na razini primarne zdravstvene zaštite kao temelja zdravstvenog sustava namijenjenog djeci. Stručnjaci, udruženja, institucije i sudionici rasprave na saborskom Odboru za obitelj, mladež i šport, Odboru za rad, socijalnu politiku i zdravstvo, te Odboru za obrazovanje, znanost i kulturu (u ožujku 2008.) ukazali su na djeci nedovoljnu dostupnost dječjih psihijataru, pedijataru i psihologu u sustavu zdravstva. Posebno se ističe nesrazmjer broja pedijataru u odnosu na broj djece, tako da jedan pedijatarski tim dolazi na čak i do 1500 djece.

Prema podacima dobivenima od predsjednika Hrvatskog pedijatrijskog društva, u ovom trenutku u Hrvatskoj, nedostaje 85 pedijataru i 25 neonatologa. Ovo rezultira time da 30% djece nije obuhvaćeno pedijatrijskom skrbi, već u zdravstvenoj skrbi liječnika opće i obiteljske medicine. Ukoliko se ovom problemu ne posveti pažnja i ne poduzmu mjere za povećanje specijalizacija iz pedijatrije, predviđa se da će u sljedećih pet godina samo 50% djece biti obuhvaćeno pedijatrijskom skrbi. Ukazujemo kako u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti (NN 121/03, 85/06) stoji da “u zdravstvenoj djelatnosti na primarnoj razini poslove zdravstvene zaštite djece obavlja specijalist pedijatrije u timu s medicinskom sestrom - medicinskim tehničarom”. Procjene o broju dječjih psihijataru se kreću od 25 do 40 u cijeloj Republici Hrvatskoj. Poznato nam je da je samo 26 psihologu dostupno djeci u sustavu zdravstva, s mogućnošću korištenja uputnice. S takvim odnosom, nije moguće ostvariti preventivnu zdravstvenu zaštitu djece. Isti stav je iskazan na godišnjoj skupštini pedijataru Hrvatske i upućen Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kada je upozoreno na potrebu veće psihološke pomoći djeci, te da je na razini primarne zdravstvene zaštite djece predviđeno sudjelovanje i

psihologa. Dugogodišnji nedostatak stručnjaka ovih profila zahtjeva žurno poduzimanje mjera i postupanja nadležnih institucija.

Kao što je naglašeno i u izvješću za 2006. godinu, članci o nasilničkom ponašanju djece i mladih uzrokovanom utjecajem alkohola, izazvali su zabrinutost i potakli su ponovo aktualiziranje i predlaganje poduzimanja mjera radi sprječavanja ove negativne i štetne pojave koja često ima tragične posljedice. Upućena je preporuka Državnom inspektoratu za djelotvornijim postupanjem u kontroli provedbe Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, te Zakona o trgovini, s naglaskom na prodaju alkoholnih proizvoda i drugih pića koja sadržavaju alkohol, te usluživanje alkoholnih pića malodobnim osobama u ugostiteljskim objektima.

Svakodnevna izloženost djece prekomjernim i štetnim imisijama buke i vibracija proizvedenih raznim uređajima (klima, glazba) prema pritužbama roditelja, narušava zdravlje djece i onemogućava ih u uspješnom obavljanju obveza (učenje, neispavanost, fizički i psihički umor, raspoloženje, uspjeh u školi). Slučajevi prekoračenja razine dozvoljene buke u ugostiteljskim objektima u kasnim noćnim satima ili nepravilno postavljeni klimatizacijski uređaji na zid stambenog objekta, uzroci su ugrožavanja zdravlja djece. Stranke su savjetovane da upute prijave nadležnim inspekcijskim službama. No, za valjano i dugoročno rješenje ovog problema je potrebno uključiti jedinice lokalne samouprave koje svojim odlukama određuju radno vrijeme ugostiteljskih objekata. Stvarna kažnjavanja prekršitelja, primjerice oduzimanjem dozvole za rad zbog učestalog remećenja javnog reda i mira, možda bi dovela do bolje zaštićenosti djece od ovih vrsta ugroze.

Do sada nedovoljno istraženo područje ionizirajućeg zračenja koje nastaje radom telekomunikacijskih uređaja (bazne stanice, releji) koje su smještene i u užim središtima naseljenih mjesta i gradova, bilo je predmetom postupanja ureda, inicirano upitom grupe mještana i roditelja, kao i napisima u tisku o mogućem štetnom utjecaju zračenja na ljudski organizam i zdravlje. Moguća štetnost zračenja je važna tema, a posebno kada je takav uređaj instaliran u neposrednoj blizini osnovne škole ili vrtića. U očitovanju na postavljeni upit Ministarstvo zdravstva socijalne skrbi i Ministarstvo mora, turizma, prometa i veza, detaljno su obrazložili postupak za ishođenje lokacijske i građevinske dozvole, te kontrole koje se vrše prije puštanja u rad telekomunikacijskih uređaja. Također i način naknadne provjere ispravnosti rada uređaja. Prema dosadašnjim ispitivanjima nije znanstveno dokazano da ionizirajuće zračenje u dopuštenoj mjeri šteti ljudskom zdravlju.

Povodom napisa u dnevnom tisku glede upitne kvalitete, na tržištu ponuđenog, školskog pribora, igračaka, dječjeg namještaja i drugih predmeta opće uporabe namijenjenih djeci, zatraženo je izvješće Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi o načinu na koji se donosi odluka o testiranju i vrši selekcija igračaka, školskog pribora, dječjeg namještaja i drugih predmeta opće uporabe namijenjenih djeci. Također je zatražena informacija o načinu na koji je regulirana zaštita djece od izloženosti potencijalno opasnim predmetima s obzirom na materijale od kojih su izrađeni, način njihove izrade i njihovu namjenu. Odgovoreno nam je kako Sanitarna inspekcija Ureda državne uprave pri Županijama sustavno kontrolira zdravstvenu ispravnost predmeta opće uporabe, pa tako i dječjih igračaka, glede senzoričkih svojstava, vrste i sadržaja štetnih tvari, deklaracije i sastava. Provođa se sustavni inspekcijski nadzor kod uvoza, tijekom proizvodnje i stavljanja na tržište

predmeta opće uporabe, sukladno odredbama Zakona o predmetima opće uporabe (NN 86/06) i Pravilnika o uvjetima u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opće uporabe koji se mogu stavljati u promet (NN 42/04, 54/05) te Zakonu o sanitarnoj inspekciji. Inspeksijski nadzor nad deklariranjem i kakvoćom predmeta opće uporabe na tržištu obavljaju gospodarski inspektori Državnog inspektorata.

Uredu pravobraniteljice za djecu ukazano je na postojanje slabosti u provođenju Plana i programa mjera zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja (NN 126/06) u kojem je probir djece na oštećenje sluha uvršten u obvezne mjere zdravstvene zaštite djece. Osobito je istaknuto zabrinjavajuće stanje u rodilištu u Splitu u kojem se ostvari više od 4200 poroda godišnje, a u kom se ne radi probir na oštećenje sluha. Time djeca rođena u tom rodilištu ne ostvaruju pravo pravodobnog prepoznavanja eventualnog oštećenja sluha, čime su u odnosu na djecu rođenu u rodilištima u kojima ta mogućnost postoji, stavljena u neravnopravan položaj. Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi Ured je uputio preporuku o potrebi osiguranja kontinuiteta probira djece na oštećenje sluha, prema Planu i programu mjera zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja (NN 126/06) te je zatraženo izvješće o aktualnom stanju u pogledu njegovog ostvarivanja u dijelu koji se odnosi na rano otkrivanje oštećenja sluha. Iz dostavljenog odgovora Ministarstva i izvješća Kliničke bolnice Split iz siječnja 2008. godine proizlazi kako se u toj bolnici od 14.12.2005. godine ne obavlja probir novorođene djece na oštećenje sluha budući da je “uređaj za rani probir novorođenčadi na ispitivanje sluha u kvaru, te se na popravku nalazi od kraja 2005. godine kod ovlaštenog servisera od kojeg unatoč niza nastojanja isti nije vraćen.” Bolnica u svom izvješću Ministarstvo moli za pomoć “dodjelom dva nova uređaja, kako bi mogli udovoljiti zahtjevima Programa ranog otkrivanja oštećenja sluha u novorođenčadi rođenoj u KBC Split.” Iz odgovora proizlazi kako je Kliničkom bolničkom centru Split ukazano na potrebu pristupanja “žurnoj organizaciji odgovarajućeg oblika predmetnog programa kako bi se svojoj djeci na području Republike Hrvatske omogućila ista razina zdravstvene zaštite.” Izražavamo zabrinutost i nezadovoljstvo činjenicom da je uslijed kvara aparata, unazad dvije godine u splitskoj bolnici više od 8000 novorođene djece uskraćeno za pregled rane provjere sluha, osobito imamo li u vidu stav stručnjaka kako je optimalno sluh provjeriti netom nakon poroda s ciljem što ranijeg otkrivanja oštećenja sluha, a da bi se što prije mogla započeti slušno-govorna rehabilitacija.

Potaknuti informacijom dobivenom iz medija o mogućnosti cijepljenja zainteresiranih srednjoškolki protiv humanog papiloma virusa, uz naknadu cijene cjepiva, zatražena je informacija od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi o dostupnosti cjepiva. Iz zaprimljenog odgovora proizlazi kako “Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi za sada ne planira uvrštavanje cijepljenja protiv HPV-a u obvezni program cijepljenja, niti podržava takve samoinicijativne akcije lokalnih uprava i farmaceutske industrije, obzirom na nedovoljno dokaza o djelotvornosti i reaktogenosti cjepiva. Republika Hrvatska čeka slijed sveopćih smjernica Europskog centra za kontrolu bolesti (ECDC) i Europske komisije odnosno odgovor na razini zemalja Europske unije.”

Ured podržava preventivne aktivnosti usmjerene djeci i mladima s ciljem prevencije prijenosa spolnih infekcija i obolijevanja od spolno prenosivih bolesti, kao i druge aktivnosti koje se planiraju provoditi s ciljem zaštite i unapređenja zdravlja djece. Istodobno očekujemo da ove aktivnosti budu pažljivo planirane, usklađene s najnovijim

znanstvenim spoznajama, podržane i potvrđene od stručnjaka i relevantnih institucija te da javnost bude informirana o stavu zdravstvenih stručnjaka. Naglašavamo važnost informiranja i edukacije djece i mladih osoba oba spola o prevenciji spolno prenosivih bolesti, kao i edukaciju i pripremu za odgovorno spolno ponašanje te i ovom prigodom ukazujemo na potrebu uvođenja sustavne zdravstvene edukacije djece i mladih kroz program zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama.

Povodom nezadovoljstva oca dvojice dječaka, koji nas je obavijestio kako se jedan od njegovih sinova na sistematskom pregledu našao u situaciji u kojoj je liječnica komentirala pojavu/promjenu na spolovilu drugog dječaka iz razreda budući da su svi dječaci iz razreda zajedno imali pregled, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi je upućena preporuka o potrebi poduzimanja mjera djelotvornije zaštite privatnosti djece u dijelu sistematskog pregleda koji predviđa pregled intimnih dijelova tijela, kako bi djeca bila zaštićena od nepotrebnog izlaganja neprimjerenim reakcijama vršnjaka, osjećaju srama i neugode. Djeca se, naime, u periodu obavljanja sistematskih pregleda nalaze u fazi razvoja, koja je kod većine, osobito osnovnoškolaca, popraćena sramežljivošću i potrebom zaštite od pokazivanja vlastitih intimnih dijelova tijela. Ministarstvu je preporučeno da zdravstveno osoblje koje provodi sistematske preglede uputi u potrebu zaštite privatnosti djece tako da se pregled intimnih dijelova tijela djece odvija samo u nazočnosti zdravstvenih djelatnika, ne i u društvu vršnjaka. U odgovoru Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi na našu preporuku između ostalog stoji kako se “sadržaj i način provođenja liječničkog pregleda provodi prema metodologiji stručno usuglašenoj u Hrvatskom društvu za školsku i sveučilišnu medicinu”. Iz očitovanja Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu u odgovoru Ministarstva Uredu izdvojena je informacija kako se “sistematski pregledi izvode u školskoj ambulanti, ukoliko je ona u blizini škole, odnosno u prostorima škole koje su udaljene te da timovi školske medicine koji neposredno provode sistematske preglede djece u školama nastoje osigurati primjerene uvjete, no na žalost i uz najbolja nastojanja to nije uvijek moguće, uglavnom zbog nedostatka prostora i nemogućnosti zvučne izolacije”. Hrvatsko društvo za školsku i sveučilišnu medicinu obvezalo se izvijestiti svoje članove o upućenoj preporuci u smislu poduzimanja djelotvorne zaštite privatnosti djece.

2.5 SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

U Republici Hrvatskoj mnogi su društveni naponi usmjereni k osiguranju društveno prihvatljive minimalne razine prihoda za sve, a posebno za obitelji s djecom. Isti se očituju kroz razne mjere razvojne i gospodarske politike, porezne politike, reforme sustava socijalnog osiguranja i socijalne skrbi.

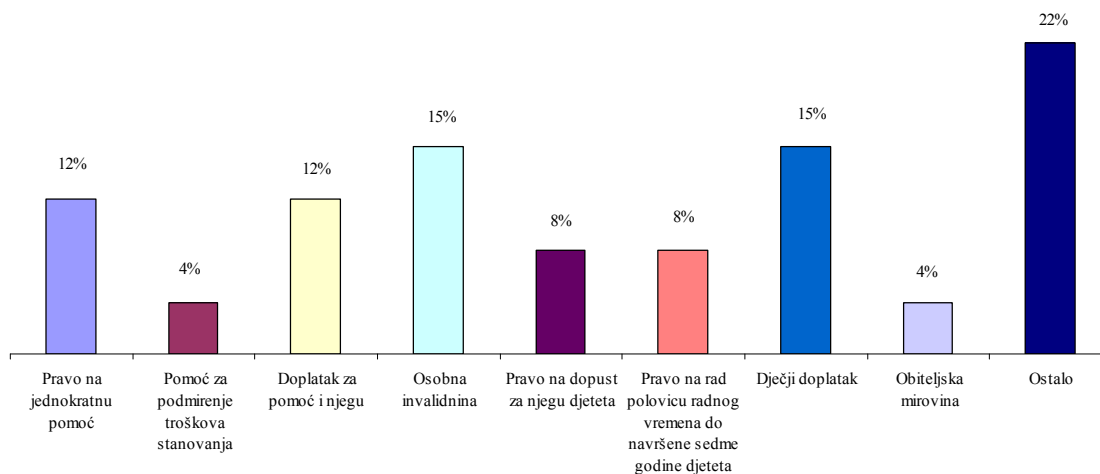
U srpnju 2007. godine, stupio je na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi (NN 79/07), a Ured pravobraniteljice za djecu je u skladu sa svojim ovlastima iz čl. 8 Zakona o pravobranitelju za djecu, Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina; Odboru za ravnopravnost spolova; Odboru za obitelj, mladež i šport i Odboru za zakonodavstvo Hrvatskog sabora te Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi dao svoje mišljenje i prijedloge na nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi. Prijedlog na kojem je Ured inzistirao, a koji nije usvojen, odnosi se na činjenicu da se u prihod obitelji ne treba uračunavati iznos uzdržavanja koji prima dijete po propisima o obiteljskim odnosima, s obzirom da je pravo na uzdržavanje

ostvareno temeljem propisa o obiteljskim odnosima. Na taj način predstavlja pravo djeteta koje ga prima te ga se ne treba uračunavati u prihod kućanstva u smislu propisa o socijalnoj skrbi.

Kao što je iz prihoda izuzet dječji doplat, opravdano bi bilo da je isti tretman primijenjen i kod doprinosa za uzdržavanje, s obzirom da je u mnogim situacijama upravo to prepreka za ostvarivanje nekog od prava iz sustava socijalne skrbi. Čest je nažalost slučaj da dijete ostvarenim doprinosom za uzdržavanje koje prima od roditelja s kojim ne živi, uzdržava, ne samo roditelja s kojim živi i koji ne ostvaruje nikakav prihod, već i druge punoljetne članove kućanstva u kojem živi. Ured je također predložio da se u kategorije korisnika kojima je potrebno osigurati privremeni smještaj uključe i djeca bez pratnje, s obzirom da je Republika Hrvatska sukladno Konvenciji o pravima djeteta dužna osigurati potrebnu skrb svoj djeci koja se zateknu na našem teritoriju. Pod pojmom djeca bez pratnje, podrazumijevaju se djeca stranci, koja se na području Republike Hrvatske zateknu bez pratnje roditelja ili zakonskog zastupnika. Predloženo je i da se povećaju naknade za roditelje njegovatelje; da se priznanje statusa roditelja njegovatelja ne veže samo uz nemogućnost osiguranja uključivanja djeteta u programe boravka, već da se taj status prizna neovisno o mogućnostima smještaja, ukoliko je to u najboljem interesu djeteta; da se djeci iz udomiteljskih obitelji, koja studiraju, poveća financijska potpora i pravo na istu veže uz redovito i uredno ispunjavanje školskih obveza; da se centar za socijalnu skrb obveže na češći obilazak korisnika smještenih u obiteljskom domu; da se centar obveže na pružanje pomoći u prevladavanju konfliktnih i traumatizirajućih situacija u obitelji, kao što su razvod braka, problemi u susretima i druženjima te druge obiteljske situacije koje zahtijevaju stručnu pomoć. Također je predloženo da se zakonski tekst terminološki uskladi s Konvencijom o pravima djeteta i tzv. "Sheratonskom deklaracijom".

Vezano uz činjenicu koju opetovano navodimo u svim dosadašnjim izvješćima, a odnosi se na trajanje zbrinjavanja djece izvan vlastite obitelji, koje prema dosadašnjim iskustvima Ureda traje do kraja školovanja ili osamostaljivanja, odredba novougrađenog članka Zakona kojim je centar za socijalnu skrb obvezan na postupanja u segmentu ostvarenja uvjeta za što brži povratak maloljetne osobe u vlastitu obitelj ili za njegovo posvojenje ukoliko je isto u najboljem interesu djeteta, smatramo velikim pomakom. Navedena bi odredba trebala promijeniti stav centara kako smještajem djece izvan vlastite obitelji, kojim se prekida neadekvatno ponašanje roditelja prema njima, prestaju potrebe za daljnjim postupanjima u cilju zaštite dobrobiti djece.

Tijekom 2007. godine Ured pravobraniteljice za djecu obradio je ukupno 26 prijava iz područja socijalnih prava. U socijalna prava djece ubrajamo prava iz sustava socijalne skrbi (jednokratna pomoć, stalna pomoć, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatka za pomoć i njegu, osobna invalidnina, pravo na dopust za njegu djeteta, pravo na rad s polovicom radnog vremena do navršene sedme godine djeteta), privremeno uzdržavanje po Obiteljskom zakonu, dječji doplat, obiteljska mirovina i ostalo.

Ovom skupinom prava bilo je obuhvaćeno 38 djece. U 76%, podnositelji pritužbi su roditelji, dok preostali dio čine djeca, anonimni podnositelji i ostali. Na povredu socijalnih prava djevojčica odnosilo se 43%, a dječaka 39% pritužbi.

Sedam pritužbi odnosilo se direktno ili indirektno na kršenje prava na ostvarivanje dječjeg doplatka, od kojih u četiri slučaja Ured pravobraniteljice za djecu nije imao mogućnosti postupanja s obzirom da je žalbeni postupak pred nadležnom institucijom bio u tijeku, odnosno u jednoj se pritužbi radilo o ostvarivanju dječjeg doplatka za punoljetnu osobu. Jedna od pritužbi odnosila se na sudsku odluku provođenja ovrhe na novčanim tražbinama po računu na koji majka mladb. djece prima doplatak za djecu, a kojim sredstvima financira pelene i sve ostalo potrebno za adekvatnu skrb o djeci. Stranka je obaviještena kako je primanje po osnovi dječjeg doplatka izuzeto od ovrhe odredbama Ovršnog zakona, a prema Zakonu o doplatku za djecu ne može biti predmet ovrhe ili osiguranja, osim u sudskoj odluci radi uzdržavanja u korist djece za koju se ostvaruje taj doplatak. Također se jedna pritužba vezana uz ostvarivanje prava na dječji doplatak odnosila na primjenu članka 18. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu. Navedenim je člankom utvrđeno da korisniku za utvrđeni iznos doplatka za djecu pripada i dodatak u iznosu od 500 kuna za treće i četvrto dijete. Podnositelji prijava koji su se obraćali Uredu ukazuju na činjenicu da se ova odredba od strane nadležnih službi tumači na način da se trećim odnosno četvrtim djetetom smatra dijete koje je treći odnosno četvrti korisnik prava na doplatku za djecu, a ne treće odnosno četvrto dijete rođeno u obitelji. Iz dostavljenog izvješća Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje kao i tumačenja Zakona o doplatku za djecu od strane Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti proizlazi da navedeni dodatak nije pravo samo po sebi niti se isto može ostvariti bez vezivanja na odgovarajuće dijete za koje korisnik ostvaruje pravo na doplatku te se stoga doplatku za treće i četvrto dijete ne ostvaruje na temelju činjenice broja rođene djece, nego temeljem utvrđene činjenice o broju djece za koje korisnik ostvaruje pravo na doplatku.

Pritužba zbog dugotrajnog sudskog postupka u kojem se odlučuje o pravima djeteta s posebnim potrebama koje ne može ostvariti pravo na invalidninu, a slijedom toga niti na uvećani iznos dječjeg doplatka, također je bila predmetom postupanja Ureda koji je Ministarstvu pravosuđa uputio obavijest o neprimjereno dugom trajanju sudskog

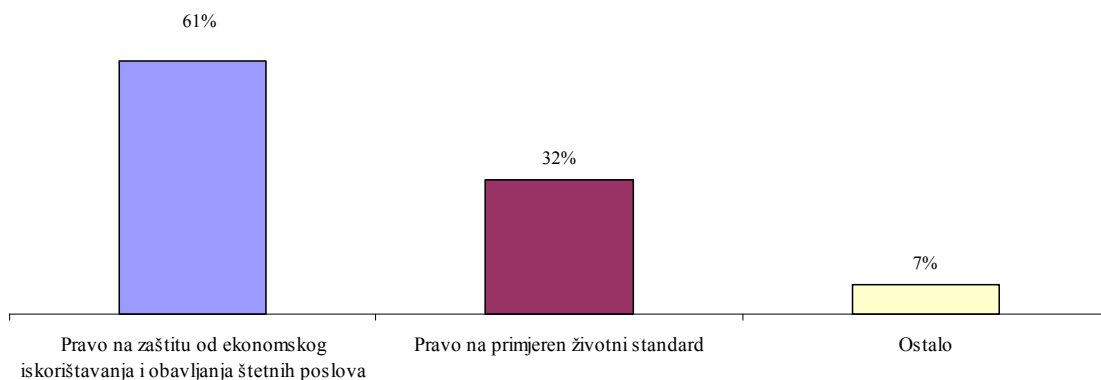
postupka čime se grubo krše prava propisana Konvencijom o pravima djeteta. Zaprimili smo obavijest da je sudski predmet pred nadležnim sudom uzet u rad po hitnom postupku.

Nekoliko pritužbi upućenih ovom Uredu odnosilo se na povrede prava ostvarivanja osobne invalidnine, doplatka za pomoć i njegu, prava na dopust za njegu djeteta te prava na rad s polovicom radnog vremena do navršene sedme godine djeteta.

U okviru navedenih pritužbi, Ured zbog tijeka žalbenog postupka nije mogao reagirati, dok je u nekoliko slučajeva zatraženo izvješće Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi te je rad u navedenim predmetima u tijeku. Kao i u dosadašnjim izvješćima, i u ovom je potrebno napomenuti nedostatne kapacitete za smještaj djece s posebnim potrebama, a o čemu smo također obaviješteni od roditelja koji su pomoć već tražili pred nadležnim centrom za socijalnu skrb koji je i sam nemoćan u rješavanju navedene problematike.

Povodom obraćanja obitelji koje su suočene sa siromaštvom i Ured pravobraniteljice za djecu doživljavaju kao posljednju instancu za koju smatraju da im može pomoći putem odobravanja novčane pomoći, Ured je u svim slučajevima o navedenom obavještavao nadležne centre za socijalnu skrb uz preporuku da materijalne prilike u kojima žive podnositelji prijava pažljivo ispituju, te omogućue ostvarivanje prava u okviru sustava socijalne skrbi, za koja podnositelji zamolbi zadovoljavaju zakonom propisane uvjete.

Vežano uz zaštitu ekonomskih prava, tijekom ovog izvještajnog razdoblja Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je 56 prijava, što predstavlja šest puta veći broj prijava nego u prethodnom izvještajnom razdoblju. Unutar navedenog područja, na pravo na zaštitu od ekonomskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova odnosila su se 34 predmeta, na zaštitu prava na primjeren životni standard odnosilo se 18 predmeta, dok su se ostala prava odnosila na četiri predmeta.

106 djece bilo je obuhvaćeno predmetima koji su se odnosili na povrede ekonomskih prava, od čega je 46 djevojčica i 54 dječaka. Podnositelji prijava bili su u 26 slučajeva roditelji, u 19 institucije, u devet ostali te je u jednom slučaju Ured pravobraniteljice za djecu postupio na svoju inicijativu. Dijete je podnositelj prijave bilo u jednom predmetu.

U području ekonomskih prava koja se odnose na zaštitu od ekonomskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova 11 se pritužbi odnosilo na zaštitu imovine djece, 20 na zaštitu

od ekonomskog iskorištavanja, dva na zaštitu djece prilikom obavljanja stručne prakse dok se jedna pritužba odnosila na slučaj prosjačenja žene s djetetom.

Vezano uz zaštitu imovine djece posebno izdvajamo dva predmeta u kojima je evidentno kršenje dječjih prava.

U prvom se predmetu Uredu pravobraniteljice za djecu obratio centar za socijalnu skrb, s obzirom da ga je poslovna banka onemogućavala u provođenju zakonskih ovlasti i obveza u pogledu zaštite imovine djece.

U navedenom se obraćanju centra radi o dva slučaja. Prvi se odnosi na troje djece koja su ostala nakon tragične smrti jednog roditelja živjeti s drugim. Centar za socijalnu skrb je od roditelja saznao da on samostalno, bez odobrenja centra, podiže novac s deviznih računa svoje djece, koji su djeca stekla u postupku naknade štete iza smrti drugog roditelja. Banka je omogućila roditelju da bez ikakvog znanja i odobrenja nadležnog centra za socijalnu skrb podiže znatne novčane iznose s računa djece. Po saznanju navedenog, centar je zatražio od banke podatke o stanjima računa djece, no banka je te podatke odbila dostaviti na uvid pozivajući se na bankovnu tajnu. Navedenim postupanjem banka je onemogućila centar u provođenju zakonskih ovlasti i obveza u pogledu zaštite imovine djece.

Drugi se slučaj odnosio na dijete koje je u tragičnoj prometnoj nezgodi ostalo bez oba roditelja. Za potrebe postupka postavljanja skrbnika, od banke je zatražena dostava preslika ugovora o kreditu i instrumenata osiguranja tog kredita, isplata kojeg tereti dijete koje je ostalo bez oba roditelja i naslijedilo nakon njihove smrti kako prava tako i obveze iz ostavine.

Zatraženi su podaci Centru bili hitno potrebni, radi imenovanja posebnog skrbnika djetetu, odnosno konkretiziranja zadaća skrbnika u pogledu namirenja tražbine banke po tom kreditu. Banka je odbila zahtjev centra, kao ustanove koja obavlja poslove skrbništva. Ured pravobraniteljice za djecu je kroz dostavljenu preporuku o postupanju upoznao banku sa odredbom članka 261. Obiteljskog zakona kojom je propisano da roditelji mogu s odobrenjem nadležnog centra za socijalnu skrb otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnog djeteta radi njegova uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja, obrazovanja ili za podmirenje neke druge važne potrebe djeteta. Odredbom članka 118. istoga Zakona propisano je da centar za socijalnu skrb može u svako doba zahtijevati od roditelja polaganje računa o upravljanju djetetovom imovinom te o prihodima koje dijete ili obitelj ostvaruje za potrebe djeteta na temelju posebnih propisa. Drugim riječima, centar za socijalnu skrb temeljem odredbi Obiteljskog zakona jest nadzorno tijelo izvršavanja roditeljske skrbi (dužnosti roditelja da upravljaju imovinom svojeg maloljetnog djeteta) radi sprječavanja zlouporabe roditeljskih ovlasti u vezi s imovinom djeteta, radi zaštite imovinskih interesa djeteta.

Nadalje, centar za socijalnu skrb je stvarno nadležno tijelo za provođenje skrbništva. Izbor osobe skrbnika zahtjevna je zadaća centra za socijalnu skrb, koja svakako ovisi o vrsti skrbništva, o okolnostima konkretnog slučaja, a odlukom o imenovanju skrbnika određuju se skrbnikove dužnosti i prava, za čiju konkretizaciju su centru za socijalnu skrb potrebni podaci kako o osobinama i sposobnostima potencijalnog skrbnika, tako i o pravima i obvezama šticećenika, jer se radi o specifičnoj skrbi nad djetetom. Iz navedenog je razvidno da je centar za socijalnu skrb temeljem odredbi Obiteljskog zakona nadzorno

tijelo rada skrbnika, te postoji stalan neposredan i posredan nadzor skrbnika od strane centra za socijalnu skrb, kako on ne bi namjerno ili nenamjerno oštetio prava i interese štíćenika. U ovim slučajevima, banka se poziva se na bankovnu tajnu iz odredbi Zakona o bankama, čijim odavanjem bi se izložila prekršajnoj odgovornosti iz članka 188. Zakona o bankama. U dostavljenom dopisu Hrvatske narodne banke navodi se da je banka na čije je postupanje upućen prigovor, dužna temeljem članka 11. Zakona o bankama dostaviti nam pisano izvješće o razlozima nepostupanja po zahtjevima centara za socijalnu skrb.

Drugi se predmet odnosi na zaštitu imovinskih interesa dvoje djece. Naime, centar za socijalnu skrb odobrio je roditelju sklapanje ugovora o kupoprodaji nekretnine, u naravi stana, na kojem su kao suvlasnici, svako u $\frac{1}{4}$ dijela, upisana djeca. Roditelj je istim rješenjem centra obvezan da iz pripadajućeg dijela sredstava ostvarenih prodajom, svakom djetetu kupi posebnu stambenu jedinicu. S obzirom da roditelj nije postupio sukladno rješenju centra, o istom su od treće osobe, obaviještena nadležna tijela, te je u tijeku istražni postupak. Tek na poziv nadležnog centra roditelj je dostavio dokaz (Ugovor o darovanju) da je svakom djetetu darovao $\frac{1}{4}$ suvlasničkog dijela novokupljenog stana. Tijekom daljnjeg postupka utvrđeno je da roditelj nije upisan kao suvlasnik predmetne nekretnine, te je dodatnom provjerom u zemljišno-knjižnom odjelu Općinskog suda utvrđeno da isti nije uknjižen kao vlasnik, s obzirom da još nije niti podnio prijedlog za uknjižbu. S obzirom na navedeno, nadležnom je centru preporučeno da o postupanju roditelja treba žurno obavijestiti Županijski sud kao i nadležno državno odvjetništvo, s obzirom da je već od prije u tijeku istražni postupak, a da opisano ponašanje roditelja predstavlja pokušaj da se nadležni centar dovede u zabludu u svezi nepostupanja prema rješenju. U ovom slučaju, izrazili smo zabrinutost zbog nepoznavanja propisa od strane centra za socijalnu skrb, naročito nepoznavanja načela da nitko ne može na drugoga prenijeti više prava nego što ih sam ima, a konkretno odredbe članka 120. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, pa se postavlja pitanje kako centar za socijalnu skrb prati postupanje roditelja u smislu odredbe članka 261. Obiteljskog zakona i članka 82. Zakona o socijalnoj skrbi.

U ostalim predmetima u kojima se također govori o zaštiti imovine djece, prigovori podnositelja prijave odnosili su se na nezakonito raspolaganje imovinom djeteta od strane roditelja ili drugih skrbnika kojima je povjerena skrb o imovini djece. U svim je predmetima od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi zatraženo da ispita zakonitost u postupanju centara.

O sadržaju 21 predmeta koji se odnosi na gospodarsko iskorištavanje bit će više riječi u posebnom poglavlju.

Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je upit novinara vezan uz "naplaćivanje" vraćanja lopte djeci od strane susjeda osnovne škole, u čije dvorište su lopte slučajno bačene, usred dječje igre. Posebno zabrinjava navodno pristajanje odraslih, ali i djece, na plaćanje za "pogrešku", čak s dogovorenom tarifom. Iz zaprimljenih izvješća proizlazi da su policijski službenici na temelju traženja ravnateljice škole još 2005. poduzimali odgovarajuće mjere i radnje povodom neprimjerenog ponašanja susjeda. Vijeće gradske četvrti je u rujnu 2006. obnovilo i povišilo ogradu, a nadležni Gradski ured započeo je pripreme za sanaciju cjelokupnog objekta škole, ali s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa nije ostvarena suradnja temeljem zamolbe za sufinanciranjem sanacije škole. Prosvjetna inspekcija je izvijestila da ne nadzire predmetnu problematiku.

Protiv susjeda je pokrenut prekršajni postupak, ali je zbog niza raznih okolnosti u navedenom predmetu nastupila zastara. Državno odvjetništvo nije pronašlo elemente kaznenog djela, iako navodi da se radi o neprimjerenom ponašanju.

Vezano uz pravo na primjeren životni standard, najveći broj pritužbi odnosio se na slučajevima deložacija obitelji. Ured pravobraniteljice za djecu obraćao se u navedenim slučajevima nadležnim tijelima zamolbom u rješavanju stambenih pitanja, kao i nadležnim centrima s obzirom na zakonsku odredbu kojom je propisano pravo na pomoć za podmirenje troškova stanovanja pod određenim uvjetima. Stanovanje u neadekvatnim, ugrožavajućim uvjetima također je bilo predmetom postupanja Ureda u ovom izvještajnom razdoblju.

U jednom se slučaju Uredu obratila majka dvoje djece koja je zbog nasilnog ponašanja supruga napustila bračnu zajednicu. Smatra da su ugrožena dječja prava na primjereni životni standard, jer ona i djeca ne mogu koristiti stan u kojem su stanovali, a otac ga nepravilno koristi dajući ga drugim osobama na korištenje. Zbog nasilničkog ponašanja u obitelji, otac djece bio je na izdržavanju kazne zatvora, a majka s djecom nije ni tada mogla u stan, nego su ga i dalje koristili podstanari. Spor je u opisanom slučaju način dodjele stana ocu u najam, na njegovo ime, zbog stambenog zbrinjavanja hrvatskih ratnih vojnih invalida domovinskog rata. Majka se obraćala Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti za rješenje problema, ali je dobila tumačenje po kojem djeca kao članovi uže obitelji mogu koristiti stan s ocem (zlostavljačem), dok majka zbog razvoda braka nema pravo na stambeno zbrinjavanje. Od ministarstva je zatraženo izvješće o mogućem rješenju problema uz naglasak potrebe omogućavanja zbrinjavanja majke i djece manjim stanom, kao i premještanja oca u također manji stan primjeren njegovoj potrebi. Odgovor još uvijek nismo primili.

Također smatramo važnim navesti primjer četveročlane obitelji koja je bila godinama izložena zlostavljaućem ponašanju susjeda, koji je, da bi ušao u svoj stan, morao proći kroz stan podnositelja prijave i tom se prilikom uvijek ponašao agresivno, čak i pred djecom. Ured pravobraniteljice za djecu obratio se Državnoj agenciji za pravni promet i posredovanje nekretninama zamolbom za pružanjem pomoći. Naknadno smo od podnositelja prijave obaviješteni da je stambeno zbrinjavanje obitelji pozitivno riješeno.

2.6 KULTURNA PRAVA

Njegovanje vlastite kulture, ispovijedanje vlastite vjere i uporaba vlastitog jezika, pravo na slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na odmor, slobodno vrijeme i rekreaciju neka su od kulturnih prava obuhvaćenih Konvencijom o pravima djeteta. Kvalitetni sadržaji slobodnog vremena kroz koje djeca mogu ostvariti svoja prava, za djecu nedvojbeno imaju širu odgojno obrazovnu, kulturnu, socijalnu i razvojnu vrijednost.

Posebno važnim smatramo, a što je i preporuka Odbora za prava djeteta, uključivanje djece u osmišljavanje i kreiranje sadržaja koji ih se tiču. Dijete zna što je za njega najbolje i u kakvom svijetu želi živjeti, a često zna i kako do toga može doći. Opravdano je očekivati da drugačije vidimo prioritete djeteta od njega samog, stoga možemo lako zaključiti kako bez aktivnog sudjelovanja djeteta ne možemo stvoriti pravi svijet za njega.

Tijekom 2007. godine, Ured pravobraniteljice za djecu je postupao u 11 pojedinačnih slučajeva vezanih za zaštitu kulturnih prava djece. Osim pojedinačnih prijava, Ured je primio nekoliko zahtjeva za zaštitu kulturnih prava i interesa veće skupine djece. Pojedinačne i skupne prijave Uredu ukazale su na nekoliko grupa problema vezanih za kulturna prava djece: problem sadržaja televizijskih programa, sport i tretman djece u sportskim klubovima, pravo na igru i sigurnost dječjih igrališta, računalne igre i dječje stvaralaštvo.

Poseban problem u ostvarivanju kulturnih prava imaju djeca s teškoćama u razvoju. Uredu je prijavljen slučaj slijepe djevojčice koja nije mogla ostvariti upis u plesnu i glazbenu školu i školu stranih jezika. Kao razlog tome navodi se nepripremljenost i strah djelatnika navedenih privatnih ustanova. Potrebno je posvetiti posebnu pažnju rješavanju problema upisa djece s teškoćama u željene sadržaje kulturnih i slobodnih aktivnosti.

Dvije prijave odnosile su se na problem emitiranja pornografskih sadržaja na komercijalnim televizijama i djecu koja dio slobodnog vremena provode pred televizorom. O tome će više riječi biti u dijelu izvješća koje se odnosi na medije.

Vezano uz bavljenje sportom u slobodno vrijeme prijave i tretman djece u sportskim klubovima, Ured je postupao u tri pojedinačna slučaja. Jedna anonimna prijava odnosila se na uskraćivanje ispisnice iz plesnog kluba da bi dijete moglo nastupati za drugi klub, druga na različito viđenje "kršenja discipline tima" od strane roditelja i uprave kluba, a jedna na neprimjeren postupak odbijanja i zaključivanja stipendijskog ugovora djeteta i jednog nogometnog kluba o čemu detaljnije izvještavamo u poglavlju o zaštiti djece koja se bave sportom. Mišljenja smo da je nužno educirati voditelje aktivnosti slobodnog vremena i trenere u sportskim klubovima o komunikacijskim vještinama, pravima i odgovornostima, razvojnim obilježjima djece i mladih kako bi se tretman djece u takvim klubovima odvijao u njihovom najboljem interesu.

Vezano uz problem kršenja prava djece na igru i rekreaciju Ured je postupao u dva slučaja. Upit u vezi pomoći pri ostvarenju prava djece na igru i rekreaciju postavila je grupa građana kako bi se spriječila izgradnja, odnosno urbaniziranje jedne veće livade na kojoj je mjesto za slobodno vrijeme, igru i rekreaciju našlo oko stotinu djece iz okolnih zgrada. Pravobraniteljica je zatražila izvješće od nadležnog gradskog ureda o opravdanosti i zakonitosti izgradnje tog prostora uz napomenu da se sagleda cjelokupan interes djece u odnosu na dosadašnju situaciju, nesmetanog ostvarivanja prava djece na igru i rekreaciju prema budućim mogućnostima ostvarivanja prava djece na istom prostoru, nakon njegove izgradnje.

Vezano uz sigurnost dječjih igrališta, pravobraniteljica je zaprimila tri pritužbe: u jednom su slučaju zaštitari djetetu zabranili igru na igralištu što je opravdano njegovom nedovršenošću te potrebom za osiguranje sigurnosti djece. U jednom se slučaju radilo o novoj prometnoj regulaciji u neposrednoj blizini dječjeg igrališta, što je moglo utjecati na sigurnost djece, a Odjel za sigurnost cestovnog prometa MUP-a utvrdio je nedostatke vezano uz prometnu signalizaciju te se obvezao poduzeti odgovarajuće mjere s ciljem njihova otklanjanja.

Pravobraniteljici se obratio i roditelj sa zamolbom da zaustavi uklanjanje dječjeg igrališta u jednom kvartu, a predsjednik gradske četvrti izvijestio je pravobraniteljicu kako se

navedeno igralište neće uklanjati do daljnjeg, odnosno do dovršetka novog dječjeg igrališta u neposrednoj blizini, na odgovarajućoj lokaciji.

U jednom se slučaju obratila majka, stanarka u zgradi, čija su djeca zajedno s drugom djecom iz zgrade uredila prostor atomskog skloništa u zgradi i u njemu provode svoje slobodno vrijeme, gledaju filmove i slušaju glazbu, na način da ne remete mir u zgradi, zabrinuta radi prigovora susjede kojoj je smetalo takvo korištenje skloništa. Pravobraniteljica je svojim dopisom podržala odvijanje aktivnosti djece koje su usmjerene ka pozitivnim i prosocijalnim sadržajima i vrijednostima, u granicama kućnog reda, pravila uljudnog ponašanja i dobrosusjedskih odnosa.

Jedna prijava odnosila se na iznuđivanje novca djeci od strane odgajateljice dječjeg odmarališta, gradskog društva Crvenog križa kao kaznu za bacanje smeća, zaprljane zidove i slično. Ukupno je na taj način iznuđeno 870 kuna od 90-tak djece. Također, prema pritužbama roditelja, nije bilo higijenskih uvjeta, program je bio oskudan i bez pridržavanja pedagoških mjera. Pravobraniteljica za djecu svojom preporukom istaknula je kako se iznuda novca od djece ne može ničim opravdati, a ponajmanje kao “kazna” za bacanje smeća ili počinjenje druge štete te kako se iznuđeni novac treba bez iznimke vratiti djeci. Nadalje, zabrinutost smo izrazili i zbog nepridržavanja higijene te time i povrede zdravstvenih prava djece koja su boravila u dječjem odmaralištu, a koja su mogla dovesti i do ozbiljnijih posljedica. Zbog svega navedenog, pravobraniteljica za djecu preporučila je, da se u budućem djelovanju posebna pažnja posveti unapređenju zdravstvenih, higijenskih i pedagoških standarda prilikom provođenja programa u dječjim odmaralištima te da se uz ispriku djeci čija su prava povrijeđena, na ovogodišnjem ljetovanju nadoknadi i sva šteta koju su pretrpjela.

Pravobraniteljici se obratila i majka koja je istaknula značaj problema s kojim se susreće sve veći broj roditelja, a odnosi se na računalne igre. Činjenica jest kako je ovo područje nedovoljno normirano, a može ostaviti trajne posljedice po zdravlje i dobrobit djece. Video igrice mogu imati ozbiljan utjecaj na ponašanje djece. Naime, djeca kroz igru uče, a sadržaji koje im kroz igru dajemo i njihove poruke utječu na njihovo ponašanje. Ako djeca igraju igrice u kojima je prisutno nasilje te se njihova uspješnost i prelazak na viši nivo u igri mjeri brojem ubijenih ili uništenih likova, izloženi su poruci kako se radi o prihvatljivom načinu ponašanja koji se čak i nagrađuje, što svakako utječe na njihov emocionalni razvoj i formiranje stavova. Moguće je da djeca nakon dugotrajne izloženosti takvim sadržajima sve teže razlikuju stvarni od virtualnog svijeta, uz mogućnost preslikavanja pravila igrica na stvarni svijet. S obzirom na raširenost utjecaja i moguće posljedice koje igranje video igara ima na djecu, smatramo kako bi roditelji o toj temi trebali biti opširnije i sustavno informirani i educirani. Roditelji bi trebali sudjelovati u odabiru sadržaja igrica za djecu i pratiti vrijeme koje će djeca provoditi u igri. Sustav klasifikacije video igara koji bi roditeljima mogao pomoći u odabiru sadržaja primjerenima dobi njihove djece bio bi pritom od izuzetne koristi, imamo li u vidu činjenicu da sve video igre nisu nužno štetne. Određene kompjutorske igrice mogu biti poticajna povremena nadopuna svakodnevnoj igri djeteta, uz pažljivo praćenje vremena koje će dijete provoditi igrajući je. Smatramo naime, kako bi se najbolji mogući oblik zaštite mogao postići kombinacijom jasnih kriterija u pogledu ograničenja dostupnosti igara koje bi za djecu mogle predstavljati negativan i za njihov emocionalni razvoj potencijalno ugrožavajući sadržaj, jasnim isticanjem informacije o sadržaju igre i njezinoj

prikladnosti za određenu dob djeteta. Roditelji bi svakako morali provjeriti i znati kakve igrice igra njihovo dijete (dakle, biti upoznati s njihovim sadržajem), ne kupovati one koje nisu primjerene dobi (u čemu bi im od pomoći mogla biti klasifikacija video igara prema dobi) i nastojati ograničiti vrijeme koje djeca provode igrajući ih.

U tom kontekstu, značajno je donošenje Zakona o audiovizualnim djelatnostima, te osnivanju Audiovizualnog centra Republike Hrvatske. Zakonska rješenja, osobito u pogledu kategorizacije audiovizualnih djela prije prvog prikazivanja ili stavljanja u promet smatramo značajnim unapređenjem na ovom području. Djeca su, naime, osobito učestalo izložena sadržajima neprimjerenim njihovoj dobi, a samoregulacija se nije u dosadašnjoj praksi pokazala učinkovitom.

Vezano za ovu grupu prava, samo u jednom slučaju su se Uredu obratila djeca. Radilo se o 19 sudionika prošlogodišnje radijske radionice na Školi stvaralaštva na Novigradskom proljeću, koja je ukinuta. Kako je stvaralaštvo djece, posebice u području medija, veliki potencijal za djecu sudionike i za društvo u cjelini, naročito u vrijeme u kojem smo svjedoci prekomjernog prisustva negativnih sadržaja u medijima, Agenciji za odgoj i obrazovanje kao instituciji koja predstavlja tijelo koordinatora i stručnog nadzora nad manifestacijom upućena je preporuka u kojoj je iskazana važnost da djeca imaju mogućnost razvijati svoju kreativnost te produktivno i pozitivno provoditi svoje slobodno vrijeme i postati medijski pismeni konzumenti medijskih sadržaja. Ovo je posebno važno naglašavati u vrijeme kad su mnogi skloni djeci i mladima pripisati nezainteresiranost, pasivnost i lijenost, a istodobno im uskraćivati prilike za bavljenje prosocijalnim sadržajima. Agencija se složila s Uredom o ulozi medija te nas obavijestila da se priprema program koji bi se bavio isključivo odgojem za medije (novine, film, televizija, radio) o čemu smo obavijestili podnositelje.

Opće inicijative Ureda vezano uz kulturna prava odnosile su se na: na predstavu “Djeca svome gradu”, na okrugli stol kazališta “Male scena” te na inicijativu Obiteljskog centra Split vezanu za obnovu Dječjeg grada na Marjanu u Splitu.

Vezano uz predstavu “Djeca svome gradu” i nastup grupe djece zvan “Lošinjske Shakire” Uredu su pristigle dvije prijave. Jedna negativno vrednuje predmetni nastup djece kao i korištenje djece u političkim kampanjama, a druga je direktno suprotna tome i procjenjuje nastup kao izraz dječjih preferencija i uspješnog svladavanja plesa i nastupa. Poticanje djece na seksualizirano ponašanje i druga ponašanja koja se očekuju od odraslih, nije u interesu djeteta i nekoj djeci mogu naštetiti ili ih izložiti opasnosti te da u djece ne treba izazivati osjećaj krivnje i srama. Djecu ne treba poticati niti na sudjelovanje u događajima koji predstavljaju zabavu za odrasle i koji mogu i jedno jedino dijete izložiti opasnosti ili biti u suprotnosti s njegovim interesom. Stajališta je Ureda da u svakoj aktivnosti u kojoj sudjeluju djeca treba dobro promisliti koji je dobitak za dijete kao i ima li aktivnost ili događaj bilo koji sporni element ili može li na bilo koji način ugroziti dijete. Pri tome je najbolje čuti i djecu, ne samo s pitanjem “svidja li ti se to ili ne”, već slušati i čuti što je to i zašto djetetu važno u nekom sadržaju (pjesmi, događaju, liku, nastupu, osobi...).

Okrugli stol kazališta “Mala scena” pod nazivom “Stavovi i navike mladih ljudi” te sudjelovanje stručnjaka iz različitih područja koji su s različitih aspekata osvjetliti povodjenje slobodnog vremena djece i utjecaja medija na njih, procijenili smo sjajnom

inicijativom i odlukom, posebice što dolazi iz kazališne kuće, predstavnika jedne medijske forme.

Podržali smo inicijativu Obiteljskog centra Split vezanu za obnovu razrušenog “Dječjeg grada” u Splitu na Marjanu, uređenjem kućice koja bi trebala biti poticaj za obnovu cijelog grada, kako bi se djeci omogućilo poticajno mjesto i dodatni kvalitetni sadržaj za rekreaciju i provođenje slobodnog vremena.

Kada govorimo o kulturnim pravima nužno je spomenuti i preventivne programe. U Hrvatskoj se prema našim saznanjima provodi niz preventivnih programa kroz koje djeca ostvaruju svoja kulturna prava. Držimo da svaka lokalna zajednica pa tako i škola treba imati svoje jedinstvene preventivne programe koji će se razlikovati po sadržaju, s obzirom na obilježja djece, njihove potrebe, probleme, uvjete i ostale specifičnosti. Na žalost, pojedini preventivni programi imaju niz manjkavosti u kreiranju, provođenju i vrednovanju te se ne odvijaju uvijek u najboljem interesu djece. Stoga je nužno dobro preispitati obilježja preventivnih programa koji se provode u lokalnoj zajednici i u koje se ulažu velika sredstva. Aktivnosti, poglavito u lokalnoj zajednici, koje zadovoljavaju potrebe djece, trebaju biti prilagođene njihovom uzrastu, trebaju uključivati djecu i korisnike u planiranje i vrednovanje, uvažavati dječje resurse, biti stručno verificirani, fleksibilni, isticati se kvalitetom, i jasnim ciljem. Držimo da je nužan veći angažman obitelji, škole i lokalne zajednice u širenju ponude i poboljšanju kvalitete sadržaja slobodnog vremena i kulturnih prava.

I dalje su aktualne preporuke koje smo istaknuli u našem izvješću za 2006. godinu koje se odnose na nužnost izgradnje i dostupnosti kulturnih, sportskih i drugih aktivnosti slobodnog vremena za djecu čiji su roditelji slabijeg imovnog statusa, djecu s teškoćama u razvoju, djecu iz ruralnih i otočnih sredina i mjesta udaljenih od gradskih središta.

Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. posebno poglavlje posvećeno je slobodnom vremenu i kulturi te su utvrđeni nositelji pojedinih mjera i aktivnosti. Među nositeljima su i dječja tijela odlučivanja te smatramo da istima treba pružiti posebnu potporu i poticaj. Mišljenja smo da u području slobodnog vremena obitelj, škola, lokalna zajednica, civilni i javni sektor moraju pronaći svoj dio odgovornosti i prostora djelovanja, a tijela državne uprave su im dužna omogućiti realizaciju planiranih aktivnosti.

2.7 PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Pravosudno-zaštitna prava djece uređuju specifični pravni položaj djece kada su ona žrtve ili počinitelji kaznenog ili prekršajnog djela ili sudionici sudskog postupka. Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2007. godine zaprimio 30 pojedinačnih prijava povrede pravosudno-zaštitnih prava djece. Po sedam prijava odnosilo se na povredu prava na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te na povredu prava djeteta oštećenika, po dvije prijave odnosile su se na povredu prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine te na povredu prava na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta. Četiri prijave odnosile su se na povredu prava na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno ili optuženo, jedna prijava odnosila se na povredu prava na dostojanstvo u kaznenom postupku dok su se tri prijave odnosile na povrede ostalih pravosudno-zaštitnih prava.

Vrsta predmeta	Broj predmeta
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	7
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	3
Pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja (osim ekonomskog)	2
Pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta	3
Pravo na zaštitu od izricanja smrtne kazne ili kazne doživotnog zatvora	-
Pravo na neodgodivu pravnu i drugu pomoć u slučaju uhićenja	-
Pravo na dostojanstvo u kaznenom postupku	1
Prava na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno ili optuženo	4
Prava djeteta oštećenika	7
Ostalo	3
Ukupno	30

2.7.1 PRAVO NA ZAŠTITU OD SPOLNOG ISKORIŠTAVANJA I ZLOUPOTREBE TE PRAVA OŠTEĆENIKA

“ nazvao sam seksi telefon i glas s druge strane bio mi je poznat. Provjerio sam na koga je telefon prijavljen te shvatio da se radi o mojem susjedstvu. Na ponovni poziv i direktan upit djevojka s druge strane mi je priznala da je ona moja 12-godišnja susjeda. Svijet mi se srušio. Ja njih poznajem, ja ih poznajem!!! Jedna je prvi razred srednje škole, a druga možda šesti razred...”

iz anonimne prijave pravobraniteljici

Vezano uz povredu prava na zaštitu djece od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te povredu prava djeteta oštećenika, Uredu su se obraćali roditelji iskazujući nezadovoljstvo zbog dugotrajnosti sudskog postupka, dodatnu traumatizaciju djece oštećene kaznenim djelom kao i na nedovoljnu informiranost o daljnjem tijeku postupka koji su pokrenuli prijavom seksualnog nasilja nad djetetom. Naime, žrtve kaznenih djela ne uživaju primjerenu brigu kako bi se zaštitile od proživljavanja stresa koja sa sobom nosi sudski postupak, ponovno nošenje s proživljenom traumom ili suočavanje s počiniteljem kaznenog djela. Roditelji i njihova djeca praktično su prepušteni sami sebi, za njih je sudski postupak nepoznanica, ne znaju što mogu očekivati tijekom postupka, niti dobivaju dodatnu podršku i tražene informacije. Uz službeni poziv za svjedočenje ne slijedi objašnjenje i što se od djeteta na sudu očekuje pa se upravo iz tog razloga najčešće obraćaju Uredu tražeći pojašnjenje. Primjerice, 15 godišnja silovana djevojka je nakon

svjedočenja u istražnom postupku dobila poziv za svjedočenje na sudu, što je kod nje izazvalo buru negativnih emocija, strahove i traumu te je njezina majka zatražila pomoć Ureda. Nakon intervencije, dobilo se pojašnjenje da se ne radi o pozivu na glavnu raspravu već o pozivu na razgovor s psihijatrom koji je trebao procijeniti njezino stanje radi eventualnog dodatnog ispitivanja na raspravi. Ovakvi nesporazumi trebali bi se izbjeći humanijim pristupom i dodatnim pojašnjenjima, kako bi oštećenici u svakom trenutku znali što ih očekuje u sudskom postupku.

Događa se da prava djece oštećenika krše i nezakonitim postupanjem. To dokazuje i primjer 16-godišnje silovane djevojke koja je saslušavana na ročištu u nazočnosti samo istražnog suca i zapisničara sat vremena, bez nazočnosti roditelja, stručnih suradnika, punomoćnika i državnog odvjetnika, unatoč zakonskim odredbama koje nalažu sudjelovanje stručnih osoba prilikom ispitivanja djeteta oštećenog kaznenim djelom, kako bi se dijete zaštitilo u za njega, stresnoj i neugodnoj situaciji i pružila mu se podrška ali i pribavili valjani iskazi koji mogu poslužiti kao dokaz pred sudom. Zakonom o sudovima za mladež propisano je da se sudac za mladež i istražni sudac pri provođenju postupovnih radnji moraju osobito obazrivo odnositi prema djetetu ili maloljetniku na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo, imajući na umu njegovu dob, značajke njegove ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi, kako bi se izbjegle moguće dodatne štetne posljedice na njegov odgoj i razvoj. Ispitivanje djeteta ili maloljetnika stoga se mora obavljati uz pomoć pedagoga, psihologa ili druge stručne osobe što u predmetnom slučaju nije učinjeno. Okolnost da je djevojka prije početka davanja iskaza suočena sa okrivljenikom na sudskom hodniku ispred raspravne dvorane, dodatno ju je traumatizirala. Ovakve situacije moguće je izbjeći kad bi se u praksi više koristile mogućnosti propisane čl. 119. st. 3. Zakona o sudovima za mladež koji propisuje mogućnost ispitivanja maloljetnika u vlastitom domu čime se dijete zaštićuje od traumatičnog odlaska na sud.

Radi zaštite djece oštećenika potrebno je osigurati sveobuhvatnu službu zaštite i potpore tzv. servisa za žrtve, koja bi se sastojala od stupanja u kontakt s roditeljima i djecom, davanje kvalitetne informacije o tijeku sudskog postupka, očekivanim situacijama te pripremama oštećenika za daljnji tijek sudskog postupka. Značaj takve potpore žrtvama kaznenih djela već je prepoznat te je Program UN-a za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj, u okviru svoje potpore reformi hrvatskog pravosuđa, početkom 2007. godine proveo istraživanje o potpori žrtvama i svjedocima kaznenih djela. Istraživanje je pokazalo da su najveće potrebe svjedoka kaznenih djela za: informacijama o njihovim pravima (83,8%), pravnim savjetima (68,5%), psihološkom i emocionalnom podrškom (60%), te za zaštitom njihove sigurnosti i privatnosti. Posebno ističemo primjer dobre prakse organiziranja Službe za zaštitu žrtava/svjedoka kaznenih djela, pri Županijskom sudu u Vukovaru i Općinskom sudu u Sisku. Takve službe funkcioniraju na način da volonteri putem web stranica suda dolaze do podataka o zakazanim raspravama te stupaju u kontakt s žrtvama kaznenih djela radi pružanja pomoći i podrške. Službe imaju sjedište u zgradama suda, fleksibilnog su radnog vremena te su na taj način dostupne žrtvama i svjedocima u svako vrijeme. Takav oblik pomoći i podrške trebalo bi osigurati pri svakom sudu, osobito kad su u pitanju djeca.

Također je potrebno osigurati cjelovitu zaštitu žrtve kako za vrijeme trajanja kaznenog postupka tako i za vrijeme i nakon odsluženja zatvorske kazne. Naime, nakon puštanja iz pritvora počinitelja kaznenih djela na štetu djece sustav zaštite žrtve nije efikasan, budući

se rijetko koristi nalaganje mjera opreza, kao što je zabrana približavanja određenoj osobi i zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom. Tome u prilog govori i slučaj silovane 15-godišnjakinje koja živi u neposrednoj blizini počinitelja te strahuje od uznemiravanja ili susreta s njim, a sud nije izrekao mjeru opreza kako bi zaštitio dijete tijekom postupka. Nakon okončanja postupka također nema mogućnosti izricanje takvih sigurnosnih mjera. Stoga smatramo kako bi se raspon sigurnosnih mjera propisan Kaznenim zakonom trebao proširiti na način da se omogući izricanje mjera kao što su: zabrana približavanja žrtvi, zabrana uznemiravanja i uhođenja te zabrana posjećivanja određenih mjesta koje bi žrtvi pružile određeni osjećaj sigurnosti. Naime, nelogično je da je takav oblik zaštite predviđen u prekršajnom postupku temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji dok u kaznenom postupku takve mogućnosti nema. Stoga su nužne izmjene Kaznenog zakona u tom pravcu. Također smatramo kako je za kvalitetnu zaštitu djece žrtava kaznenih djela potrebno izgraditi kvalitetan probacijski i postpenalni sustav.

Da bi se položaj djeteta oštećenog kaznenim djelom olakšao, također smatramo da je zakonom potrebno propisati obvezno postavljanje punomoćnika iz reda odvjetnika kad se radi o djetetu oštećenom kaznenim djelom. Naime, nalazimo da sadašnje zakonsko rješenje, koje ostavlja prostora toj mogućnosti samo po prosudbi predsjednika suda, nije kvalitetno niti usmjereno na zaštitu najboljeg interesa djeteta.

Jednako tako, kao problem se javlja i nastavak kaznenog progona nakon što državno odvjetništvo odbaci kaznenu prijavu. Dijete oštećeno kaznenim djelom odnosno njegov zakonski zastupnik (roditelj) često ne nastavlja kazneni progon zbog straha od troškova postupka, nesnalaženja, neznanja te kratkog roka za nastavak kaznenog progona (osam dana).

Moramo se ponovno osvrnuti i na položaj djece svjedoka kaznenih djela, ali i djece svjedoka u upravnom, parničnom i prekršajnom postupku na što smo već ukazivali u prethodnim izvješćima. Naime, mišljenja smo da se ispitivanje djece svjedoka smije vršiti samo uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe bez obzira na činjenicu radi li se o djeci oštećenima u tim postupcima ili ne. Također smatramo da se treba obavezno ograničiti mogućnost njihova ispitivanja na način kako je to učinjeno odredbama Zakona o sudovima za mladež, kojima je propisano da se dijete ili mlađi maloljetnik oštećen kaznenim djelom može ispitati najviše dva puta. Situacije svjedočenja o kaznenom ili prekršajnom djelu, ali i drugim postupcima u kojima se dijete pojavljuje kao svjedok, izuzetno su traumatične za djecu te ih svakako treba učiniti što humanijim i ograničiti njihov broj.

Vezano uz zaštitu djece od izloženosti pornografskim sadržajima, Uredu se obratilo nekoliko roditelja s pritužbama o pornografskim sadržajima na kioscima, u dnevnim novinama, na televizijskom programu i drugdje o čemu, zbog općeg značenja pišemo u posebnom poglavlju.

Uredu su se obraćali i roditelji ukazujući na praksu nekih mobilnih operatera koji nude i prodaju poruke pornografskog sadržaja djeci, unatoč tome što imaju informaciju kako su upravo djeca korisnici mobilnih uređaja odnosno registriranih telefonskih brojeva na koje se poruke dostavljaju. Također su ukazivali na dostupnost pornografskog sadržaja na portalima mobilnih operatera. Na intervenciju Ureda utvrđeno je da mobilni operater nema zakonsku obvezu voditi evidenciju o osobnim podacima korisnika prepaid usluge,

pa tako ni o činjenici da je korisnik prepaid usluge dijete. Posve je očito da zakonska regulativa na ovom području nije dostatna i u najboljem interesu djece te je potrebno da nadležno tijelo, u ovom slučaju Ministarstvo pomorstva prometa i veza, pokrene postupak promjene propisa koji su na snazi, kako bi adekvatno zaštitili djecu od neprimjerenih sadržaja.

S obzirom na porast opasnosti koju djecu vrebaju pri korištenju mobitela, na konferenciji za novinare održanoj 22. listopada 2007., pravobraniteljica za djecu je u suradnji s Ravnateljstvom policije upozorila su na sve brojnije slučajeve zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece putem mobitela. Počinitelji tih djela pronalaze brojeve mobitela djece na razne načine, među ostalim i prateći televizijske glazbene emisije kojima djeca šalju svoj broj mobitela želeći uspostaviti kontakt s vršnjacima. Nastoje zadobiti povjerenje žrtve, zavode ju raznim porukama, šalju tuđu sliku predstavljajući se kao tinejdžeri, zahtijevaju od žrtve da im šalje svoje fotografije, potom zahtijevaju i one bez odjeće, plaćaju im bon za mobilni telefon te slijede novi zahtjevi, uz prijetnje i ucjene da će ih razotkriti i osramotiti u školi i pred roditeljima. Kako bi se djeca zaštitila potrebna je osobita pažnja roditelja, stoga naglašavamo važnost njihove neizostavne uloge u boljoj zaštiti djece od opasnosti koje im prijete putem mobitela, kao i u zaštiti djece od neželjenih pornografskih sadržaja, kojih uistinu ima u gotovo svim medijima koji su djeci dostupni. Upravo su roditelji prvi pozvani na razvijanje vještina kritičkog promišljanja i samozaštite u djece, kao najboljeg oblika prevencije.

2.7.2 PRAVO NA ZAŠTITU OD OTMICE, PRODAJE I TRGOVINE

“...došla je k meni sva drhtava od straha i zamolila da pozovem policiju. Bila je gladna i žedna, požalila mi se da su joj u obitelji s kojom je živjela u posljednjih deset dana jedva dali da nešto pojede i popije. Rekla mi je da su je htjeli prisiliti da spava s dečkom iz te kuće, a ona nije htjela, ali ju je na kraju on prisilio...”

iz novinskog članka

“ mldb. M. (13) bila je “udana” već četiri puta, prvi put u dobi od jedanaest godina. Tada je s “mužem” živjela u Tuzli nekoliko mjeseci, ali su prekinuli jer “nije znala prositi”. Drugi put se “udala” i živjela u Italiji, ali su je vratili nakon 8 mjeseci jer se nije mogla adaptirati u vezi s “mužem” koji je imao još jednu “suprugu”. Treći puta je vrlo kratko živjela sa “mužem” 20 dana, ali ga nije voljela.”

“ S. je upoznala preko tete, dopao joj se jer je bio jako lijepo uređen te je pristala da ode s njim. Prvih mjesec dana bilo joj je dobro, nisu je prisiljavali na nikakve teške poslove ili njoj neugodne situacije, a S. nije tražio da imaju intimne odnose. Nakon mjesec dana stvari su se promijenile. Prvi spolni odnos nje i mldb. S. odvijao se na način da ju je tukao, da ga je ona odguravala od sebe da bi je na kraju silovao. I kasnije ju je S. znao udariti i tući. Jednom ju je istukao tako da je bila sva plava. Jednom je bila zatvorena u sobi pet dana i noći za kaznu što je bila neposlušna i što je razbila nešto od suđa. Iako je tražila da je vrate kući oni su to odbili. Od kuće se nije smjela sama udaljivati, a u trgovine bi uvijek odlazila uz pratnju.”

iz anamneze socijalnog radnika

Slučaj trineastogodišnje djevojčice koja je dovedena iz druge zemlje radi “udaje” u romsku obitelj, koja ju je potom držala zatočenu te ju psihički, fizički i spolno zlostavljala, primjer je najtežeg kršenja dječjih prava. Romska obitelj iz RH je navodno s bakom djevojčice dogovorila brak djevojčice i njihova sina, te organizirala prijevoz

djevojčice. Djevojčica se tijekom prelaska državne granice navodno koristila osobnom iskaznicom jedne od kćeri bračnog para i bez ikakvih poteškoća i provjera prešla državnu granicu. U RH je boravila u obiteljskoj kući, gdje joj je ograničena sloboda kretanja na način da bi je u više navrata zatvarali u spavaću sobu te joj zabranili izlazak iz dvorišta obiteljske kuće. Također je utvrđeno da je djevojčica prisiljavana na spolni odnos s dječakom u cilju začeća, a zbog odbijanja bila je višekratno fizički zlostavljana od strane roditelja i njihova sina. Iskoristivši nepažnju obitelji, djevojčica je pobjegla kod susjede iz čije je kuće pozvana policija. Djevojčica je zbrinuta, a protiv počinitelja ovog okrutnog djela pokrenut je kazneni postupak. Tijekom postupka na sudu se pojavio i otac djevojčice, koji nije želio da mu predaju dijete nego je želio posvjedočiti da je djevojčicu “u skladu s narodnim običajima” dao obitelji H. te je za to dobio iznos od 1000 konvertibilnih maraka.

Ovaj slučaj, kao i mnogi drugi, nikad otkriveni, slučajevi ugovaranja maloljetničkih brakova ponovno ukazuje kako se na ovom području ne poduzima dovoljno kako bi se djeca zaštitila. Siromašna djeca te posebice djeca pripadnici romske zajednice, zbog specifičnih tradicionalnih stavova, u velikom su broju slučajeva posebno ranjiva skupina te su upravo ona visoko na listi potencijalnih žrtava trgovanja. Naime, nejednaki status ženske populacije unutar romske zajednice kao i u onim sredinama, u kojima ravnopravnost spolova nije još zaživjela, već patrijarhalni odgoj i podržavanje predrasuda i stereotipa, žensku populaciju još uvijek stavlja u neravnopravni položaj, kako na tržištu rada, tako i u društvu, usko je povezan i s uskraćivanjem školovanja, što za posljedicu ima nemogućnost zapošljavanja, ekonomsku ovisnost pa često i zlostavljanje u obitelji. Slijepo pridržavanje tradicijske kulture i načina življenja koje je u suprotnosti s najboljim interesom djeteta mogu također dovesti do trgovanja djecom. Iako maloljetnički brakovi, osim u zakonom predviđenim slučajevima, nisu dozvoljeni, unutar romske zajednice i nadalje su prisutni te se bez znanja javnosti “kupuju” djevojčice, najčešće ne starije od 15 godina, koje se često i protiv svoje volje moraju udati za muškarca kojeg su odabrali njihovi roditelji.

Maloljetnički brakovi u RH mogu se sklopiti samo pod uvjetima predviđenim Obiteljskim zakonom i to samo u slučaju kad je maloljetna osoba navršila 16 godina života. Dozvolu za sklapanje braka daje sud na zahtjev maloljetne osobe te uz sudjelovanje centra za socijalnu skrb, koji daje svoj prijedlog i mišljenje, utvrđuje postojanje uvjeta za sklapanje braka, mentalnu i tjelesnu spremnost za brak, postojanje opravdanih razloga za zaključenje braka, vodeći se pri tom zaštitom najboljeg interesa djeteta.

Život s maloljetnom osobom (starijom od 14, a mlađom od 16 godina) kazneno je djelo, a kazneno je odgovorna punoljetna osoba koja živi u takvoj izvanbračnoj zajednici s maloljetnom osobom te roditelji ili skrbnici maloljetne osobe koji su to omogućili. U slučaju da je osoba mlađa od 14 godina smatra se djetetom te se radi o kaznenom djelu “spolni odnošaj s djetetom” koje sa sobom nosi i veću odgovornost počinitelja i strože kazne. Okolnost da su počinitelji kaznenih djela na štetu djece pripadnici romske zajednice, ne smije biti olakšavajuća, niti se kaznene prijave smiju odbacivati pozivom na institut “beznačajnog kaznenog djela” pozivajući se na “specifičnost romskog načina života” budući su temeljem ustava RH svi pred zakonom jednaki. Romi, kao i svi drugi građani RH, moraju odgovarati za počinjena djela kako bi se poslala jasna poruka da se

kaznena djela na štetu djece neće tolerirati te da će počinitelji biti adekvatno kažnjeni. S tim u vezi je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske svojim naputkom od 31. kolovoza 1998. pozvalo sva županijska i općinska državna odvjetništva u RH na doslovno provođenje odredbi Kaznenog zakona RH, bez izuzetaka, navodeći kako kazneno djelo kojim se zadire u tjelesni integritet neke osobe, posebno djeteta, ni u kom slučaju ne može, s obzirom na moguće posljedice, predstavljati beznačajno djelo.

Kao specifičan problem javlja se i problem “dobrovoljnog” napuštanja roditeljskog doma i stupanja u izvanbračnu zajednicu djece starije od 14 godina. Uredu se tako obratio zabrinuti otac kojem je 15-godišnja kćer stupila u vezu s punoljetnim muškarcem s kojim je započela zajednički život. Otac je tražio postupanje policije kako bi se kćer vratila, no zbog nepostojanja elemenata kaznenog djela, kako mu je rečeno, policija navodno nije mogla intervenirati u predmetnom slučaju. Naime, prema odredbama Kaznenog zakona nema elemenata za kazneni progon budući se radi o dobrovoljnom stupanju u spolne odnose osobe koja je starija od 14 godina. Za ostvarenje elemenata kaznenog djela “izvanbračni život s maloljetnom osobom”, kako mu je objašnjeno u policiji, potrebno je da izvanbračna zajednica traje neko vrijeme. Svjesni smo poteškoća na ovom području, koje ukazuju na izuzetnu važnost zdravstvenog odgoja u školama, vezano uz razvijanje odgovornog seksualnog ponašanja mladih, ali također i na važnost roditeljske uloge i izgradnje međusobnog odnosa povjerenja između roditelja i djece budući da vjerujemo kako su ovakvi slučajevi ipak izolirani i mogu se riješiti kvalitetnom prevencijom, savjetovanjima i mjerama obiteljsko-pravne zaštite.

2.7.3 PRAVO NA ZAŠTITU OD MUČENJA, OKRUTNIH, NEČOVJEČNIH ILI PONIŽAVAJUĆIH POSTUPAKA ILI KAZNI PROTIV DJETETA, PRAVO NA DOSTOJANSTVO U KAZNENOM POSTUPKU I PRAVO NA MINIMALNA JAMSTVA U SLUČAJU DA JE DIJETE OSUMNJIČENO ILI OPTUŽENO

“Probudila me vika i galama. Čula sam svog sina kako viče: “Nemojte me tući! Nisam ja kriv! Nemojte me gospodine, nisam ja!” Svoje dijete našla sam mokro i u suzama. Umirila sam ga no nije mi htio ništa reći. Tek ujutro mi je priznao da su ga dvojica policajaca napala i pretukla tjerajući ga da kaže tko je bacio jogurt na policijsko vozilo. Rekao mi je da su ga bacili na pod, tukli ga te tjerali da uzme krpu i pobriše jogurt s vozila.”

iz pisma majke pravobraniteljici

U najvećem broju slučajeva roditelji su nam se obraćali ukazujući na neprimjereno pa čak i nasilno postupanje djelatnika policije prema djeci osumnjičenoj za počinjenje kaznenih ili prekršajnih djela. U svakom pojedinačnom slučaju zatraženo je izvješće Ministarstva unutarnjih poslova uz upućivanje preporuka o potrebi posebnog senzibiliteta svih policijskih djelatnika u postupanju prema djeci uz maksimalno poštovanje zakonskih propisa. U jednom slučaju, od ravnateljstva policije dobiven je odgovor kako je policijski službenik počinio kazneno djelo “zlostavljanje u obavljanju službe ili javne ovlasti” te je sukladno tome pokrenut kazneni postupak uz istovremeno utvrđivanje i njegove disciplinske odgovornosti.

Ovo je dobar primjer pozitivne prakse u radu policije, koja prepoznaje negativna ponašanja svojih djelatnika te ih sankcionira upozoravajući na taj način svoje djelatnike da se postupanja kojima se narušavaju prava djece neće tolerirati, niti će se štititi oni djelatnici koji nemaju potreban senzibilitet za postupanje prema djeci. Upravo je

posjedovanje posebnih osobnih svojstava i dodatnih stručnih kvalifikacija prepoznato kao nužan preduvjet za uspješno i kvalitetno obavljanje pravosudne funkcije kad su u pitanju prava djece te je zakonom propisano da takve poslove mogu obavljati samo specijalizirani djelatnici (suci za mladež, suci porotnici, državni odvjetnici i redarstveni službenici). Smatramo potrebnim da se pri njihovom odabiru zahtijevaju još i kvalifikacije iz područja razvojne psihologije i specifičnosti funkcioniranja djece i mladih. Jedan od načina i pojačanja spremnosti za najkvalitetnije obavljanje profesionalnih zadaća u odnosu na zaštitu prava djece, kao posebno ranjive skupine, je i osposobljavanje tijekom dodiplomskih i postdiplomskih studija, kroz potrebu ugrađivanja relevantnih kolegija.

Praksa, na koju su Uredu pravobraniteljice za djecu ukazali stručnjaci, koji se svakodnevno bave ovom problematikom, a prvenstveno suci za mladež, pokazuje kako zastupanje djece od strane odvjetnika također ne zadovoljava ove kriterije. Upravo stoga je nužna specijalizacija odvjetnika za postupanje u ovoj vrsti predmeta, jednako kao što je to slučaj sa sucima, sucima porotnicima, državnim odvjetnicima i službenicima redarstvenih vlasti budući da bi se na taj način podigla razina zaštite dječjih prava u ovom važnom segmentu. Pravobraniteljica za djecu stoga je uputila Ministarstvu pravosuđa i drugim relevantnim institucijama preporuku uz prijedlog o dodjeljivanju licence odvjetnicima za zastupanje djece u kaznenim postupcima.

Uredu pravobranitelja za djecu roditelji su se obratili za pomoć vezano uz dugotrajni boravak djeteta u istražnom zatvoru. Dječak, kako iz podneska roditelja slijedi, nije smješten u odjel za maloljetnike već je bio u sobi s osuđenima za teška kaznena djela (silovanje, ubojstva...). Prema navodima roditelja, dječak je zbog situacije u kojoj se nalazi u dosta lošem stanju. Tvrdi da ga se u pritvoru tuče, pije lijekove od kojih je ošamućen pa se čak i ne sjeća posjeta i razgovora, a često se, prema riječima roditelja, događa da im se ne dozvoljavaju posjete. Dijete prijete da će sebi nešto napraviti, da ne može podnijeti takvu situaciju. Ured je žurno zatražio izvješće te uputio preporuku za hitno poduzimanje mjera za njegovu zaštitu. Prema izvješću koje je dostavljeno, radi se o djetetu s izrazitim poremećajima u ponašanju, autodestruktivnog ponašanja s kojim u zatvoru jednostavno nisu bili u stanju uspostaviti minimalnu razinu komunikacije i odnosa. Smještaj uz punoljetne pritvorenike bio je navodno jedino rješenje budući je dječak ugrožavao ostale maloljetnike, a zaseban smještaj nije bio u njegovom interesu zbog sklonosti autodestruktivnom ponašanju i suicidu. Iz ovog slučaja proizlazi kako u našem pravosuđu nema kvalitetnog rješenja za smještaj maloljetnika s posebnim smetnjama. Posebno zabrinjava što je u predmetnom slučaju dječak boravio u pritvoru više od pet mjeseci, unatoč zakonskim odredbama kojim je trajanje pritvora ograničeno na tri mjeseca.

U praksi se također javlja i značajan problem, a na koji nam je ukazano prilikom radnog sastanka s predstavnicima Državnog odvjetništva, vezano uz provođenje alternativnih sankcija. Naime, prema Zakonu o sudovima za mladež, sud može maloljetniku naložiti jednu ili više posebnih obveza tzv. alternativne sankcije, kojima se nastoji utjecati na ličnost maloljetnika i njegovo ponašanje, osobito u smislu jačanja njegove osobne odgovornosti. U pretpripremnom postupku kod odbačaja kaznene prijave može se počinitelju naložiti kao posebna obveza pohađanje psihosocijalnog tretmana. Do sada se psihosocijalni tretman uspješno provodio u centrima za socijalnu skrb, no otkako

psihosocijalni tretman više nije u nadležnosti centra, prema podacima Državnog odvjetništva, više od 300 maloljetnika kojima je izrečena takva posebna obveza nije u tretmanu. Problemi se također javljaju i kod obveze humanitarnog rada. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi nije osiguralo sredstva za simbolične nagrade mentorima u institucijama u koju se maloljetnici upućuju na humanitarni rad (Caritas, Bokci, umirovljenički domovi...) niti je osigurano da maloljetnici za vrijeme humanitarnog rada budu osigurani u slučaju nezgode zbog čega se ustanove teško odlučuju da prime maloljetnika na takav oblik posebne obveze. Problem je i u neažuriranoj listi ustanova u kojima se humanitarni rad može provoditi te u nepostojanju podzakonskih akata za izvršavanja alternativnih sankcija.

U praksi se također suočavaju i s problemom neadekvatnosti sankcija koji izriču suci u kaznenom postupku. Naime, kako je stanje u odgojnim zavodima izuzetno loše (izloženost drogi, alkoholu...) suci umjesto zavodskih mjera izriču izvanzavodske mjere iako su one neprimjerene s obzirom na konkretni slučaj. Prema podacima Državnog odvjetništva odgojne mjere se ne izvršavaju nakon što su izrečene pa često u tom periodu dolazi i do recidivizma (30% slučajeva). Veliki problem u oblasti izvršenja maloljetničkih sankcija je nepostojanje jedinstvenog zakonskog akta koji bi cjelovito i sustavno uređivao svu problematiku izvršenja, kako odgojnih mjera, tako i kazne maloljetničkog zatvora. Stoga je neophodno nužno donošenje zakonskog akta, koji je u pripremi već nekoliko godina, kojim bi se unaprijedilo izvršenje maloljetničkih sankcija kao važan segment zaštite pravosudnih prava djece.

Mišljenja smo kako je na ovom području zaštite dječjih prava nužno učiniti kvalitetne izmjene kako u zakonodavnom smislu tako i u konkretnoj primjeni zakonskih propisa u praksi. Također je potrebno kontinuirano informiranje javnosti, a osobito djece i roditelja, o pravima djece u kaznenom i prekršajnom postupku.

2.8 OSTALA PRAVA

Ostala prava djece obuhvaćaju pravo na nediskriminaciju, pravo na posvojenje, pravo na smještaj u udomiteljsku obitelj, pravo na zaštitu djece u ratu te ostala prava koja po svom značenju nisu manje važna, ali kako su u ukupnom broju prijava povreda dječjih prava nisu zastupljena u velikom broju svrstana su u kategoriju "ostalih prava".

Vrste prava	Broj predmeta	Broj djece
Zaštita prava na nediskriminaciju	1	3
Pravo na posvojenje	7	7
Pravo na smještaj u udomiteljsku obitelj	4	6
Pravo na zaštitu djece u ratu	1	1
Ostalo	13	25
Ukupno	26	42

Tablica 1

Od ukupno 26 prijava pojedinačnih povreda “ostalih prava” djece zaprimljenih u 2007. godini, sedam prijava odnosilo se na pravo djeteta na posvojenje, četiri na pravo djeteta na smještaj u udomiteljsku obitelj, po jedna prijava odnosila se na zaštitu djetetova prava na nediskriminaciju i pravo na zaštitu u ratu dok se 13 obraćanja Uredu pravobraniteljice za djecu nije moglo svrstati niti u jednu od navedenih kategorija.

Naime, prijavitelji se obraćaju Uredu pravobraniteljice iz raznih razloga pa se tako u nekim slučajevima ne navode osnovne podatke o sebi ili djetetu, radi čije se zaštite obraćaju Uredu, niti kontekst problema te po takvim prijavama nije moguće postupati. Građani nam se ponekad obraćaju radi zaštite njihovih osobnih prava te ih se u tom slučaju obavještavaju o nenadležnosti Ureda i nemogućnosti postupanja i upućuje ih se na obraćanje nadležnim tijelima. U jednom slučaju obratila nam se majka tek rođenog djeteta s primjedbama na organizaciju i postupanja djelatnika policijske uprave prilikom prijave djetetova prebivališta. Prema njezinim navodima na poslovima prijave prebivališta PU zagrebačke rade samo dva šaltera te su roditelji bili prisiljeni na dugotrajno čekanje. Traži da se omogući izvršavanje zakonskih obveza na manje neugodan način, boljom organizacijom prijema stranaka te uvođenjem posebnog šaltera upravo za roditelje s malom djecom. Ured pravobraniteljice za djecu preporučio je Ravnateljstvu policije da organizaciju rada sa strankama prilagodi roditeljima s malom djecom te smo obaviješteni kako se u PU posebna pažnja posvećuje prioritetnim skupinama građana kao što su invalidi i starije osobe, o čemu postoje obavijesti na svim šalterima, te da su uvažavajući preporuku Ureda u Policijskoj upravi zagrebačkoj organizirali rad službe na način da se zahtjevi građana koji dolaze s malom djecom rješavaju bez reda čekanja.

2.8.1 ZAŠTITA PRAVA NA NEDISKRIMINACIJU

“ živimo u maloj sredini (selo oko 500 stanovnika) i sve prilike su poznate i “brzo se šire”. Moja poznanica, majka petero djece nedavno se razvela zbog suprugova preljuba i njezina djeca sada doživljavaju psihičko nasilje svojih vršnjaka. Djeca se iz škole vraćaju uplakana, potištena, a što se odrazilo i na njihovo učenje i život uopće- povukli su se u sebe i ne druže se s drugom djecom. Kako im pomoći? Učiteljica ne želi ništa poduzeti, a roditelji druge djece očito ne upozoravaju svoju djecu da takve stvari ne čine već ih još i potiču iznoseći pred njima činjenice o drugima, koje im daju povoda zadirkivanju, omalovažavanju i sl.”

izvod iz pisma

Unatoč deklaratornom određenju našeg društva o prihvaćanju različitosti, nediskriminaciji, te poštovanju svih oblika ljudskih prava, često smo svjedoci predrasuda sredina, koje ne moraju nužno biti male lokalne zajednice, koje obiteljske prilike djece koriste za njihovu stigmatizaciju pa čak i psihičko nasilje nad njima. Suočavanje s raspadom obiteljske zajednice za djecu je izuzetno teško iskustvo, a osuda okoline, stigmatizacija i diskriminacija djece može izazvati nesagledive posljedice u psihofizičkom razvoju djece. Odgovornost onih stručnjaka koji rade s takvom djecom, a ujedno su i dio sredine koja prema djetetu formira negativna stajališta, izuzetno je velika i ne bi se smjelo događati da se ti stručnjaci, u prvom redu osoblje škole, ne znaju nositi s takvom vrstom problema. Upravo su oni prvi pozvani da podučavaju, kako djecu tako i njihove roditelje, o neprihvatljivosti određenih oblika ponašanja. Stoga je nužan kvalitetan odabir osoba koje rade u neposrednom kontaktu s djecom kao i uvođenje obrazovnih sadržaja kojima bi se djecu podučavalo o zaštiti dječjih prava i konkretnoj

primjeni u određenih životnim situacijama. Samo pravilnom i stručnom edukacijom mogu se situacije diskriminacije djece pravovremeno spriječiti. Za ostvarivanje ovakvih obrazovnih sadržaja nužno je osposobiti sadašnje i buduće odgojno obrazovne djelatnike, što je moguće kroz dodiplomske i poslijediplomske studije što je Ured u svojim brojnim aktivnostima predlagao. Ostvarivanje ovih preporuka očekujemo od sljedeće akademske godine.

3 PRIJEDLOZI ZA PODUZIMANJE MJERA ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE I PROMICANJA PRAVA I INTERESA DJECE

3.1 PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

UN-ov Odbor za prava djeteta u svojim Zaključcima za Hrvatsku iz 2004. godine (CRC/C/15/Add. 243 1) u točki 18., ističe nužnost objedinjavanja sustava praćenja i registracije podataka o djeci s teškoćama u razvoju, s ciljem dobivanja stvarnih i vjerodostojnih podataka, koji bi omogućili evaluaciju i praćenje postignutog napretka te poteškoća koje ometaju realizaciju prava djece s teškoćama u razvoju.

Republika Hrvatska je Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, predvidjela da će nositelji (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti) u tom smjeru poduzeti sljedeće aktivnosti:

- definirati kriterije za svaku skupinu djece s posebnim potrebama
- osigurati redovito dostavljanje podataka u elektroničkom obliku
- Indikatori provedbe ove mjere trebali bi biti:
- definirani kriteriji za svaku skupinu djece s posebnim potrebama
- suradnja svih tijela na dostavi podataka o djeci s posebnim potrebama

Predviđeni rok za provedbu navedene mjere je 2007. godina, a potrebna financijska sredstva trebala su biti osigurana u okviru redovne djelatnosti nadležnih tijela.

Prema podacima kojima Ured raspolaže, navedene aktivnosti nisu provedene u predviđenom roku.

Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN 64/01) donesen je u srpnju 2001. godine. Predviđeni podaci koji se u Registru prikupljaju o osobama s invaliditetom su mnogobrojni, a u odnosu na djecu prikupljaju se iz više različitih izvora. Od liječnika primarne zdravstvene zaštite (podaci o djeci o kojoj se vodi evidencija u primarnoj zdravstvenoj zaštiti na obrascu "Obrazac o invaliditetu"), od nadležnih centara za socijalnu skrb (podaci iz preslike obrasca "Nalaz i mišljenje" prvostupanjskih tijela vještačenja, odnosno preslike obrasca "Nalaz i mišljenje" drugostupanjskog tijela vještačenja) te od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (podaci iz preslika rješenja o primjerenom obliku školovanja o djeci o kojoj se vodi evidencija u županijskim uredima i gradskom uredu nadležnom za poslove obrazovanja).

Iz propisanog načina prikupljanja podataka uočavamo teškoću prilikom njihova prikupljanja i objedinjavanja, kako zbog različitosti kriterija po kojima se prikupljaju, tako i zbog određenog broja djece koja prolaze kroz sustave neevidentirana.

Na dan 10. ožujka 2008. godine, u Hrvatskom registru osoba s invaliditetom nalaze se podaci o 484.694 osobe s invaliditetom, od čega su 28.757 djeca (5,9%).

U ukupnom broju djece s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju, razvidan je veći broj dječaka (60,4%) u odnosu na djevojčice (39,6%). Najveći broj djece s invaliditetom je u dobnoj skupini 10 do 14 godina (40,8%).

Dobne skupine	Dječaci	Djevojčice	Ukupno	%
0-4	1549	1170	2719	9,5
5-9	4095	2712	6807	23,7
10-14	7079	4643	11722	40,8
15-19	4646	2863	7509	26
Ukupno	17.369	11.388	28.757	100

Tablica 1

Djeca s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju zastupljena su s oko 0,6% u odnosu na ukupan broj stanovnika, a s oko 2,7% u odnosu na ukupan broj djece u RH.

Nadalje iznosimo brožčane podatke prema saznanjima (prijavama pojedinačnih povreda prava) Ureda i oni ne moraju odražavati stvarno stanje, ali su uglavnom indikativni, jer ukazuju na najčešće probleme s kojima se susreću djeca s teškoćama u razvoju, u ostvarivanju svojih prava.

U dosadašnjim izvješćima, koristili smo klasifikaciju sukladno Orijentacijskoj listi vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju. Iako ju smatramo zastarjelom u odnosu na suvremene spoznaje i trendove, kako pojavnosti, tako i klasifikacije te terminologije teškoća u razvoju i premda smo mišljenja da Orijentacijsku listu treba izmijeniti i doraditi, kako bi podaci bili usporedivi s prošlogodišnjim izvješćima i nadalje ćemo koristiti navedenu podjelu, dok se u Republici Hrvatskoj kroz sve sustave ne ujednači terminologija i podjela teškoća u razvoju.

Od ukupnog broja prijava pojedinačnih povreda prava djece Uredu pravobraniteljice za djecu, kojih je u 2007. godini bilo 847, njih 85 (10 %) se odnosilo na povredu nekog od prava djece s teškoćama u razvoju.

Najveći broj prijava njih 24 (28%), bio je iz Grada Zagreba, 15 (18%) iz Splitsko - dalmatinske županije te 8 (9%) iz Primorsko - goranske županije.

Kao i prošlih godina, i u 2007. godini Uredu su se najviše obraćali roditelji, njih 54 (63%). Zamjetan je porast broja institucija (vrtići, škole, domovi socijalne skrbi, centri za socijalnu skrb) koje također prijavljuju pojedinačne povrede prava djece. U ovom izvještajnom razdoblju obratilo nam se 15 (18%) institucija.

Vrste prava	Broj prijava pojedinačnih povreda prava
Pravo na život uz roditelje i roditeljska skrb	7
Skrbništvo	1
Pravo na zaštitu privatnosti	1
Pravo na zaštitu od nasilja u obitelji	5
Pravo na zaštitu od nasilja u školi	4
Pravo na zaštitu od nasilja u institucijama	4
Ostalo nasilje	2
Zanemarivanje	4
Obrazovna prava	33
Zdravstvena prava	6
Socijalna prava	15
Ekonomska prava	2
Pravosudno-zaštitna prava	1
Ukupno	85

Tablica 2

Iz gornje tablice razvidan je broj prijava povreda prava djece s teškoćama u razvoju u odnosu na vrste prava. Dominiraju prijave povreda obrazovnih i socijalnih prava.

Najviše prijava povreda prava odnosilo se na dobne skupine djece od 7 do 10 i 11 do 14 godina.

Prijave su se u 50% slučajeva odnosile na povrede prava dječaka s teškoćama u razvoju, 26% na povrede prava djevojčica, dok nam u 24% prijava nije bilo moguće utvrditi spol djeteta.

U dosadašnjim izvješćima detaljno smo opisivali problematiku uočenu temeljem prijava pojedinačnih povreda i općih inicijativa Ureda u odnosu na sustave (obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb). Vrlo malo se pozitivnih promjena dogodilo u odnosu na navedeno i na naše prijedloge i preporuke za unaprijeđenje stanja prava djece s teškoćama u tim sustavima. Stoga preporuke iz prošlogodišnjeg izvješća i nadalje stoje te očekujemo da će sustavi mobilizirati sve svoje resurse kako bi značajni pomaci imali doista osjetan utjecaj na kvalitetu života djece s teškoćama u razvoju.

Mnogobrojni primjeri opisani kroz cijelo izvješće ukazuju na nužnu bolju povezanost sustava, posebno bolju suradnju između Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstva znanosti obrazovanja i športa te bolju suradnju državne uprave i lokalne zajednice.

I nadalje je informiranje roditelja o mogućnostima, pravima i obvezama vrlo slabo i neefikasno u sustavu socijalne skrbi. Projekti financirani od strane različitih institucija (primjerice psihološka potpora roditeljima kroz udruge) pružaju informacije i pomoć roditeljima i djeci, ali ne postoji sustavno riješena kvalitetna i efikasna mreža podrške djeci s posebnim potrebama i njihovim obiteljima.

Vjerujemo da će provedba Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interesa djece od 2006. do 2012. godine, prema predviđenim rokovima, značajno utjecati na boljitak djece s teškoćama u razvoju.

S obzirom na 39 posto prijava pojedinačnih povreda prava djece s teškoćama u razvoju u obrazovnom sustavu, nadamo se da će usvajanje novih Pedagoških standarda u skoro vrijeme, ako se za provedbu osiguraju dostatna sredstva, donijeti bitne promjene u obrazovanju za svu djecu, a posebice za djecu s teškoćama u razvoju. U tom smislu i sve zaključne preporuke navedene u standardima za osnovnoškolsko obrazovanje treba ne samo razmotriti, nego čim prije adekvatno zakonski definirati. Ovdje je posebno važno naglasiti potrebu uvođenja mobilnih timova i asistenta u nastavi, kako je predviđeno ne samo standardima, nego i Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interesa djece od 2006. do 2012. godine.

Projekt mobilnih stručnih timova čiji je cilj edukacijsko uključivanje djece s posebnim obrazovnim potrebama u redovni sustav odgoja i obrazovanja, provodi se paralelno s aktivnosti uvođenja asistenta u nastavu, prema izvješću Hrvatske udruge za stručnu pomoć - "IDEM", u kojem se ističe važnost asistenata u nastavi jer je on od najvećeg značaja upravo za učenike s posebnim obrazovnim potrebama integriranima u redovne razrede i predstavlja svakodnevnu podršku učeniku u razredu. Direktnim radom s učenikom, pomaže mu se u uključivanju u razredni kolektiv, u svladavanju socijalno-psiholoških prepreka i nastavnih sadržaja. Učitelju pomaže u kreiranju nastavnih ciljeva, zajednički razrađuju individualne i prilagođene nastavne programe, te surađuju u realizaciji planiranog, a sve u svrhu poboljšanja uvjeta školovanja djece s posebnim obrazovnim potrebama. Kako asistenti u nastavi rade direktno s učenikom s posebnim obrazovnim potrebama, ali istovremeno pružaju indirektnu pomoć svim učenicima u razredu, trenutno 1250 učenika u 49 razreda prima pomoć asistenta u nastavi. Oko 60 učenika s posebnim obrazovnim potrebama u 49 razreda prima direktnu pomoć asistenta.

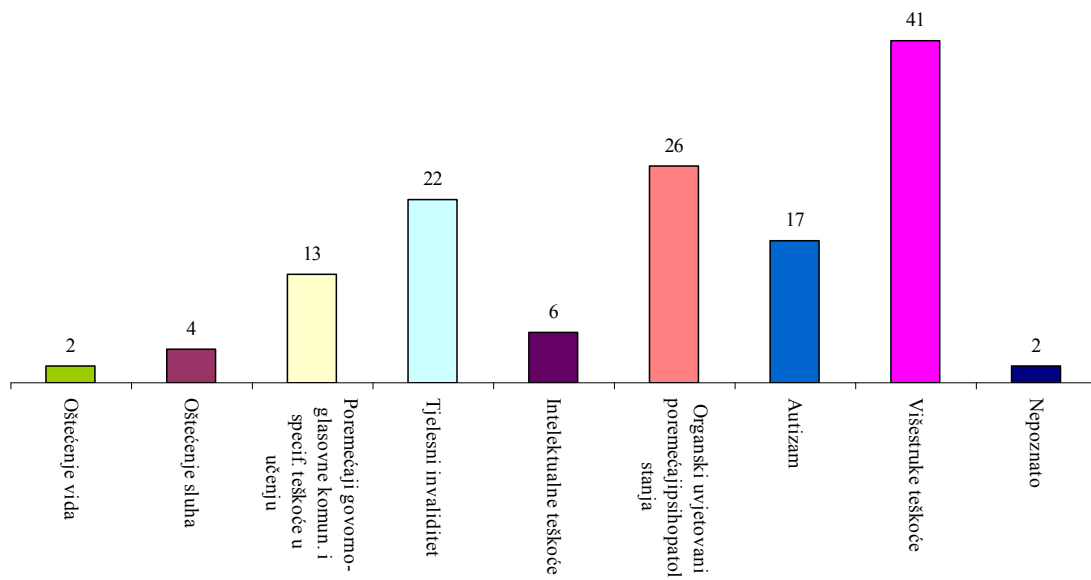
Projekti podrške integraciji djece s posebnim obrazovnim potrebama po modelu Udruge "IDEM" i u suradnji sa školama u koje su integrirana djeca s teškoćama provode se, kontinuirano četiri godine. Sustav asistenata u nastavi i mobilnih stručnih timova trenutno je razvijen u 22 škole u Zagrebu, dvije škole u Rijeci, jednoj u Osijeku, jednoj u Sisku i jednoj školi u Glini. Sa svim osnovnim školama u koje su uključeni asistenti u nastavi pod supervizijom stručnjaka iz udruge, ostvarena je i razvija se suradnja sa stručnim suradnicima škola. Formirano je ukupno pet mobilnih stručnih timova od kojih tri u Zagrebu koji pokrivaju šest razreda u tri osnovne škole te jedan mobilni stručni tim u Osijeku i jedan u Glini. Ovaj projekt i model, koji je pokazao odlične rezultate i kojim su zadovoljni djeca, roditelji i učitelji smatramo odličnim obrascem koji bi se kroz primjenu HNOS-a trebao sustavno provoditi u svim dijelovima Hrvatske.

Za razliku od dosadašnjeg načina opisa stanja prema postojećim sustavima, u nastavku izvješća želimo istaknuti specifične probleme svake pojedine skupine djece i roditelja

djece s teškoćama u razvoju prema vrsti teškoće. Time naravno ne želimo reći da problemi sa zajedničkim nazivnikom “inkluzija djece s teškoćama u razvoju” i dalje nisu prisutni.

Ured pravobraniteljice za djecu čvrsto zastupa činjenicu da je svako dijete različito i posebno, imalo ono medicinsku dijagnozu ili ne. Vjerujemo i zalažemo se da se te različitosti kao i potrebe djece moraju uvijek uvažavati radi njihove dobrobiti, kroz primjenu načela iz članka 3. Konvencije o pravima djeteta u kojem se navodi da: “U svim akcijama koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta mora imati prednost.”

Međutim, unatoč specifičnim potrebama pojedinog djeteta, uočeni su zajednički problemi u ostvarivanju prava unutar svake skupine djece s teškoćama, ukoliko ih pokušamo razvrstati prema Orijentacijskoj listi vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju.

Gornji grafikon prikazuje broj prijava povreda prava prema vrstama teškoća u razvoju (sukladno Orijentacijskoj listi vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju).

3.1.1 OŠTEĆENJE VIDA

Prema podacima Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom, u Hrvatskoj živi 1513 djece oštećena vida, što iznosi 5,2 posto u ukupnoj populaciji djece s teškoćama u razvoju (uz napomenu da je ukupan broj dijagnoza veći od ukupnog broja osoba, zbog postojanja višestrukih oštećenja). Osobama, a sukladno fokusu interesa Ureda, poglavito djeci oštećena vida, nužno je osigurati određene zakonske pretpostavke za ostvarenje njihovih prava. U tom smjeru Hrvatski savez slijepih pokrenuo je inicijativu za donošenje Zakona o doplatku na sljepoću, kako bi se nadoknadili dodatni troškovi kojima su u svakodnevnom životu izložene slijepi i gluhoslijepi osobe, a koji proizlaze iz prirode njihova invaliditeta. To znači da se ovim doplatkom ne bi pokrivali standardni troškovi života, već specifični troškovi. Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina,

nakon provedene rasprave uputio je prijedlog zakona u saborsku proceduru, ali nije raspravljan tijekom prošlog saziva Sabora.

Kao što u prijedlogu za donošenje zakona piše, potrebno je istaknuti da je donošenje sličnog zakona inicirano još 1999. godine. Rasprava na sjednici Hrvatskoga sabora rezultirala je zaključkom od 23. ožujka 2001. godine kojim Sabor nije prihvatio prijedlog zakona o doplatku na sljepoću, uvažavajući potrebu izjednačavanja uvjeta za sve kategorije osoba s invaliditetom, ali je zatražio od Vlade Republike Hrvatske da do kraja travnja 2001. predloži odgovarajuće zakonsko rješenje koje će osigurati doplatku na težu invalidnost osobama s najtežim oštećenjima. Međutim, kako Vlada do sada nije provela navedeni zaključak Hrvatskoga sabora, ovom inicijativom, preuzetom od Hrvatskog saveza slijepih i Hrvatske udruge gluhoslijepih osoba, za donošenje Zakona o doplatku na sljepoću, želi se učiniti prvi korak kojim će se pomoći barem jednoj kategoriji osoba s najtežim oštećenjima, u ovom slučaju slijepim i gluhoslijepim osobama. Prilikom tadašnje rasprave na sjednici Hrvatskoga sabora, mnogi su zastupnici i klubovi zastupnika podržali zakon, smatrajući da će olakšati i učiniti kvalitetnijim život slijepih.

U razgovoru sa srednjoškolcima oštećena vida, upozoreni smo na nelogične propise zbog kojih im je ograničena dostupnost prijeko potrebne računalne opreme. Korištenje moderne računalne opreme, slijepom učeniku daje mogućnost da sudjeluje u nastavi ravnopravno s ostalim učenicima, no nažalost, prilagođena računalna oprema je izuzetno skupa i vrlo često nedostupna. Također ih muči to što je potrebno više od godinu dana da bi se jedan udžbenik preveo na brajicu ili objavio u audio-verziji, kao i to što profesori u redovnoj školi svake godine odaberu novi udžbenik, ne shvaćajući kakve probleme to stvara slijepim učenicima. Vjerujemo da bi i nakladnici koji tiskaju udžbenike, u dogovoru i suradnji sa strukom, trebali uložiti dodatne napore u iznalaženju rješenja za probleme učenika s oštećenjem vida.

Jedan od problema koji smo uočili je nedostatak stručnog kadra za rad sa slijepim osobama, posebno djecom izvan grada Zagreba. Centar Vinko Bek ima Odjel integracije čija je zadaća stvaranje uvjeta i pružanje podrške za prihvaćanje djece s oštećenjem vida u redovnoj sredini, a jedan od njenih najvažnijih zadataka je omogućiti im pohađanje redovnih vrtića i škola. Međutim, to ne zadovoljava potrebe velikog broja djece koja ipak, radi specifičnih programa rehabilitacije, moraju biti izdvojena iz svoje matične sredine i doći u Zagreb radi primjerenog obrazovanja i rehabilitacije. Zbog nedostatka usluga u lokalnoj ili bar regionalnoj sredini, krše se njihova prava iz Konvencije.

Gluhoslijepa djeca još uvijek su neprepoznata i nalaze se u nezavidnom položaju. Posebno treba paziti u razlikovanju kongenitalno urođene gluhoslijepice djece, od djece sa kongenitalnim mentalnim oštećenjima, koja funkcionalno ne koriste svoj vid i sluh. Ponekad je postavljena, između ostalog, i dijagnoza mentalne retardacije, međutim, ona se često postavlja zbog nepoznavanja načina komunikacije s tim djetetom ili pogrešnog pristupa. Uz adekvatnu edukaciju, gluhoslijepa djeca mogu funkcionirati neovisno u zajednici u kojoj žive. Stoga se velika pažnja treba posvetiti prepoznavanju ove grupe djece i zalaganju za njihova prava, uvažavajući istovremeno oštećenje vida i sluha.

3.1.2 OŠTEĆENJE SLUHA

Značajno i trajno oštećenje sluha u djece koje nastaje prije razvoja govora ima dalekosežne posljedice na cjelokupni razvoj djeteta, a osobito na razvoj govora i jezika.

Pravodobno otkrivanje oštećenja sluha omogućuje pravodoban početak rehabilitacije, čime se sprječava značajno zaostajanje u govorno-jezičnom, društvenom, osjećajnom, spoznajnom i obrazovnom razvoju djeteta. Planom i programom mjera zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja (NN 126/06) probir djece na oštećenje sluha uvršten je u obvezne mjere zdravstvene zaštite djece.

Međutim, zabrinjavajuće je stanje u rodilištu u Splitu gdje je uslijed kvara aparata, od kraja 2005. godine više od 8000 novorođene djece uskraćeno za pregled rane provjere sluha. Time djeca rođena u tom rodilištu ne ostvaruju pravo pravodobnog prepoznavanja eventualnog oštećenja sluha, o čemu pišemo više u poglavlju Zdravstvena prava.

Izmjenom odredbi Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima, u članku 29. došlo je do promjene definicija gluhoće i naglušnosti, u smislu određivanja graničnih vrijednosti u decibelima. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi se očitovalo s obrazloženjem da su navedene odredbe usuglašene prema međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKB-10) Svjetske zdravstvene organizacije, uz uvažavanje suvremenih dostignuća medicinske znanosti i uzimajući u obzir funkcionalne čimbenike i načine usvajanja i svladavanja govora osoba s oštećenjem sluha.

Utvrđeno oštećenje sluha, među ostalim je kriterij za ocjenu stupnja i težine oštećenja u smislu članka 38. Pravilnika. Pokazalo se kako problem na koji nam je ukazano kroz pojedinačne prijave, nije podizanje tih graničnih vrijednosti, nego dijagnostičke metode kojima se ispituje sluh. Prigovor je da se u većini slučajeva koristi audiometrija, kao nepouzdana metoda s obzirom da ovisi o nekoliko čimbenika: pripremljenosti djeteta, razumijevanju zahtjeva koji se pred njega postavlja i njegovom emocionalnom stanju, no uvelike ovisi i o znanju osobe koja vrši ispitivanje. To mora biti iskusan audiološki tehničar, te oprezna, iskusna i stručna osoba koja interpretira nalaz. Nažalost, prema našim saznanjima u praksi to ponekad nije tako, pa se događa da roditelji koji dolaze na ispitivanje sluha budu upitani "koliko Vam treba za doplatak ili invalidninu?", te se nalaz prilagođava u skladu s odgovorom.

Mada nas iz nadležnog Ministarstva uvijek uvjeravaju da se prilikom donošenja nalaza i mišljenja uvijek uzima u obzir cjelokupno funkcioniranje osobe za koju se utvrđuje težina zdravstvenog stanja, praksa, i to ne samo u slučaju osoba oštećena sluha, pokazuje nešto drukčiju sliku.

S obzirom na broj od 1354 djece s oštećenjem sluha u Republici Hrvatskoj, čini nam se važnim preispitati dosadašnje metode dijagnosticiranja, a posebno nam se čini važnim, na što ukazujemo već u nekoliko izvješća, educirati članove tijela vještačenja kako bi se ujednačila praksa, a time i izjednačila sva djeca u ostvarivanju njihovih prava na razini cijele države.

3.1.3 POREMEĆAJI GOVORNO-GLASOVNE KOMUNIKACIJE I SPECIFIČNE TEŠKOĆE U UČENJU

Poremećajima govorno - glasovne komunikacije (glas, govor, jezik, čitanje, pisanje) smatraju se oni kod kojih je, zbog ireparabilnih organskih i funkcionalnih promjena u centralnom i perifernom neuromuskularnom sustavu, komunikacija govorom otežana ili ne postoji. Specifične teškoće u učenju su smetnje u području čitanja (disleksija, aleksija), pisanja (disgrafija, agrafija) te računanja (diskalkulija, akalkulija).

Navedena definicija specifičnih poremećaja upućuje na područje gdje, prema našim saznanjima, djeca s ovim vrstama teškoća imaju najviše problema pri ostvarivanju svojih prava. To je, dakako, sustav odgoja i obrazovanja. Zakonske pretpostavke za uključivanje djece sa specifičnim teškoćama u učenju u redovni sustav odgoja i obrazovanja su ispunjene. Ono što ugrožava njihova prava je nedovoljna senzibiliziranost i educiranost cijelog društva, a posebice učitelja, koji ne znaju na vrijeme uočiti problem, pa sukladno tomu niti poduzeti daljnje korake kako bi se djeci pružila adekvatna pomoć.

Nadalje, kod djece kojima je ustanovljena neka od teškoća u učenju i imaju rješenja županijskih ureda i gradskog ureda u Gradu Zagrebu nadležnih za poslove obrazovanja o školovanju po redovitom programu uz individualizirani pristup (koji je po mišljenju struke, najprimjereniji oblik obrazovanja za većinu djece s ovim teškoćama) individualizirani program se, Nažalost, relativno rijetko i provodi. Jedan od razloga može biti, prema našem iskustvu, taj što nastavnici i stručni suradnici nisu u potpunosti upoznati s ovim oblikom školovanja, pa se u praksi često individualizirani pristup zapravo smatra prilagođenim programom. Drugi razlog je, kako smo i prije naveli, nedovoljna educiranost nastavnika da provode takve načine programa (redoviti program uz individualizirani pristup ili prilagođeni program), a vrlo često nemaju pomoć od strane stručne službe škole, jer u velikom broju škole nemaju zaposlenih logopeda.

Uočeni su i dodatni problemi s kojima se susreću djeca kojoj na vrijeme nije prepoznata teškoća. Ukoliko im se neadekvatno pristupa u odgojno-obrazovnom sustavu, to negativno utječe na njihov sveukupan razvoj. Iz prijava uredu proizlazi da se takvu djecu prepoznaje, tek kada počinju pokazivati elemente poremećaja u ponašanju, kao odgovor na neprimjeren pristup i metode rada.

Posebno velik problem javlja se pri prelasku s razredne na predmetnu nastavu u 5. razredu. Za uspješan individualizirani pristup djetetu sa specifičnim teškoćama, nužna je kvalitetna edukacija nastavnog kadra, jer načelne upute vrlo često ne postižu svoj cilj i djetetu se neadekvatno prenosi znanje, čime se jamačno krši njegovo pravo na primjereno obrazovanje.

Zaključno, želimo navesti citat Hrvatske udruge za disleksiju, koji sažima sve do sada izneseno, bilo da se radi o potrebi mijenjanja zakona, standarda ili svijesti: "Nadamo se da će jednom u kvalitetnoj školi za svu djecu vrijediti rečenica: Ako dijete ne može učiti na način kako ga poučavamo, trebamo ga poučavati na način kako može učiti".

3.1.4 TJELESNI INVALIDITET

U odnosu na kršenja prava djece s motoričkim teškoćama, za ovo izvještajno razdoblje fokusirat ćemo se na dva uočena problema.

Prije svega, to je nesmetano obrazovanje u redovnim uvjetima na koje djeca s motoričkim teškoćama, ukoliko je to za njih najprimjereniji oblik obrazovanja, imaju pravo propisano zakonodavstvom Republike Hrvatske, ali i međunarodnim dokumentima kojih je naša zemlja potpisnica i obveznica. Konvencija o pravima djeteta ističe načelo jednakosti i najboljeg interesa djeteta. Nedavno je ratificirana i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (čeka se njezino stupanje na snagu) koja uz ostalo propisuje načelo "univerzalnog dizajna" što označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. "Univerzalni dizajn" neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom, u onim slučajevima kada je to potrebno.

U nekoliko nama poznatih slučajeva, pristupačnost redovnom sustavu obrazovanja onemogućena je zbog arhitektonske neprilagođenosti škola. No, čak i u slučaju kada su škole arhitektonski pristupačne, događa se da učenik polaznik drugog razreda najbliže arhitektonski pristupačne srednje škole, koja ima dizalo i u kojoj dječak odlično funkcionira, ima problem zbog organizacije prijevoza od kuće do škole i natrag.

Drugi je primjer da roditelji, zbog neadekvatno organiziranog prijevoza također zagrebačkog srednjoškolca, često plaćaju taksi, jer nisu u mogućnosti drukčije organizirati prijevoz, što doista znatno opterećuje kućni budžet obitelji koja brine o djetetu s motoričkim teškoćama. Ova dva zagrebačka primjera posebno nas zabrinjavaju, jer često je ostvarivanje prava djece s motoričkim teškoćama u manjim središtima još slabije riješeno.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa predstavilo je javnosti i od jeseni 2007. godine uvelo novi model obrazovanja kojim se očekuje povećanje omjera srednjoškolski obrazovanih građana sa 69,5% na 75%. Ministar je naglasio kako će nizom stimulativnih mjera poput uvođenja besplatnih udžbenika za učenike prvih razreda srednjih škola, besplatnog prijevoza te besplatnog smještaja u učeničkim domovinama, za što je osigurano više od 120 milijuna kuna, konačno biti ostvareni Ustavom zagarantirani uvjeti da srednjoškolsko obrazovanje bude dostupno pod jednakim uvjetima za sve sukladno njihovim sposobnostima.

Navedeni primjeri, Nažalost, ukazuju da to još uvijek nije tako te da se država i društvo nedovoljno brinu za poticanje srednjoškolskog obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, posebice inkluzivnog obrazovanja.

Nakon predstavljenog zahtjeva za Ustavnim promjenama u smislu uvođenja obveznog srednjoškolskog obrazovanja, zabrinuti smo za mogućnost nastavka srednjoškolskog obrazovanja za populaciju djece s teškoćama u razvoju.

Nastavak njihovog obrazovanja smatramo poželjnim, često i nužnim, no nužnim smatramo i osiguranje pristupačnosti (ne samo arhitektonske) takvom obveznom obrazovanju, poglavito u lokalnoj zajednici, kako djeca radi nastavka školovanja ne bi bila prisiljena odlaziti od svojih obitelji te kako im se na taj način ne bi kršilo pravo na život s obitelji, propisano Konvencijom o pravima djeteta. Naša zabrinutost se temelji i na činjenici da je osnovnoškolsko obrazovanje često zbog mnogih razloga nepristupačno djeci s teškoćama, a nametanje obveznosti srednjoškolskog obrazovanja, značit će dodatna financijska i organizacijska opterećenja obiteljima i samoj djeci te se stoga

zalažemo za povećanje stimulativnih mjera, kao što su besplatan organizirani prijevoz, besplatni udžbenici i osobni asistent.

Uvijek prisutni prigovori na Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala, drugi su problem o kojem ćemo pisati, i koji se i u ovom slučaju odnosi na dijete srednjoškolske dobi.

Ističemo primjer problema u odnosu na elektromotorna kolica kojima se dijete služi i bez kojih ne bi moglo pohađati srednju školu. Osigurana osoba ima pravo na invalidska kolica na ručni ili elektromotorni pogon, koja su utvrđena u Popisu pomagala, a vrsta invalidskih kolica propisuje se ovisno o funkcionalnom statusu i razini svakodnevne fizičke aktivnosti osigurane osobe. Problem na koji dijete nailazi je činjenica da prema Popisu pomagala, rok trajanja elektromotornih invalidskih kolica iznosi šest godina i da se nova mogu dobiti tek nakon isteka tog roka. Isto tako, problem su i novi akumulatori na koje ima pravo svake tri godine. I kolica i rezervni dijelovi djetetu traju znatno kraće jer se svakodnevno puno kreće, seli iz razreda u razred i sl., kako bi moglo ravnopravno i učinkovito sudjelovati u procesu odgoja i obrazovanja te da bi se uspješno socijaliziralo u zajednici.

Primjedbe na neadekvatnost Pravilnika, Ured dobiva i u usmenom obliku, kako od roditelja tako i od djece s kojom kontaktira. Pritužbe se uglavnom odnose na činjenicu da Pravilnik ne prati stvarne potrebe za pomagalima djece s teškoćama u razvoju. Također je uvijek veliki problem participacije roditelja u utvrđenoj ukupnoj vrijednosti pomagala, s obzirom da odobreni iznos od strane HZZO često ne pokriva niti polovicu te vrijednosti.

Pravilnik u mnogim slučajevima ne osigurava učinkovitu primjenu i provedbu Konvencije o pravima djeteta. Brojne izmjene i dopune Pravilnika nisu do sada uspjele dostići najviši standard zaštite prava djece koja se Pravilnikom reguliraju.

Preporuka Ureda pravobraniteljice za djecu je da se pri donošenju odluka i svakoj izmjeni i dopuni Pravilnika, konzultiraju sama djeca i roditelji, te da se uzmu u obzir njihove stvarne potrebe i osiguraju sredstva iz proračuna koja bi bila dostatna za zadovoljenje tih potreba i omogućila provedbu zakonskih i podzakonskih akata.

3.1.5 INTELEKTUALNE TEŠKOĆE

Iako Orijentacijska lista vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju navodi termin mentalna retardacija, upozorili smo na zastarjelost tog dokumenta, pa ćemo se sukladno suvremenoj terminologiji u izvješću služiti nazivom intelektualne teškoće.

Ured pravobraniteljice za djecu se tijekom prošlog izvještajnog razdoblja u odnosu na djecu s intelektualnim teškoćama, bavio uglavnom problemima u ostvarivanju prava iz socijalne skrbi djece s Down sindromom. Prema podacima Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom, trenutno je u Hrvatskoj 782 djece s tom dijagnozom. Down sindrom je najčešći genetski (kromosomski) poremećaj koji sprječava normalan fizički i mentalni razvoj djeteta. Nesumnjivo je da će se postavljanjem dijagnoze Downova sindroma u još nerođenog ili novorođenog djeteta, iz temelja promijeniti životi djetetovih roditelja i čitave obitelji. Bez obzira postoji li neko dodatno oboljenje ili ne, djeci s Downovim sindromom potrebna je posebna pažnja tijekom odrastanja, provođenje različitih dodatnih mjera (fizikalne terapije i dr.), savjetovanje, te posebne metode učenja. To iziskuje mnogo slobodnog vremena roditelja da bi se mogli baviti svojim djetetom i dodatna

financijska sredstva, no konačni postignuti potencijal djeteta je upravo odraz angažmana roditelja i stručnjaka.

Tijekom 2007. godine obratilo nam se nekoliko majki djece s Down sindromom, opisujući svoje probleme i navodeći kako su se žalile na rješenja kojima njihovoj djeci nije priznato pravo na osobnu invalidninu. Isto tako, navele su da su se sastale s tadašnjim ministrom zdravstva i socijalne skrbi, upoznavajući ga upravo s nemogućnošću ostvarivanja prava njihove djece na osobnu invalidninu.

Nedavno smo zaprimili predstavku Udruge za Down sindrom u kojoj se problematizira stanje prava djece s Downovim sindromom u Republici Hrvatskoj. Navode se razlike od županije do županije u ostvarivanju prava na osobnu invalidninu. Primjerice u Zadru i Rijeci odmah po rođenju i postavljanju dijagnoze, djeca ostvaruju pravo na osobnu invalidninu, dok u drugim dijelovima, primjerice u Slavoniji, to nije tako.

Dobro nam je poznato da Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima, člankom 38. određuje utvrđivanje težine oštećenja zdravlja te da je utvrđivanje težine oštećenja zdravlja u smislu članka 38. osnova za ostvarivanje prava za osobnu invalidninu. Razumijemo da prvostupanjka tijela vještačenja odlučuju temeljem pribavljene dokumentacije, sukladno Pravilniku, za svako dijete pojedinačno te da kriterij ostvarivanja prava na osobnu invalidninu nije postojanje određene dijagnoze, nego težina oštećenja zdravlja zbog koje dijete ne može samostalno izvoditi aktivnosti primjerene životnoj dobi, a da se za utvrđivanje tjelesnog ili mentalnog oštećenja ili psihičke bolesti primjenjuju mjerila propisana Pravilnikom.

Ne razumijemo, međutim, razvidnu neujednačenu praksu tijela vještačenja u pojedinim županijama u odnosu na djecu s Down Sindromom iz koje proizlazi da kriteriji i mjerila nisu jednakoobrazno tumačena na području Republike Hrvatske, što pojedinu djecu dovodi u neravnopravan i diskriminirajući položaj u odnosu na djecu koja žive u drugim županijama.

3.1.6 POREMEĆAJI U PONAŠANJU UVJETOVANI ORGANSKIM FAKTORIMA ILI PROGREDIRAJUĆIM PSIHOPATOLOŠKIM STANJEM

Znatan broj slučajeva (26) u 2007. godini, odnosio se na prijave povreda prava djece s poremećajima u ponašanju uvjetovanim organskim faktorima ili progredirajućim psihopatološkim stanjem. Najčešće se radilo o djeci neprilagođena ponašanja u uvjetima koje zahtijeva škola, odnosno nesmetano odvijanje nastave i razredna disciplina. Gotovo u svim slučajevima djeci je dijagnosticiran ADHD sindrom.

Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću - ADHD (od engl. Attention deficit disorder with hyperactivity) kompleksan je fenomenološki poremećaj kojemu se s obzirom na liječenje prilazi na različite načine. Epidemiološke studije u svijetu govore da se broj djece osnovnoškolske dobi s ADHD-poremećajem kreće od jedan do četiri posto, a prema nekim ispitivanjima jedan do 20 posto, što ovisi o primijenjenoj metodologiji i odabiru ispitivanog uzorka. Ispitivanja nadalje pokazuju, da je velik broj djece s ADHD-om izvan sustava školovanja, što je problem za obitelj i društvo i definira budućnost takve djece u negativnom smjeru. Postoje brojni radovi koji navode da se među djecom s ADHD-poremećajem nalazi značajno veći broj zlostavljane djece u odnosu na opću populaciju,

kao i djece koja poslije u adolescentnoj dobi uzimaju alkohol te sredstva ovisnosti. Djeca s ADHD-poremećajem postaju problem za svoju okolinu najčešće s polaskom u školu, kada zbog svojih karakterističnih oblika ponašanja ne mogu funkcionirati ni zadovoljiti zahtjeve koje pred njih postavljaju obitelj i škola. Iako se problem najčešće javlja u predškolsko doba, takva djeca nerijetko dolaze liječniku na početku školovanja, upućena bilo od nastavnika ili roditelja sa zahtjevom za prikladnom terapijom. Pritom postoje brojna razmimoilaženja, kako u očekivanju tako i u prihvatanju terapije. Farmakoterapija ne isključuje, štoviše komplementarna je s drugim terapijskim tehnikama i postupcima, koji su usmjereni prema djetetu ili adolescentu te njegovoj obitelji i okružju. (D. Kocijan Hercigonja, D. Karlović 1999.)

Kada se uoči da dijete ima problem, nužna je pravovremena reakcija roditelja i škole, no vrlo često to nije tako. Jedna ili obje od navedenih karika u lancu zakazuju i prebacuju odgovornost na druge, a cilj bi im morao biti zajedničko djelovanje na dobrobit djeteta s ADHD-om i ostale djece u razredu, čija prava se također ugrožavaju u takvim situacijama zbog neadekvatnih rješenja i tretmana djece s ADHD-om.

Sadržaj roditeljske odgovornosti propisuje Obiteljski zakon. Podsjećamo na odgovornost i obvezu suradnje škole i centara za socijalnu skrb da ukoliko škola ustanovi kako roditelji neadekvatno brinu o djetetu ili ne surađuju sa školom, o tome obavijeste nadležni centar za socijalnu skrb, koji roditelje savjetuje i nadzire u izvršavanju roditeljske skrbi. Prema našim saznanjima, ta suradnja se često ne uspostavlja. Škole, odnosno ravnatelj i stručni timovi, ukoliko osjećaju nespemnost za nošenje sa svim aspektima integracije djeteta s ADHD-om u redoviti razred, mogu i moraju zatražiti stručnu pomoć Agencije za odgoj i obrazovanje. Ona obavlja stručno-pedagoški nadzor u provedbi odgoja i obrazovanja te pruža stručnu pomoć i daje upute ustanovama, njihovim ravnateljima te odgojiteljima, učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima; može kontaktirati školu, mjerodavno ukazati na eventualne propuste te kvalitetno savjetovati djelatnike i roditelja (kao važnu kariku u odgojno - obrazovnom procesu) kako prevladati postojeće nesuglasice i riješiti nastale probleme.

Djeca s ADHD-sindromom vrlo često imaju rješenja o školovanju po redovitom programu s individualiziranim pristupom. U dosadašnjem radu, Ured je zaprimio znatan broj pritužbi na manjkavu primjenu rješenja o individualiziranim pristupima djeci s teškoćama u razvoju, s područja cijele Hrvatske. Naime, uočeno je da nepravovremeno reagiranje, neadekvatni načini i metode rada s djecom kod koje su uočene neke teškoće u svladavanju nastavnog programa, čak i kada imaju rješenje o individualiziranom pristupu, rezultira produbljanjem teškoća te ponekad nezatno odstupanje preraste u "problem" i "slučaj". Konstantna djetetova izloženost frustraciji zbog neadekvatnog pristupa učitelja dovodi do pojave različitih oblika poremećaja u ponašanju, koji su se pravovremenom i stručnom intervencijom mogli prevenirati.

Naša preporuka je pojačan i sustavan rad na edukaciji svih djelatnika u odgojno - obrazovnom sustavu, kako bi polazište svih djelovanja bila činjenica da je svako dijete posebno i jedinstveno, te da je svoj djeci nužan individualizirani pristup, a ne samo djeci s teškoćama. Kada bi sustav funkcionirao na takav način, ni toliko zahtijevano rješenje o individualiziranom pristupu ne bi bilo potrebno jer bi se svakom djetetu pristupalo i obrazovalo ga se na njemu najprimjereniji način.

Za učenike s organski uvjetovanim poremećajima u ponašanju može se, sukladno postojećim zakonskim rješenjima u Republici Hrvatskoj, zavisno od stupnja teškoće, organizirati osnovno školovanje u posebnim razrednim odjelima pri osnovnoj školi, a učenici svladavaju posebni program koji ostvaruju defektolozi odgovarajuće specijalnosti. Ukoliko u lokalnoj zajednici postoji određen (dovoljan za formiranje odjela) broj djece s organski uvjetovanim poremećajima, moguće je sukladno članku 10. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju zatražiti suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, za osnivanje takvog odjela. Ne vjerujemo da je to idealno rješenje, jer ideal kojem težimo je inkluzija, međutim, u postojećim organizacijskim i kadrovskim uvjetima, može poslužiti kao privremeno rješenje dok se ne steknu uvjeti (pedagoški standardi) za potpunu inkluziju.

3.1.7 AUTIZAM

Centar za autizam - Zagreb, koji djeluje kroz pet podružnica u Zagrebu, te Podružnicom u Rijeci i Podružnicom u Splitu, jedina je institucija u Republici Hrvatskoj koja sustavno brine o populaciji djece s poremećajima iz autističnog spektra. Centar radi u vrlo složenim i teškim uvjetima, s vrlo zahtjevnom populacijom djece i odraslih osoba s autizmom.

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, savjetnice pravobraniteljice za djecu su obišle Centar za autizam - podružnicu Split i Centar za autizam u Zagrebu na svim lokacijama, osim Dječjeg vrtića Nad lipom. Uz saznanja prikupljena prilikom obilaska ustanova, Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2007. godine zaprimio nekoliko predstavlki koje su se odnosile na neadekvatan stručni i upravni rad Centra za autizam. Pokušavajući dobiti odgovore na navedene pritužbe, ostali smo zatečeni nelogičnostima i nejasnoćama te odricanjem od odgovornosti u smislu nenadležnosti za utvrđivanje činjeničnih stanja u pojedinim situacijama.

Činjenica je da Statut Centra za autizam-Zagreb, člankom 2. određuje djelatnost Centra kao ustanove koja ostvaruje programe njege, odgoja i obrazovanja, rehabilitacije i skrbi za djecu, mladež i odrasle osobe s autizmom i s drugim većim teškoćama u razvoju (u daljnjem tekstu: odgojno-obrazovni, socijalni i zdravstveni program), sukladno njihovim razvojnim potrebama, mogućnostima i sposobnostima. Međutim, Centar je upisan u Upisnik ustanova osnovnog školstva koji vodi Ministarstvo nadležno za poslove obrazovanja, a osnivač i vlasnik Centra je Grad Zagreb.

Kako smo naveli, zaprimili smo pritužbe na rad djelatnika Centra, no budući da se radilo o odraslom štićeniku, predstavku smo prosljedili Pučkom pravobranitelju, moleći da nas obavještavaju o postupanjima i ishodu. Slijedom izvješća Uprave za inspekcijske poslove i upravni nadzor Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, iz koje proizlazi djelomična ingerencija Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa je poslalo na znanje i daljnje postupanje predstavku Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi. Oni na predstavku odgovaraju obaviješću da Centar za autizam nije izvršio dopunu djelatnosti, odnosno pokrenuo postupak dopune registracije za djelatnost socijalne skrbi te nema ugovor o međusobnim odnosima s Ministarstvom, i proglašavaju se nenadležnim za postupanje. U službenoj bilješci Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, inspektor se također ograđuje i navodi da, Uprava za inspekcijske

poslove i upravni nadzor nema neke veće ingerencije u nastalom slučaju, jer se radi o odrasloj osobi i određenim spoznajama koje nisu u uskoj vezi s obrazovanjem.

Sve gore navedeno izuzetno nas zabrinjava, jer ukazuje na nepostojanje jasnih nadležnosti, prebacivanja odgovornosti na druge, nepostojanje nadzora nad socijalnim i zdravstvenim pružanjem usluga, a samim tim i na vrlo upitnu kvalitetu pružanja usluga u Centru.

Djelatnici Centra ističu problem smještaja djece u bolnice u kriznim stanjima, jer bolnice, kako navode, odbijaju primiti djecu u kriznim stanjima, navodeći da nisu specijalizirani za njihov tretman. U vrijeme našeg obilaska, jedno dijete je bilo smješteno u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Kukuljevićevoj. Iz svih razgovora s djelatnicima i ravnateljem Centra, proizlazi nužnost kvalitetnije i sustavne stručne psihijatrijske podrške korisnicima.

Još jedan veliki problem su nesređeni međusobni odnosi roditelja, te odnosi udruga roditelja s Upravom i djelatnicima Centra. Vidljiva je tendencija okrivljavanja onih drugih za eventualno nastale probleme i nespremnost preuzimanja bilo roditeljske, bilo profesionalne odgovornosti.

Uočavamo izuzetnu složenost situacije u kojoj djelatnici rade, no prigovori koje smo zaprimili ukazuju na njihovu nestručnost te netransparentnost njihova zapošljavanja u Centru za autizam, kako u Zagrebu, tako i u podružnici Centra u Splitu. Smatramo da je nužna češća i kontinuirana edukacija djelatnika, a iznad svega, zbog prirode posla i velike izloženosti stresnim situacijama i njihova konstantna stručna supervizija, koja sada ne postoji.

Ured pravobraniteljice za djecu zabrinjava činjenica što se u Centru ne vode izdvojene evidencije maloljetnih i punoljetnih (neki imaju i preko 40 godina) korisnika te ih se izjednačava pod nazivnikom djeca, što može značiti neprepoznavanje različitosti potreba, a time i pristupa i tretmana djece i odraslih.

Mada zabrinut za sva kršenja ljudskih prava, ovaj Ured nije nadležan za postupanje u slučajevima kršenja prava osoba starijih od 18 godina, međutim, kako su korisnici Centra za autizam u velikom broju i djeca, opisana situacija kao i prijava učestalih ozljeđivanja, ozbiljno dovode u pitanje dobrobit i interese svih njegovih korisnika.

Želimo se osvrnuti i na najavljeni planirani projekt Grada Zagreba izgradnje novog centra za autizam u Dubravi na 4000 kvadratnih metara, budući da je sadašnji prostor neodgovarajući. Kako kroz medije saznajemo, radi se o idejnom projektu roditelja. Vjerujemo da bi Grad kao vlasnik Centra, morao težiti kvalitetnijim rješenjima i suvremenijim trendovima rehabilitacije djece i odraslih osoba s teškoćama u razvoju, u ovom slučaju djece s autizmom. Gradnju nove, velike institucije u kojoj će djeca biti getoizirana, u trenutku kada su suvremeni svjetski i europski trendovi deinstitucionalizacija i uključivanje u zajednicu, ne vidimo kao dobro, a ponajmanje najbolje rješenje za ovu populaciju. Posebno to ne smatramo dobrim rješenjem jer se rehabilitacija, obrazovanje i zdravstveni programi opet nude samo u Zagrebu, a veliki broj djece koja su trenutno na stacionarnom smještaju u Zagrebu, dolaze zapravo iz drugih krajeva Hrvatske. Sigurno je da postojeći prostori Centra za autizam - Zagreb nisu adekvatni za rad, no gradnja nove institucije ne rješava probleme s kojima se Centar za

autizam i njegovi štićenici suočavaju. Valjalo bi razmisliti o potpunom preustroju institucije, te u skladu s preporukama struke, međunarodnim standardima i, u konzultacijama s korisnicima i roditeljima, osmisliti najbolje rješenje, koje će zadovoljavati rehabilitacijske, obrazovne i zdravstvene potrebe djece s autizmom.

3.1.8 POSTOJANJE VIŠE VRSTA I STUPNJEVA TEŠKOĆA U PSIHOFIZIČKM RAZVOJU

Dijagnoza višestrukih oštećenja često znači nepremostive prepreke u ostvarivanju svih prava djece s višestrukim teškoćama te često znači diskriminaciju i marginalizaciju u društvu. Višestruke teškoće ukazuju i na višestruke potrebe, posebno ako se radi o djeci s težim oštećenjima zdravlja. U sustavu socijalne skrbi registrirano je 6063 djece s višestrukim oštećenjima.

Tijekom 2007. godine Hrvatski sabor je donio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, koji priznaje pravo na status roditelja njegovatelja roditeljima djece s najtežim oštećenjima. Značajan je to pomak u odnosu na prijašnje stanje, no moramo naglasiti nedostatnost iznosa naknade, koja se odobrava roditeljima njegovateljima.

Smatramo nužnim žurnu reformu svih socijalnih naknada, koje bi pratile potrebe i rast životnih troškova te u znatnoj mjeri pridonijele poboljšanju kvalitete života djece s teškoćama u razvoju i njihovoj većoj socijalnoj uključenosti.

Na kraju razmatranja uočenog stanja u odnosu na ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju navodimo da je Ured pravobraniteljice za djecu tijekom cijelog izvještajnog razdoblja, o pravima djece s teškoćama u razvoju, o primjeni Konvencije o pravima djeteta, o ulozi Pravobranitelja za djecu u zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju informirao i širio znanja javnosti, sudjelujući na raznim događanjima i skupovima.

Osobito je važno iniciranje tematske sjednice Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora, na kojoj se raspravljalo o realizaciji prava djece s teškoćama u razvoju. Navedenoj sjednici posvećeno je posebno poglavlje u nastavku izvješća.

U suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje održali smo niz predavanja odgajateljima, učiteljima i stručnim suradnicima cijele Hrvatske, dakle obraćali smo se direktno onima koji su u svakodnevnom kontaktu i radu s djecom i koji neposredno ostvaruju prava djece s teškoćama, posebno prava na jednakost i uključivanje u zajednicu.

Educirali smo se na stručnim seminarima i konferencijama, kako bismo pratili i upoznali suvremene trendove u odnosu na zaštitu prava djece s teškoćama u razvoju.

Sudjelovali smo u stručnim raspravama koje su organizirale različite organizacije i udruge, a koje su se odnosile na usvajanje i implementaciju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, zakonsku regulativu prava djece s teškoćama, osnivanje instituta Pravobranitelja za osobe s invaliditetom te podršku djeci s teškoćama i njihovim roditeljima u zajednici.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu za područje prava djece s teškoćama u razvoju bila je članica Radne skupine Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), u pripremi Izjave ENOC-a, usvojene u Barceloni na godišnjem zasjedanju, a predstavljene u zemljama članicama ENOC-a povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. Na navedenom zasjedanju održali smo i prezentaciju o situaciji u Hrvatskoj u odnosu na stanje prava djece s teškoćama u razvoju.

O svim navedenim aktivnostima više u posebnim poglavljima izvješća.

3.2 PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Praćenje stanja prava djece pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, Ured pravobraniteljice za djecu ostvaruje na nekoliko načina. Prije svega, razmatranjem pojedinačnih slučajeva prijava kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina, potom sustavnim praćenjem ostvarivanja Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, praćenjem ostvarivanja međunarodnih i nacionalnih strateških dokumenata koji su usvojeni u Hrvatskoj te praćenjem medija.

Općenito je uočeno da se na državnoj razini prepoznaje opredijeljenost za promicanje prava nacionalnih manjina, no pitanje ostaje u kolikoj mjeri se ta opredijeljenost odražava i ostvaruje na lokalnoj razini.

Još uvijek je nemoguće analizirati i govoriti o određenim statističkim pokazateljima na razini države, budući da jedna od mjera Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koja nalaže osiguravanje odgovarajućih statističkih podataka i drugih informacija o položaju djece pripadnika različitih nacionalnih manjina, kako bi se mogli utvrditi razlikovni pokazatelji u svim područjima Konvencije o pravima djeteta, još nije zaživjela na način da postoji baza podataka koja osigurava kvalitetno kontinuirano i sveobuhvatno prikupljanje podataka.

Saznanja Ureda pravobraniteljice za djecu, prema pojedinačnim prijavama povreda prava, o problemima s kojima se susreću djeca pripadnici nacionalnih manjina, odnose se uglavnom na povrede prava djece romske nacionalnosti.

Tako su nam se tijekom ovog izvještajnog razdoblja u nekoliko navrata obraćale romske udruge i ostali (susjedi, institucije) koji su uočavali povrede pojedinih prava djece romske nacionalnosti.

Problem je i nadalje ostvarivanje statusnih prava roditelja te time posredno i romske djece. Neriješeni status državljana Republike Hrvatske povlači za sobom niz prepreka pri ostvarivanju drugih dječjih prava, primjerice, prava na obrazovanje.

Uočen je trend većeg broja prijava za zanemarivanje djece romske nacionalnosti, te smo u takvim slučajevima kontaktirali nadležne centre za socijalnu skrb, prosljeđivali im predstavke građana i upozoravali na nužnost zaštite djece u smislu ocjene primjerenosti uvjeta u kojima žive, potrebu edukacije i podrške obiteljima kao i primjenu Obiteljskog zakona (nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi) koji se mora jednako i sustavno primjenjivati na sve državljane Republike Hrvatske. Bilo je međutim i slučajeva kada su građani, uočavajući problem neadekvatne skrbi za romsku djecu, prijavljivali nasilje nad svojom djecom od strane djece romske nacionalnosti. I u takvim slučajevima smo predstavke prosljeđivali nadležnim institucijama i tražili izvješća o njihovim

postupanjima. U jednom slučaju, u rješavanje problema se uključila i romska udruga “Romi za Rome Hrvatske” koja djeluje na tom području što je uistinu za pohvalu i primjer je puta kojim treba ići.

U afirmaciji svojih prava, osobito djece i mladih, pripadnici romske nacionalne manjine moraju sami uložiti veće napore u međusobnoj suradnji na ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Nužno je da udruge educiraju djecu o njihovim pravima te da primjerima dobre prakse pokazuju kvalitetnu integraciju u zajednicu, uz zadržavanje jezika i kulturne autonomije, uz zaštitu od svih djelatnosti koje ugrožavaju opstanak ili ostvarivanje njihovih prava.

U poboljšanju uvjeta života romske nacionalne manjine, poglavito djece i njihovog uključivanja u društveni i javni život, velika je uloga Nacionalnog programa za Rome i akcijskog plana “Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015”. Generalno, odgovornost je na Vladi da ubrza opći gospodarski razvoj, zapošljavanje, poboljša uvjete stanovanja pripadnika romske nacionalne manjine te poduzme niz mjera koje će se posredno odraziti na djecu, jer pitanje prava romske djece nije samo pitanje obrazovanja, nego i realizacije svih drugih prava kako bi došlo do ravnopravnosti te stvarnog i potpunog uključivanja pripadnika djece romske nacionalne manjine u javni, kulturni i društveni život u Republici Hrvatskoj.

Ured pravobraniteljice za djecu je pratio te u okviru svoje nadležnosti aktivno sudjelovao u rješavanju slučaja trgovine djetetom, djevojčice pripadnice romske nacionalnosti, o čemu pišemo u poglavlju Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine.

Kao što smo već prije naveli, pitanje ostvarivanja prava na obrazovanje romske djece nije jedino pitanje ostvarivanja njihovih prava, ali je neupitno jedno od najvažnijih, s obzirom na činjenicu da kvalitetno obrazovanje predstavlja temelj za ravnopravno uključivanje u zajednicu.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa ulaže napore kako bi se unaprijedilo stanje obrazovanja romske djece u Hrvatskoj. Prema različitim izvješćima, izdvajaju se povećana sredstva za obrazovanje romske djece na svim razinama (predškolski odgoj, osnovno i srednje obrazovanje). Postoji, međutim, zamjerka da sadašnji naponi nisu dovoljni. Prema saznanjima Ureda pravobraniteljice za djecu, postoje ozbiljne poteškoće u provedbi projekta “Pristupačnije i kvalitetnije obrazovanje Roma”. Navedeni projekt koji financira Fond za obrazovanje Roma (*Roma Education Fund, REF*) ima za cilj poticanje integracije i visokokvalitetnih obrazovnih programa za romsku djecu.

Monitoring izvješće REFa u svezi provedbe projekta na temelju kojeg je Hrvatska imala priliku osigurati 551.000 eura za programe obrazovanja romske djece je negativno intonirano. Oni zaključuju da je provedba projekta nezadovoljavajuća, da je zanemaren osnovni smisao i cilj projekta - poticanje integracije i poboljšanje kvalitete obrazovanja Roma, da su financirane lokacije koje ne zadovoljavaju kriterij integracije i to u većem postotku od onih koje zadovoljavaju, ustanovljeno je nenamjensko korištenje sredstava, nisu poštovani rokovi. Poruka REF-a, prema našim saznanjima je da postoji mogućnost prekida projekta ako Ministarstvo vrlo ozbiljno ne dokaže predanost integraciji i da čekaju detaljni i konkretan plan rekonstrukcije projekta MZOS-a. Mada smo poslali upit u odnosu na provedbu projekta, za sada nemamo saznanja da je li do

prekida došlo, ali nadamo se da nije s obzirom na važnost projekta i više puta deklariranu spremnost Republike Hrvatske za integraciju romske djece u redoviti obrazovni sustav.

Integracija je na razini Europske unije prepoznata kao jedina prihvatljiva opcija za obrazovanje Roma. Obveza Republike Hrvatske da donese antidiskriminacijski zakon u procesu prilagodbe zakonodavstva naše zemlje zakonodavstvu EU, znatno će utjecati na intenzivnije promicanje obrazovne integracije romske djece. Držimo stoga nužnim žurnu mobilizaciju svih odgovornih da bi se započeti projekt realizirao sukladno dogovoru i prihvaćenim standardima.

UN-ov Odbor za prava djeteta naglašava važnost ulaganja truda u razglašavanje principa i odredaba Konvencije o pravima djeteta. Odbor preporuča poduzimanje učinkovitih mjera za poticanje zaštite prava djece pripadnika manjinskih skupina, kao i omogućavanje djeci pripadnicima nacionalnih manjina pristup raznim kulturnim, nacionalnim i međunarodnim izvorima, imajući na umu njihove lingvističke i druge potrebe, kako nalažu članci 17. i 19. Konvencije o pravima djeteta. Informiranje djece o njihovim pravima, trajni je proces i zadaća Ureda pravobraniteljice za djecu te sukladno tome, želimo učiniti Konvenciju o pravima djeteta dostupnom svojoj djeci ovisno o njihovim specifičnim potrebama. Zato smo tiskali Konvenciju o pravima djeteta na dva romska jezika: Romany Chib i Limba D'Bjaš. Konvencija je na jeziku bliskom i razumljivom djeci. Namjera nam je da Konvencija o pravima djeteta, tiskana usporedno na hrvatskom, Romany Chib i Limba D'Bjaš, upozna djecu s njihovim pravima, pridoneše upoznavanju i povezivanju među pripadnicima romske nacionalnosti koji govore različitim jezicima, te im približi hrvatski jezik.

Odredbe Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina kao i odredbe ostalih zakona, kojima se uređuju prava pripadnika nacionalnih manjina, moraju se tumačiti i primjenjivati sa svrhom poštovanja pripadnika nacionalnih manjina i hrvatskog naroda te razumijevanja i razvijanja solidarnosti, snošljivosti i dijaloga među njima. Međutim, pojedinačni izgredi ponekad narušavaju odnos većinskog naroda i nacionalnih manjina. Svjedoci smo takvih situacija najčešće u područjima koja su bila najjače pogođena ratom i gdje se otežan suživot odraslih i njihovi neriješeni problemi često odražavaju na djecu ili djeca sama postaju sudionici sukoba.

Zato ovdje navodimo primjer Nansen dijalog centra Osijek, koji u Vukovaru pokušava osmisliti i u praksi primjeniti edukaciju djece, za toleranciju i miran suživot. Uredu su se obratili predstavnici nevladine organizacije Nansen dijalog centar Osijek i Klub roditelja "Za djecu Vukovara", kao pokretači projekta i ukratko predstavili Projekt Nova škola u Vukovaru. Izvjestili su nas o rezultatima istraživanja, provedenom u 256 vukovarskih obitelji s djecom osnovnoškolske dobi, koje je pokazalo da većina nije zadovoljna načinom na koji je uređeno pitanje školstva za pripadnike nacionalnih manjina u Vukovaru kroz podjelu na "hrvatsku" i "srpsku" školu. Više od 81% roditelja izjasnilo se da bi svoju djecu upisali u nacionalno miješane, hrvatsko-srpske razrede, a 10% ih ne bi upisalo djecu u takve razredne odjele. Zaključak je istraživanja da bi roditeljima trebalo ponuditi na izbor mogućnost školovanja djece i u nacionalno mješovitim razredima. U suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje članovi projekta izradili su Opći kurikulum Nove škole čije su posebnosti izborni predmeti Kulturna i duhovna baština zavičaja i Poučavanje materinskog jezika/jezika zavičaja (srpskog, njemačkog, mađarskog, rusinskog, ukrajinskog). Ovi izborni predmeti ponudili bi se svim učenicima, a ne samo

pripadnicima nacionalnih manjina, kako bi se svi upoznali s kulturom, jezicima i tradicijom žitelja njihova zavičaja.

Nakon detaljnog pregleda i čitanja dostavljene dokumentacije pravobraniteljica za djecu je, uvažavajući vjerodostojnost dostavljenih dokumenata, smatrajući da su u istom zastupljeni najbolji interesi i dobrobit djece, podržala provođenje Inicijative za ostvarenje projekta i otvaranje Nove škole u Vukovaru. U ovom slučaju, projektom predviđena mogućnost odabira, odnosno zajedničkog utvrđivanja gradiva i posebno načina njegova usvajanja, prihvaćenog od svih sudionika obrazovnog procesa (učenici, roditelji i nastavnici) u multikulturalnoj sredini, sigurno će pridonijeti poboljšanju organizacije nastave i prevladavanju uočenih negativnosti te zajedničkog življenja u sredini gdje su međunacionalni odnosi u nedavnoj prošlosti bili teško narušeni. Veliku nadu u uspjeh ovog projekta, daje njegovo prihvaćanje od strane velike većine roditelja djece zainteresiranih za jedan novi oblik zajedničkog školovanja djece svih nacionalnosti na ovom području. Krajnji cilj koji se vidi, je osiguranje provedbe obrazovnog procesa u najboljem interesu za dobrobit djece. Naravno da projekt mora biti usuglašen sa važećim zakonskim propisima i ciljevima razvoja odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Uključenost velikog broja multidisciplinarnih stručnih osoba od samog početka rada na ovom projektu, ozbiljnog pristupa pri istraživanju i izradi studije, savjetovanje sa nadležnim službama i sudjelovanje Agencije za odgoj i obrazovanje u određenim dijelovima projekta, pokazuje svu vrijednost ove inicijative.

3.3 PRAVA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Pravobraniteljica za djecu se u svojim dosadašnjim izvješćima osvrkala na stanje u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju tako što je na probleme ukazivala kroz opis stanja u ustanovama koje smo obišli sukladno našim zakonskim ovlastima.

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja obišli smo nekoliko domova za djecu s poremećajima u ponašanju te će o konkretnom stanju biti riječi u poglavlju koje govori o obilasku djece u institucijama.

Međutim, tijekom tih obilazaka, kao i temeljem nekoliko prijava i obavijesti koje je zaprimio Ured, uočeni su veliki problemi, kada je riječ o zaštiti prava djece s poremećajima u ponašanju. Stoga smo smatrali nužnim u ovom izvješću detaljnije analizirati (ne)mogućnosti ostvarivanja prava djece i mladih s poremećajima u ponašanju u odnosu na zakonsku, institucionalnu i praktičnu razinu.

Premda među stručnjacima postoje neslaganja oko definicije poremećaja u ponašanju, nema sumnje da se radi o djeci koja pokazuju značajnije odstupanje od uobičajenog i društveno prihvaćenog ponašanja određene sredine, za specifičnu dob i spol djeteta te situaciju. Radi se o djeci čija psihosocijalna obilježja, bez odgovarajućih stručnih intervencija, povećavaju vjerojatnost njihovog upuštanja u kriminalne aktivnosti, čime se izlažu riziku buduće socijalne isključenosti, ali i o djeci i mladima koji već manifestiraju delinkventno ponašanje (N. Koller-Trbović, 2004.).

Nesumnjivo, govorimo o djeci koja zbog obilježja svoga ponašanja i okolnosti u kojima odrastaju, iziskuju posebnu društvenu skrb i zaštitu, kako bi se osigurala njihova socijalna integracija. Kada se govori o djeci s poremećajima u ponašanju, najčešće se navodi

činjenje prekršajnih i kaznenih djela kao što su agresivno i nasilničko ponašanje, zlouporaba alkohola i psihoaktivnih droga, skitnja i prosjačenje.

Sustav zaštite prava djece i mladih s poremećajima u ponašanju, obuhvaća brojna društvena područja, a poglavito zaštitu obitelji, socijalnu zaštitu, odgoj i obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i djeci primjereno pravosuđe. Za oživotvorenje tih prava i kvalitetnu realizaciju zakona i zakonskih osnova za poduzimanje brojnih preventivnih, zaštitnih i tretmanskih mjera koje su već u velikoj mjeri usklađene sa suvremenim smjernicama i međunarodnim odredbama, nužna je suradnja svih društvenih institucija.

Obiteljski zakon propisuje da je centar za socijalnu skrb dužan poduzimati rane interventne mjere, a posebice u svim slučajevima tjelesnog i duševnog nasilja, spolne zlouporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja i izrabljivanja.

Međutim, praksa pokazuje da se u nedovoljnom broju slučajeva pravovremeno reagira s obzirom na rizično obiteljsko okruženje i druge rizične čimbenike u odrastanju. Timovi za brak i obitelj, zasigurno zbog preopterećenosti poslovima posredovanja u postupcima razvoda braka, često propuštaju pravovremeno poduzeti mjere obiteljsko-pravne zaštite i sustav reagira prekasno, tek kada dijete pokazuje znatna odstupanja u ponašanju (primjerice kada je autoagresivno, kada ugrožava integritet druge djece i odraslih osoba, ometa red i mir, ometa nastavu te kada čini prekršaje i kaznena djela). Tada je dijete najčešće već u tretmanu tima za zaštitu djece i mladeži s poremećajima u ponašanju. Postoji veliki problem nepovezanosti unutar samih sustava i još veći problem nedovoljne povezanosti među sustavima. Ti problemi rezultiraju nedovoljnim prijenosom informacija o svakom pojedinom djetetu, nesagledavanjem cjelokupnog problema, a time često i neadekvatnošću tretmana i sustava potpore.

Odricanje od odgovornosti i/ili prebacivanje odgovornosti na drugi sustav umjesto ulaganja napora na svim razinama kako bi se eventualni problemi riješili, nije postupanje u najboljem interesu djeteta.

Prevenција poremećaja u ponašanju mora biti društveni prioritet, što znači osiguravanje dostatnih sredstava i stručnih kadrova koji bi na prevenciji radili kroz postojeće sustave.

Sukladno zaključcima istraživanja "Modeli intervencija radi prevencije poremećaja u ponašanju" (J. Bašić, 1996.-2001.) zaštitne činitelje u primarnoj prevenciji treba ostvarivati kroz zadovoljavanje prava i potreba djece u obitelji i u školi. U sklopu sekundarne prevencije potrebni su programi intervencije na razinama lokalne zajednice, susjedstva, obitelji i škole te diferencirani programi na institucionalnoj razini, dok je u tercijarnoj prevenciji potrebno razvijati sustave klasifikacije, modele tretmana i procesnu evaluaciju učinaka tretmana.

Strateški okvir za razvoj 2006. - 2013. ističe važnost povećanja ulaganja u programe prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja djece, promoviranjem aktivnosti na području športa, umjetnosti, tehnike i drugih kreativnih aktivnosti koje razvijaju ljudski potencijal. U tom kontekstu, naglašena je potreba udruženog međuresornog djelovanja.

Praćenjem pojavnosti poremećaja u ponašanju kod djece i mladih u Republici Hrvatskoj (statistički pokazatelji Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi), evidentiran je znatan trend porasta poremećaja u ponašanju. Također je uočen, a epidemiološkim istraživanjima (*European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD*) i

potvrđen znatan trend porasta zlouporabe duhana, alkohola i psihoaktivnih droga među djecom i mladima. U uzlaznom su trendu i pojavnici te intenzitet nasilničkog ponašanja djece i mladih. Jedan od mogućih pokazatelja tih rastućih trendova mogu biti i statistički podaci MUP-a o broju prekršaja iz Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, koje su počinili maloljetnici.

	2006.	2007.
Broj prekršaja	32.183	32.835
Ukupno počinitelja	45.315	46.633
Od toga maloljetnika	2147	2205

Tablica 1

te broj kaznenih djela koja su počinila djeca (tablica 2) i maloljetnici (tablica 3).

Kaznena djela	Broj kaznenih djela		
	2006.	2007.	+ - %
Tjelesna ozljeda		111	
Teška tjelesna ozljeda	13	15	+15,4
Zlouporaba opojnih droga	2	5	+150,0
Silovanje		1	
Spolni odnošaj s djetetom	4	4	0,0
Bludne radnje	11	23	+109,1
Krađa	168	194	+15,5
Teška krađa	376	307	-18,4
Razbojništvo	15	17	+13,3
Razbojnička krađa	5	7	+40,0
Oduzimanje tuđe pokretne stvari	7	25	+257,1
Uništenje ili oštećenje tuđe stvari	60	69	+15,0
Nedoz upor. autor. djela ili izvedbe umj. izv.	7	3	-57,1
Izazivanje prometne nesreće		1	
Iznuda	6	10	+66,7
Prijevarena	1		
Dovođenje u opasnost života i imovine	10	14	+40,0
Prikriivanje	3	5	+66,7
Nasilničko ponašanje		13	0,0
Krivotvorenje novca	3	7	+133,3
Krivotvorenje isprave	2	2	0,0
Širenje lažnih i uznemirujućih glasina	3	1	-66,7
Nedozvoljeno posjedovanje oružja	4	9	+125,0
Ostala kaznena djela	78	64	-17,9
U K U P N O	778	907	+16,6

Tablica 2

Kaznena djela	Broj kaznenih djela		
	2006.	2007.	+ - %
Ubojstvo	3	2	-33,3
Ubojstvo u pokušaju	2	6	+200,0
Teško ubojstvo	1		
Teško ubojstvo u pokušaju	2	2	0,0
Tjelesna ozljeda	71	266	+274,6
Teška tjelesna ozljeda	78	91	+16,7
Tjelesna ozljeda na mah	1		
Sudjelovanje u tučnjavi	1	3	+200,0
Otmica	1		0,0
Prijetnja	70	46	-34,3
Povreda mira pokojnika	8	5	-37,5
Zlouporaba opojnih droga	600	402	-33,0
Silovanje	9	5	-44,4
Silovanje pokušaj	1	1	0,0
Spolni odnošaj s djetetom	16	16	0,0
Bludne radnje	20	29	+45,0
Oduzimanje djeteta ili maloljetne osobe	1	1	0,0
Iskorištavanje djece ili malolj. os. za porn.	4	3	-25,0
Zadovolj. pohote pred djetetom ili malt. osobom	1	1	0,0
Upoznavanje djece s pornografijom		6	0,0
Rodoskrvnuće	2	1	-50,0
Krađa	644	722	+12,1
Teška krađa	1.342	1.375	+2,5
Razbojništvo	110	104	-5,5
Razbojnička krađa	9	2	-77,8
Oduzimanje tuđe pokretne stvari	65	89	+36,9
Uništenje ili oštećenje tuđe stvari	207	243	+17,4
Oštećenje i uporaba tuđih podataka	1		
Iznuda	21	34	+61,9
Kaznena djela u prometu	54	60	+11,1
Povreda prava ind. vlas. i neov. up. tuđe tvrtke	9	2	-77,8
Prijevarena	20	8	-60,0
Dovođenje u opasnost života i imovine	22	21	-4,5
Uništenje ili oštećenje javnih naprava	1	2	+100,0
Uništenje ili ošt. znakova za opasnost	8	15	+87,5
Prikriivanje	81	92	+13,6
Lažno prijavljivanje kaznenog djela	9	15	+66,7
Nedoz upor. autor. djela ili izvedbe umj. izv.	41	25	-39,0
Nasilničko ponašanje	69	65	-5,8
Dogovor za počinjenje kaznenog djela		1	
Ovjerovljavanje neistinitog sadržaja	1	1	0,0
Krivotvorenje novca	31	36	+16,1
Sprječ. sl. oso. u obav. sl. dužnosti	25	7	-72,0
Napad na ovlaštenu službenu osobu	8	11	+37,5
Krivotvorenje isprave	76	70	-7,9
Širenje lažnih i uznemirujućih glasina	20	16	-20,0
Nedozvoljeno posjedovanje oružja	14	18	+28,6
Ostala kaznena djela	157	148	-5,7
U K U P N O	3.937	4.068	+3,3

Tablica 3

S obzirom na kaznenu odgovornost, hrvatsko zakonodavstvo razlikuje djecu, dobi do 14 godina te maloljetnike dobi od 14 do 18 godina.

Zakon o policiji i Zakon o kaznanom postupku definiraju specifična postupanja kada je počinitelj prekršaja ili kaznenog djela maloljetna osoba (o potrebnom senzibilitetu za postupanje prema djeci, više u poglavlju pojedinačnih povreda prava, pravosudno zaštitna prava).

Zakon o prekršajima propisuje obvezu sudaca za prekršaje da pribavi mišljenje nadležnog centra za socijalnu skrb u svakom postupku kada je počinitelj maloljetnik. To svakako predstavlja znatno opterećenje centara za socijalnu skrb s obzirom da je u 2007. godini bilo 2205 prekršaja koje su počinili maloljetnici, a za koje su podnijeti Zahtjevi za pokretanje prekršajnog postupka.

U Republici Hrvatskoj je posebnim propisima uređen položaj djece odnosno maloljetnika kao počinitelja kaznenih djela, odredbama Zakona o sudovima za mladež te Zakona o kaznanom postupku. Policija protiv djece do 14 godina ne podnosi kaznenu prijavu, već o počinjenom kaznenom djelu obavještava državno odvjetništvo i nadležni centar za socijalnu skrb, koji je nadležan primijeniti mjere obiteljskoppravne i socijalnopravne zaštite. Postupak za djecu stariju od 14 godina se pokreće za sva kaznena djela samo na zahtjev državnog odvjetnika. Na njegov zahtjev, stručni radnici centra za socijalnu skrb sastavljaju mišljenje za djecu i maloljetnike, sudjeluju u kaznenom postupku i izvršavaju neke od maloljetničkih sankcija.

Za počinjena kaznena djela, kad je potrebno utjecati na maloljetnikovu ličnost i ponašanje mjerama upozorenja, usmjeravanja ili drugim primjerenim mjerama, maloljetnicima se kao sankcije izriču sudski ukor, posebne obveze i upućivanje u centar za odgoj. Mjere pojačanog nadzora (pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi) izriču se kao odgojne mjere kad za maloljetnikov odgoj i razvoj treba poduzeti trajnije mjere, uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, a nije potrebno maloljetnikovo odvajanje od dotadašnje sredine. Zavodske odgojne mjere (upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod, upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu), maloljetnički zatvor i sigurnosne mjere izriču se kad prema maloljetniku treba poduzeti trajnije i intenzivnije odgojne mjere ili mjere liječenja uz njegovo odvajanje od dotadašnje sredine. Zavodske mjere primjenjuju se kao krajnje sredstvo i smiju trajati, u granicama određenim Zakonom o sudovima za mladež, samo koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha odgojnih mjera.

Svrha je maloljetničkih sankcija da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne izobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti. Da bi se ta svrha postigla, nužno je raspolaganje kvalitetnim organizacijskim rješenjima, dostatnim materijalnim i stručnim ljudskim resursima. Zabrinuti smo jer prema svim službenim i neslužbenim pokazateljima u Republici Hrvatskoj to u ovom trenutku nije tako, s obzirom na činjenicu da se nakon što sud maloljetniku izrekne određenu sankciju, većina izrečenih mjera provodi u sustavu socijalne skrbi, gdje je stanje izuzetno složeno i teško. Broj stručnih djelatnika ne prati na odgovarajući način porast broja djece s poremećajima u ponašanju. U centrima za socijalnu skrb je nedovoljan broj zaposlenih stručnjaka i smatramo nužnim osigurati odgovarajući porast zaposlenih u ovom području, što bi, prema procjenama u konkretnoj situaciji značilo povećanje broja stručnjaka za 50%. U odnosu na problematiku nedovoljnog, neadekvatnog ili nedovoljno educiranog stručnog kadra u domovima,

preporučamo da se nužno unaprijedi sustav odabira stručnih djelatnika i sustav motivacije djelatnika za rad s ovom populacijom. Potrebno je osigurati kontinuiranu i kvalitetnu edukaciju djelatnika, te isto takvu superviziju zbog specifičnih uvjeta rada. Mišljenja smo da je uloga i važnost stručnih djelatnika kao neposrednih izvršitelja tretmana nedovoljno prepoznata i vrednovana. Nužno je potrebno ulaganje znatnih materijalnih sredstava iz državnog proračuna u zapošljavanje stručnog kadra te stalnu edukaciju i superviziju.

Prema obilježjima ponašanja i psiho-fizičkim osobinama djece s poremećajima u ponašanju, zabilježen je porast udruženih poremećaja različitog intenziteta i fenomenologije. Sve je veći broj djece s teškoćama u razvoju, djece s organski uvjetovanim poremećajima u ponašanju, neurotskim tendencijama u razvoju osobnosti, a postoji i određeni broj djece s postavljenim psihijatrijskim dijagnozama (što se u pravilu izbjegava zbog razvojne dobi djeteta). Uz već navedene trendove rasta zlouporabe alkohola i psihoaktivnih droga, razvidna je složenost problematike populacije o kojoj govorimo.

Formalno priznanje nekog prava temeljem Konvencije i zakonskih odredbi samo po sebi ne jamči njegovu primjenu u praksi. Prepreku ostvarivanju zakonom određenih prava ponekad predstavljaju nejasno definirani oblici prava, nejasni ili komplicirani procesi i postupci, neodgovarajuće organizacijske strukture kao i nedovoljni resursi koji su potrebni za ostvarivanje prava djece.

Prema našim saznanjima, posebno je alarmantno stanje u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju.

Naime, tijekom obilaska nekoliko domova, ali i kroz sve učestalija obraćanja za pomoć djelatnika domova i centara za socijalnu skrb Uredu pravobraniteljice za djecu u rješavanju nagomilanih problema s kojima se susreću, uočena je slabost sustava da odgovori potrebama djece te realizira i zaštiti njihova prava.

“... Nakon niza usmenih i pismenih zamolbi nadležnom ministarstvu, centru za socijalnu skrb, Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež, u kojima smo upozoravali, sugerirali te upućivali na problem prvenstveno neadekvatnog smještaja djeteta u naš dom za odgoj djece i mladeži i nemogućnosti pružanja neophodnog i kontinuiranog psihijatrijskog tretman, ponovno smo prisiljeni reagirati i upozoriti na ozbiljnost postojećih problema vezanih uz dječaka, koji nadilaze naše ingerencije i granice socio-pedagoškog rada i djelovanja... Kao ljudi i profesionalci, koji su svoj životni poziv posvetili djeci i njihovoj dobrobiti, u slučaju ovog dječaka ne možemo više dozvoliti da nam se delegira odgovornost za problem koji nadilazi naše mogućnosti i profesionalne granice... Nedopustivo je i neprofesionalno i nadalje inzistirati na smještaju u okviru ovog doma i tretmana, u kome se nalaze i ostala djeca, čija su prava na odgovarajuću skrb i odgoj ugrožena... Na kraju se nažalost, moramo zapitati da li će napokon netko od nadležnih instanci shvatiti i razumjeti problem na koji već u nizu navrata upućujemo, kako bismo izbjegli ishod koji bi mogao imati nepopravljive posljedice.”

iz dopisa djelatnika doma

Iz ovog dopisa razvidna je sva nemoć i napuštenost djelatnika zaposlenih u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju.

Konačno, poslije niza dopisa i preporuka za zaštitu dobrobiti djece, i samo Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi traži smještaj u drugoj instituciji i traže preporuku u koju

ustanovu dječaka smjestiti da bi mu se osigurao primjeren tretman priznajući konačno “... jer mu se u sustavu socijalne skrbi u niti jednom domu ne može osigurati tretman primjeren potrebama.”

Još jednom je potvrđena neprimjerenost trenutnog ustroja mreže domova za djecu s poremećajima u ponašanju i tretmana koji se u njima provode u odnosu na porast složenosti poremećaja.

Zabrinjavajuća je sadašnja praksa da se zbog nedostatnosti, prema zaključcima opservacijskog tima, adekvatnog i preporučenog smještaja, djecu smještava u domove koji u tom trenutku imaju “kreveta” bez obzira na potrebe djeteta i primjerenost tog zamjenskog smještaja. Brine i činjenica da, prema kazivanjima iz prakse, prolazi znatan vremenski period od dijagnostike do smještaja, te da u tom razdoblju može doći i do promjene stanja djeteta.

Sustav socijalne skrbi u okviru postojećih uvjeta nije u mogućnosti na zadovoljavajući način odgovoriti na potrebe i primjerenost utjecati na razvoj i na ponašanja djece s ovako složenim problemima, samo uz provođenje socio-pedagoškog tretmana bez odgovarajućeg, individualnim potrebama djece primjerenog, psihoterapijskog i medicinskog tretmana. Potrebno je doraditi i provesti u praksi planirane diferencijacije (u odnosu na stupanj rizičnosti, intenzitet tretmana, udruženost smetnji, potrebu za provođenjem izrečenih sigurnosnih mjera...) mreže domova za djecu s poremećajima u ponašanju. Osobito važnim smatramo procjenu potreba i planiranje tretmana primjerenih svakom pojedinom djetetu te, u skladu s procjenom potreba, određivanje smještaja djece.

Još 2001. godine iz upitnika upućenog stručnim djelatnicima u sustavu socijalne skrbi, razvidan je bio njihov osjećaj nekompetentnosti u odnosu na sve složenije slučajeve poremećaja u ponašanju u kojima je, da bi se zaštitila prava i dobrobit djece nužno osigurati (prema preporuci liječnika) psihoterapiju zbog smetnji ponašanja i psihosomatskih poremećaja. U to vrijeme procjena je bila da ambulantno i bolničko liječenje treba 148 djece u dobi od osam do 14 godina i 268 djece u dobi od 14 do 18 godina. Takvu zdravstvenu zaštitu u postojećim uvjetima nemoguće je trenutno osigurati u većini domova. Dom u Zadru primjerice, uopće nema zaposleno medicinsko osoblje, a psihijatri koji su ranije pružali stručnu pomoć su otkazali rad po ugovoru o djelu, dok bolnica u Zadru ne raspolaže sa specijalistima primjerene specijalizacije, tako da se u domu djeci ne može osigurati primjeren medicinski tretman.

Trenutno u Hrvatskoj ne postoji adekvatan smještaj za djecu s poremećajima u ponašanju i udruženim psihičkim smetnjama. Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u Kukuljevićevoj pruža usluge u kriznim stanjima, ali ona je jedina, pa se djeca iz cijele Hrvatske upućuju u ovu ustanovu, kako na dijagnostiku, tako i na kratkotrajno liječenje, nakon čega se moraju otpustiti, a liječenje nije gotovo. Djeca, prema našim saznanjima, ponekad borave na psihijatrijskim odjelima bolnica u Osijeku i KBC Rijeci, međutim za dugotrajniji smještaj ne postoji rješenje i odgovor sustava. Pokušaji “gašenja vatre” su smještaj u Psihijatrijsku bolnicu “Lopača” u okolici Rijeke. Djelatnost ove ustanove je dijagnostika, liječenje, medicinska rehabilitacija i resocijalizacija duševnih bolesnika i ovisnika, specijalističko ambulantna zdravstvena zaštita i dijagnostika, liječenje bolesnika iz područja psihijatrije i graničnih područja (epilepsije, terminalni bolesnici), davanje specijalističko medicinskih mišljenja i nalaza na zahtjev ustanova i organa, skrb izvan

vlastite obitelji o psihički bolesnim odraslim osobama, a na web stranicama Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi bolnica se vodi kao Dom za starije i nemoćne osobe (domovi drugih osnivača).

Savjetnica pravobraniteljice za djecu obišla je spomenutu ustanovu i temeljem našeg uvida u stanje, smještaj djece u ovu instituciju, pogotovo dugotrajan (a neka djeca borave skoro dvije godine), smatramo potpuno neprimjerenim, s obzirom na primarnu djelatnost ustanove, neadekvatnost nekih od posebnih mjera u uporabi prema djeci, ali i s obzirom da djeci u tim uvjetima ne mogu biti zadovoljene sve potrebe i time se posredno ne mogu ostvariti njihova prava.

Jedno od osnovnih prava koje je zanemareno je pravo na obrazovanje. U bolnici nije omogućeno školovanje u smislu osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, nego postoji mogućnost pripreme za polaganje ispita.

Pitanje obrazovanja djece s poremećajima u ponašanju nije problem samo u gore navedenim uvjetima. Prisutan je to problem i u manjim sredinama gdje djeca s poremećajima u ponašanju, smještena u domove, pohađaju redovne škole i integrirana su u redovni sustav odgoja i obrazovanja.

“Školovanje učenika-štićenika doma, problem je koji se manifestira već niz godina. U posljednje vrijeme toliko je eskalirao da se škola morala obraćati svim instancama koje su vezane za proces odgoja i obrazovanja...počevši od svih stručnih tijela škole, nadležnih organa u županiji do Ministarstva znanosti obrazovanja i športa i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Nažalost, problem se nije maknuo s mrtve točke. Oni koji su najkompetentniji za rješavanje problema, a to su jedno i drugo ministarstvo, nisu učinili čak ni ono što smo se dogovorili na posljednjim sastancima.”

iz dopisa škole pravobraniteljici

U pismu se dalje razrađuje teza o neadekvatnim uvjetima školovanja djece štíćenika domova u toj školi, s obzirom na činjenicu da veliki broj učenika iz doma ima određen neki od primjerenih oblika školovanja, da škola nema dovoljno ili uopće nema stručnog kadra za rad s navedenom populacijom, da ne može stručno popuniti radno mjesto već više od četiri godine, da se radi o prevelikom broju djece u odnosu na broj učenika matične škole, na nesrazmjer u kronološkoj i obrazovnoj dobi, na “agresiju, iznuđivanje stvari i novca, prijetnje i fizičke obračune, što stvara neugodnu atmosferu u većini razreda”.

Izlaz iz ovakve situacije, u kojoj svoja prava kvalitetno ne ostvaruju niti djeca iz doma niti ostali učenici škole, kako sami djelatnici navode, moguć je jedino u mjerama koje trebaju sačinjavati stručni djelatnici i kojih će se pridržavati obje ustanove. Ured pravobraniteljice za djecu takvom zaključku još dodaje da se stručno i kvalitetno rješenje navedene i sličnih situacija mora donijeti na razini ministarstava nadležnih za rješavanje ove problematike, a ne prepuštati djelatnike u svojim sustavima da svakodnevno dolaze u konfliktnu i neugodnu situaciju, koje se najviše odražavaju na djecu, a samo zato što problem nije načelno kvalitetno riješen na najvišem nivou. Preporučamo da se načini stručna analiza stanja, koju bi trebali provesti stručnjaci koji se dugo godina bave ovom problematikom i koji bi temeljitim uvidom u zatečeno stanje predložili brza, učinkovita, kvalitetna i suvremena rješenja na dobrobit sve djece.

Osim toga, prema našim saznanjima, u sustavu pravosuđa se predugo čeka na izricanje odgojne mjere kada je sudski postupak u tijeku, mada bi sva postupanja u slučajevima u kojima se odlučuje o djeci trebala biti žurna.

Iz svega do sada navedenog još jednom proizlazi nužnost bolje povezanosti među sustavima, prije svega sustava socijalne skrbi, zdravstva, obrazovanja te pravosuđa. Načelni problemi moraju biti riješeni na nivou ministarstava i potom rješenja “spuštena” na niže razine centara, domova, škola i bolnica.

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, kao značajan strateški dokument Vlade Republike Hrvatske u odnosu na djecu s poremećajima u ponašanju zadao je sljedeće ciljeve:

- razviti strateški nacionalni dokument za cjelovit i djelotvoran pristup poremećajima u ponašanju,
- osigurati odgovarajući broj stručnih djelatnika i odgovarajući stručni pristup mladima koji iskazuju poremećaje u ponašanju,
- povećati sigurnost mladih koji su zbog poremećaja u ponašanju u institucionalnom tretmanu,
- povećati sigurnost mladih na mjestima okupljanja mladih, osigurati primjenu i provođenje alternativnih mjera u postupku prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

Predviđeni ciljevi trebali bi se ostvariti kroz niz mjera kao što su izrada Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih te program pružanja odgovarajuće intervencije (uključujući model sveobuhvatne skrbi za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju ili djece izložene riziku), usklađivanje i povećanje broja stručnih djelatnika s porastom broja evidentirane djece i mladih s poremećajima u ponašanju, izrada programa i plan sustavne edukacije i supervizije djelatnika odgojnih domova i odgojnih zavoda te djelatnika centara za socijalnu skrb koji rade s djecom s poremećajima u ponašanju, izrada programa vršnjačke pomoći u lokalnoj zajednici i uključivanje djece u prevenciju poremećaja u ponašanju, sustavno praćenje i unaprjeđivanje mjera suzbijanja svih oblika ovisnosti uključujući suzbijanje preprodaje opojnih droga na mjestima okupljanja mladih.

Osobito važnim smatramo nekoliko mjera koje prate preporuke UN-ova Odbora za prava djece upućene Hrvatskoj. To su:

- izrada programa aktivnosti za sprječavanje nasilničkog ponašanja među djecom smještenom u odgojnim i odgojno-popravnim domovima (uključujući mjere sustavne izobrazbe odgojnog osoblja, osiguravanja dovoljnog broja osoblja, smanjivanja broja djece u institucijama, osiguravanja odgovarajućih uvjeta rada, osiguravanja specifičnih tretmanskih intervencija koje će pomoći djeci i mladima u ovim ustanovama da nauče kontrolirati nasilničko ponašanje i drugo) i osiguranje načina praćenja njegova provođenja;
- izrada i usvajanje Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje u kaznenom postupku prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, razvijati alternativne mjere (nadoknada štete, izvansudska nagodba, humanitarni rad, psihosocijalni tretman i druge mjere)

Ured pravobraniteljice za djecu svojim je mišljenjem i prijedlozima sudjelovao u pripremi Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje o čemu pišemo u poglavlju Sudjelovanje u postupku izrade propisa.

Smatramo nužnim da se Zakon čim prije usvoji i počne primjenjivati, jer će mnoge odredbe jasno definirati situacije koje sada nisu regulirane, a o kojima je bilo riječi u ovom poglavlju.

Država je kroz Nacionalni plan aktivnosti priznala i prepoznala probleme koji postoje u odnosu na populaciju djece s poremećajima u ponašanju u suvremenom hrvatskom društvu. Predvidjela je i mnoge aktivnosti koje bi trebale riješiti te probleme. Ured pravobraniteljice za djecu stoga apelira na nadležna ministarstva da žurno učine sve predviđene aktivnosti i osiguraju potrebna financijska sredstva kako bi se brojni problemi počeli rješavati, a djeca smještena u domovima dobila adekvatan tretman i zaštitu.

Ured će pokrenuti stručnu i javnu raspravu na tu temu, jer su sadašnja saznanja i trenutno stanje doista zabrinjavajući.

Odgojni Zavodi Požega i Turopolje

U Odgojnom zavodu Turopolje (odgajanicu) i Odgojnom zavodu Požega (odgajanicu), koji su u nadležnosti Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa, izvršava se odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod, koju sudovi izriču maloljetnim počiniteljima kaznenih djela kada ih je nužno odvojiti od dosadašnje sredine, a potrebno je primijeniti pojačane mjere odgoja, s obzirom na izražene poremećaje ponašanja i nedovoljnu spremnost da prihvate odgojne utjecaje.

U odgojnom zavodu maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najdulje tri godine, s tim da sud odlučuje svakih šest mjeseci ima li osnove obustaviti izvršenje ove mjere ili je zamijeniti drugom odgojnom mjerom.

Djelatnice Ureda pravobraniteljice za djecu obišle su tijekom prošlog izvještajnog razdoblja navedene zavode. Tijekom obilaska zavoda, razgovarali smo sa štićenicima/štićenicama, upraviteljem Zavoda Turopolje i upraviteljicom Zavoda Požega, pravosudnim policajcima te stručnim djelatnicima zavoda.

U Odgojnom zavodu Požega koji se nalazi u sklopu Kaznionice u Požegi (to je bio drugi obilazak, prvi je ostvaren u prosincu 2006.), nalazile su se u trenutku obilaska četiri štićenice koje su smještene u adekvatnim prostornim uvjetima, prema našim zapažanjima uključene u primjeren tretman, a one same u grupnom razgovoru izrazito pozitivno procjenjuju svoj boravak u zavodu. Smatraju da je pitanje kontrole i reperesije s jasnim i poznatim pravilima i zahtjevima prihvatljivo te komunikacija s odgojiteljima adekvatna.

Štićenice uglavnom dolaze iz doma za djecu s poremećajima u ponašanju, o kojem se negativno očituju, što još jednom potvrđuje navode o neadekvatnosti tretmana u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju u sustavu socijalne skrbi.

Uočava se izraženi senzibilitet uprave za probleme i mogućnosti unutar zatvorskog konteksta u odnosu na maloljetnike.

Tijekom prvog obilaska Odgojnog zavoda Turopolje pobliže smo se upoznali s organizacijom i načinom njihova rada. Zavod Turopolje organiziran je u više jedinica (Odsjek za prijam, programiranje odgojnog rada i matičnu evidenciju, Odsjek za

provođenje pojedinačnog programa izvršavanja odgojne mjere, Odsjek za osnovno i srednje strukovno obrazovanje, Odsjek za izvršavanje odgojne mjere u otvorenim uvjetima, Odjel za poslove osiguranja, Upravni odjel, Odjel za strukovnu izobrazbu i rad, Odjel financijsko-knjigovodstvenih poslova). U Odgojnom zavodu Turopolje smješteni su maloljetnici od 14 do 18 godina te mlađi punoljetnici i punoljetnici do 23 godine života s područja cijele Hrvatske. U trenutku obilaska u Turopolju se nalazilo 78 odgajnika, a u Sisku šest odgajnika.

U odnosu na provođenje programa i tretmana odgajnika, uočeno je da stručni djelatnici pokazuju motiviranost za rad, suradnju i razmjenu informacija unutar službi u zavodu te na taj način doprinose unapređenju i kvaliteti odgojnog rada u zavodu. Uz individualne programe tretmana, provode se i posebni programi rada (dodatni stručni programi i programi slobodnih aktivnosti). Stručni tim je uglavnom zadovoljavajuće ekipiran (povremena bolovanja, porodiljni dopusti ili zbog potreba posla privremeni raspored na drugi posao unutar Uprave za zatvorski sustav). Prema izvješću zavoda o provedbi programa rada za srpanj - prosinac 2007. godine, postoji sustavna edukacija i stručno usavršavanje djelatnika zavoda, a Agencija za odgoj i obrazovanje i Agencija za obrazovanje odraslih organiziraju skupove pri Odgojnom zavodu Turopolje i osiguravaju trajnu stručnu edukaciju djelatnika Odsjeka za osnovno i srednje strukovno obrazovanje.

Ono što je posebno uočeno je pozitivan pristup i afirmativan stav svih djelatnika, od uprave, preko stručnog tima, do djelatnika osiguranja, u odnosu na djecu smještenu u zavodu. Čini se da na takav tretman, uz jasno definirane uloge i zadatke te jasno razrađen sustav pogodnosti i sankcija koji se dosljedno primjenjuje, nailazi na pozitivan odgovor odgajnika, uz objektivno prisutno nezadovoljstvo samom činjenicom što se nalaze u zavodu. Doznali smo to u razgovoru s njima i tom prigodom su djeca izražavala svoje nezadovoljstvo uglavnom uvjetima smještaja i poneki od njih prehranom u zavodu.

Što se tiče materijalnih i prostornih uvjeta općenito, a posebno smještaja odgajnika, u potpunosti se slažemo s ocjenom lošeg postojećeg stanja. Upravitelj je također ukazao na postojeći problem i potrebu povećanih ulaganja u svrhu održavanja objekata, uređaja, opreme i vozila, jer njihovo je stanje uslijed starosti i dugogodišnjeg korištenja, iznimno loše. Nepostojanje paviljonskog, odvojenog smještaja za odgojne skupine vidimo kao veliki problem koji se odražava i na kvalitetu odgojnog rada. Postojeći nenamjenski i nekvalitetno građeni, bez potrebne hidro-izolacije, s lošim sanitarnim čvorovima, u izuzetno je lošem stanju i ne zadovoljava potrebe djece smještene u objektu.

Smatramo kako je izuzetno važno da Ministarstvo pravosuđa, posebno Uprava za zatvorski sustav, žurno iznađe financijska sredstva koja će uložiti u izgradnju adekvatnih prostora namijenjenih smještaju maloljetnika. Također pozivamo nadležne da osiguraju potrebna sredstva kako bi se uredio i adaptirao odjel u Sisku, s obzirom na namjeru da se Odjel pojačane skrbi i nadzora iz Zatvora u Sisku premjesti na lokaciju Odsjeka za izvršavanje odgojne mjere u otvorenim uvjetima u Sisku. Nužno je i odgajnicima u Turopolju osigurati prostor za odvijanje sportskih aktivnosti u zatvorenom prostoru, odnosno, sportsku dvoranu. Postoje prijedlozi i idejna rješenja koja treba financijski podržati. Ujedno ističemo nužnost nabave novih vozila za potrebe Zavoda, s obzirom da autobus kojim se organiziraju skupni izlasci odgajnika i neki od automobila kojima se odgajnici odvoze i prate na sudske rasprave (ponekad u udaljene krajeve Hrvatske),

predstavljaju stvarnu opasnost za sigurnost djece i djelatnika koji se u tim vozilima prevoze, a nesumnjivo je da je i njihovo održavanje finansijski neisplativo.

Zaključno, želimo istaknuti kako smo unatoč doista neprimjerenom i lošem smještaju, pod pozitivnim dojmom u odnosu na tretman djece u ovom, ipak represivnom, sustavu.

Stoga još više zabrinjava činjenica neadekvatnosti i nepostojanja pravog, kvalitetnog tretmana u otvorenim uvjetima, u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju u sustavu socijalne skrbi. Nejasno definirani odnosi, nedostatak stručnog kadra, nedovoljna podrška djelatnicima koji neposredno rade s djecom od strane nadležnih ministarstava, sve to dovodi do činjenice da djeca s poremećajima u ponašanju prolaze kroz sustav socijalne skrbi koji bi trebao obaviti svoju ulogu i primjerenim tretmanom spriječiti da najveći broj djece završi u odgojnim zavodima ili maloljetničkim zatvorima.

Društvo u cjelini, a prema našim iskustvima iz obilazaka domova za djecu s poremećajima u ponašanju, i djelatnici koji rade s tom djecom, često zaboravljaju da najveći broj te djece dolazi iz disfunkcionalnih obitelji, da su se mnogi od njih u djetinjstvu morali nositi s alkoholizmom jednog ili oba roditelja, siromaštvom, fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, te da su ta djeca zapravo žrtve, kojima treba adekvatna pomoć i tretman da prevladaju sva negativna iskustva, da im se ukaže na štetnost i posljedice pojedinih postupaka, da im se pruži zaštita i odgoj koji u svom matičnom okruženju iz nekog razloga nisu mogli dobiti te da im se na vrijeme pomogne da se formiraju u pozitivne i odgovorne mlade ljude.

3.4 ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE SPORTOM

“Zanima nas da li itko u ovoj državi može legalnim putem zaštititi djecu koja svakodnevno treniraju i odriču se dijela svog djetinjstva.”

iz prijave o omalovažavanju i vrijeđanju djece u klubu

“Naravno ovo pismo će ostati anonimno pa vjerovatno time i manje važno, no vjerujte nam ukoliko želite pomoći toj djeci dođite i promatrajte njihove treninge i utakmice i sve će vam biti jasno.”

iz prijave o vrijeđanju, “čvrganju” djece, omalovažavanju, vulgarnostima upućenima djeci od trenera

Bavljenje sportom jedno je od prava svakog djeteta bez obzira na njegovu talentiranost, fizičku spremnost, tjelesna obilježja ili sposobnosti. Ovim pravom, bavi se članak 31. Konvencije o pravima djeteta i on pripada grupi razvojnih prava. UNICEF-ov implementacijski priručnik koji objašnjava članke Konvencije nudi listu zaštićenosti djetetovih prava, na kojoj se procjenjuje kakva je pristupačnost i integriranost djece s poteškoćama u razvoju rekreacijskim, kulturnim i umjetničkim aktivnostima; kakve su mogućnosti djece koja se nalaze u bolnici da se igraju i rekreiraju; imaju li djeca u institucijama mogućnost za igru, sport, rekreativne, umjetničke i kulturne aktivnosti, te imaju li djeca ograničene slobode (djeca u odgojnim zavodima ili maloljetnici u zatvorima) mogućnost za te vrste aktivnosti.

Osim što je razvojno poticajna aktivnost, sport je izravno vezan za prevenciju nasilja, zlostavljanja, ovisnosti te niz bolesti i zdravstvenih problema. Stoga je posebno važno kako tjelesnim aktivnostima djece pristupaju sustavi u koje su ona uključena

svakodnevno, posebice sustav odgoja i obrazovanja, no i drugi u kojima djeca borave trajno ili privremeno prema posebnim propisima.

Djeca koja se intenzivno bave sportom odrastaju na specifičan način, a njihov razvoj obilježen je kako pozitivnim poticajima i situacijama, tako i negativnima. Rano uključivanje djeteta u bavljenje sportom podrazumijeva i njegovu izloženost mogućim stresorima vezanim uz natjecanja, sportske rezultate, uz njegov odnos s trenerom ili suigračima. Često se susrećemo i s naličjem sporta, posebice kroz nasilje u klubovima, u događanjima na stadionima, kroz primarnu usmjerenost na profit te negativni vid kompetitivnosti i uspjeha. Stoga su teme poput dostupnosti, prevencije, nasilja, zlostavljanja i tolerancije istovremeno prisutne u promišljanjima o vrijednosti i smislu sporta u djetetovom životu.

Na zaključke i preporuke iz prošlogodišnjeg izvješća vezane uz djecu i sport, nismo, nažalost, primili ni jedno očitovanje nadležnih tijela izvršne vlasti. Istodobno su sportski klubovi i savezi iskazali podršku naporima Ureda i preporuci o koordiniranom djelovanju, za poduzimanje hitnih mjera zaštite dječjih prava i interesa pri bavljenju sportom.

Ured je u 2007. godini saznao, putem prijava ili iz drugih izvora, za niz situacija koje govore o mogućem ugrožavanju djece koja se bave sportom ili tjelesnom aktivnošću, strukturirano i trenirajući ili tek rekreativno, u klubu ili školi. Ni u jednom slučaju prijavitelj nije bilo dijete, a većina prijava je anonimna. Iz očitovanja na neke slučajeve proizlazi da se nije radilo o stvarnom ugrožavanju djeteta.

Pojedinačne prijave odnosile su se na zbivanja vezana uz atletiku, plivanje, klizanje, rukomet, mažoretkinje, nogomet. Ured je na temelju većine prijava uputio preporuku o poduzimanju mjera za zaštitu djeteta ili djece i zatražio izvješće od kluba, saveza, Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO), Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ). U slučaju sumnje na nasilje nad djetetom obavještavamo na isti način i Ravnateljstvo policije. Očitovali su se svi klubovi, pojedini savezi, MZOŠ u nekim predmetima, a Ravnateljstvo policije u svim. Hrvatski olimpijski odbor nije odgovorio ni na jednu preporuku pravobraniteljice.

Od Ureda za ravnopravnost spolova pristigla je prijava vezana uz “seksualno uznemiravanje i opetovano psihičko zlostavljanje” mladb. atletičarke od strane tajnika kluba, ujedno i trenera djevojčice. Iz zatraženih izvješća proizlazi da se dio problema odnosi na nepoštovanje pravila treniranja, kao i nemogućnost raskida ugovora koji maloljetnicu veže uz konkretan klub. U izvješću Ravnateljstva policije navodi se da djevojčica i njezina majka nisu potvrdile navode o seksualnom i psihičkom zlostavljanju. Na traženje pravobraniteljice nije odgovorio jedino HOO.

U jednoj anonimnoj prijavi postavilo se pitanje ispisnice djeteta iz kluba, kao i ugovornih obveza prema klubu, što postaje problem kad dijete ili roditelji nisu više zadovoljni i žele da dijete iziđe iz kluba. Budući da nadzor nad zakonitošću rada pravnih osoba iz sustava sporta obavlja Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, ono bi podzakonskim aktima trebalo jasno utvrditi način ispisivanja djeteta iz kluba kao i ugovorne odrednice. Osim toga, vezano uz financijske implikacije ugovora, Zakonom o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, koji je stupio na snagu 1.1.2008., djecu se štiti od sklapanja štetnih ugovora u svezi s njihovim športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima. Kako

roditelji, prema tim ugovorima, raspolažu budućim imovinskim pravima djeteta, za takve ugovore potrebno je prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb. Djeca se štite i od štetnih ugovora odredbom da obveze iz takve vrste ugovora mogu trajati najdulje do punoljetnosti djeteta te se ne može sklopiti ugovor iz kojeg bi obveze za dijete proizlazile nakon njegove punoljetnosti. Po punoljetnosti ono samo može zaključiti novi ugovor ukoliko to želi.

Iz anonimne obavijesti “zabrinutih roditelja” saznaje se o situaciji u kojoj je mladb. plivač pretučen od strane trenera. Iz prijave proizlazi da su, osim samog dječaka, nasilju kao svjedoci bila izložena i druga djeca. Iz zatraženog izvješća proizlazi da je incident “manjih razmjera” te je pokrenut disciplinski postupak, a trener kažnjen opomenom. Također se saznaje da je stajalište nacionalnog saveza, kako nasilje nije prihvatljivo unutar plivačkog sporta te se neće tolerirati, a Hrvatski plivački savez je dužan brinuti se da članice Saveza svojim djelovanjem ne krše načela i pravila Olimpijske povelje i Statuta HOO. Klubu smo preporučili da se unutar njega, vezano uz incident, pažnja obrati djetetu, njegovom doživljaju i izjavama te da pri tom postoji mogućnost da dijete u svojim izjavama bude lojalno treneru, klubu ili roditelju ili da njegova izjava bude kontaminirana strahom od gubitka pozicija u klubu ili osjećajem odgovornosti za incident. Također je evidentno da postoji niz problema u klubu koji se odražavaju na djecu, što odgovorni nikako ne bi smjeli dopustiti. Jednim od njih smatramo neprihvatljiv stav da je dijete “izazvalo reakciju trenera” koja je i prema očitovanju kluba incidentna.

Predsjednik klizačkog kluba obratio se Uredu s molbom za mišljenjem Ureda o problematici koja se odnosi na odluke vezane uz ulazak natjecatelja u reprezentaciju, oformljivanje grupa treninga, odlaske na natjecanje te navodi da se događa “...konstantno omalovažavanje djece na ledu...”. Iz izvješća Hrvatskog klizačkog saveza proizlazi da postoji niz objektivnih poteškoća u organizaciji rada više klizačkih klubova. Kako Ured nije u mogućnosti procjenjivati stručnu utemeljenost pojedinih odluka, mišljenja smo da je to moguće riješiti samo direktnom komunikacijom pojedinog kluba i Saveza kao krovnog tijela. Preporučili smo klubu obraćanje Hrvatskom olimpijskom odboru i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa kao tijelima nadzora jer Ured nije dobio njihova očitovanja. Klubu smo izrazili i zabrinutost glede navoda da se djeca koja svakodnevno treniraju “odriču dijela svog djetinjstva”. Unatoč tomu što Ured pravobraniteljice za djecu smatra nužnim pojačati bavljenje djece sportom u Hrvatskoj i što sport vidimo kao “medij” i način zdravog odrastanja i kao prevenciju mnogih poteškoća, bolesti i neadekvatnih ponašanja djece i odraslih, mišljenja smo da nijedan oblik dječje aktivnosti, a posebice sportske, ne smije biti takav da “odriče dio djetinjstva” jer je tada u suprotnosti sa svojim smislom i namjerom.

Uredu pravobraniteljice za djecu obratili su se anonimnom predstavkom “ogorčeni roditelji” čija djeca treniraju rukomet. U svome javljanju navode dugogodišnje treninge djece, uspjehe i ljubav djece prema rukometu. Kao temeljni problem navode preuzimanje kluba od strane novog trenera “bez ikakve trenerske i pedagoške naobrazbe” čime je započelo “...vrijeđanje djece, omalovažavanje uz nevjerovatnu vulgarnost na treninzima i utakmicama, podcjenjivanje nas roditelja pred djecom i povremeno čvrganje i koksanje...”. Podnositelji navode i problem organiziranja putovanja koja nisu prilagođena potrebama djece te izražavaju nezadovoljstvo financijske transparentnosti vezano uz uplate i financiranja od strane roditelja. U izvješću Rukometnog kluba i

dostavljenom pismu podrške treneru od 24 roditelja, naglašavaju se trenerski uspjesi kao i ljudske osobine trenera, a sportski uspjesi i mnoga razvojna dostignuća djece pripisuju se upravo naporima i osobnosti trenera.

Uredu pravobraniteljice za djecu je relevantno svako navođenje ugroženosti djece i svakom navodu se pridaje značaj i pozornost. Isto tako relevantni su nam navodi koji daju i drukčiju sliku posebice ako su potpisana s 24 puna imena i prezimena te potkrijepljena provjerljivim podacima. U izvješću i dokumentaciji u prilogu, neprihvatljivo je opravdavanje psovki i vulgarnih riječi za koje se navodi kako se ne smatraju “osobnom uvredom”, već nečim što je uobičajeno čuti i na što su rukometaši navikli, “znajući da ih trener želi potaknuti da daju sve od sebe, a ne primajući njegove komentare i psovke kao osobnu uvredu”. Klubu smo uputili upozorenje i preporuku o ulaganju napora i poduzimanje mjera da komunikacija s djecom bude civilizirana i neopterećena psovka i vulgarnostima.

Na novinarski upit o “tankoj granici” između discipliniranja i zlostavljanja iz Ureda je odgovoreno da se poštovanje postavljenih i dogovorenih pravila ponašanja tijekom sportskog treninga može postići i bez tjelesnog kažnjavanja i ponižavanja. I mi, odrasli, u svome poslu moramo postaviti pravila i slijediti upute pa u tome ponekad i pogriješimo te snosimo posljedice. Ali pritom ne dolazi u obzir da zbog naše pogreške netko na nas baci stolac, udari nam pljusku ili nas nazove budalom. Takvo ponašanje nadređenih također povlači određene posljedice, dakle, ne tolerira se. Ono se pogotovo ne smije tolerirati u radu s djecom.

Odnos trenera prema mladom sportašu treba biti podržavajući odnos voditelja, odgojitelja i dobrog modela ponašanja. Kakav model mladima pruža trener koji, izgubivši živce, udara i vrijeđa sportaša ili baca na njega prvo što mu se nađe pri ruci?

Izuzetno zabrinjava nasilje prije, za vrijeme i poslije sportskih priredaba kao i nasilje među mladima koje se smješta u kontekst sukoba različitih navijačkih grupa. Država mora odlučiti snažno se suprotstaviti ovoj pojavi koja neće sama od sebe nestati.

Iznimno korisnom procjenjujemo javnu raspravu na temu “Huliganstvo i sport” koju su u srpnju 2007. organizirali MUP i Hrvatski nogometni savez kao i ustrojavanje Odsjeka za sprječavanje nereda na sportskim natjecanjima pri Ravnateljstvu policije MUP-a.

Često su pojave kršenja prava djece neprepoznate. Mnoge situacije su u društvu čak poticane ili dopuštane jer se smatraju znakom čvrstoće djeteta i inicijacijom u svijet odraslih, snažnih i uspješnih, a u stvari predstavljaju nasilje ili ponižavanje djeteta.

Iz jednog anonimnog dopisa proizlazi kako je moguće da u klubovima u kojima djeca treniraju nogomet, postoji niz okolnosti koje direktno ugrožavaju dječja prava i njihove najbolje interese. Većina navoda iz prijave odnose se na načelne teme i neke opće društvene vrijednosti vezane uz nogomet, no i njih smatramo okvirom promišljanja o poboljšanju standarda zaštite prava djece koja se bave sportom. Tim povodom, obratili smo se Hrvatskom olimpijskom odboru, Hrvatskom nogometnom savezu, Zagrebačkom nogometnom savezu i NK Dinamo.

ZNS u svome odgovoru navode procjenjuje neargumentiranima te nas informira da se u selektivnom procesu, naročita pozornost, osim stručnog rada, pridaje pedagoškim i psihosocijalnim aspektima rada s djecom. Hrvatski nogometni savez se slaže s

preporukama i aktivnostima Ureda vezano uz zaštitu djece koja se bave sportom i izvješćuje kako nastoji regulirati i provoditi rad s mladim igračima na način da djeca (u selekcijama, kampovima i klubovima) budu u potpunosti zaštićena od svih ponašanja koja bi mogla negativno utjecati na njih. Uz činjenicu koju navodi i HNS da u okviru školovanja, treneri imaju predmete koji se odnose na pedagogiju, psihologiju i rad s mlađim igračima, nužnim smatramo uvesti i predmete koji se odnose na prava djece te njihovu zaštićenost od nasilja i zlostavljanja. Ohrabruje izjava kako HNS uvijek ističe da u momčadima mlađih uzrasta nije bitan rezultat nego pojedinačni rad s igračima, odgojno-pedagoški i sportsko-igrački, da se velika pažnja obraća na uspjeh u školi djece koja treniraju te da klubovi često angažiraju stručnu pomoć za lošije učenike ili igrače sa slabih ocjenama i oslobađaju ih sportskih obveza dok ne isprave školske ocjene. HNS navodi da je svjestan izuzetaka, pritiska koje u nekim klubovima doživljavaju mladi igrači da ostvare što bolji rezultat, zanemarujući ostale elemente razvoja kao i incidenata povezanih s nesportskim ponašanjem na utakmicama, kao i pogrešaka koje se čine prilikom selekcije ili sastavljanja momčadi. HNS ističe i važnost obveze kluba da se igraču koji se redovno školuje osigura pomoć u ispunjenju školskih obveza, da ga se osigura za slučaj ozljede ili bolesti te se regulira liječnika skrb i redovni liječnički pregledi.

Vezano i uz nedavno necivilizirano ponašanja izvršnog dopredsjednika Dinama, u više situacija i na više mjesta iskazali smo zabrinutost jer ovakva ponašanja čelnih ljudi klubova, s kojima se mnogi mladi identificiraju, predstavljaju neprihvatljiv model ponašanja. Djeca usvajaju, kroz proces socijalnog učenja, ponašanja koja pokazuju “važni ljudi”, “javne osobe”, “utjecajni”. Izricanje psovki i vulgarnosti i nesocijalizirano ponašanje smatramo u svakoj situaciji neprihvatljivim, a posebice u situacijama kojima na bilo koji način svjedoče djeca, uključena su ili se o njima govori. Ovakvo komuniciranje izraz je nedostatka elementarne građanske uljudenosti i profesionalne odgovornosti. Zabrinjava također da se ovakva ponašanja opravdavaju, a odgovorni i uključeni šute ili se deklarativno ograđuju bez poduzimanja mjera koje će spriječiti buduća takva ponašanja.

Medijski navodi da u Hrvatskoj nedostaju sredstva za liječničke preglede djece koja se bave sportom posebno zabrinjavaju zbog njihove veće izloženosti fizičkim naporima i potrebe redovitijih kontrolnih pregleda. Zabrinutost izazivaju i javljanja pojedinih roditelja koja odražavaju roditeljsku ambiciju i zanemarivanje djetetovih potreba i želja, odsutnost odgovornosti u odnosu na dijete te objektivnosti u procjeni njegove talentiranosti, tjelesnih i psihičkih predispozicija, motivacije i njegovih interesa. Problem nastaje, kako kaže, jedan naš uspješni sportaš, kad dijete sve baci na sport i, nakon što ne uspije, ostane nerealiziran i u sportu i u obrazovanju.

Pravobraniteljici se obratio i predsjednik jednog županijskog plivačkog saveza upozoravajući na neprovođenje članka 30. Zakona o osnovnom školstvu, odnosno provođenje obuke neplivača, s obzirom da ne postoji dovoljan broj bazena. Imajući u vidu načelo najboljeg interesa djeteta, kojeg država mora imati na umu u svim akcijama koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne ustanove, državna ili zakonodavna tijela, a u skladu s preporukama Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda iz 2004. godine, smatramo kako je izuzetno važno da upravo izgradnja bazena, tamo gdje ih još nema, bude jedan od prioriteta lokalnih zajednica, kako bi se ostvarilo pravo djece

na provođenje rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena, te ispunile pretpostavke za implementaciju članka 30. Zakona o osnovnom školstvu. Opravdanost takvih zakonskih rješenja nije upitna i nesporna je važnost vještine plivanja. Argumenti kako nema financijskih sredstava za izgradnju bazena pritom, nisu osobito uvjerljivi, budući da je trošenje financijskih sredstava pitanje pravovremenog planiranja i određivanja prioriteta.

Pravo na sport i dostupnost sporta djeci povezano je i s općom klimom u društvu u odnosu na sport i vrednovanjem sporta. Nije posve jasno tko je u društvu odgovoran za primjerene uvjete za bavljenje djeteta sportom ili samo nekom od tjelesnih aktivnosti. Za prava djece koja se bave sportom zainteresirani bi trebali biti: treneri, nastavnici tjelesne kulture, Kineziološki fakultet, Hrvatski olimpijski odbor, predsjednici saveza, klubova, selekcija, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Agencija za odgoj i obrazovanje, Ministarstvo unutarnjih poslova, sportski liječnici, sportski novinari, sportaši, roditelji, političari i znanstvenici.

Nažalost, ne postoje objedinjeni podaci o djeci u sportu, klubovima, igraonicama, ni odraslima koji imaju ulogu trenera. Poseban problem može predstavljati situacija u kojoj se roditeljski i klupski interesi sukobljavaju te, ako nisu jasno uređeni odnosi među odraslima, što može zbunjivati dijete. Roditeljeva uloga i trenerova uloga u djetetovu sportskom razvoju i funkcioniranju treba biti jasna i roditelju i djetetu i sportskom treneru.

I dalje ostaje potreba da se više čuje glas djece, roditelja, trenera, sportskih rukovoditelja.

Zabrinjava nas činjenica da ni na jednu našu preporuku ili traženje izvješća Hrvatski olimpijski odbor, kao najviša nevladina nacionalna športska udruga, nije ni jednom odgovorio. Ipak, ohrabruje da je većina gradskih i nacionalnih sportskih saveza spremno odgovorila na upite i preporuke pravobraniteljice za djecu. Pozdravljamo i inicijativu Odbora za šport Poglavarstva Grada Zagreba da utvrdi stanje sportskih dvorana i koliko je rekvizita dostupno učenicima u osnovnim i srednjim školama te da stekne uvid u stanje opremljenosti školskih sportskih dvorana i prostora u vrtićima te nadležnosti nad sportskim objektima u Gradu.

I ove godine, zaključno naglašavamo da je nužno koordinirano djelovanje vezano uz zaštićenost djece u sportskim klubovima, školama i drugim institucijama gdje borave djeca. Na roditeljima je da inzistiraju na jasnoći ugovora koje s klubovima zaključuju mladi sportaši, odnosno njihovi zakonski zastupnici te da u njima budu jasno iskazani mehanizmi zaštite djece. Također je odgovornost roditelja zastupanje najboljeg interesa djeteta-igrača ili sportaša u sklapanju svih drugih ugovora u ime djeteta.

Mediji mogu pridonijeti stvaranju pozitivne slike i pozitivnih vrijednosti vezanih uz sport tako da ignoriraju pojedince i grupe kojima su sport i događanja vezana uz sport prostor za samopromociju, pa bismo se složili s porukom predsjednika NHS-a medijima da svojim izvještavanjem “ne traže junake na tribinama, nego na igralištu”.

Za zaključivati o stvarnoj zaštićenosti djece koja se bave sportom, osim pridavanja značaja svakoj pojedinačnoj prijavi, nužna su istraživanja te egzaktni podaci o tome, kao i ekspertna mišljenja koja će zamijeniti paušalne i površne procjene i generalizacije.

Stoga je potrebno uložiti još mnogo napora, stručnog rada, uvjeravanja javnosti i, najvažnije, rada s djecom i mladima da bavljenje sportom postane njihov životni stil i životna vrijednost, a da pri tome žive zdravo i uravnoteženo djetinjstvo.

Želimo naglasiti da omogućiti bavljenje sportom znači djetetu osigurati sva ostala prava te da je pravo na sport pravo sve djece, dok talentiranoj djeci treba osigurati pravo na razvoj specifičnih osobnih potencijala, ne zaboravljajući njegove razvojne potrebe. Pri tome se ne smije zaboraviti važnost demokratičnosti sporta i njegove “prave prirode” o čemu se raspravljalo i na Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe (PACE) u siječnju 2008. gdje se naglasila opasnost isključivo ekonomskog shvaćanja nekih sportova posebice vezano uz TV prijenose. Istodobno, predsjednik UEFA-e iznosi zanimljivu suprotnu tvrdnju, kako je 99% klubova i sportskih organizacija u Europi neprofitno, što sport čini demokratičnim i transparentnim te da je sport u Europi gotovo u cijelosti temeljen na radu volontera.

Za svaku državu trebalo bi biti dragocjeno omasoviti bavljenje djece sportom. Pri tome ne treba računati samo na djecu talentiranu za motoričke aktivnosti i visoko motiviranu za sport. Investicija države u bavljenje djece tjelesnom aktivnošću od najranije dobi je dugoročna investicija u zdravlje te iste države i društva. Za to su nužna ulaganja sredstava u klubove, igraonice i mjesta bavljenja sportom i za djecu za koju je jasno da se neće nikada natjecati niti postizati vrhunske rezultate. To trebaju djeci i mladima biti privlačna i motivirajuća mjesta upotpunjena i drugim sadržajima, kako bi zamijenila sadašnja okupljanja po parkovima ili dvorištima škola i vrtića. Prevenirati različite oblike ovisnosti i nasilje u društvu potrebno je, ne samo deklarativno, već stvarnim ulaganjima i naporima usmjerenima svakom djetetu bez obzira na talent, motivaciju za pobjeđivanje ili interes i spremnost roditelja.

3.5 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

“...Odlučio sam pisati vam za pomoć jer se bojim da bih mogao biti poslan na izdržavanje kazne zatvora daleko od svog doma, što bi u potpunosti onemogućilo moju suprugu i djecu da me, sukladno zakonu o izdržavanju kazne zatvora, redovito posjećuju. ....

Ja se još borim dokazati svoju nevinost i jednog dana ću u tome uspjeti, ali bude li u konačnici sve ispalo loše po mene, svoju ću kaznu izdržati ... Primarni cilj koji sam postavio pred sebe je taj da očuvam svoju obitelj i održim redoviti kontakt sa svojom djecom, za koju znam da im nedostajem i da sam im prijeko potreban u njihovom daljnjem razvoju...”

iz pisma oca u zatvoru

“... Nakon što sam prilikom nedavnog posjeta u zatvoru vidjela dvogodišnju djevojčicu koja je s bakom došla u posjet ocu-zatvoreniku, pitam se znate li kako izgleda takav posjet i možete li što učiniti da kako bi on bio humaniji i manje kažnjavajući. Djevojčica je, baš kao i odrasli, osuđena na ponekad i višesatno čekanje u hladnom zaključanom dvorištu (ljeti i zimi) i, kako kaže njezina baka, zabranjeno joj je ponijeti bočicu, mora mirno sjediti na strani stola namijenjenom posjetiteljima, tj. ne smije pričati ocu. Pitam se zar ta djevojčica nije već previše pogođena činjenicom da joj je roditelj u zatvoru i zar se ne može nešto učiniti, a što neće ovisiti samo o dobroj volji pojedinih pravosudnih čuvara kako bi se, koliko je to moguće, zaštitili njezini osjećaji i prava...”

iz pisma posjetiteljice u zatvoru

Dijete čiji je roditelj, brat ili sestra, djed ili baka ili druga druga bliska osoba u zatvoru, doživljava svijet i sebe na poseban način. Ono se suočava s neugodnim emocijama, različitim reakcijama okoline, pokazuje i samo različite reakcije.

Njegovo odrastanje, te primarne, razvojne i posebne potrebe u kontekstu njegovih prava, analizirat ćemo na primjeru odvojenosti od roditelja što i jest najčešći slučaj. Odvojenost od roditelja zbog izdržavanja kazne zatvora je okolnost u koju bi, radi zaštite djeteta, trebalo biti uključeno više tijela, institucija i sustava.

Europski podaci govore da sedam posto školske djece ima roditelje koji su bili ili jesu u zatvoru, 33% maloljetnih počinitelja i 61% žena zatvorenica su roditelji, a žene u zatvoru čine četiri posto ukupne zatvorske populacije (u Hrvatskoj 4,7%). Potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru analizirat ćemo na temelju pojedinačnih prijava Uredu, na temelju obilazaka kaznenih ustanova te na temelju europskih iskustava i procjene postojećih standarda zaštite ove grupe djece u Hrvatskoj.

Riječ “zatvor”, za potrebe ovog izvješća, koristimo za zatvore i kaznionice, kao i za pritvor.

Tijekom bavljenja ovim područjem dječjih prava, Ured se susretao s različitim reakcijama i minimaliziranjem značaja kontakta djece i roditelja u zatvoru. Postoje mišljenja kako je ovo nevažna tema u odnosu na problem prekapacitiranosti zatvora, nedostatka djelatnika, premalih ulaganja u zatvore ili da nije dobro zatvorski prostor činiti privlačnim djetetu jer će ono tako zatvor početi smatrati privlačnim mjestom. No, djeca zatvorenika su neprepoznata skupina djece u društvu, često diskriminirana zbog statusa svog roditelja i sama indirektno kažnjena zbog tuđih nedjela, odvojena od bliskih osoba ili u strahu od roditelja. Pokazatelj da djeca zatvorenika i njihove potrebe nisu prepoznati jest i činjenica da se u Zakonu o izvršavanju kazne zatvora, dijete ne spominje izrijeком u članku kojim se definiraju članovi obitelji, već se ono naziva rođacima u ravnoj lozi. Izrijeком se spominje vezano uz razloge za odgodu izvršavanja kazne (“razlozi za odgodu jesu... dijete mlađe od godinu dana o kojem osuđenik skrbi”), u članku o zaštiti majčinstva u odnosu na trudnoću te dijete rođeno za vrijeme izdržavanja kazne zatvora i, na kraju, vezano za posjete zatvoreniku i mogućnost maloljetne djece da posjećuju roditelja te mogućnosti opremanja prostora za posjet djece.

Možemo govoriti o djeci u zatvoru i djeci izvan zatvora.

Djeca u zatvoru su djeca koja su rođena za vrijeme majčina izdržavanja kazne zatvora i prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora, mogu do tri godine starosti biti s majkama. U dvije godine praćenja, na postojećem jedinom odjelu za roditelje (u Kaznionici Požega) u dva obilaska, zatekli smo ukupno troje djece od kojih je najstarije bilo staro godinu i pol dana. Prostor za boravak djece na ovom odjelu je ugodan i primjeren tek rođenoj djeci, no u socijalnom i razvojnom smislu premalo stimulativan, za što su odgovorne i majke koje ne koriste mogućnost odlaska djeteta u obližnji vrtić, što im je omogućeno.

Mnogo je više djece izvan zatvora koja su na različite načine pogođena boravkom jednog ili oba roditelja u zatvoru. Za vrijeme obilazaka, nismo mogli dobiti podatke i ne znamo točan broj djece zatvorenika. Literatura o ovoj temi govori o izračunu njihova broja tako da se broj zatvorenika pomnoži s koeficijentom 1,3. U hrvatskim zatvorima i kaznionicama trenutačno boravi 4621 zatvorenik (Jutarnji list, 16.3.2007.). Prema

navedenom načinu računanja, sada u Hrvatskoj ima oko 6007 djece odvojeno od roditelja koji se nalazi u zatvoru ili pritvoru, ali stručnjaci iz zatvorskog sustava procjenjuju da se radi o manjem broju djece. Ovdje nisu ubrojana djeca čija su braća ili sestre u odgojnim zavodima ili maloljetničkom zatvoru.

U 2007. Ured se bavio s 33 pojedinačna slučaja odnosno 53 djece čiji su roditelji u zatvoru. Prijavitelji su bili: otac (u deset slučajeva) ili majka (u pet slučajeva) u zatvoru, te majka (u pet slučajeva) s kojom dijete živi. Javilo se i troje djece, te pojedinačni prijavitelji (otac s kojim dijete živi, baka, stric, udomitelj, odvjetnik, saborski zastupnik, osnovna škola, Caritas, udruga). Ured je bio inicijatorom 16 općih djelovanja, od kojih se najviše odnosilo na obilazak kaznenih institucija i kontakt s Upravom za zatvorski sustav. Neka postupanja je Ured inicirao temeljem saznanja putem medija.

Kaznena djela o kojima se može saznati iz prijava odnose se primarno na: nasilje u obitelji, zlostavljanje i zanemarivanje djeteta, seksualne delikte na štetu djeteta, ubojstvo, ratni zločin, kaznena djela protiv imovine. Prijave su se odnosile dominantno na nemogućnost ostvarivanja kontakta s djetetom zbog: udaljenosti zatvora, troškova putovanja, dijete nema tko odvoditi u zatvor, dijete ne želi kontakt, osobe s kojima živi ne žele da ono kontaktira sa zatvorenim roditeljem ili su stava da bi posjeta bila stresna za dijete, dijete odvedeno na nepoznatu adresu ili je odlukom suda kontakt zabranjen. Unutar toga, kao problem se prijavljuje i premali broj kontakata, prekratki kontakti, susreti u lošim prostornim i socijalnim uvjetima, odsustvo spremnosti udomitelja ili centra za socijalnu skrb na dovođenje djeteta, vezanje pogodnosti uz kontakt s djetetom, nerazumijevanje škole i nepružanje podrške djetetu čiji roditelj je u zatvoru, te medijsko izvještavanje.

Druge prijave odnose se na strah djeteta i obitelji od izlaska oca iz zatvora, prigovor na sadašnju brigu o djetetu i utjecaje drugog roditelja ili druge osobe na dijete, uzdržavanje od strane roditelja u zatvoru, smještaj i ekonomske teškoće majke i djece, manipulaciju imovinom djeteta.

Tijekom 2007. obišli smo 13 kaznenih ustanova i uočili djeci neprimjerene uvjete za uspostavljanje i održavanje odnosa između njih i roditelja ili drugih bliskih osoba u zatvoru. Istodobno smo uočili spremnost i brzo djelovanje većine upravitelja i djelatnika zatvorskih ustanova u cilju poboljšanja tih uvjeta koja se u većini ustanova očitovala u brzom prilagođavanju prostornih uvjeta za kontakte djece i odraslih, odmah nakon obilaska pravobraniteljice ili suradnica i usmeno iskazanih preporuka, kao i spremnost za osiguravanje stručne podrške za pripremu i odvijanje susreta.

Ured je u izvještajnom razdoblju inicirao dva sastanka te je svako izvješće o provedenom obilasku uz preporuku o djelovanju, uputio Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa. I Upravu za zatvorski sustav i javnost, informirali smo o europskim standardima i mogućim modelima ostvarivanja i održavanja kontakta djeteta s roditeljem. Jedan od načina je i strukturiranje posjeta tako da budu orijentirani na dijete i odnos roditelja i djeteta (kroz humaniziranije prostorne uvjete i poticanja na zajedničke aktivnosti), a ne razgovore između odraslih. Stručna podrška prije, za vrijeme i nakon posjete, također doprinosi održavanju odnosa. Neke zemlje su orijentirane na udomiteljstvo, koje se ostvaruje u blizini zatvora, drugdje su osnovani dječji servisi, centri podrške, mjesta za igru unutar zatvora ili postoje koordinatori za nekoliko zatvora

koji brinu primarno o kontaktima djece i roditelja u zatvoru. Uključenost volontera i stručnjaka supervizora, također je jedna od mogućnosti. Najvažnije je pri tome zajedničko i međusobno djelovanje i policije i pravosudnog sustava, sudova, institucija socijalne skrbi, nevladinih udruga s programima psihosocijalnog tretmana zatvorenika i podrške djetetu, škole i vrtića te volontera koji pomažu djeci zatvorenika.

Od zatvorenika ili roditelja izvan zatvora čuli smo da je posjeta djece roditelju povezana s tzv. pogodnošću iako to zatvorska uprava u potpunosti demantira. Kako ne možemo zanemariti doživljaj i percepciju zatvorenika i drugih, nužno je objasniti u kolikom obimu je kontakt s djecom pravo, a koliko je ipak vezan uz pogodnost. Naime Pravilnik o pogodnostima zatvorenika definira pogodnost kao "skup poticajnih mjera usmjerenih na ... održavanje i promicanje odnosa s obitelji...", a , između ostalog, sastoje se i od češćih dodira s vanjskim svijetom. Sigurni smo da bi uz jasna objašnjenja i transparentnu praksu, a ne samo pozivanje na normu, nejasnoće i nerazumijevanje bili uklonjeni. S druge strane, zatvorske uvjete (posebno ako se radi o dužim kaznama zatvora) treba tretirati kao promijenjene okolnosti pa opseg i način susreta i druženja treba prilagoditi novim okolnostima u životu obitelji kako bi bili u interesu djeteta.

Vezano uz obiteljsko pravnu problematiku česti su slučajevi aktualnog ili dovršenog brakorazvoda i problema kontakta. Majka i dijete su često u tretmanu centra za socijalnu skrb te se poduzimaju mjere obiteljsko pravne zaštite. Nerijetko sud u presudi o razvodu braka ne donosi odluku vezano uz susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi, a koji se nalazi na izdržavanju kazne, smatrajući to preprekom za održavanje susreta i druženja. Centar u jednom od ovakvih slučajeva izjavljuje da "s obzirom da je razvod braka između roditelja okončan, a uz sve naprijed navedene okolnosti sud nije odredio kontakte oca i sina, centar također nije nadležan za organiziranje susreta". Bez obzira na činjenicu da otac iz zatvora može pokrenuti pri sudu postupak kako bi se odredili susreti i druženja, smatramo da je centar taj koji treba pokretati postupke za ostvarivanje kontakta ukoliko su oni u interesu djeteta.

Susreli smo se i s pitanjem vezano za zakonsku osnovu za susrete i druženja djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi, a nalazi se u zatvoru. Pravo zatvorenika na susrete ne obvezuju roditelja s kojim dijete živi da sudjeluje u ostvarivanju susreta. Čini nam se poželjnim donositi novu odluku o susretima i druženju jer uključuje provjeru novonastalih okolnosti i uvjeta. Stručnjaci bi trebali odgovorno procijeniti u svakom pojedinačnom slučaju je li u djetetovom najboljem interesu da se takav susret djeteta s roditeljem dogodi. Ponekad je potrebna podrška i medijacija između oba roditelja ili osoba s kojima dijete živi i djeteta da bi se to realiziralo. Naime često izostaje stručna podrška obiteljima čiji su članovi u zatvoru, posebice onim osobama s kojima dijete živi. Sigurni smo da bi provođenje izrađenih programa jačanja roditeljske kompetencije zatvorenika stvorilo, u mnogo situacija, uvjete za održavanje odnosa između djeteta i roditelja u zatvoru i utjecalo na budući obiteljski život i odnose.

Ured je također upoznat sa zahtjevima zatvorenika za izlaskom kako bi vidjeli djecu. Zahtjevu se udovoljava ovisno o stručnoj procjeni djelatnika tretmana, a realizira se u pratnji civilnog službenika. Djelatnici ukazuju na nerijetki problem nesuglasnosti roditelja (najčešće majke) oko dolaska djeteta u posjet roditelju koji je u zatvoru, usprkos želji djeteta i roditelja te nepostojanju zabrane viđanja i susreta i druženja s djetetom. Time se krši pravo djeteta na susrete i druženja s roditeljem i sprječava kvalitetna

priprema obitelji za izlazak te je nužno usmjeriti djelovanje nadležnih institucija (suda, centra za socijalnu skrb, Uprave za zatvorski sustav) u smjeru rješavanja ovog problema.

Obratila nam se i ravnateljica škole moleći zaštitu učenika čiji roditelji i kaznena djela su tema neke emisije. Često i sami roditelji izlože medijskom tretmanu djeteta tijekom uhićenja, sudskog postupka ili izdržavanja kazne.

Medijski tretman djece čiji su roditelji počinitelji kaznenih i drugih djela je u odnosu na ovu skupinu djece važna tema jer može višestruko naštetiti djetetu. Prikaz rekonstrukcije zločina s punim imenom i prezimenom žrtve i počinitelja i detaljima slučaja mogu djeteta dodatno traumatizirati, viktimizirati, izložiti ga poruzi, procjeni, izazvati kod njega najrazličitije neugodne emocionalne reakcije. Samo neiznošenje imena djeteta često je nedovoljno za prikriivanje identiteta djeteta. Ovdje se ne radi samo o mogućoj izloženosti djetetove privatnosti, nego se radi o prikazivanju djetetovog života i tragičnih okolnosti njegova odrastanja. Bez namjere uplitanja u uređivačku koncepciju i odabir tema i poštujući pravo javnosti na informaciju, Ured smatra da se svatko, tko odluči na ovakav način izvještavati, treba upitati kakvu štetu čini djetetu. Pri tome treba poštovati Kodeks časti hrvatskih novinara, a posebnu pozornost i odgovornost prilikom izvještavanja posvećivati izvještavanju o nesrećama, obiteljskim tragedijama, bolestima, djeci i malodobnicima.

U svom postupanju, Ured je izravno Upravi za zatvorski sustav ili centru preporučivao mjere u konkretnom slučaju, školi i vrtiću savjetovao kako da postupa zaštićujući djeteta koje ne zna istinu o roditelju ili je izloženo stigmatizaciji, molio i upozoravao novinare i urednike da niti indirektno ne izlažu djecu javnosti. U dvije situacije kontaktirali smo policiju koja je odmah djelovala i jamčila sigurnost te dala upute djetetu i obitelji.

Vezano uz zatvorenike koji imaju djecu, posebice one koji su optuživani za obiteljsko nasilje, smatramo važnim, za širi kontekst razvoja djece, a ne samo za kontakte s roditeljem, provođenje psihosocijalnog tretmana koji predstavlja važan dio u suzbijanju nasilja, a često je i preduvjet održavanja odnosa između djeteta i roditelja. Stoga Ured podržava sve inicijative osposobljavanja stručnjaka za ovu vrst tretmana kao i aktivitet postojećih osposobljenih 639 stručnjaka iz policije, socijalne skrbi, državnog odvjetništva, sudova, zdravstva i nevladinog sektora te planiranje dodatne izobrazbe (prema podacima Društva za psihološku pomoć). Oni su prošli ili će proći multisektorsku izobrazbu u organizaciji Društva za psihološku pomoć, a na razini pojedine županije dolaze u kontakt sa žrtvama i počiniteljima obiteljskog nasilja.

Tijekom 2007. godine pravobraniteljica i njezini suradnici obišli su: Odgojni zavod u Požegi, Odgojni zavod u Turopolju, Kaznionicu u Požegi (Kaznionica za žene, Odjel maloljetničkog zatvora, Poluotvoreni odjel za muškarce, Odjel za roditelje), Zatvor "Remetinec" u Zagrebu, Zatvor u Požegi, Zatvor u Osijeku, Zatvor "Bilice" u Splitu, Zatvor u Šibeniku, Zatvor u Zadru, Zatvor u Dubrovniku, Zatvor u Gospiću, Zatvor u Rijeci i Zatvor u Puli. Obilasci kaznenih ustanova obuhvaćaju monitoring organizacijskih, prostornih i kadrovskih uvjeta vezanih uz boravak djece u instituciji, te razgovor s maloljetnicima smještenim u kaznenim ustanovama, kao i monitoring uvjeta za kontakte djece sa svojim roditeljima ili bliskim osobama koje se nalaze u zatvoru.

O svom stavu o preporuci i poduzetom, Kaznionica Požega i Zatvor u Požegi odgovorili su pravobraniteljici, dotaknuvši se svake od preporuka.

Zatvor u Požegi izvještava da nema mogućnosti izdvojiti posebnu prostoriju u kojoj bi se obavljale samo posjete roditelja i djece, no namjeravaju nabaviti u postojećim uvjetima odgovarajući namještaj, društvene igre te pribor za crtanje. U cilju osposobljavanja službenika za komunikaciju s djecom i podršku djeci, zatvor će uspostaviti kontakt s dječjim vrtićima kako bi njihovi djelatnici educirali djelatnike zatvora koji rade na posjetama. Odjel maloljetničkog zatvora Kaznionice u Požegi izvještava o tome da je nakon obilaska pravobraniteljice prostor za posjete obitelji, braće i sestara kao i djece osuđenih maloljetnika opremljen dodatnim didaktičkim igračkama i priborom za crtanje. Odjel tretmana zatvorenica Kaznionice, koji je već u protekloj godini učinio vidljive napore i ostvario bitno poticajnije i primjerenije uvjete za kvalitetan kontakt djece i zatvorenica, izvjestio nas je nakon našeg drugog obilaska Kaznionice, o namjeri opremanja prostora tiskovinama za stariju djecu, nabavu dodatnih društvenih i didaktičkih igračaka, kao i da je odmah realizirana preporuka o zabrani pušenja u prostoru u kome borave roditelji s djecom. Što se tiče preporuke o stručnoj osobi koja će moći komunicirati s djecom za vrijeme posjeta, izvješćuje se da potrebe kvalitetnog kontakta s djecom mogu zadovoljiti defektolog i socijalni radnik kao stručnjaci Odjela tretmana.

Poluotvoreni odjel za zatvorenike izvještava o završenoj adaptaciji “dječjeg kutića”, njegovoj opremljenosti, blagdanskome uređenju te planu o daljnjoj nabavi edukativnih časopisa i tiska za mlade. Vezano uz pripremu zatvorenika za kontakt s djecom i komunikaciju s odraslima i djecom, za vrijeme posjeta uvijek je nazočan stručni savjetnik za tretman koji stručnom pomoći nastoji otkloniti nelagodu. Iako su posjete Kućnim redom vremenski ograničene, one se ne prekidaju, već traju dulje kad se radi o posjeti djece.

Od zatvora u Gospiću, Zadru, Šibeniku i Rijeci izvještani smo usmeno o prostornim unapređenjima učinjenima u odnosu na posjete djece te su nam dostavljene fotografije sadašnjih uređenih prostora. Također smo izvještani o planovima za unapređenje prostornih uvjeta za susrete u zatvoru. Nakon promjena u prostoru i nove i drukčije vrste kontakta djece i roditelja izvještani smo da zatvorenici izražavaju zadovoljstvo promjenama, zaposlenici izjavljuju da je atmosfera za vrijeme posjeta sada ugodnija te je intenzivnija komunikacija između roditelja i djece. Istodobno roditelji i zaposlenici manje trebaju regulirati dječje ponašanje. Znakovita je i činjenica da zatvorenici s velikim zadovoljstvom odnose dječje crteže izrađene za vrijeme posjeta u svoje sobe.

O stanju ljudskih prava u zatvorskom sustavu RH, Centar za ljudska prava i Ured za ljudska prava Vlade RH održali su javnu raspravu u travnju 2007. na kojoj je ukazano na potrebu poduzimanja dodatnih napora na podizanju standarda ljudskih prava u zatvorskom sustavu. Nadamo se da će se svaki napor u unapređivanju prava zatvorenika odraziti i na njihovu djecu i njihova prava.

Kontakti Ureda s europskim organizacijama i udrugama koje se bave pravima djece čiji su roditelji u zatvoru upućuju na visoke standarde brige o ovoj skupini djece u prostornom, kadrovskom, zakonskom, institucionalnom i političkom smislu te uključenosti znanstvenika i stručnjaka iz različitih područja.

Želeći zahvatiti ovaj problem s više aspekata i upozoriti javnost i stručnjake na nekoliko tisuća djece, Ured je tijekom pisanja ovog izvješća, u veljači 2008. održao javnu raspravu na temu "Prava djece čiji su roditelji u zatvoru".

Svjesni da dijete ne može pobjeći od realnosti svog odrastanja i da treba biti upućeno na odgovornosti odraslih za svoje odluke i ponašanja, ono istodobno treba znati da zbog ponašanja i sukoba sa zakonom njegov roditelj nije prestao biti roditeljem, niti dijete treba biti kažnjeno zato što je roditelj kažnjen. U tome mu treba pomoć i podrška odraslih.

Potrebno je, uvijek se rukovoditi načelom dobrobiti djeteta te dalje poboljšavati prostorne uvjete za kontakte djece i roditelja tako da zatvor ne bude za dijete zastrašujuće mjesto i da bude moguće roditelju, unatoč tomu što je zatvorenik i prekršitelj zakona, ostvarivati svoj roditeljsku ulogu.

Ohrabruje što se Ured pravobraniteljice za djecu tijekom obilaska kaznenih ustanova ove godine suočio s vrlo motiviranim upraviteljima i stručnim djelatnicima, koji su pokazali veliki senzibilitet i spremnost za sudjelovanjem u ostvarivanju prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru. Njihova svjesnost o ranjivosti ove skupine djece u većini ustanova rezultirala je promjenama i adaptacijama prostora i planiranjem drugih načina unapređivanja uvjeta za kontakt vezano uz stručnu podršku, suradnju s drugim institucijama i stvaranje evidencija. O prepoznavanju važnosti ulaganja napora u ovaj segment zatvorskog sustava govori i navod iz izvješća Kaznionice u Požegi o tome da će se i u buduću raditi na poboljšanju uvjeta kako bi "kontakt zatvorenika i djece bio što sličniji uvjetima na slobodi". Uz naputak o ostvarivanju prava na kvalitetan kontakt djece i roditelja u zatvoru Uprave za zatvorski sustav upućen u prosincu 2007. svim kaznionicama i zatvorima i odgojnim zavodima i dosadašnji kapacitet i spremnost većine kaznenih institucija za promjenu i prilagodbu vezano uz djecu, očekujemo daljnje unapređivanje uvjeta za kontakte djece i roditelja koji su u zatvoru.

I dalje ćemo obilaziti kaznene ustanove, neke i višekratno i nastojati svojim inicijativama povezati različite sustave koji mogu zajedničkim djelovanjem utjecati na unapređivanje uvjeta za ostvarivanje prava djece čiji su roditelji u zatvoru.

3.6 ZAŠTITA DJECE KOJA SU GOSPODARSKI ISKORIŠTAVANA

Člankom 32. Konvencije o pravima djeteta, priznaje se pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog odnosno gospodarskog iskorištavanja i obavljanja bilo kakvog posla koji može ometati djetetovu naobrazbu, biti opasan za djetetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni ili socijalni razvoj. Zaštita prava djece od ekonomskog iskorištavanja, predmet je kontinuiranog interesa Ureda pravobraniteljice u 2007. godini, kako u području pojedinačnih povreda ekonomskih/gospodarskih prava te općih inicijativa i sveobuhvatne zaštite prava djece.

Propisi koji reguliraju područje zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, zapošljavanja ili rada na poslovima štetnim po razvoj i zdravlje djece su, u većem dijelu, primjereni i njihova provedba je učinkovita. Državni inspektorat, sukladno Zakonu o državnom inspektoratu obavlja pojačani nadzor, u svezi s otkrivanjem nezakonitog rada i zapošljavanja djece. O izvršenim nadzorima u kojima je postupao i utvrdio da je došlo do

povrede dječjih prava u sferi gospodarskog iskorištavanja, Državni inspektorat kontinuirano tijekom izvještajne godine obavještava Ured pravobraniteljice za djecu.

Prema izvješću Državnog inspektorata u 2007. godini, obavljeno je 55 nadzora u kojem su otkrivene 163 povrede prekršajno sankcioniranih odredaba Zakona o radu, Zakona o državnom inspektoratu, Zakona o strancima, Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, koje se odnose na rad i zapošljavanje djece. Inspeksijski nadzori obavljani su kod poslodavaca koji obavljaju djelatnosti: ugostiteljstva i turizma, trgovine, industrije (tekstilne, prehrambene, grafičke), graditeljstva, vatrogastva i protupožarstva te obrtničko-uslužne djelatnosti. Povrede otkrivene nadzorom inspektora, odnosile su se na sklapanje ugovora na određeno vrijeme, u slučajevima koji nisu predviđeni zakonom ili kolektivnim ugovorom; sklapanje ugovora o radu koji nisu sadržavali sve podatke propisane zakonom; zapošljavanje djeteta bez pisanog ovlaštenja njihovih zakonskih zastupnika, sklapanje ugovora o radu s djetetom koji ne udovoljava posebnim uvjetima za zasnivanje radnog odnosa; uskraćivanje prava djeci na korištenje dnevnog i tjednog odmora; neuručivanje pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu odnosno nesklapanje ugovora u pisanom obliku; neuručivanje primjeraka prijave na obvezno mirovinsko i osnovno zdravstveno osiguranje; rad duži od punog radnog vremena; neobavještavanje inspektora rada o prekovremenom radu djeteta; rad noću; te neuručivanje obračuna plaće odnosno obračuna dugovane, a neisplaćene plaće. Protiv poslodavaca kod kojih su otkrivene nepravilnosti podneseni su zahtjevi za pokretanje prekršajnih postupaka.

Pored zaprimljenih obavijesti Državnog inspektorata o povredama prava djece u području radnih odnosa, Uredu pravobraniteljice za djecu su se također javljali roditelji i građani, ili telefonom tražeći savjet ili pisano tražeći posredovanje u zaštiti djece. Posebno želimo izdvojiti dvije prijave roditelja za pružanje zaštite njihovoj djeci prilikom obavljanja stručne prakse. U prvom slučaju učenik je ozlijedio ruku prešom, za vrijeme stručne prakse za zanimanje strojobravar te je majka tražila pomoć u ostvarivanju prava na osiguranje. U postupku su nas predstavnici škole obavijestili, kako škola ima ugovor o osiguranju učenika po kojem postupaju, o čemu su roditelje naknadno obavijestili. U drugom slučaju prijava se odnosila na neprimjereno postupanje vlasnice ugostiteljskog obrta prema učeniku, za koju je u postupku utvrđeno da nije bilo elemenata za nastavak prekršajnog postupka od strane Državnog inspektorata.

Ured pravobraniteljice je samoinicijativno, povodom tragičnog događaja u kojem je u vatrenom obruču, gaseći požar na Velikom Kornatu, život izgubilo dvanaest vatrogasaca, među kojima i dva maloljetnika, od Ministarstva unutarnjih poslova zatražio žurno preispitivanje okolnosti u kojima su djeca nastradala i utvrđivanje odgovornosti onih koji su ih, ne vodeći računa o njihovoj dobi, poslali u smrt. Članstvom i aktivnim sudjelovanjem u dobrovoljnom vatrogasnom društvu mladi ljudi mogu mnogo naučiti o opasnostima od požara, provođenju mjera zaštite od požara, o gašenju požara i spašavanju ljudi i imovine ugroženih požarom, te o spašavanju ljudi i imovine prilikom elementarnih i drugih nesreća. Na taj način oni mogu sazrijevati kao odgovorni članovi društva, koji nesebično pomažu drugima, no dovođenje maloljetnih osoba u neposrednu opasnost na način da ih izlaže pogibelji nikako se ne može tolerirati. Okolnost da su u gašenju požara djeca sudjelovala dobrovoljno, želeći hrabro dati svoj doprinos spašavanju imovine, nikako ne može biti opravdanje. Također smo preporučili da se u

prevenciji budućih sličnih događaja, onemogućiti sudjelovanje vatrogasne mladeži u gašenju požara, odnosno spriječiti mogućnost izlaganja djece pogibelji. Ministarstvo unutarnjih poslova izvijestilo nas je o postupanju iz svoje nadležnosti kao i činjenici da županijski vatrogasni zapovjednik nije postupio sukladno odredbama Zakona o vatrogastvu i Zakona o radu kojima je propisano da se maloljetnik ne smije zaposliti na poslovima koji mogu ugroziti njegovo zdravlje, ćudorednost i razvoj, odnosno poslovima koji su prema propisima Zakona o zaštiti na radu utvrđeni kao poslovi s posebnim uvjetima rada. Također smo izviješteni kako je protiv zapovjednika podnijeta kaznena prijava između ostaloga i zbog toga što je dopustio da u gašenju požara sudjeluju dvije maloljetne osobe, pripadnici dobrovoljnih vatrogasnih društava.

Prethodno navedeni podaci Državnog inspektorata za 2007. godinu i informacije o utvrđenim slučajevima nezakonitog zapošljavanja i rada djece u kontekstu tragičnog događaja i smrti djece u gašenju požara, ukazuju na nužnost osvješćivanja onih koji ponekad čak i ne razmišljajući, nezakonito iskorištavaju djecu. Kako zaštita od gospodarskog iskorištavanja djece podrazumijeva i poučavanje i promicanje tog prava, Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, kao nadležnim tijelima, ponovno preporučamo da problemu gospodarskog iskorištavanja djece i zaštiti njihovih prava posvete posebnu pažnju.

Pored opisanih slučajeva nezakonitog rada ili zapošljavanja djece u području radnih odnosa kod poslodavaca, Ured pravobraniteljice za djecu je postupao u zahtjevima građana povodom prijave nezakonitog sudjelovanja djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima. Roditelji ili zakonski zastupnici djece u 2007. godini, pokazali su veliki interes za sudjelovanjem njihove djece u snimanju TV reklama i emisija ili nekim drugim scenskim aktivnostima djece, što potvrđuje i podatak iz izvješća Državnog inspektorata za 2007. godinu o zaprimljenom 251 zahtjevu za izdavanje suglasnosti za sudjelovanje djece mlađe od 15 godina, u navedenim aktivnostima.

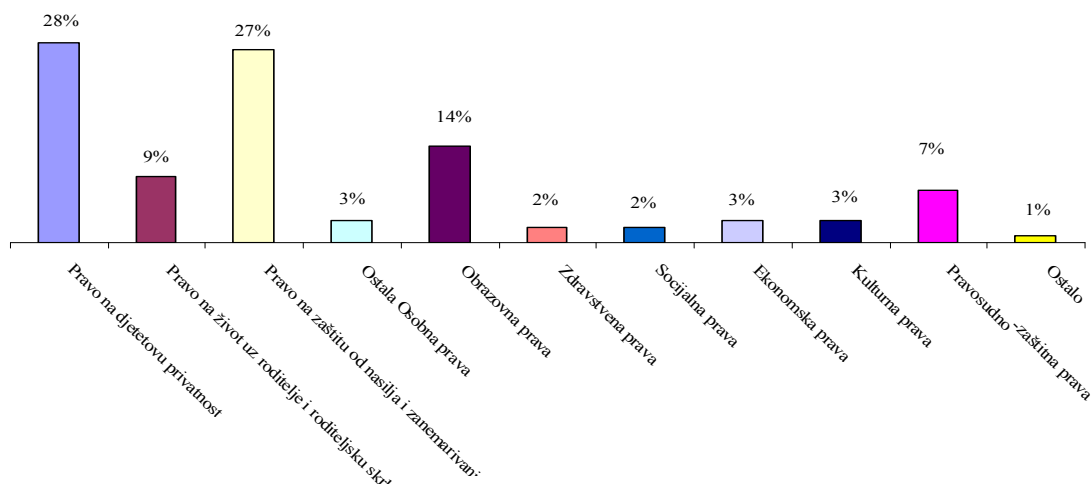
Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je prijavu u kojoj nas se obavještava kako u kazalištu u dramskoj predstavi sudjeluje trogodišnje dijete i dok je dijete na sceni, na njoj se događa i scena silovanja. Ocjenjujući pismo jako zabrinjavajućim, o njegovom smo sadržaju obavijestili centar za socijalnu skrb i Državni inspektorat i kazalište, zatražili provjeru navoda i izvješće o poduzetom u cilju zaštite dobrobiti prava i interesa djeteta. Naime, sukladno propisima djeteta mlađe od 15 godina iznimno smije, uz prethodno odobrenje inspektora rada i na temelju zahtjeva djetetovog zakonskog zastupnika, raditi za potrebe filmske, kazališne ili slične djelatnosti, na način, u opsegu i na poslovima koji ne ugrožavaju njegovo zdravlje, ćudorednost, školovanje ili razvoj, ali nikako između 20 sati navečer i 6 sati ujutro idućega dana, što se smatra noćnim radom. Iako se u praksi, prema tvrdnjama nekih, sudjelovanje djece u kazališnim predstavama u večernjim terminima u pravilu ne smatra njihovim zapošljavanjem, u smislu radnog odnosa, u pismu smo iznijeli stav Ureda pravobraniteljice za djecu o tome, kako ovoj problematici treba pristupiti s krajnjom pažnjom i oprezom, naročito ako se radi o angažmanu djece tako male dobi u "kazalištu za odrasle", u kasnim večernjim satima i u okruženju prepunom nasilnih scena. Izvješteni smo kako u predstavi sudjeluje osmogodišnje dijete za čiji angažman su sukladno zakonskim propisima njegovi roditelji ishodili suglasnost Državnog inspektorata, o čemu je izdano rješenje. Prisutnost djeteta na sceni je manja od tri minute, nakon čega drugi glumac izvodi dijete u prostor za orkestar. Nakon odigrane

scene dječak odlazi kući (oko 20,15). Također smo izviješteni kako je u svakoj, pa i u ovoj predstavi, dijete pod nadzorom odrasle osobe dok čeka na izlazak na scenu. Iz dostavljenog rješenja Državnog inspektorata se vidi se da je roditeljima kao zakonskim zastupnicima odobreno da njihovo malodobno dijete može uz naplatu nastupati - statirati kao dijete u predstavi, u nazočnosti zakonskih zastupnika, u opsegu i na način koji neće ugroziti njegovo zdravlje, ćudorednost, školovanje ili razvoj.

Kako smo i naveli, davanje suglasnosti Državnog inspektorata sukladno propisima iz područja radnih odnosa za sudjelovanje djece u umjetničkim aktivnostima, prema nekim stajalištima, u pravilu se osporava, uz obrazloženje kako se radi o sudjelovanju u izvedbi koje se ne može kvalificirati kao rad. S druge strane prema primjeni propisa, sudjelovanje djece u izvedbi, iako ne predstavlja element radnog odnosa, svakako uživa radnopravnu zaštitu i traži postupanje Državnog inspektorata. Još je uvijek neujednačena praksa u definiranju rada, radnog odnosa i sudjelovanja djece u raznim športskim, kulturnim ili scenskim aktivnostima. Stoga pozdravljamo novu izmjenu Obiteljskog zakona u 2007. godini, kojom je između ostalog, radi dodatne zaštite dobrobiti i interesa djece u domeni sklapanja ugovora između maloljetnog djeteta i fizičkih ili pravnih osoba, kojima je predmet raspolaganje budućim imovinskim pravima djeteta u vezi s njegovim športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima, prethodno uvijek potrebno odobrenje centra za socijalnu skrb.

3.7 ZAŠTITA I PROMICANJE PRAVA DJECE I MEDIJI

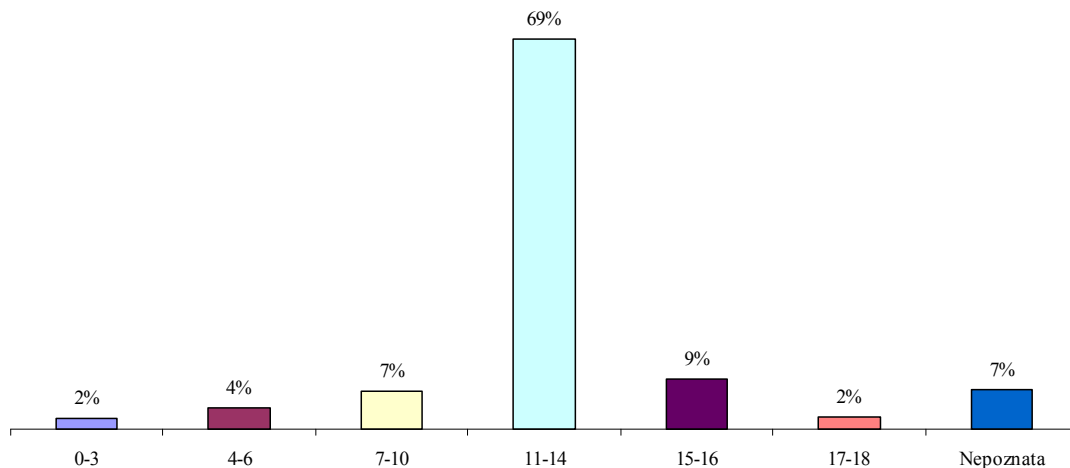
Tijekom 2007. godine ukupno je 96 pojedinačnih slučajeva zaštite prava djece, kojima se bavio Ured pravobraniteljice za djecu, bilo povezano s medijima. Udio ovih slučajeva u ukupnom broju pojedinačnih predmeta je 11 posto. Najčešće je riječ o predmetima o kojima su, neovisno o radu Ureda, mediji izvijestili javnost. Dio tih predmeta odnosi se postupanja koje je Ured pokrenuo, upravo na temelju medijskih napisa, ili su medijski napisi potaknuli druge da prijave kršenje prava djeteta. U velikom broju slučajeva, o kršenju prava djece i potrebi njihove bolje zaštite, prijavitelji su gotovo istodobno izvijestili i novinare i Ured pravobraniteljice za djecu.

Među pojedinačnim slučajevima koji su privukli pažnju medija najveći broj, točnije 28% slučajeva, odnosilo se na zaštitu privatnosti djece u medijima, 27% slučajeva vezano je

za zaštitu djece od nasilja i zanemarivanja, a 14% za obrazovna prava, pri čemu se najveći dio odnosi na pravo na odgovarajuće prostorne i kadrovske uvjete u obrazovanju. Na pravo djeteta na život uz roditelje odnosilo se 9%, na zaštitu pravosudnih prava 7% slučajeva te po 3% na zaštitu ekonomskih i kulturnih prava.

Pojedinačni slučajevi, koji su bili predmetom interesa medija, obuhvatili su ukupno 612 djece, od toga 259 djevojčica i 277 dječaka, a za 76 djece nije poznat spol. Najviše je među njima bilo djece u dobnoj skupini 11-14 godina, ukupno 425, slijedi dobna skupina 15-16 godina sa 54 djece, pa skupina 7-10 godina u kojoj je bilo 42 djece, 23 djece je u dobnoj skupini četiri do šest godina, 13 u skupini 17-18 godina i 12 u skupini do tri godine, dok za 43 djece nije poznata dob. Dakle, velika većina ili 69 posto navedenih slučajeva odnosi se na djecu starije osnovnoškolske dobi, od 11 do 14 godina.

Od ukupno 96 prijava, 44 su podnijeli roditelji djece (46%), 15 slučajeva obrađeno je na inicijativu Ureda, 14 su prijave institucije, jednu prijavu podnijelo je samo dijete, a 17 su podnijeli ostali prijavitelji. Bilo je šest anonimnih prijava.

Većina prijava ili 26% odnosi se na Grad Zagreb, 17% je iz Splitsko-dalmatinske županije, 9% iz Primorsko-goranske, 8% iz Osječko-baranjske, 5% iz Sisačko-moslavačke, po 3% iz Zagrebačke, Karlovačke i Vukovarsko-srijemske županije, po 2% iz Ličko-senjske, Brodsko-posavske, Šibensko-kninske i Međimurske županije, po 1% iz Krapinsko-zagorske, Varaždinske, Virovitičko-podravske, Požeško-slavonske, Zadarske, Istarske i Dubrovačko-neretvanske županije, a za 9% prijava nije poznato na koju se županiju odnose.

Ured je također radio na velikom broju općih inicijativa i predmeta koji se tiču zaštite dječjih prava općenito, a dio tih aktivnosti povezan je s medijima. U ukupnom broju takvih predmeta 83 ili 10% , odnosi se na medije. Među njima je čak 32 prigovora građana zbog djeci neprimjerenih sadržaja u medijima, od čega se 24 odnosi na program televizija (NOVA TV, RTL i HTV), a ostatak na tiskane medije, radio postaje, filmove na DVD-u, plakate itd. Ostatak čine odgovori na upite novinara, suradnja s medijima i drugim subjektima u vezi s medijima, po pet predmeta odnosi se na neprimjeren način izvještavanja o djeci u medijima i na medijsku kulturu djece.

Suradnja Ureda s medijima

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu tijekom 2007.godine bile su vrlo dobro praćene u medijima. Odaziv na konferencije za medije, kao i odaziv medija na skupove, rasprave i tribine koje je organizirao Ured u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku bio je vrlo dobar i omogućio dobar odjek u javnosti.

Novinari vrlo često od Ureda traže objašnjenja, tumačenja, stajališta i komentare u vezi s pojavama kršenja ili nedovoljne zaštite dječjih prava, u vezi s izmjenama ili donošenjem zakona koji se tiču zaštite djece te s međunarodnim dokumentima kojih je Hrvatska potpisnica. Pritom se pitanja odnose na gotovo sva dječja prava, najčešće na pravo na zaštitu od svih vrsta nasilja, pravo na život uz roditelje, obrazovna prava, pravo na zaštitu privatnosti, zaštitu zdravlja, zaštitu djece od agresivnog reklamiranja, zaštitu od ekonomskog iskorištavanja i druga.

Upravo je veliko zanimanje novinara za različita područja rada Ureda dodatno pridonijelo vidljivosti institucije pravobranitelja za djecu u javnosti, a također je otvorilo prostor za informiranje i educiranje javnosti o općoj problematici dječjih prava. Nažalost, to ima i svoje slabosti kao što je slabije prepoznavanje ostalih institucija koje su u funkciji zaštite djece i koje su nadležne za poduzimanje mjera, odnosno pozvane i kvalificirane za davanje stručnih tumačenja u pojedinim područjima. Od Ureda se nerijetko očekuje ekspertno pravno, psihološko, pedagoško, sociološko pa i medicinsko mišljenje o svim područjima - od zaštite djetetova zdravlja, pravilne prehrane, utjecaja reklama na djecu, posvajanje i udomljavanja do zaštite od pedofila. Postoje brojni stručnjaci u zdravstvenim, pravosudnim, visokoškolskim i znanstvenim, ustanovama socijalne skrbi, obiteljskim centrima i državnim tijelima koji se bave pojedinim specifičnim područjima i mogu dati precizniji i iscrpniji odgovor.

Ured stoga često upućuje novinare na druge subjekte koji mogu biti izvor stručnih informacija o razvoju i zaštiti djece, pravnoj regulativi i slično. S ciljem kvalitetnijeg i potpunijeg informiranja javnosti, Ured će u sljedećoj godini raditi na poboljšanju preglednosti sadržaja i linkova na web stranici www.dijete.hr budući da se od njega očekuje da bude i svojevrsno informacijsko središte o pitanjima zaštite dječjih prava.

Podizanje javne svijesti o dječjim pravima

U cjelini gledano, može se reći da su mediji pridonijeli podizanju svijesti o važnosti zaštite prava djeteta i podizanju standarda zaštite dječjih prava. Proteklih godina, upravo novinari sve češće i sve glasnije upozoravaju na kršenje prava djece u mnogim područjima pa tako i u medijima. Kršitelje češće i preciznije prepoznaju u tuđim redovima - u drugim institucijama i drugim medijima, ali činjenica je da zahvaljujući i medijima, i pojedinim novinarima, i urednicima, sve više jača svijest o važnosti poštovanja dječjih prava i odgovornosti države i društva za dobrobit djece. Međutim, iznenađujuća je pojava da se, na primjer, u istom mediju, u isto vrijeme, pojavljuju prilozi koji odražavaju poštovanje visokih standarda zaštite prava djeteta, ali i prilozi koji su znatno ispod dopuštene razine izvještavanja o djeci. Dijelom je to rezultat nedovoljnog poznavanja Konvencije o pravima djeteta, ali to ipak ne može objasniti sve propuste učinjene na štetu djece.

Je li možda riječ o tome da imamo dobre novinare i loše, neiskusne i nemarne urednike, koji nisu upoznati sa standardima odgovornog uređivanja medijskih sadržaja? Ili utrka s konkurentskim medijima, u nastojanju da se privuče publika, vodi svjesnom i namjernom zanemarivanju profesionalnih i etičkih načela? Odgovor na to pitanje očekuje se od strukovnih udruga, ponajprije od Hrvatskog novinarskog društva, ali i od nakladnika i glavnih urednika naših medija, posebno onih najutjecajnijih.

3.7.1 KRŠENJE PRAVA DJECE U MEDIJIMA

“Nesreća je vijest, ali ta vijest može, neosjetljivo prezentirana, uzrokovati još više nesreće. Dječaci i djevojčice koji su gledali smrt svog bliskog prijatelja i pritom pokušali sve što su mogli, ostat će zauvijek s tom slikom u sebi. No, ovakvim medijskim izvještavanjem baziranim na neodgovornom optuživanju djece od strane pojedinaca (da navodno nisu ni pokušali spasiti prijatelja koji se utopio u rijeci), djeca su potpuno neopravdano obilježena. Sve to otežat će njihov oporavak od proživljene traume.”

iz prijave članice tima za provođenje krizne intervencije u osnovnoj školi nakon pogibije učenika pred očima prijatelja

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2007., kao i prethodnih godina, pratio način medijskog izvještavanja o djeci, naročito njegove negativne aspekte, prema prijavama pristiglim od građana. Roditelji, nastavnici, odgojitelji, ali i drugi zainteresirani građani sve su osjetljiviji na kršenje prava djece u medijima. Najčešće je prijavljivano kršenje prava djeteta na privatnost, nepoštovanje dostojanstva djeteta, zatim izlaganje djeteta potencijalno štetnim medijskim sadržajima te neuvažavanje prava djece na dobivanje njima primjerenih i razumljivih informacija putem medija. Uočen je i nedostatak pozitivnih ili prosocijalnih sadržaja za djecu i o djeci u medijima.

Javnost je sve osjetljivija na pojave političke manipulacije djecom, posebno na zlouporabe tijekom izbornih kampanja i u aktivnostima političkih stranaka, što također dolazi do izražaja u medijima. Osim toga, udruge roditelja, novinari i medijski stručnjaci sve češće upozoravaju i na zlouporabu djece u oglašavanju i reklamnim kampanjama.

3.7.1.1 Medijska slika djeteta - stereotipi i predrasude

Tretman djece u hrvatskim medijima je:

- senzacionalistički 38,2 %
- ugrožavajući za djecu 31%
- površan 25,2%
- dobar, uvažava najbolji interes djeteta 5,7%

(Rezultat ankete na web stranici Ureda pravobraniteljice za djecu u kojoj je do ožujka 2008. sudjelovalo 832 posjetitelja stranice)

Na pitanje kakva je slika djeteta u hrvatskim medijima danas, mnogi će, gotovo bez razmišljanja, odgovoriti da se djeca u novinama i na televiziji pojavljuju uglavnom u dvije uloge. Ili kao protagonisti crne kronike, žrtve nesreća, nasilja, zlostavljanja, bolesti ili neprimjernog ponašanja okoline ili kao ljupki likovi iz reklama koji će čitatelje, gledatelje i slušatelje potaknuti na kupnju.

Vrlo rijetko u medijima nalazimo dječja mišljenja, njihove stavove o svijetu i ljudima koji ih okružuju, rijetko se o djeci piše kao o nositeljima prava, poput prava na sudjelovanje i izražavanje vlastitoga mišljenja. Češće se govori o ugroženosti pojedine djece te o potrebi da ih se zaštiti od nasilja, zanemarivanja i neprimjerenih uvjeta za odgoj i razvoj, no piše se i o nasilju među djecom, o djeci “nasilnicima” i ravnodušnim promatračima pa i snimateljima nasilja nad bespomoćnom žrtvom, koji će snimku tuđe patnje bezobzirno izložiti na internetu. To pridonosi stvaranju stereotipa o “bespomoćnoj i ugroženoj” djeci, s jedne strane te o “zločestoj i iskvarenoj” djeci, s druge. Stvaranja stereotipne slike i predrasuda o djeci, osim što uvjetuje i proizvodi neadekvatni odnos društva prema djeci, može potaknuti drugu djecu na identificiranje, ili uspoređivanje s prikazanim, često neprihvatljivim i uznemirujućim modelima ponašanja.

Sustavno istraživanje medijskog tretmana djece i objavljivanje rezultata istraživanja, vjerojatno bi pomoglo boljem sagledavanju ugrožavanja prava djeteta u medijima, pridonijelo bi suočavanju stručne i šire javnosti, posebno novinarske profesije, ali i roditelja, sa stvarnim razmjerima tog problema i spoznajom o važnosti zaštite prava djeteta. Anketa za posjetitelje web stranice www.dijete.hr, Ureda pravobraniteljice za djecu, ne daje egzaktni uvid u stvarno stanje, ali prikazuje opće raspoloženje, osobito u onom dijelu populacije koji je posebno osjetljiv za prava djeteta. Znanstveni pristup, egzaktni podaci istraživanja, zacijelo bi dali precizniju sliku o tretmanu djece u medijima i pomogli da se on poboljša.

3.7.1.2 Ugrožavanje djetetovog prava na privatnost

“Odakle novinari dobivaju sve te podatke nije mi poznato. Zamislite situaciju kada se djevojčica, koja se već dovoljno osjeća kriva, vrati u školu, a svi oko nje, u mjestu sa 1500 stanovnika budu znali detalje zlostavljanja koje je doživjela. Ako ikako možete spriječiti širenje takvih vijesti, molimo vas za pomoć.”

iz prijave koju je podnijela ravnateljica škole radi zaštite privatnosti učenice

Pri izvještavanju o događajima u koje su uključena djeca, novinari često zaboravljaju da ih Kodeks časti obvezuje na osobito obziran pristup te zaštitu identiteta maloljetnika. Djeca su ranjiva te bi ih neprimjereno izlaganje u medijima moglo dodatno traumatizirati i negativno utjecati na njihov razvoj, potaknuti neželjene reakcije okoline, učiniti njihovu intimu dostupnom svima, izložiti ih traumatizirajućem vrednovanju, neugodnim komentarima, a možda i ugroziti njihovu sigurnost. Posebno je zabrinjavajuće to što povjerljive informacije o djetetu, s kojima mogu raspolagati samo policija, zdravstveno osoblje i djelatnici socijalne skrbi i dužni su ih čuvati kao službenu i profesionalnu tajnu, ipak dospijevaju do novinara i bivaju objavljeni. Novinari svoje ponašanje opravdavaju interesom javnosti, međutim, pritom zaboravljaju da ih izvještavanje o djeci obvezuje na poseban oprez.

Slijedi prikaz najčešćih oblika ugrožavanja prava djeteta na privatnost u medijima, prema spoznajama Ureda.

Novinar neovlašteno otkriva djetetov identitet

Vrlo često događa se da novinar u tekstu izravno ili neizravno otkrije identitet djeteta koje je žrtva ili počinitelj nasilja, osumnjičenik za kazneno djelo, svjedok nasilja, član obitelji počinitelja ili žrtve kaznenog djela ili je žrtva seksualnog zlostavljanja. Bez

pristanka djetetovih roditelja ili skrbnika objavljuje se njegovo ime i fotografija. Također se fotografije djeteta objavljuju izvan konteksta u kojem su snimljene, koriste se kao ilustracije neke negativne teme, na primjer, narušenih odnosa među zaposlenicima u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Često se bez prikrivanja identiteta snimaju djeca ispred škole u kojoj se dogodila nesreća. Činjenica da su iskorišteni kao ilustracija za vijest o smrti ili stradanju kolege, uznemiruje i djecu i njihove bližnje.

Objavljivanje fotografija djece smještene u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, bez njihove suglasnosti i suglasnosti njihovih zakonskih zastupnika, također je čest oblik ugrožavanja dječjih prava.

Otkrivanje punog imena, prezimena i fotografije djeteta koje je počinilo suicid i poginulog djeteta - nepoštovanje dostojanstva žrtve

Objava fotografija iz obiteljskog ili školskog albuma, intimnog dnevnika ili domaćih zadaća djece koja su poginula u nesrećama, kao i ulomaka iz oprostajnih pisama djece koja su počinila suicid, u biti je ugrožavanje dostojanstva žrtve. Novinari ih, međutim, često koriste da bi izazvali emocije čitatelja i podilazili njihovoj znatiželji. Dodatno je takav način izvještavanja uznemirujući za djecu iz žrtvina okružja, ali i za druge vršnjake koji bi se mogli identificirati sa žrtvom, osjećati krivnju, strah ili tjeskobu.

Roditelj otkriva identitet djeteta

Ugrožavanje djetetove privatnosti u medijima često potaknu i sami roditelji ili skrbnici djeteta, želeći tako upozoriti na neadekvatno funkcioniranje dječjeg vrtića, škole, centra za socijalnu skrb, sudova i drugih državnih institucija. Mediji, također s tom namjerom i s uvjerenjem da zastupaju interese djeteta, često prekorače granicu profesionalnosti te i sami ugroze prava djeteta. Krićka analiza ustanova koje su dužne skrbiti o djeci zacijelo je potrebna i često opravdana, ali pritom se ne smije ugroziti djetetovo pravo na privatnost.

Objavljivanje djetetovih fotografija u novinama i snimki na televiziji javlja se također kao oblik manipulacije djecom tijekom ili nakon razvoda roditelja, kad majka ili otac medijskim izlaganjem djeteta nastoje izvršiti pritisak na bivšeg braćnog druga ili partnera, ocrniti ga u javnosti ili ostvariti neki svoj interes. Za ove oblike kršenja djetetovog prava na privatnost odgovorni su i mediji, dakle, novinari, urednici i nakladnici, ali i roditelji koji za to daju suglasnost, a nerijetko i sami iniciraju objavljivanje djetetove intime.

Posebno su u medijima česte takve zlouporabe djece poznatih roditelja.

Otkrivanje identiteta djeteta u pojedinim slučajevima može biti u djetetovu interesu. Na primjer, kad se nastoji prikupiti pomoć za skupu operaciju ili lijekove koji su djetetu nužni za život, a sustav zdravstva ih ne financira pa ih obitelj mora sama osigurati. No pritom je iznimno važno poštovati dostojanstvo djeteta.

Davanje velikog publiciteta nasilju među djecom školske dobi

Sve češće pojedinaćni slučajevi vršnjaćkoga nasilja u školi dobivaju veliki prostor u medijima, tretiraju se kao "vijesti dana", o njima se višekratno izvještava, uz iznošenje brojnih detalja, pretpostavki i nagađanja o mogućim motivima, "krivcima", karakternim osobinama i obiteljskim prilikama sudionika sukoba. Pri izvještavanju o sukobima među

djecom često se povređuje pravo djeteta na privatnost, budući da se razotkriva posredno ili neposredno, identitet žrtve i počinitelja. Identitet žrtve često razotkriva sam roditelj ili članovi obitelji, želeći upozoriti na neadekvatno postupanje institucija koje su trebale zaštititi dijete.

Zapaženo je da su o takvim slučajevima mediji izvještavali više puta, tretirajući pojedinačni događaj kao vijest od javnog interesa, koju je trebalo pratiti čak dva ili tri dana. Na primjer, tučnjave djevojčica u nekoliko su navrata bile teme o kojima su izvijestili svi nacionalni dnevni listovi, neki na cijeloj stranici i s najavama na naslovnici, a sljedećih su dana dodavali nove detalje. Lokalni mediji također sve češće o pojedinačnim slučajevima nasilja među djecom izvješćuju kao o najatraktivnijim temama iznoseći previše detalja i često ugrožavajući privatnost i sudionika i svjedoka sukoba. Zanimljivo je da jedan fizički sukob među učenicima, pogotovo među djevojkama, dobiva podjednak prostor kao vijesti o ubojstvima te često mnogo veći prostor od vijesti o fizičkom obračunu među odraslima.

Dakako, nasilja i zlostavljanje među djecom zaslužuju pažnju javnosti, ali kao pojave, a ne kao središnji medijski događaji. Posebno zabrinjava to što informacije medijima najčešće daju roditelji žrtve nasilja, koji smatraju da škola nije dovoljno zaštitila njihovu djecu. Štoviše, neki od njih uvjereni su da bi škola “zataškala” slučaj da se oni nisu obratili medijima.

Veliki se publicitet daje i slučajevima seksualnog zlostavljanja čije su žrtve djeca-štićenici domova za djecu. Opsežno izvještavanje o tome izlaže djecu koja žive u dječjem domu neugodnim reakcijama okoline, neumjesnim ispitivanjima, pogotovo u školi, stigmatizira ih se i promatra kao potencijalne žrtve zlostavljanja.

Postupanje Ureda po prijavama zbog ugrožavanja privatnosti djece

Ured pravobraniteljice za djecu na navedene primjere ugrožavanja dječjih prava reagira najčešće upućivanjem roditelja i zakonskih zastupnika na koji način mogu zaštititi interese djeteta. Upućuje ih se da zatraže ispriku od medija, da slučaj prijave Hrvatskom novinarskom društvu te da pokrenu privatnu tužbu protiv medija. Pravobraniteljica i sama upućuje upozorenja i preporuke medijima koji su povrijedili djetetovo pravo na privatnost ili druga prava, zatim prijavljuje pojedine slučajeve Novinarskom vijeću časti, zbog kršenja Kodeksa časti Hrvatskog novinarskog društva te predlaže Državnom odvjetništvu da pokrene sudski postupak protiv nakladnika i glavnog urednika u slučaju kršenja Zakona o medijima i drugih zakona.

O ugrožavanju djetetovog prava na privatnost u televizijskim emisijama i u internetskim glasilima izvješćuje se i Vijeće za elektroničke medije. Ako su i roditelji odgovorni za neopravdano medijsko izlaganje djeteta, Ured preporučuje nadležnom centru za socijalnu skrb da ih upozori da to nije u najboljem interesu djeteta.

Tijekom 2007. Novinarsko vijeće časti izreklo je, na osnovu prijave pravobraniteljice za djecu teže opomene za ukupno pet redakcija tiskanih i elektroničkih medija zbog kršenja Kodeksa časti HND-a. Vijeće za elektroničke medije također je izricalo opomene televizijskim nakladnicima, upozorilo ih da ukinu emitiranje pojedinih sadržaja ili im promijene termin prikazivanja.

Na temelju obavijesti Ureda, Državno odvjetništvo samostalno procjenjuje hoće li pokrenuti sudski postupak protiv novinara, glavnog urednika i nakladnika. U 2007. godini jednu je prijavu protiv novinara odbacilo kao neosnovanu, a za ostale se odluka još očekuje.

Premda Zakon o medijima obvezuje medije na poštovanje privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti građana, osobito djece, mladeži i obitelji te zabranjuje objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava njegova dobrobit, u praksi se ove odredbe često krše, i to bez pravnih posljedica po počinitelje. Zakon predviđa prilično visoke kazne za nakladnike i novinare koji na takav način ugroze dobrobit djeteta, ali zasad, prema spoznajama Ureda, nijedan takav slučaj nije dospio na sud. Delikatnost teme, opće nerazumijevanje važnosti zaštite privatnosti djece, nedostatak iskustva i sudske prakse na tom području, kao i nejasne nadležnosti za nadzor nad izvršenjem Zakona o medijima, dodatno otežavaju stanje.

Na sastanku Ureda s predstavnicima MUP-a, Državnog odvjetništva, Visokog prekršajnog suda i Hrvatskog novinarskog društva, održanom 12. lipnja 2007. rečeno je da je moguće i potrebno pokrenuti prekršajne postupke protiv nakladnika i glavnih urednika medija koji postupaju suprotno članku 16 Zakona o medijima. Zaključeno je da će Državno odvjetništvo pokretati prekršajne prijave po službenoj dužnosti, temeljem članka 16. stavka 2., protiv nakladnika u čijim se medijima otkrije identitet svjedoka i oštećenika kaznenih djela. Mišljenje je Državnog odvjetništva da bi u slučaju kršenja prvog stavka istoga članka, to jest objavljivanja informacije koja otkriva identitet djeteta, ako se time ugrožava djetetova dobrobit, prekršajnu prijavu trebalo pokrenuti Ministarstvo kulture kao tijelo nadležno za provedbu Zakona o medijima.

S obzirom na navedene teškoće i nejasnoće potrebno je zatražiti od Ministarstva kulture da svim medijima dostavi tumačenje i naputak o provedbi članka 16. Zakona o medijima, osobito njegovog prvoga stavka, budući da mediji zakonske odredbe slobodno interpretiraju na način koji odgovara njima i ne štiti dijete. Također se događa da na upozorenja i preporuke pravobraniteljice za djecu glavni urednici ili uopće ne odgovaraju ili negiraju da su na bilo koji način ugrozili interese djeteta.

3.7.1.3 Izloženost djece potencijalno štetnim medijskim sadržajima

“Molim vas da sagledate mogućnosti za suzbijanje izrazito lošeg i negativnog TV programa kojime nas bez ikakvog reda i imalo osjećaja zasipaju domaće TV postaje, posebno u terminima odmah nakon 20 sati. Agresivni filmovi i poplava serija o ubojstvima, CSI, Kosti i slične gadosti u udarnim terminima kao da su namjerno tempirani tako da ih mogu gledati upravo naša djeca. Zabrana emitiranja takvog programa prije, na primjer, 21.30 bio bi dobar potez, a ujedno i pomoć roditeljima u odgoju djece.”

iz prijave pravobraniteljici za djecu

Ured pravobraniteljice za djecu primio je veliki broj pritužbi na djeci neprimjerene medijske sadržaje, među kojima se najveći broj odnosi na televizijski program, točnije na scene nasilja i pornografije koje se emitiraju tijekom dana u vrijeme kad su dostupni djeci. Pritužbe su se odnosile na program Nove TV, RTL-a, HTV-a i OTV-a.

Televizija je medij dostupan gotovo svim obiteljima, neovisno o socijalnom i ekonomskom statusu. Njezin se utjecaj na djecu ne može i ne smije zanemariti, s obzirom

na to da u mnogim domovima televizor ima središnje mjesto u dnevnom boravku pa se obiteljski život, zajedništvo i interakcije odvijaju često u prostoru u kojem su najrazličitiji televizijski sadržaji stalno prisutni kao "kulisa". Nažalost, kod mnogih odraslih gotovo da ne postoji svijest o potencijalnoj štetnosti pojedinih sadržaja, osobito za malu djecu. Roditelji koji žele zaštititi djecu od uznemirujućih prizora nasilja, nesreća i razaranja ipak ne mogu stalno bdjeti nad njima niti ih mogu zaštititi izvan obiteljskoga doma, a uključen televizor već je uobičajen prizor u mnogim javnim prostorima. Oni koji su se javili Uredu pravobraniteljice prihvaćaju vlastitu odgovornost u nadziranju programa koje prate njihova djeca, ali s pravom zahtijevaju da se određeni sadržaji ne prikazuju prije 21, odnosno 22 i 23 sata.

Stoga nakladnici televizijskih programa moraju prihvatiti svoj dio odgovornosti za zaštitu djece od potencijalno štetnih sadržaja, pogotovo tijekom dana, kad je velika vjerojatnost da će ih djeca vidjeti. Većina prigovora na televizijske programe koje Ured prima odnose se uglavnom na nemarno sastavljanje rasporeda emitiranja pojedinih programa pri čemu se uopće ne vodi računa o tome da su u prijepodnevnim i ranim popodnevnim satima djeca školske dobi često sama kod kuće te se ne može očekivati da ih roditelji zaštite od sadržaja koji bi mogli biti štetni za njih.

Nepoznavanje Zakona o elektroničkim medijima?

Zakon o elektroničkim medijima sadrži odredbe o tome koji se sadržaji smatraju neprihvatljivim, navodeći da: "Nisu dopušteni programski sadržaji koji mogu ozbiljno ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika, posebno oni koji uključuju pornografiju ili bezrazložno nasilje". Međutim, očito je da ih se televizijski nakladnici pa ni državna televizija ne pridržavaju ili ih ne razumiju. Budući da urednici ne reaguju na pritužbe gledatelja, zabrinuti se roditelji obraćaju i pravobraniteljici za djecu zahtijevajući da upravo ona "zabrani" i "zaustavi" prikazivanje pojedinih emisija na televiziji.

Bez namjere da utječe na uređivačku politiku, ali pozivajući nakladnike i urednike da poštuju zakon, pravobraniteljica za djecu uputila im je preporuke da zaštite interese djece, a potom je izvijestila i Vijeće za elektroničke medije. U više je navrata pozivala i urednike, i novinare, ali i roditelje da djeci pruže mogućnost izbora te im ponude više pozitivnih i prosocijalnih sadržaja u vrijeme kad ih djeca mogu gledati.

Pritužbe koje upozoravaju na to da se filmovi sa scenama mučenja, ubojstava i silovanja prikazuju u prijepodnevnim i ranim popodnevnim satima, kad su djeca često sama kod kuće i najčešće pred uključenim televizorom, da se najave za kriminalističke filmove sa scenama brutalnoga nasilja prikazuju čak i usred dječjih emisija ili nakon crtanih filmova za djecu te da se i u informativnim emisijama često zastrašujući sadržaji prikazuju bez upozorenja, doista su zabrinjavajuće. Jedna je televizijska kuća u vijestima emitirala amatersku snimku tučnjave dviju djevojčica, najavljujući da se cijela snimka može pogledati na njezinim internetskim stranicama. Također, emisija koja poziva gledatelje da se uključe u nagradni kviz pozivajući vrlo skupi telefonski broj 060, u čijim je pravilima navedeno da je namijenjena starijima od 18 godina, prikazuje se u prijepodnevnim satima i privlači veliki broj djece zlorabeći njihovu naivnost. Na pojedinim televizijskim postajama u prijepodnevnim satima su objavljeni oglasi pornografskog sadržaja, a bilo je primjedaba i na pojedine djeci neprimjerene reklame.

Vijeće za elektroničke medije je, na temelju preporuka pravobraniteljice i vlastitoga monitoriranja programa, izreklo opomene i preporuke televizijskim nakladnicima te nalog da svoje djelovanje usklade sa Zakonom o elektroničkim medijima.

Pojedini televizijski urednici uopće nisu odgovorili na preporuke pravobraniteljice, drugi su negirali svoju odgovornost, a posebno zabrinjava to što njihovi odgovori pokazuju da nakladnici nisu svjesni vlastite odgovornosti za dobrobit djece i da ne poznaju nacionalne i međunarodne dokumente koji obvezuju pojedince, javna tijela, ali i pravne osobe, na zaštitu interesa djece.

Očekujemo da će se stanje poboljšati kad Vijeće za elektroničke medije donese pravilnik o označavanju sadržaja neprimjerenih djeci dobnim oznakama, što će uvjetovati i termine njihova prikazivanja. To je obveza koja proizlazi iz Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima čl. 8.: “(4) Programske sadržaje za koje je vjerojatno da bi mogli ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika nije dopušteno objavljivati, osim kada je od strane nakladnika osigurano, odabirom vremena emitiranja ili bilo kojom tehničkom mjerom, da maloljetnici u području prijenosa neće, u uobičajenim okolnostima, čuti ili vidjeti takve programe. Ako se takvi programski sadržaji emitiraju u nekodiranom obliku, nakladnik je obavezan osigurati da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati pomoću vizualnih simbola za cijelo vrijeme njihova trajanja. (5) Vijeće za elektroničke medije propisat će način postupanja nakladnika u slučaju iz stavka 4 ovoga članka.” No, ostaje pitanje kako će se sankcionirati nepoštovanje pravilnika i hoće li izricanje opomena televizijskim kućama biti dovoljno da spriječi takva ponašanja i zaštiti interese djece, budući da Vijeće nerado poseže za najoštrijim mjerama kao što je privremeno i trajno oduzimanje koncesije za emitiranje programa. Isto pitanje može se postaviti vezano uz provedbu Zakona o audiovizualnim djelatnostima, kojim je propisano kako će se prije prvog stavljanja u promet audiovizualnog djela ili njegovog javnog prikazivanja, na odgovarajući i jasno vidljiv način istaknuti kategorizacija audiovizualnog djela, dodijeljena prema Zakonu i Pravilniku o kategorizaciji audiovizualnih djela, a radi zaštite djece i mladih od sadržaja audiovizualnog djela koji je neprimjeren njihovoj dobi. U trenutku pisanja ovog izvješća, navedeni Pravilnik još nije donesen.

3.7.1.4 Zanemareno pravo djece na dobivanje primjerenih informacija i nedostatak pozitivnih sadržaja u medijima

“... Najmanje sadržaja ima za njih. Nešto malo dopodne i to kad su djeca u školi i vrtićima. Popodne kad se svi skupimo kući, na svim programima sapunice, a navečer u top terminu u 20 sati kad bi se svi trebali opustiti pred spavanje, počinje “Istraga”. Užas. Takve emisije nisu dobre ni u koje doba dana i noći i na nikog dobro ne djeluju. Tko ih voli neka ih gleda na VHS-u ili DVD-u. Ovako se mi roditelji moramo dobro opskrbiti s crtićima, jer djeca nemaju što gledati i onda se pitamo zašto imamo problema s nasiljem među djecom i odraslima...”

iz prijave jedne majke

Većinu informacija o ljudima, prostoru i vremenu djeca primaju iz medija, koji zadovoljavaju i većinu njihovih potreba za zabavom te se stoga može očekivati da i pozitivni i negativni sadržaji imaju na njih veliki utjecaj. Međutim, omjer pozitivnih i negativnih sadržaja u medijima dostupnim djeci, a uglavnom im je najdostupnija televizija, izrazito je nepovoljan. Djeci su potrebni i važni sadržaji koji potiču

prosocijalna ponašanja, a njih je u medijima premalo i nisu dovoljno istaknuti ili nisu oblikovani na način primjeren djeci. Stoga je važno poticati proizvodnju vizualno, umjetnički i pedagoški kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu koji imaju u sebi prosocijalnu komponentu te angažirati afirmirane dječje pisce, ilustratore i dobre poznavatelje dječjih razvojnih potreba. Podjednaku pažnju pritom valja posvetiti svakoj dobnoj skupini, vodeći računa o dobnim razlikama, a za tinejdžere je poželjno uključiti ih i u stvaranje pojedinih medijskih sadržaja.

Uzimajući u obzir važnost medija u suvremenom društvu i u osobnom životu i razvoju djeteta, neizbježno je suočiti se s potrebom sustavnog i organiziranog medijskog odgoja i obrazovanja koje treba ojačati u sustavu osnovnog i srednjeg školovanja. Ured pravobraniteljice za djecu u protekloj je godini ostvario suradnju s organizacijama i institucijama usmjerenim na razvoj dječjeg medijskog stvaralaštva koje uključuje novinarski, radijski, filmski izraz te razvoj medijske kulture. Medijska pismenost pomaže prepoznavanju medijskih poruka, razvija vještine kritičke analize, vrednovanja i selekcije medijskih sadržaja. Time se, među ostalim, smanjuje ranjivost djece u ovom području.

Uočavajući nedostatak sustavnih istraživanja o utjecajima medija na djecu, pri čemu jednaku pozornost treba posvetiti i pozitivnim i negativnim utjecajima, Ured pravobraniteljice za djecu zalaže se za osnivanje istraživačko - razvojnog centra za medije. Smatramo da bi Ministarstvo kulture trebalo razmotriti mogućnosti za osnivanje takve interdisciplinarnе znanstveno - stručne ustanove koja bi uključila stručnjake za različita područja medijskog stvaralaštva, sposobne za kompetentno vrednovanje kvalitete medijskih proizvoda namijenjenih djeci, i stručnjake iz područja psihosocijalnog razvoja djeteta: psihologe, sociologe, pedagoge. Takav bi pristup pomogao i boljem razumijevanju zaštite prava djece u području medija, jer bi pružio egzaktnе odgovore na pitanje što su to negativni a što pozitivni utjecaji medija na djecu te bi pridonio poticanju stvaranja pozitivnih sadržaja za djecu i o djeci u medijima. Paralelno s time, takav centar bio bi vrijedna podrška medijskom obrazovanju djece i odraslih i savjetodavni centar za roditelje, odgojitelje, nastavnike o tome koje medijske sadržaje ponuditi djeci u kojoj dobi.

3.7.2 AKTIVNOSTI UREDA NA ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE U MEDIJIMA

Slijedom preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta, u kojem je među ostalim naglašeno da Hrvatska mora posvetiti veću pozornost zaštiti privatnosti djece u medijima, pravobraniteljica za djecu je u protekloj godini, u suradnji sa stručnjacima, inicirala rasprave i tribine o toj temi. Pritom je istaknuto kako je potrebno educirati i senzibilizirati stručnu i širu javnost za zaštitu privatnosti djece u medijima, ali i koristiti zakonske ovlasti podizanja prekršajnih i kaznenih prijava u konkretnim slučajevima povrede prava djece.

Budući da je edukacija i samoregulacija unutar novinarske struke dugoročno najvažniji čimbenik zaštite dječjih prava u medijima, veliku smo pozornost posvetili jačanju suradnje s novinarima, ponajprije odgovaranjem na njihove upite i upućivanjem u različite aspekte dječjih prava, zaštite djetetove dobrobiti i najboljeg interesa djeteta.

Tijekom prve polovice 2007. godine nastavljena je suradnja Ureda s novinarskim studijem Sveučilišta u Dubrovniku, gdje su pravobraniteljica i njezina zamjenica, kao gosti predavači na izbornom kolegiju "Prava djece u javnosti", upoznale buduće novinare sa zaštitom prava djece u medijima.

Osim educiranja novinara, Ured je putem stručnih rasprava i tribina, te sudjelovanjem na skupovima drugih stručnih organizacija i institucija, u više navrata educirao o potrebi zaštite dječjih prava u medijima, djelatnike iz područja odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, policije i pravosuđa. Na tim skupovima prezentiran je zakonski okvir te psihološki i etički aspekti zaštite djece, uz isticanje odgovornosti profesionalaca, ali i primjera dobre prakse te pozitivnih utjecaja medija na djecu.

U suradnji s Državnim odvjetništvom i MUP-om, organizirali smo dvije javne tribine o zaštiti privatnosti djece u medijima. Prva je održana u Zagrebu 29. svibnja, a druga u Splitu 23. studenoga 2007. Na tribinama se govorilo o zakonskom okviru zaštite prava djece na privatnost u medijima, o načinima izvještavanja o djeci i posljedicama koje otkrivanje identiteta može imati na njihov razvoj, o etičkim i pravnim standardima zaštite prava na privatnost te načinima njihove provedbe. Svrha ovih rasprava bila je pridonijeti podizanju javne svijesti o problemu te potaknuti postizanje viših standarda izvještavanja o djeci. Zaključci rasprave i stajališta Ureda pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece u medijima upućeni su Vladi RH te urednicima tiskanih i elektroničkih medija.

Tribine su potaknule veći interes mnogih redakcija za pitanja zaštite privatnosti djece i poštovanja etičkih načela u izvještavanju o djeci te je u drugoj polovici 2007. to bila česta tema u medijima. Rezultat je bolje poznavanje i razumijevanje dječjega prava na privatnost, spremnost da se javno raspravlja o toj temi i da joj se ustupi veći medijski prostor.

Nažalost, zasad još nije vidljiva i promjena ponašanja urednika i novinara koja bi rezultirala stvarnom većom zaštitom privatnosti djece u svakodnevnom medijskom izvještavanju, no za to je vjerojatno potrebno više vremena.

Dugoročno, zaštitu prava djece u medijima poboljšalo bi ugrađivanje sadržaja o pravima djece u programe studija novinarstva te organiziranje edukacija za novinare u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom.

Dječji glas o pravima

U nastojanju da potakne stvaranje kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu i afirmira dječje medijsko stvaralaštvo, Ured je u 2007. pokrenuo intenzivniju suradnju s popularnim "nekomercijalnim" dječjim časopisima (Modra lasta, Smib, Prvi izbor i Radost). Riječ je o časopisima čiji sadržaji imaju za dijete društvenu i kulturnu vrijednost, te ih stoga valja afirmirati kao medij koji informira djecu, ali osim toga i pomaže da se autentični dječji glas bolje čuje u društvu, u skladu s člancima 12., 13. i 17. Konvencije o pravima djeteta.

Suradnja Ureda s časopisima za djecu također je usmjerena na poticanje djece da i sama više govore i pišu o svojim potrebama i pravima. Upravo zato Ured sve više surađuje i sa školskim listovima koje pišu i uređuju učenici. Uz Međunarodni dan Konvencije o pravima djeteta 20. studenoga 2007. organizirana je dječja press konferencija na kojoj je sudjelovalo 15 dječjih redakcija iz osnovnih škola u Hrvatskoj. Mladi novinari pokazali

su da su jako zainteresirani za dječja prava te za ovlasti i mogućnosti djelovanja pravobraniteljice za djecu, o čemu su pisali u svojim novinama.

Rezultat ove suradnje zasad je vidljiv kroz veću prisutnost tema o dječjim pravima u navedenim časopisima.

3.8 DJECA I INDUSTRIJA OGLAŠAVANJA

“Poštovana gospođo Jelavić, ponukan pojavom još jedne u nizu reklamnih poruka na našoj televiziji koje, držim, djecu koriste na neprimjeren način kao sredstvo poticanja potrošačkog mentaliteta (ovaj put je to poziv na kupovinu darova za Sv. Nikolu u Mercatoru, a izgovara ga u reklami dječak ne stariji od 7 godina), želio bih Vas zamoliti da posvetite svoju pozornost i ovom, sve raširenijem, fenomenu - naime (zlo)uporabi djece kao "glumaca" i "spikera" u brojnim reklamama. Uvjerena sam da način na koji su djeca ovdje iskorištena nije samo bezobziran marketinški potez koji cilja na buđenje pozitivnih emocija u odraslih (a temeljenih na slabosti svih nas prema djeci), već i izravno negativno utječe na samu djecu kao gledatelje televizije. "Kupovanje je nešto dobro", "nešto za nas, djecu", "mama i tata nam moraju kupovati lijepe stvari"... to su tek neke pouke koje djeca primaju, kad u reklami vide svoga vršnjaka ili vršnjakinju u nekom trgovačkom centru, kada kroz tu reklamu poistovjete sebe s pojmovima kupovanja i imanja kao (obiteljske!) sreće. A ako znamo koliko djece tu oko nas živi svoje djetinjstvo u neimaštini, okruženo silnim nemogućnostima i nesrećama svojih roditelja s prosječnim ili ispodprosječnim dohocima, možemo mirne duše reći da ovakva uporaba djece u promidžbi (ne samo "dječje" robe, nego i kojekakvih deterdženata i sl.) naprosto graniči s gaženjem elementarne etičnosti. Gospođo Jelavić, znam da glavni dio Vašega rada čine znatno ozbiljnija kršenja prava djece, ali vjerujem da je i ovo o čemu Vam pišem dio lošega društvenoga ozračja u kojemu, u ovo vrijeme sve gorče borbe za opstanak mladih obitelji - odrastaju naša djeca...”

iz pisma Uredu

Područjem utjecaja oglašavačke industrije na djecu pravobraniteljica se počela baviti u 2006. godini, a u 2007 zaprimljeno je više pritužbi te je nekoliko postupaka pokrenuto na inicijativu Ureda, ponajviše vezano uz oglašavanje u vrtićima i školama.

U Uredu pravobraniteljice održan je sastanak s predstavnicima nadležnih državnih tijela (Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Državni inspektorat, Ministarstvo kulture), na temu boljih zakonodavnih i provedbenih rješenja zaštite djece od neprimjerenog oglašavanja. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu Hrvatskom Saboru je u siječnju uputio prijedloge amandmana na Prijedlog Zakona o zaštiti potrošača, koje je Ministarstvo gospodarstva rada i poduzetništva uvažilo kao potrebno, ali radi preuzimanja Direktiva Europske unije, nije bilo u mogućnosti uvrstiti u navedeni Zakon, s obrazloženjem da se on odnosi isključivo na gospodarske interese potrošača. U Zakonu više nema odredbe o zabrani oglašavanja koja prouzrokuje ili bi moglo prouzročiti tjelesnu, duševnu ili drugu štetu u djece, koje djeci upućuje poruke i dijelove poruka kojima se iskorištava ili zlorabi, ili bi se mogla zlorabiti, njihova lakovjernost ili pomanjkanje iskustva. No, zaključeno je kako oglašavanje koje se provodi u prostorima u kojima pretežito borave djeca, kao što su škole, vrtići, dječji domovi, odnosno oglašavanje nakon dječjih kazališnih predstava i sportskih priredbi te općenito oglašavanje djeci, treba biti obuhvaćeno definicijom članka 107. Zakona koji govori o nepoštenoj poslovnoj praksi (praksa koja će vjerojatno bitno utjecati na ekonomsko ponašanje samo jasno odredive skupine potrošača koji su zbog tjelesnih ili duševnih

mana, dobi ili lakomislenosti posebno osjetljivi na određenu poslovnu praksu ili određeni proizvod, i to na način koji je trgovac mogao razumno predvidjeti, procjenjivat će se iz perspektive prosječnog člana te skupine potrošača), a za čije je kršenje nadležan Državni inspektorat. Međutim, poražavajuća je činjenica kako, unatoč tome što je Zakon o zaštiti potrošača stupio na snagu u srpnju 2007. godine, odredba članka 107. stupiti će na snagu tek na dan prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju. Razlozi zbog kojih se Vlada Republike Hrvatske odlučila na ovu odgodu su nam posve nerazumljivi budući da su u izravnoj suprotnosti s najboljim interesima djeteta.

Vezano uz oglašavanje u medijima, pritužbe koje smo dobivali odnose se uglavnom na sadržaj i vrijeme emitiranja televizijskih reklama. Novi Zakon o elektroničkim medijima to je pitanje regulirao nešto detaljnije pa se tako propisuje kako u oglašavanju namijenjenom maloljetnicima ili koje koristi maloljetnike, izbjegavat će se sve što bi moglo nauditi njihovim interesima i imat će se obzira prema njihovoj posebnoj osjetljivosti i podložnosti te se ne smije prouzročiti moralna ili fizička šteta maloljetnicima. U oglašavanju i teletrgovini nije dopušteno izravno poticati maloljetnike da kupuju proizvode ili usluge, iskorištavajući njihovo neiskustvo ili lakovjernost, navoditi maloljetnike da se upuštaju u prodaju ili najam roba ili usluga, izravno poticati maloljetnike na uvjeravanje njihovih roditelja ili drugih da kupe robu ili usluge koje se reklamiraju, iskorištavati posebno povjerenje koje maloljetnici imaju u roditelje, nastavnike i druge osobe te nerazumno prikazivati maloljetnike u opasnim situacijama. O prijedlozima pravobraniteljice prilikom postupka izmjena i dopuna Zakona o elektroničkim medijima biti će više riječi u dijelu izvješća Sudjelovanje u postupku izrade propisa.

Zbog načina na koji su definirana, ova ograničenja ipak nisu dovoljna, budući da se često emitiraju reklame u kojima se odrasli ljudi nalaze u nerazumno opasnim situacijama (skaču s balkona, penju se po zidovima i slično), a što navodi djecu na pomisao da su takvi postupci mogući. Osim toga, definicije su postavljene toliko široko da obuhvaćaju gotovo sve situacije. Primjerice, za televizijsko oglašavanje brze hrane, slatkiša ili zaslađenih gaziranih napitaka, svakako se može reći da bi moglo nauditi njihovim interesima, obzirom na posljedice koje takav način prehrane po djecu može imati. Istovremeno, svjedoci smo učestalog reklamiranja navedenih proizvoda, kako u vrijeme dječjih emisija, tako i vezano uz dječje sadržaje na DVD-ima i video kazetama.

Vijeće za elektroničke medije objavilo je u ožujku rezultate procesa tematskog nadzora nad oglasnim sadržajima i ocijenio kako je mnogo oglasnih sadržaja bilo etično dvojbeno budući da su izravno poticali djecu na kupnju izjavama kao što su: "Potraži nas u trgovinama!" ili "Sakupljaj sličice!"

Osim toga, osim radnopravnih ograničenja, ne postoje zapreke za djecu da glume u reklamama čime se posebno manipulira osjećajima gledatelja, svakako i djece koja podliježu vršnjačkom nagovoru te ih se time dodatno iskorištava i čini podložnima utjecajima reklama.

Vezano uz provođenje promidžbenih aktivnosti u institucijama gdje pretežito borave djeca, pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku svim županima i pročelnicima ureda nadležnih za obrazovanje u županijama, kojom je zatražila da djeluju na način da oglašavačkoj industriji i reklamnim kampanjama ne bude mjesta u školama, ali i u

drugim prostorima u kojima pretežito borave djeca, kao što su vrtići, dječji domovi i slično, a koji su u nadležnosti županijskih ureda, da ravnatelje navedenih ustanova upoznaju s navedenom preporukom te napatkom osiguraju njegovu primjenu. Preporuka je upućena i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa koje je odgovorilo kako “ne podupire oglašavanje u dječjim vrtićima i školama kako ni reklamiranje i dijeljenje promidžbenih materijala putem albuma, sličica, slikovnica, prospekata i slično, kojima bi se poticalo na kupnju različitih knjiga, časopisa i drugih materijala.”

Naime, bili smo svjedocima uistinu brojnih promidžbenih aktivnosti u vrtićima i školama, uperenih ka poticanju djece na kupovinu te stvaranju i usmjeravanju njihovih potrošačkih navika. Želimo ovom prilikom ponovo naglasiti kako je oglašavanje u školama, bilo da se provodi postavljanjem reklamnih kutija i plakata u holove škola, dijeljenjem promidžbenog materijala (albuma, slikovnica, sličica, prospekata), poticanjem na kupnju knjiga ili časopisa koji nisu vezani uz nastavu i slično, nije primjereno iz razloga koje smo već više puta argumentirali. Osobito nas zabrinjava oglašavanje proizvoda koji potiču djecu na usvajanje nezdravih životnih navika, kao što su proizvodi za mršavljenje ili proizvode niske prehrambene vrijednosti (slatki napitci i slatkiši, brza hrana i sl).

Istovremeno, svjesni smo činjenice kako su sponzori i donatori ponekad uistinu nužni za održavanje raznih manifestacija u kojima djeca sudjeluju, a u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, kao jedna od mjera navodi se i omogućavanje primanja usluga sponzora i donatora u organizaciji dječjih aktivnosti u slobodnom vremenu. Smatramo kako je upravo ovakvo rješenje predviđeno zbog toga što se brojne aktivnosti vezane uz provođenje slobodnog vremena, u suprotnom, ne bi mogle odvijati. Međutim, za redovito odvijanje nastavnih aktivnosti, edukaciju, cjeloviti odgojno obrazovni proces pa i opremanje prostorija odgojno obrazovnih institucija, nadležni su Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa te osnivači navedenih institucija, dakle gradovi i županije, koji trebaju snositi i trošak navedenih aktivnosti. Stoga smatramo kako nije prihvatljivo da se navedene edukativne aktivnosti financiraju sponzorskim ugovorima, budući da cijenu na kraju plaćaju upravo djeca, u kojoj navedeni sponzori, kroz njihovu potrošnju, bilo putem raspolaganja svojim džeparcem, ili utjecajem na roditelje, a u krajnjoj liniji i stvaranjem navika, vide ostvarenje svog financijskog interesa. Djeca različitih dobi nemaju u potpunosti razvijen kritički odnos prema proizvodu ili usluzi koja im se nudi i upravo se na taj način koristi njihova lakovjernost i nedostatak životnog iskustva, a radi ostvarenja profita proizvođača, trgovca ili pružatelja usluge koji postaje sponzorom.

Posebnu pažnju želimo skrenuti na problem, na koji smo učestalo upozoravali, a to je postavljanje promidžbenih plakata u škole.

Naime, tvrtka B1 Plakati d.o.o. sklopila je 15. srpnja 2004. godine ugovor s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi, o zajedničkom sudjelovanju u edukativno-promotivnim akcijama u zdravstvenim ustanovama. Sukladno članku 5. ugovora, “Tvrtka B1 plakati će bez naknade otisnuti postaviti u prostore zdravstvenih ustanova edukativno-preventivne plakate Ministarstva. U osnovne i srednje škole u kojima se panoi nalaze, plakati će se postaviti uz suglasnost Ministarstva znanosti, prosvjete i športa. Sadržaj plakata i panoi će se odnositi na edukativno - preventivne akcije protiv

pušenja, alkoholizma, AIDS-a, droga ili neke druge edukativne akcije koje podržava Ministarstvo”.

Postavljanje edukativnih plakata, financira se isključivo iz prihoda ostvarenog postavljanjem promotivnih plakata i to u omjeru od najmanje 20% edukativnih plakata, naprama 80% promotivnih, sukladno odredbama navedenog ugovora.

Naglašavamo pritom, kako same edukativne kampanje, bilo da se odnose na postavljanje plakata, dijeljenje letaka ili slične aktivnosti, smatramo hvalevrijednima, poželjnima i potrebnima. No njihovo postojanje, sa stajališta države odnosno javnog interesa, nije prihvatljivo opravdavati i/ili uvjetovati promotivnim kampanjama, ma što se njima promoviralo. Pri tome je naročito neprihvatljivo oglašavanje proizvoda niske prehrambene vrijednosti, odnosno proizvoda koji oglašavaju usvajanje nezdravih životnih navika, ne samo u školi, vrtiću, sportskoj manifestaciji ili nekom drugom mjestu gdje pretežito borave djeca, nego ni putem medija. Međutim, Ured pravobraniteljice za djecu nikako nije mjesto koje može procjenjivati, niti je to naša zakonska zadaća, koji je pojedini proizvod, proizvođač ili pružatelj usluga prihvatljiv za oglašavanje djeci, a koji nije.

Nažalost, raspoložemo informacijama da promotivni plakati, unatoč načelno izraženom stavu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa da ne podupire promidžbene aktivnosti u školama, i dalje nisu uklonjeni, tako da se u osnovnim školama izlažu, primjerice, reklame za sredstvo za mršavljenje. Preporuka pravobraniteljice za djecu u ovom je slučaju, posve ignorirana.

Alarmantan je i slučaj iz Splitsko-dalmatinske županije, gdje je autobus tvrtke Promet d.o.o. Makarska, s kojim je ugovoren prijevoz djece iz općine Gradac u osnovne i srednje škole u Makarsku nosio oznaku školskog prijevoza, a imao istaknutu reklamu za pivo. Smatramo kako ta činjenica, predstavlja kršenje Konvencije o pravima djeteta koja izričito propisuje kako država treba poticati razvoj odgovarajućih smjernica za zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit. Dodatno, i Kodeks odgovornog marketinškog komuniciranja proizvođača piva određuje kako se reklamne poruke ne smiju upućivati osobama mlađim od 18 godina, niti se smiju izravno ili neizravno, povezivati s vožnjom bilo koje vrste vozila.

Kao odgovor na našu preporuku, Jadranska pivovara zatražila je od prijevoznika da se autobusi, na kojima se reklamira pivo koje proizvode, ne koristi za prijevoz djece. Međutim, odgovor predsjednika uprave Promet d.o.o., pokazao je kako postoji više razina problema. Jedno je posvemašnje nerazumijevanje potrebe da se zaštite prava djece, odnosno negiranje postojanja problema, a drugo činjenica, kako su se djeca u Republici Hrvatskoj, svakodnevno i uobičajeno, vozila autobusima koji nisu ispunjavali osnovne uvjete za njihov prijevoz, propisane Pravilnikom o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila za prijevoz djece, ponajprije iz razloga ostvarenja profita. U odgovoru se navodi:

“...Iskreno rečeno, ne vidimo štetne posljedice reklame piva na autobusima, jer se radi o piću s vrlo malo alkohola te piću koje se intenzivno i kontinuirano reklamira na najmoćnijim medijima [TV, radio, dnevne i tjedne novine, i sl.]. Pravobraniteljica za djecu, g-đa Mila Jelavić, u svom dopisu ističe da “... država treba poticati razvoj odgovarajućih smjernica za zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit...” te zaključuje da se reklamom piva na autobusu kojim se prevoze

školska djeca krši Konvencija o pravima djeteta i Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojim se prevoze djeca. Naše pitanje glasi: može li se dijete zaštititi od možebitnih štetnih utjecaja reklame piva na autobusima ako kompletno okruženje vrvi od agresivnih istovrsnih reklama?”. No, u nastavku dodaje: “Nijedan prijevoznik u Republici Hrvatskoj nije toliko moćan da uz sve nižu cijenu prijevoza (dobivenu temeljem javnih natječaja) i visoke troškove (autobusa, goriva, rezervnih dijelova, održavanja i sl.), može školsku djecu prevoziti posebnim autobusima a posebno ne autobusima kakve propisuje Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojim se prevoze djeca. Zbog toga, prijevoznici i dižu svoj glas te žele promijeniti navedeni Pravilnik kojeg je u praksi nemoguće primijeniti. Dakle, država na jednoj strani plaća sve manje prijevoz školske djece i ne jamči dugoročnost takovog prijevoza (primjerice, 10 godina) a s druge strane propisuje vrlo zahtjevne uvjete koje bi trebali ispunjavati autobusi za prijevoz školske djece. Tu leži osnovni problem, tako da su prijevoznici prisiljeni racionalizirati svoje troškove ne bi li opstali. Unatoč svemu tome, mi smo se pisano obratili Jadranskoj pivovari d.d. [oglašivaču] i spremni smo maknuti reklamu s navedenog autobusa ako su oni spremni platiti određene troškove koji proizlaze iz tog čina: troškove skidanja postojećih folija s autobusa, troškove pripreme novog autobusa za isticanje reklame i troškove postavljanja nove reklame. Molimo Vas da nas pokušate razumjeti, mi nemamo namjeru poticati loše i štetne dječje navike, već samo opstati na vrlo zahtjevnom i nelojalnom tržištu prijevoznčkih usluga.”

Potaknuta time, pravobraniteljica je uputila preporuku ravnatelju policije i ministru mora, turizma prometa i razvitka, koja je detaljnije obrađena posebnom dijelu izvješća.

Zaključno, pravobraniteljica za djecu je na stajalištu kako u okviru odgojno-obrazovnih institucija za djecu, dakle osoba do 18 godina, nije primjereno provođenje bilo kakvih promotivnih akcija i programa, a prilikom primanja sponzorskih sredstava za održavanje dječjih aktivnosti u slobodnom vremenu, osobitu pažnju treba posvetiti vrijednostima poruka koje se djeci sugeriraju, za što osnovnu odgovornost snose organizatori navedenih aktivnosti, uvažavajući isključivo načelo najboljeg interesa djeteta, a nikako ostvarenje profita.

Odgovornost je države da svoj djeci u Republici Hrvatskoj pruži uvjete za razvoj punih potencijala i ta se odgovornost ponajviše ogleda upravo u domeni odgojno-obrazovne djelatnosti. Djeca u školi i vrtiću provode velik dio svog vremena i isključivo je država, odnosno Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa te lokalne zajednice kao osnivači ustanova, odgovorna za sadržaje koji se za to vrijeme djeci nude. Nadamo se da će upravo ti društveni čimbenici podržati daljnje održavanje edukativnih kampanja koje se provode u školama, kako bi djeca bezuvjetno dobila adekvatnu, primjerenu i edukativnu informaciju, a da ih se pri tome ne iskorištava na bilo koji način, pa ni kao primatelje promotivne poruke.

Slijedom svega navedenog, nesporna je činjenica, a što proizlazi iz pritužbi koje pravobraniteljica zaprima, kako je ovo područje, unatoč Zakonu o zaštiti potrošača i Zakonu o elektroničkim medijima, nedovoljno regulirano, odnosno kako se u velikoj mjeri prepušta samoregulaciji, što se nije pokazalo dovoljnim. Pravobraniteljica za djecu će svakako ovom području posvetiti pažnju i u sljedećem razdoblju.

3.9 EKOLOŠKA ZAŠTITA DJECE

Jedno od najvažnijih dječjih prava prema Konvenciji o pravima djeteta je pravo na život, a obveza države je da u najvećoj mogućoj mjeri osigurati opstanak i razvoj djeteta.

Ugroženost zdravlja i života djece je bilo predmetom postupanja ureda pravobraniteljice za djecu povodom pritužbi na slučajeve štetnih emisija, onečišćenja zraka i neionizirajućeg zračenja, koje su nastale uslijed industrijske proizvodnje, odnosno prerade naftnih derivata u najbližem gradskom okružju, koncentracije otrovnih ispušnih plinova na autobusnom stajalištu u neposrednoj blizini dječjeg vrtića, organiziranih posjeta djece odlagalištu otpada te rada dva telekomunikacijskih uređaja postavljena u područjima stambenih zona.

Praćenjem napisa u medijima o štetnom utjecaju rada tehnološki zastarjelog postrojenja rafinerije u Sisku, osobita zabrinutost je izražena za zdravlje djece i mladih, povodom čega smo uputili preporuku nadležnim tijelima, koju detaljnije opisujemo u posebnom poglavlju izvješća.

Temeljem anonimne prijave građana, doznali smo da se djecu dječjih vrtića, u organizaciji Ureda za obrazovanje, kulturu i šport i podružnice ZGOS, organizirano odvodilo u posjet odlagalištu otpada, uz provođenje pedagoških aktivnosti s djecom prije i nakon posjeta. Tako je u travnju 2007. odlagalište otpada posjetilo 500 djece iz šest dječjih vrtića. Pri tome, prema navodima iz izvješća koje smo zaprimili, nisu uočeni nikakvi potencijalni rizici za djecu koji bi bili povezani s njihovim dovođenjem na odlagalište otpada.

No, u prosincu 2007. u medijima su se pojavili napisi o koncentraciji metana i drugih opasnih plinova na odlagalištu, o čemu su stručnjaci davali oprečna mišljenja. Stoga je Ured pravobraniteljice za djecu 18. prosinca 2007. uputio preporuku nadležnim tijelima da žurno preispitaju opravdanost odvođenja djece na tu lokaciju, kako bi se izbjegla i najmanja potencijalna opasnost za njihovo zdravlje. U preporuci je istaknuto da se programe odgoja i obrazovanja za okoliš može ostvariti i bez izlaganja djece situacijama koje kod njih i njihovih roditelja mogu izazvati osjećaj nesigurnosti. Nakon toga, posjeti su obustavljeni te je najavljeno da se priprema snimanje filma kojim će se djeci prikazati kako se dovozi smeće na odlagalište i odlaže na deponij, reciklira građevinski otpad, kako se proizvodi struja "iz smeća", odnosno od plinova koji ondje nastaju, kako se čiste procjedne vode i pravi kompost od zelenog otpada. Pravobraniteljica je podržala ekološki odgoj djece i učenje od rane dobi o ekološki prihvatljivom zbrinjavanju otpada i studiozni pristup kreiranju programa i metoda rada s djecom, ali je ponovila da je sigurnost djece prioritet. S tim u vezi pohvalila je inicijativu za snimanje filma, kao i suradnju s vrtićima i školama te materijalnu podršku projektima ekološkog odgoja u vrtićima.

Povodom prijave roditelja u slučaju zagađenja okoliša ispušnim plinovima na autobusnom stajalištu u blizini dječjeg vrtića u Zagrebu, u zoni u kojoj se djeca u većem broju zadržavaju ili kreću, pravobraniteljica za djecu je preporučila žurno poduzimanje radnji radi zaštite zdravlja djece. U izvješću nadležnih tijela se navodi kako je predviđeno poduzimanje mjera kojima će se autobusno stajalište izmjenom trase postojeće linije i okretišta autobusa dovoljno udaljiti od dječjeg vrtića, čime će se znatno poboljšati kvaliteta zraka, odnosno zdravstveni uvjeti i sigurnost djece na toj gradskoj mikrolokaciji. Značajno je i to da Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka,

temeljem ovog slučaja, podržava prijedlog aktivnosti za izradu procjene sigurnosnih i zdravstvenih uvjeta u blizini dječjih vrtića, škola i drugih objekata u zoni kojih se djeca duže zadržavaju i kreću.

Moguća štetnost neionizirajućeg zračenja koje nastaje radom telekomunikacijskih i sličnih uređaja bila je predmetom postupanja Ureda pravobraniteljice u dva slučaja kada su telekomunikacijska antena, odnosno bazna stanica, postavljeni u neposrednoj blizini vrtića i škole. Na temelju zatraženih i dobivenih izvješća od ministarstava zdravstva i socijalne skrbi, te zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, strankama koje su prijavile povredu prava djece na život, bilo je moguće detaljno odgovoriti na koji način se određuju lokacije za postavljanje takvih uređaja, postupak izdavanja građevinske dozvole, provjera ispravnosti rada uređaja, te provjera količine zračenja nakon izgradnje, a prije izdavanja uporabne dozvole za objekt i početka rada uređaja. Sve navedeno je osobito važno kada se radi o područjima stambenih zona.

Povremeni slučajevi zagađenosti rijeka, jezera i ostalih vodotokova, te zdravstvena ispravnost vode za piće također su predmetom praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu, kao moguća opasnost za zdravlje i život djece. Unatoč rijetkim slučajevima zagađenja, koja su uspješno sanirana, opravdano je tom segmentu posvetiti potrebnu pažnju, u prvom redu zbog poduzimanja preventivnih mjera od strane nadležnih institucija, a pravobraniteljica za djecu posvetiti će pažnju ovom problemu i u sljedećem izvještajnom razdoblju.

Prema razvojnoj dobi djece neka mjesta u prirodi i okolini naseljenih mjesta, iako nisu sigurna igrališta, privlače pozornost i djeca ih posjećuju. Mnoga su istovremeno opasna zbog neosiguranog pristupa, pomanjkanja kontrole u vezi odlaganja otpada i opasnih stvari (od raznovrsnog otpada do minsko eksplozivnih sredstava), te se pretvaraju u divlje deponije. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave su nadležne za sanaciju takvih površina i njihovo uređenje radi postizanja određene razine sigurnosti, ali se iz napisa u medijima može uočiti djelomičan uspjeh u provođenju mjera sanacije.

Zaostala minsko eksplozivna sredstva na još uvijek velikim površinama u nekim dijelovima Republike Hrvatske, predstavljaju stvarnu opasnost, osobito za djecu. Neoznačenost opasnih površina, negdje i uz samu prometnicu, nalaže žurno poduzimanje mjera kako bi se taj problem što prije riješio. Sukladno Konvenciji o pravima djeteta, po kojoj svako dijete ima prirodno pravo na život, a u vezi s tim država će u najvećoj mogućoj mjeri nastojati osigurati opstanak i razvoj djeteta, Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. u području djelovanja koje se tiče djece pogođene ratom i posljedicama rata utvrđena je mjera kojom se predviđa osiguranje neposredne zaštite od mina i minsko eksplozivnih naprava. Ovo se predviđa postići provođenjem aktivnosti kao što su osiguravanje dovoljnog broja djelatnika za uklanjanje mina i minsko eksplozivnih sredstava, kontinuirano provođenje razminiranja miniranih područja. Ovo djelovanje je svakako povezano s osiguranjem dovoljnih financijskih sredstava od strane države, ali i iz proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Ured pravobraniteljice nema saznanja o izvršenju planiranih aktivnosti i mjera.

Svi navedeni primjeri naglašavaju daljnju potrebu podizanja svijesti u društvu u odnosu na ekološki pristup pri rješavanju problematičnih situacija, te još značajnije potrebe

prevencije mogućih štetnih događaja, u cilju zaštite zdravlja i života s posebnim osvrtom na djecu kao najnezaštićeniju skupinu.

3.10 PRAVILNA PREHRANA

Pravilna prehrana djece jedan je od temeljnih uvjeta za postizanje odgovarajuće razine zdravlja, kako u dječjoj, tako i u odrasloj dobi, stoga je od posebnog interesa za Ured pravobraniteljice,

Kako bismo javno progovorili o navedenoj temi, u studenom smo u Osijeku organizirali stručnu raspravu o pravu djece na pravilnu prehranu, uz sudjelovanje stručnjaka prehrambene tehnologije, liječnika, medicinskih djelatnika u vrtićima, ravnatelja odgojno-obrazovnih institucija. Među ostalim, sudionicima je prezentiran projekt Hrvatske udruge medicinskih sestara, Podružnice medicinskih sestara dječjih vrtića grada Zagreba pod nazivom “Planiranje prehrane u dječjim vrtićima - jelovnici i normativi” kojemu je cilj osuvremenjivanje i obogaćivanje jelovnika djece u predškolskim ustanovama i njihova prilagodba današnjim stručnim spoznajama i mogućnostima. Sa sličnim ciljem trebalo bi se baviti i jelovnicima u školama i u drugim ustanovama gdje djeca žive i borave, uključujući zatvore u kojima do svoje treće godine mogu živjeti djeca rođena za vrijeme majčinog izdržavanje kazne zatvora.

Osim toga, aktivnosti su nam bile usmjerene i na potrebu djelotvornije zaštite djece od izloženosti reklamama koje ih pozivaju na konzumaciju prehrambenih proizvoda, koji svojim sastavom ne odgovaraju dječjim prehrambenim potrebama. Svjesni činjenice kako su brojne promidžbene aktivnosti usmjerene poticanju djece na kupovinu, a imajući u vidu važnost sustavne i sveobuhvatne brige o pravilnoj prehrani djece, do sada smo već izražavali zabrinutost zbog oglašavanja proizvoda koji potiču djecu na usvajanje nezdravih životnih navika, uključujući proizvode niske prehrambene vrijednosti, što i ovom prigodom ističemo. Također ustrajemo u naglašavanju uloge roditelja i drugih djetetu važnih odraslih osoba i njihove odgovornosti u razvoju zdravih životnih navika i usmjeravanju potrošačkog ponašanja djeteta s ciljem razvoja mehanizama zaštite i dobi primjerene kritičnosti djeteta u odnosu na manipulirajuće promidžbene poruke.

Zabrinuti podacima koje smo dobili od udruge “Nada”- pomoć oboljelima od poremećaja u prehrani, na koje smo ukazali u prošlogodišnjem izvješću, u javnim istupima smo i ove godine iskazali podršku inicijativama koje su usmjerene poboljšanju kvalitete života djece, povećanju broja stručnjaka i mjesta na koja se oboljeli i njihove obitelji mogu obratiti za stručnu pomoć i podršku. Podržavamo multidisciplinarni pristup u pružanju pomoći i liječenju oboljelih od poremećaja hranjenja i stručnom tretmanu njihovih obitelji, pri čemu osobito važnim držimo uključenost pedijataru, psihijataru, psihologu, endokrinologu, gastroenterologu i ginekologu.

U pogledu do sada izražavane zabrinutosti zbog moguće štetnosti aditiva u hrani i piću za zdravlje djece, od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi zatražili smo da nas izvijeste o rezultatima državnog monitoringa zdravstvene ispravnosti hrane Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, kao i o aktivnostima povjerenstva za aditive u periodu od 2005. godine te eventualno poduzimanim mjerama sprječavanja mogućeg štetnog djelovanja za zdravlje djece. Izvješće još očekujemo.

Kao što smo u prošlogodišnjem izvješću naveli, na temelju upita iz dječjih vrtića i upita roditelja o vegetarijanstvu u dječjoj dobi, od Hrvatskog društva za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu Hrvatskog liječničkog zbora zatražili smo stručno mišljenje o utjecaju vegetarijanske prehrane na dijete i njegov razvoj, koje smo zaprimili u ovom izvještajnom razdoblju. Iz odgovora koji je dostavljen Uredu izdvajamo dio zapisnika sa sastanka Upravnog odbora Društva u kom između ostalog stoji da se u dojenačkoj dobi preporuča prehrana majčinih mlijekom, eventualno odgovarajućim nadomjescima, ali nikako sojinim. Veganska prehrana se nikako ne preporuča do treće godine života, a za stariju djecu nema sigurnih podataka; nikako se ne može preporučiti u fazama intenzivnog rasta; prihvatljiva je prehrana koja uključuje mlijeko, jaja i ribu uz stručan nutricionistički ili liječnički nadzor. S obzirom na do sada zabilježen interes roditelja i osoba koje rade s djecom za ovo pitanje, a radi potpunije informacije odgovor Hrvatskog društva za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu Hrvatskog liječničkog zbora Uredu pravobranitelja za djecu objavljen je na našoj web stranici.

Pravilna prehrana jedno je od izuzetno važnih prava djece, posebice imamo li u vidu kako je važan temelj zdravog života te da prehrambene navike stečene u najranijoj dobi imaju bitan utjecaj na zdravlje i kvalitetu života ljudi. Stoga izražavamo zadovoljstvo informacijama koje do nas dolaze o uvođenju pravilne prehrane u dječje vrtiće i škole, što sa zanimanjem pratimo i podržavamo.

3.11 ZDRAVSTVENI ODGOJ I OBRAZOVANJE

U dijelu izvješća o zdravstvenom odgoju i obrazovanju prikazat ćemo kronologiju aktivnosti Ureda, reagiranja dvaju nadležnih ministarstava te ponoviti stavove pravobraniteljice i navesti naša sadašnja saznanja.

Ured pravobraniteljice za djecu je u siječnju 2007. Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi u vezi s predloženim programima zdravstvenog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole, uputio preporuku s kojom je upoznao i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa kao i obje udruge zainteresirane za provođenje programa (Forum za slobodu odgoja i Grozd). U preporuci je, između ostaloga, istaknuto stajalište Ureda pravobraniteljice za djecu kako svaki program kroz koji se djeca podučavaju o zdravlju, a posebno o spolnosti, treba biti u skladu sa standardima poštovanja zaštite ljudskih prava, ravnopravnosti spolova i suzbijanja svih vrsta diskriminacije i homofobije. Pri tome je od iznimne važnosti da informacija koju će djeca dobiti putem programa zdravstvenog odgoja bude točna, znanstveno utemeljena, predstavljena interdisciplinarno te da bude u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i zakonima RH.

Preporuka je dana javnosti na uvid putem web stranice Ureda i priopćenja za javnost, koja je pokazala veliki interes za nju. Mnogi su je podržali i složili se sa standardima koje je postavila pravobraniteljica, a neki su ih odbacili te su pravobraniteljici čak osporavali pravo na iskazivanje stava o ovoj temi i odricali kompetentnost za to.

U veljači 2007. je Odbor za obitelj, mladež i šport te Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora održao Okrugli stol pod nazivom "Zdravstveni odgoj i obrazovanje u školama" na kojem je pravobraniteljica ponovila stajališta Ureda. U izvješću Odbora o Okruglom stolu navodi se da predstavnici dva nadležna ministarstva nisu dali odgovor na dvojbe: koje je ministarstvo nadležno za ocjenu sadržaja ponuđenih programa

zdravstvenog odgoja i obrazovanja, zašto Povjerenstvo koje je osnovano za ocjenu programa, odnosno i sam ministar nije donijelo konačnu odluku, već se osniva drugo povjerenstvo u drugom ministarstvu koje treba ocijeniti programe? Na kraju rasprave izraženo je "...žaljenje što i nakon dvije godine rada i javnih rasprava o uvođenju zasebnog predmeta... Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nije izradilo Prijedlog programa zdravstvenog odgoja s kojim treba započeti u školskoj godini 2007/08".

U ožujku 2007. peteročlano Stručno povjerenstvo za izradu mišljenja o programima zdravstvenog odgoja u školama upućuje Ministru zdravstva i socijalne skrbi svoje mišljenje o programima, opću ocjenu prijedloga svakog programa uz zaključak "kako su prije prihvaćanja i primjene predloženih programa Grozda i Foruma nužne prilagodbe u skladu s ovim stručnim mišljenjem". Ovo mišljenje Povjerenstva o eksperimentalnom programu zdravstvenog odgoja i obrazovanja u travnju je dostavljeno ministru znanosti, obrazovanja i športa.

Nastavno na mišljenje svog Stručnog povjerenstva, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi 30. listopada 2007. dostavlja ministru znanosti, obrazovanja i športa mišljenje u kojem podržava "uvođenje eksperimentalnih programa ukoliko obje udruge u potpunosti usklade svoje programe, sukladno svojim potpisanim izjavama." Isti dan Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa traži mišljenje Ureda o uvođenju eksperimentalnog programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja u kojem navodi da je MZSS "...dao suglasnost na provođenje predloženih programa zdravstvenog odgoja u školama".

Ured je 31. listopada zatražio od oba ministarstva izvješće o tome koje su konkretne izmjene tražene od Povjerenstva, procjenu o tome jesu li one u suglasju sa standardima kvalitetnog zdravstvenog odgoja koje je pravobraniteljica za djecu navela u svojoj preporuci iz siječnja kao i o tome jesu li one učinjene. Ovo izvješće nije primljeno niti nakon požurnice u oba ministarstva.

Temeljem zakonskih ovlasti iz Zakona o pravobranitelju za djecu, profesionalnih kompetencija unutar Ureda, interesa domaće i inozemne javnosti i pravnih subjekata prema ovoj temi, a prvenstveno i temeljno iz obveze zaštite dobrobiti i interesa djece, Ured je 9. studenog 2007. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputio mišljenje o Eksperimentalnom programu zdravstvenog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole. Mišljenje je poslano i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi. U mišljenju se navodi da, iako Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u svom dopisu Uredu pravobraniteljice za djecu od 30. listopada 2007. navodi kako je stručni tim Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi "...dao suglasnost na provođenje predloženih programa zdravstvenog odgoja u školama", iz mišljenja Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi od 30. listopada 2007. proizlazi da njegovo Povjerenstvo, nakon uvida u dostavljene dopune programa, smatra da je usvojen velik broj prijedloga i primjedbi te je poboljšana kvaliteta predloženih programa te se podržava uvođenje eksperimentalnog programa ukoliko udruge GROZD i FORUM u potpunosti usklade svoje programe sukladno svojim potpisanim izjavama. Pregled završnih verzija programa pokazuje kako udruga Grozd nije u potpunosti uskladila svoj program kao što izjavljuje, dok je Forum za slobodu odgoja, kako proizlazi iz pregleda materijala "Izmjene učinjene u skladu s nalogom Povjerenstva Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi", u cijelosti uskladilo svoj program s nalogom Povjerenstva o čemu je obavijestio i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Izjave o unošenju izmjena u program Nažalost još uvijek ne znače da će ih izvođači tako i

provoditi. Eksperimentalnost programa podrazumijeva vanjsku evaluaciju te pretpostavlja intenzivno praćenje i moguće korekcije, no mišljenja smo da sama eksperimentalnost ne može biti argument za bilo koji sadržaj koji je u suprotnosti s interesima djeteta.

Zaključili smo da iz materijala koji su pravobraniteljici za djecu dani na uvid proizlazi, kako većina preporuka koje su se odnosile na: način uvođenja programa, jasnoću u obrazloženju i planiranju kadrovskih uvjeta i evaluacije te Program zdravstvenog odgoja i obrazovanja za osnovnu školu, danih u siječnju 2007. nije uvažena. Posebno zabrinjava i nedopustivo je što je djeci i roditeljima osnovne škole uskraćena mogućnost izbora jer će se u osnovnoj školi provoditi samo program udruge Grozd, iz čega proizlazi da će djeca čiji roditelji ne budu suglasni s ovim programom ostati uskraćeni za informacije o ovoj važnoj temi. Ponovili smo da je mišljenje utemeljeno na obvezi pravobraniteljice za djecu da poštuje nacionalne i međunarodne temelje standarde zaštite prava djece i iskazali svoje krajnje negodovanje povremenim impliciranjem Uredu, od strane pojedinaca, grupa i institucija, negativnog stava prema obitelji. Ovo je neprihvatljivo upravo stoga što Ured neprestano, i u pojedinačnim predmetima i u općim inicijativama, naglašava važnost najboljih uvjeta odrastanja i zaštite djece u obitelji kao primarnoj jedinici odgoja i odrastanja, naglašava patnju djece u nekvalitetnim razvodima i promiče važnost obiteljske komunikacije i stvaranja životnog stila odgovornog i kvalitetnog življenja koji se počinje stvarati upravo u obitelji.

U odgovoru na naše mišljenje MZOŠ, navodi da je ono razmotreno te ga veseli “da se, s obzirom na sadržaje prijedloga eksperimentalnih programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja u njima ne krše prava i interesi djece”, unatoč tome što takav stav pravobraniteljica u danom mišljenju nije izrazila, kao i da je “...Ministarstvo poštovalo i uvažilo preporuke Ureda pravobraniteljice za djecu iznesene u siječnju 2007.” Što se tiče naše zabrinutosti da je djeci i roditeljima osnovne škole uskraćena mogućnost izbora, budući će se u osnovnoj školi provoditi samo program udruge Grozd, MZOŠ podsjeća da su sadržaji vezani za zdravstveni odgoj i obrazovanje učenika u osnovnoj školi u većoj mjeri već ugrađeni u Nastavni plan i program za osnovnu školu iz 2006. Stoga “djeca koja ne žele pohađati nastavu zdravstvenog odgoja i obrazovanja Udruge Grozd, neće ostati uskraćena za navedene sadržaje”. Moramo se upitati čemu je potrošeno toliko vremena i novca za izbor novih programa ako učenici i sada u osnovnoj školi imaju priliku učiti o zdravstvenom odgoju kroz nekoliko predmeta (prirodu i društvo, biologiju, vjeronauk i na satovima razredne zajednice), a srednjoškolci to mogu na nastavi etike, sociologije i biologije.

Konačno, početkom studenog, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa donijelo je odluke o odabiru programa udruge Grozd za osnovne škole i udruge Grozd i Foruma za slobodu odgoja za srednje škole.

Zdravstveni odgoj bio je i tema sučeljavanja političkih stranaka u predizbornom razdoblju.

Krajem 2007. je interes za uvođenje zdravstvenog odgoja u hrvatske škole, pokazao Ured povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe tražeći Ured pravobraniteljice za djecu procjenu u kojoj točki je uvođenje programa stalo te kako je nadležno ministarstvo odgovorilo na preporuke pravobraniteljice za djecu. Opisali smo napore pravobraniteljice da jasno iskaže svoje stajalište o standardima kvalitetnog zdravstvenog odgoja i

obrazovanja kroz koje se ostvaruju četiri grupe dječjih prava te da ostvari partnerstvo s nadležnim Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa još od rujna 2006. Nažalost, traženi susret s ministrom znanosti, obrazovanja i športa, kao ni s ministrom zdravstva i socijalne skrbi se nikad nije ostvario, a svoje stajalište o nužnosti točnih, znanstveno utemeljenih činjenica koje se na multidisciplinarni način prezentiraju djeci, Ured je opetovano ponavljao u niz situacija u javnosti i medijima. Naglasili smo u odgovoru i snažan interes medija i javnosti, kako o našem stajalištu tako i o svim detaljima vezanima uz program.

U siječnju 2008. su Ministarstvo znanosti i Agencija za odgoj i obrazovanje najavljivali da će provođenje zdravstvenog odgoja i obrazovanja započeti najvjerojatnije na početku ožujka. Ministarstvo znanosti je tada na svojoj web stranici objavilo da se na javni natječaj za odabir osnovnih i srednjih škola za provođenje eksperimentalnih programa zdravstvenog odgoja i obrazovanje u petom razredu osnovnih i prvih razreda srednjih škola, prijavila ukupno 21 škola (10 osnovnih i 11 srednjih). Utvrđeno je da će se eksperimentalni program udruge GROZD početi provoditi u devet osnovnih škola, a oba programa (i onaj udruge GROZD i onaj Foruma za slobodu odgoja) provoditi će se u šest srednjih škola. Praćenje provedbe programa i vanjsko vrednovanje provodit će Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje u suradnji s Institutom "Ivo Pilar", Školom narodnog zdravlja "Andrija Štampar" i Hrvatskom zavodom za javno zdravstvo. Stručno usavršavanje izvoditelja programa obavit će Agencija za odgoj i obrazovanje u suradnji s udrugama koje su predložile program, a koji će se provoditi uz obaveznu suglasnost roditelja onih učenika koji sudjeluju u njegovoj provedbi. Istodobno je najavljeno da će se programi početi provoditi eksperimentalno tijekom drugog polugodišta školske godine 2007/2008.

Na kraju želimo ponoviti kako inzistiramo da program zdravstvenog odgoja ima ugrađene standarde najboljeg interesa djeteta koji su izneseni u preporuci iz siječnja 2007. i u mišljenju peteročlanog Povjerenstva Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Posebno je važno da program koji se uvede u škole sadržajno ne bude isti za godinu ili dvije. On se mora doradivati i mijenjati u odnosu na unutarnju i vanjsku nezavisnu evaluaciju provedbe i ishoda programa, kao i u odnosu na recentne znanstvene spoznaje.

Ured pravobraniteljice za djecu je iznimno zabrinut što se program još uvijek ne provodi te što je model primjene programa takav da će biti djece kojoj neće biti dostupan zdravstveni odgoj i obrazovanje.

Nužno je da izvršna vlast poduzme hitne i konkretne mjere zaštite zdravlja djece i zdravstvene prevencije kroz zdravstveni program, a ujedno i da realizira mjere iz Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. Pri tome je posebno važno djeci učiniti dostupnima sadržaje iz svih pet područja programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja (očuvanje zdravlja i kvalitete života, ljudska spolnost, prevencija ovisnosti, kultura društvene komunikacije i prevencija nasilničkog ponašanja).

Potpuno se slažemo s prijedlogom Povjerenstva Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi da se u budućnosti, po mogućnosti odmah, donese odluka o izradi i provedbi jedinstvenog redovitog programa zdravstvenog odgoja od strane stručnih institucija koje za to imaju nadležnost, znanja i kapacitete provedbe.

3.12 PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Na predškolski odgoj i obrazovanje odnosilo se u 2007. godini ukupno 24 pojedinačna predmeta, vezana većinom uz odgojno obrazovna i osobna prava, te pravo na privatnost i zdravlje. Ured je postupao i u 17 općih inicijativa.

Pojedinačne prijave mogu se grupirati na sljedeće teme: dostupnost vrtića djetetu s posebnom potrebom i djetetu iz specifičnih obiteljskih okolnosti, obiteljsko pravnu problematiku, komunikacijske probleme između roditelja i odgajatelja ili vrtića, sigurnost, roditeljsku suglasnost za neke stručne postupke u vrtiću, organizaciju rada vezanu uz stalnost odgojne grupe, neprimjerene postupke odgajatelja, objavljivanje fotografija iz vrtićkog života, prehranu u vrtiću i neprimjereno ponašanje stanara u blizini vrtića prema djeci.

Opće inicijative odnose se na: zaštitu djece u brakorazvodu, suglasnost za stručni rad s djetetom, dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja, sigurnost djece, odvođenje djece u trgovački centar i na odlagalište otpada u okviru odgojnih programa, zaštitu privatnosti djece, partnerstvo roditelja i odgojitelja.

Prijavitelji su dominantno roditelji (16) i djelatnici dječjih vrtića (6). Ostali prijavitelji su anonimni ili su to bake i djedovi.

Dostupnost vrtića djetetu s posebnom potrebom je pravo i u većini vrtića praktični standard. Tamo gdje se javi problem uočili smo da ga je moguće riješiti povezivanjem više vrtića i Gradskog ili županijskog ureda. Slijedom toga čini se da bi umrežene evidencije o mogućnostima integracije djece s teškoćama u razvoju, vrtića u gradu ili na regionalnom području, početkom godine bile korisno polazište za stvarnu integraciju djece.

U jednom slučaju prijava se odnosila na neprimanje djeteta s više teškoća, uključujući i ADHD tijekom tri godine u vrtić. Kada je konačno upisano, nakon tri mjeseca skraćeno mu je vrijeme boravka u vrtiću. Temeljem izvješća saznali smo da je bilo propusta u vrtiću pri prijemu djeteta kada je zanemarena razvojnost i očekivane promjene kod djeteta predškolske dobi, ujedno i djeteta s teškoćama u razvoju. Tada nije provjeravano stanje djeteta niti opažano samo dijete već je odluka o neprimanju u vrtić donešena samo na temelju "nove" i "stare" dokumentacije. S obzirom na ovakvo iskustvo razumljiva je sumnja roditelja u objektivnost sadašnjih postupaka i postupanje u najboljem interesu djeteta. Iz medicinske dokumentacije proizlazi napredovanje dječaka u svim područjima razvoja, njegovim tempom i njegovim razvojnim mogućnostima. Pri tome je neosporno pravo stručnjaka u vrtiću na procjenu o tome što vrtić djetetu može pružiti, a što ne, pogotovo ako je ostvareno na temelju multidisciplinarnog pristupa, a ne samo procjenom jednog ili dva stručnjaka unutar vrtića. No istodobno treba respektirati i argumente, brižnih i zainteresiranih roditelja. Zbog društvenog i civilizacijskog imperativa integracije djece s posebnim potrebama u redovne programe odgoja i obrazovanja ako je to u djetetovom interesu, i višegodišnje nedostupnosti vrtića djetetu, Ured se u ovom slučaju obratio Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Poglavarstvu grada Zagreba, Gradskom uredu za obrazovanje i šport te Agenciji za odgoj i obrazovanje. Poglavarstvo grada, Gradski ured i Agencija poduzeli su aktivnosti iz svoje nadležnosti i dijete je integrirano u redovnu vrtićku grupu.

Što se tiče specifičnih obiteljskih okolnosti, zanimljiv je bio slučaj u kojem jedno dijete već dvije godine ide u vrtić, u vrijeme kada se u njega upisuje drugo dijete čijoj je majci izrečena mjera zabrane prijetnji i obraćanja drugim osobama, konkretno majci i djetetu koje je već u vrtiću. Ovo je primjer u kojem se sukob odraslih osoba odražava na njihovu djecu i njihovo pravo na dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja. Stručnjaci unutar vrtića su uspjeli amortizirati ovaj sukob i uvjeriti roditelje da je boravak djece u dva odvojena objekta rješenje u ovoj situaciji, unatoč primarnog prava djeteta na dostupnost vrtića u najbližem objektu, ako kapaciteti to dopuštaju.

Obiteljsko-pravna problematika, konfliktni razvod braka i manipulacija s djetetom, nejasnoća oko suglasnosti na neke odluke koje se tiču djeteta, dovode djecu, a i stručnjake u vrtiću često u problematične, nekad i krizne situacije. Višeznačajan je predmet u kojem djelatnici vrtića pitaju Ured kako se ponašati u bitno narušenim obiteljskim odnosima. U situaciji kad roditelj “zabranjuje susret djeteta s drugim roditeljem”, ustanova je dužna postupati prema rješenju suda koje određuje na koji način se dijete susreće i kontaktira ili određuje eventualnu zabranu kontakta s kojim od roditelja. Roditelji, bez obzira na okolnost da li žive zajedno ili odvojeno, ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbe o djetetu, osim u slučajevima propisanim zakonom. U slučajevima kada roditelji ne poštuju sudsku odluku, vrtić se može obratiti nadležnom centru za socijalnu skrb ili policiji, ako inzistiranje roditelja na bilo koji način ugrožava djecu i njihova prava. Ured je vrtiću naglasio da je korektno i zakonski obvezno, jedino ono ponašanje djelatnika vrtića koje je u skladu s rješenjem suda. Pritom se očekuje da će stručni djelatnici pokušati roditeljima objasniti situaciju, a ukoliko to ne mogu, obratit će se za pomoć nadležnom centru za socijalnu skrb. Vjerujemo da su ovakve situacije neugodne za djelatnike vrtića, no one proizlaze iz za dijete mnogo neugodnijih okolnosti odrastanja, pa je svaka neugoda odraslih od manjeg značaja u odnosu na doživljaj i neugodu djeteta. Mišljenja smo da ovakvi i slični primjeri ukazuju na nužnost intenzivne suradnje vrtića i centra za socijalnu skrb.

U četiri prijave o neadekvatnom postupanju odgojitelja uočena je nedoumica ravnateljica o mjerama koje su u njegovoj nadležnosti i iz kojeg zakonskog okvira one proizlaze (Zakona o radu ili Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi). Osim što smo podnositeljima savjetovali moguće mjere, mišljenja smo da bi se unutar vrtića trebala i mogla razmijeniti iskustva i primjeri dobre prakse vezano uz ovu tematiku u čemu bi vrtićima sigurno mogla pomoći Agencija za odgoj i obrazovanje, ali i nadležno ministarstvo, te lokalna vlast.

Ugroženost sigurnosti djece, odnosila se na neriješene prometne situacije u blizini vrtića, izloženost ispušnim plinovima i relejnim stanicama, onečišćenim i devastiranim dvorištima, nesigurnom prilazu vrtiću i odvođenju djeteta iz vrtića. Osim savjetodavnog rada s vrtićima i koordinacije u odnosu na osnivače odgovorne za vanjske prostore i druga nadležna tijela, Ured posebno prati eventualnu ugroženost djece u trenutku odvođenja iz vrtića. Stoga pozdravljamo izradu Sigurnosno-zaštitnih i preventivnih programa u dječjim vrtićima. Naime, Uprava za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa je svim dječjim vrtićima, putem ureda državne uprave u županiji i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba, dostavila stručno mišljenje o Sigurnosno-zaštitnim i preventivnim programima u dječjim vrtićima. Unatoč korisnosti ove akcije, susreli smo se s nejasnoćama u tome

kako bi programi trebali izgledati i kakve bi točno upute odgajateljima trebale biti te smo imali nekoliko upita o tome. Osim toga, čini nam se da bi u ovakve programe trebalo ugraditi i potencijalno opasne situacije s kojima se, na sreću, nismo susretali, no zbog izrazite opasnosti, ukoliko se dogode, potrebno je jačati i djecu i odrasle za potencijalno moguće situacije. Mislimo pri tome na osposobljavanje djece za zaštitu u situaciji požara, orkanskog nevremena, potresa, ali i otmica, talačkih kriza, terorističkih napada, upotrebe oružja na javnim mjestima, prijetnje eksplozivnim napravama. Pri tome ne treba stvarati osjećaj viktimizacije djece niti im slati poruku da je svijet opasno mjesto za život. No treba ih, koristeći njima bliske sadržaje, uvježbati za neka ponašanja koja će biti primjenljiva za jednu ili više situacija. Pripreme li se na ovakav, način bit će manje šokirana ukoliko se one dogode, moći će reagirati, a ne biti “zaleđena”, znati će što treba učiniti, kao i ono što ne treba, kako se ponašati, kome se obratiti i od koga tražiti pomoć.

Prijave vezane uz organizaciju rada i stalnost odgojne grupe odnose se na premještanje djece iz jedne skupine u drugu ili s jedne lokacije na drugu. Ovakvi premještaji se često čine prije početka godine, a ponekad i tijekom godine. Roditelji iskazuju zabrinutost zbog promjena odgojitelja i prostora te smatraju to ugrožavanjem djetetovog osjećaja sigurnosti. Često im nisu prihvatljiva objašnjenja o razlozima ovih premještaja.

Moguće je, a nekada i nužno, u okviru organizacijskih promjena i prilagodbi, premjestiti djecu iz jednog prostora u drugi. Pri tome je važno voditi računa o najboljem interesu djeteta te argumentirano komunicirati s roditeljima, koji su također dužni voditi računa o njegovoj dobrobiti. Važno je i roditeljima jasno i na vrijeme (da i oni i dijete to znaju prije dolaska u vrtić) objasniti zašto se premještaju. Županijski i gradski uredi su najčešće upoznati s ovakvim prigovorima. Ured pravobraniteljice za djecu u ovim situacijama predlaže jasnoću u komuniciranju i argumentiranju, a moguće je ovakve situacije jasno predvidjeti i u ugovoru kojeg sklapa roditelj i vrtić. Osim na organizaciju, roditelji često imaju primjedbe i na dobno heterogene grupe. Mišljenja smo da je nužno roditelje informirati o suvremenoj koncepciji predškolskog odgoja i obrazovanja koja ovakvu vrtićku situaciju preporuča zbog sličnosti sa stvarnim životom (i braća su različite dobi kao i djeca u parku).

Posebno ohrabruje otvaranje dva dječja vrtića u Dječjoj bolnici u Klaićevoj i u KBC Rebro. Vrtići su otvoreni u zajedničkoj organizaciji Gradskog ureda za obrazovanje i šport, bolnice i obližnjeg dječjeg vrtića čiji odgojitelji će ostvarivati odgojno obrazovni program za djecu predškolske dobi koja se nalaze u bolnici.

Također su za pozdraviti napori stručnjaka da se u vrtiće uvede pravilna prehrana, posebice projekt: “Prehrambeni standard za planiranje prehrane djece u dječjem vrtiću-jelovnici i normativi” Podružnice medicinskih sestara dječjih vrtića grada Zagreba Hrvatske udruge medicinskih sestara, kojima smo tijekom priprema projekta pružili podršku. Nadamo se da će rezultati ovog projekta biti prihvaćeni u svim vrtićima u Hrvatskoj.

Ove godine smo u nekim predmetima opazili usmjerenost nekih prijavitelja na prava odraslih i njihov osobni doživljaj, a ne na pravo djeteta i usmjerenost na problem. Susreli smo se i s grandioznim izjavama tipa “odgojitelji znaju što rade i počnite im konačno vjerovati”. Zbog ovakvih stavova čini nam se važnim ponoviti da roditelj, koji nije stručnjak niti za predškolski odgoj i obrazovanje niti za rani razvoj, ima pravo na svoj

doživljaj i mišljenje. Sa stavom roditelja se djelatnici odgojno obrazovne ustanove ne moraju uvijek složiti. No stručnjacima iz odgojno obrazovnog sustava roditeljski doživljaji i stavovi mogu biti polazište za preispitivanje, potvrđivanje ili mijenjanje pristupa i rada.

Susreli smo se i s nepostojanjem jedinstvenih evidencija u sustavu odgoja i obrazovanja. Naime, nakon što smo tražili od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa izvješća o planu zapošljavanja stručnih suradnika u dječjim vrtićima, dobili smo odgovor da nam tražene podatke ne mogu dostaviti jer zapošljavanje djelatnika u predškolskim ustanovama, pa tako i stručnih suradnika nije u nadležnosti Ministarstva već osnivača predškolskih ustanova (najčešće jedinica lokalne uprave i samouprave). Mišljenja smo da bi Ministarstvo trebalo imati informaciju o zaposlenim djelatnicima kao i o planu zapošljavanja.

Vezano uz Pedagoški standard predškolskog odgoja i obrazovanja zabrinjava dugoročni vremenski okvir za njegovu punu primjenu i sadašnji Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi koji će biti temelj ovom izvedbenom aktu. Postojeći zakon je u stvari, zakon o dječjim vrtićima pod nazivom: Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi, a zaštita djece predškolske dobi kao i odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi, traži širi zakonodavni okvir. On se sada ostvaruje nizom zakona koji uglavnom ne razlikuju sadržajno različite obveze društva prema djeci rane dobi (do tri, odnosno do šest godina) i ostaloj djeci. Struka bi trebala odgovoriti je li jedna od mjera zaštite djece najmlađe dobi u donošenju općeg zakona o zaštiti djece rane/predškolske dobi. U ovom trenutku nedostaju također jasni financijski planovi za svaku od mjera kako bi jednaki uvjeti predškolskog odgoja i obrazovanja bili osigurani za svu djecu predškolske dobi.

Nužnom smatramo i međuresornu suradnju tako da na djecu predškolske dobi direktno i zajednički budu usmjereni Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo unutarnjih poslova, Agencija za odgoj i obrazovanje, gradski i županijski uredi te nevladine udruge.

3.13 ZAŠTITA DJECE OD PORNOGRAFIJE

Izloženost djeteta nepoželjnim pornografskim sadržajima uzrokuje velike teškoće u emocionalnom razvoju djeteta, a narušavaju i kontinuitet normalnog psihoseksualnog razvoja te je dijete, suočeno s informacijama neprilagođenima njegovoj dobi, onemogućeno učiti o spolnosti vlastitim prirodnim ritmom. To može dovesti do zbunjenosti, uplašenosti ili traumatiziranosti te ostaviti neizbrisive posljedice na njegov seksualni život.

Unatoč neospornoj štetnosti, svjedoci smo preplavljenosti medija pornografijom, kako tiskanih, tako i elektronskih.

Djeca izložena pornografiji dobivaju opasnu poruku da je sve što su vidjela dio normalnog i dopuštenog spolnog ponašanja. Sklona su u igri i ponašanju ponoviti i pokazati što su vidjela pa se tako u odnosu s drugom djecom mogu početi seksualizirano ponašati. Mala djeca, pretjerano izložena seksualnosti odraslih ljudi, oponašaju radnje ili pričaju o njima, ponašaju se drukčije od svojih vršnjaka, a njihovo znanje i seksualni postupci su složeniji i ona često trebaju stručnu pomoć.

Ustavni sud, a to je važno radi praktične primjene i moguće kontrole dostupnosti pornografije, svojom odlukom iz 1998. godine definirao je pornografiju kao “eksplicitno pokazivanje nekog seksualnog ponašanja na nizak, uvredljiv ili ponižavajući način, lišen svake političke, umjetničke ili znanstvene vrijednosti i poruke s namjerom zadovoljenja nekog seksualnog interesa”.

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je više pritužbi roditelja vezano uz dostupnost pornografije djeci. Pritužbe su se odnosile na oglase za tzv. “vruće telefone” u dnevnim novinama, izlaganje časopisa i DVD-a pornografskog sadržaja u kioscima, emitiranje pornografske reklame na televiziji u jutarnjem terminu, dostupnost pornografije djeci putem interneta i mobilnih telefona.

Četiri prijave su zaprimljene vezano uz oglase pornografskog sadržaja u tiskanim medijima, povodom kojih smo urednicima uputili preporuku o koju detaljnije obrađujemo u posebnom poglavlju.

Zaprimili smo i upit o stavu vezano uz primjerenost plakata za Queer festival. Kako Ured pravobraniteljice za djecu smatra da djeci u vrijeme njihova psihoseksualnog razvoja ne trebaju biti dostupni pornografski sadržaji te u tom smislu i djeluje upozorenjima, apelima i predlaganjem zakonskih rješenja i sankcija, pokušali smo utvrditi može li se sadržaj ovog plakata smatrati pornografskim, u skladu s definicijom Ustavnog suda, te utvrdili kako bi takva konstatacija bila vrlo dvojben. Što se tiče štetnosti za djecu, poznato je da odnos između neprikladnog sadržaja i štetnosti za dijete nije direktan niti linearan. Naime, na to kako će neki materijal ili sadržaj djelovati na dijete utječe niz faktora: od dobi djeteta, njegovih životnih iskustava, usvojenih vrijednosti i stavova, sposobnosti kritičke analize, utjecaja njegovih roditelja, društvenih vrijednosti i drugog. Mi odrasli nismo u mogućnosti kreirati svijet i mijenjati ga u svim njegovim pojavnostima, a i različiti ljudi imaju drugačije poglede na istu stvar. Stoga je, da bismo zaštitili djecu u nekim situacijama, rješenje u osposobljavanju i jačanju djece da nekim sadržajima ne pridaju ugrožavajući i negativan značaj, da znaju kako se stvaraju reklame i da su reklame, koje neke od nas uznemiruju ili šokiraju, takve zato jer tako privlače pažnju, osiguravaju “kupnju” ili “konzumaciju” nekog sadržaja.

Uredu pravobraniteljice za djecu obratilo se i nekoliko roditelja s pritužbom, kako su na kioscima i prodajnim mjestima Tiska izloženi pornografski sadržaji, tiskovine i filmovi, i to na način koji je dostupan i djeci. Naime, DVD-i pornografskog sadržaja izloženi su, ponekad upravo pored DVD-a s animiranim filmovima, a pornografski časopisi u razini dječjih očiju, iako je njihovo javno izlaganje zabranjeno. Ne radi se, nažalost, o izoliranim primjerima nego svi o tome možemo svjedočiti na gotovo svim kioscima na kojima se prodaju novine. U jednom je čak slučaju, pozvana i policija, nakon čije je intervencije sporni DVD uistinu i uklonjen, ali nažalost, sljedeći je dan ponovo bio izložen. Pravobraniteljica je zatražila od uprave Tiska da spriječi izlaganje pornografskih tiskovine na takav neprimjeren način, ali nažalost, bez sustavnog učinka. Tisak nije odgovorio na preporuke pravobraniteljice.

Na pitanje o izloženosti video kazeta i dvd-a pornografskog sadržaja u videotekama, ni jedan propis do sada nije regulirao posebne prostorne uvjete koje bi videoteke trebale ispunjavati kako pornografski sadržaji djeci ne bi bili dostupni. Također, često smo svjedočili emitiranju pornografskih sadržaja na televiziji, bilo oglašavanjem ili

filmovima, u vrijeme u koje je za očekivati da su i djeca pred televizorom o čemu je i Vijeće za elektroničke medije izdalo nekoliko upozorenja.

Obratio nam se i roditelj šestogodišnje djevojčice koja je na policama gradske knjižnice pronašla erotski strip. Nakon upita djelatnicama knjižnice, navodi otac, dobio je, uz zahvalu, i odgovor kako su to “klinci ostavili na nižem mjestu, a trebalo bi biti na 150 cm visine”. Upućen je da se obrati nadležnom Gradskom uredu.

Obratio nam se i otac dvoje djece od osam i 10 godina, koji navodi kako tvrtka Vipnet d.o.o. nudi i prodaje poruke pornografskog sadržaja djeci, i unatoč tome što imaju informaciju kako su upravo djeca korisnici mobilnih uređaja odnosno registriranih telefonskih brojeva na koje se poruke dostavljaju. Pravobraniteljica je pritužbu dostavila MUP-u te je utvrđeno kako Vipnet nema zakonsku obvezu voditi evidenciju o osobnim podacima korisnika prepaid usluge, a osobni podaci koje korisnici svojevolumno prijave, služe samo objavljivanju u javnom telefonskom imeniku. Vezano uz pristup pornografskom sadržaju na VIP portalu, putem mobitela, isti se može onemogućiti besplatnim pozivom službi za korisnike, a onemogućen je automatski svima koji prilikom registracije izjave da su mlađi od 18 godina.

S obzirom na porast opasnosti koju djecu vrebaju pri korištenju mobitela, na konferenciji za novinare održanoj 22. listopada 2007., pravobraniteljica za djecu je u suradnji s Ravnateljstvom policije upozorila na sve brojnije slučajeve zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece putem mobitela. Počinitelji tih djela pronalaze brojeve mobitela djece na razne načine. Među ostalim i prateći televizijske glazbene emisije kojima djeca šalju svoj broj mobitela želeći uspostaviti kontakt s vršnjacima. Nastoje zadobiti povjerenje žrtve, zavode ju raznim porukama, šalju tuđu sliku predstavljajući se kao tinejdžeri, zahtijevaju od žrtve da im šalje svoje fotografije, potom zahtijevaju i one bez odjeće, plaćaju im bon za mobitel te slijede novi zahtjevi, uz prijetnje i ucjene da će ih razotkriti i osramotiti u školi i pred roditeljima.

Posve je očito da zakonska regulativa na ovom području nije dostatna i nije u najboljem interesu djece. Pravobraniteljica za djecu će stoga i u sljedećem razdoblju aktivno djelovati kako bi se na ovom području postigla bolja zaštita prava djece, u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i načelom najboljeg interesa djece.

No, kada govorimo o zaštiti djece od neželjenih sadržaja, ne samo pornografskih, nego i nasilnih, onih koji promoviraju nezdrave životne navike i drugih, nikako ne smijemo zanemariti pitanje roditeljske kompetencije i odgovornosti. Roditelji su prije svih pozvani da komunicirajući s djecom, razviju u njima kritički stav prema sadržajima koji im se nude. Osim toga, i ne manje važno, roditelji, odnosno odrasli su ti koji, osobito kad su djeca mala, određuju potrošačke navike odnosno odlučuju što će kupiti, a što neće, a upravo je komercijalni interes, Nažalost, najčvršći argument onima koji neželjene sadržaje plasiraju. Stoga, pritisak krajnjih korisnika na izdavače, nakladnike i urednike medija da ne izlažu djecu pornografskim sadržajima ne bi trebao proći bez odjeka.

3.14 ZAŠTITA DJECE U PROMETU

Pravobraniteljica za djecu veliki je interes posvetila problemu stradanja djece u prometu. Na temelju neposrednih saznanja iz pojedinačnih povreda prava djece, napisala je iz medija i

podataka MUP-a u prometu stradaju i mala djeca i stariji maloljetnici kao suvozači, pješaci i vozači.

Podaci MUP-a o stradanju djece u prometu za 2007. godinu.

Dob	Poginuli			Teško ozlijeđeni			Lakše ozlijeđeni		
	Vozač	Putnik	Pješak	Vozač	Putnik	Pješak	Vozač	Putnik	Pješak
0-13	1	16	8	46	92	134	135	941	424
14-18	7	10	1	137	114	42	389	634	176
Ukupno	8	26	9	183	206	176	524	1575	600

Tablica 1

Unatoč provođenju kampanje MUP-a za sigurnost u prometu, akcije HAK-a za sigurnost najmlađih sudionika u prometu, strožih odredbi Zakona o sigurnosti prometa na cestama vezano uz vožnju pod utjecajem alkohola, broj poginule te teško i lakše ozlijeđene djece, i dalje je velik.

Razni su uzroci stradanja djece u prometu, od tehničke neispravnosti prijevoznih sredstava, neprimjerene prometne signalizacije, do nepoštovanja prometnih propisa sudionika u prometu.

Tehnička neispravnost autobusa kojima se prevoze djeca, bila je predmetom nekoliko prijava zabrinutih roditelja, a odnosile su se na starost vozila, neopremljenost sigurnosnim pojasevima, te prevoženje djece u većem broju od broja sjedala u vozilu. Ovaj problem se posebno aktualizirao nakon tragedije u kojoj su dvije djevojčice ispale iz školskog autobusa. Pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku o sigurnosti djece u školskim autobusima i osobnim automobilima, Ministarstvu mora, turizma, prometa i veza i Ministarstvu unutarnjih poslova, koje detaljnije obrađujemo u posebnom dijelu izvješća. Iz dobivenih odgovora proizlazi postojanje propusta prijevoznika u ispunjavanju posebnih uvjeta tehničke i sigurnosne podobnosti za prijevoz školske djece, ali i neodgovornog postupanja vozača pri izlasku i ulasku djece u vozilo, a radi se o zaustavljanju vozila na otvorenoj cesti, te izvan ugibališta.

Pravobraniteljica za djecu je pismeno upozorila nadležne jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, o potrebi potpunog poštovanja i udovoljavanja uvjetima iz Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojima se prevoze djeca, s obzirom da sufinanciraju organizirani prijevoz školske djece do škole.

Osim toga, djeca često stradavaju i kao putnici u osobnim automobilima. Uzroci stradanja male djece su i nekorištenje ili nepravilno korištenje dječjih sjedala i auto pojaseva, vožnja male djece na prednjim sjedalima, roditeljska nepažnja zbog korištenja mobitela ili pušenja cigarete, te sudjelovanje djece - pješaka ili djece na biciklima u prometu bez nadzora odraslih. U preporuci Ministarstvu unutarnjih poslova, istaknuta je potreba sustavne provedbe članka 163. Zakona o sigurnosti prometa, koja govori o obvezi vozača osobnog automobila, koji ne smije na prednjem sjedalu prevoziti dijete mlađe od 12 godina, niti na stražnjem sjedalu dijete mlađe od pet godina, osim u slučaju kada na

stražnjem sjedalu ima pričvršćenu dječju sjedalicu, u kojoj dijete mora biti vezano te potreba provođenja javnih kampanja koje bi podigle razinu osviještenosti javnosti za ovaj problem. Smatramo važnim istaknuti, kao primjer dobre prakse, angažman udruge Roda koji sustavno provodi projekt "Autosjedalica - uvijek i bez iznimke", putem javne kampanje, ali i konkretnom edukacijom roditelja o važnosti pravilnog postavljanja autosjedalica, u cijeloj Hrvatskoj.

Mladi vozači, koji još nemaju vozačku dozvolu, dovode u opasnost sebe i druge sudionike u prometu zbog neiskustva i slabog snalaženja u prometu, konzumacije alkohola i droga. Činjenica da maloljetno dijete uopće može sjesti za volan automobila postavlja i pitanje odgovornosti roditelja ili skrbnika.

Kao jedna od mogućih mjera prevencije sigurnosti djece u prometu, ponovo se naglašava potreba utvrđivanja kvalitetne razine programa obuke vozača u autoškolama, od kvalificiranosti predavača do potrebnog broja sati vožnje vozilom, te pripreme budućeg vozača za različite rizične situacije u prometu. Sustavni odgoj i osposobljavanje za sudionika u prometu još u vrijeme obveznog školovanja bi svakako podigao razinu prevencije stradanja djece u prometu. Pravobraniteljica za djecu će i u sljedećem izvještajnom razdoblju, kako jedan od prioriteta u djelovanju imati, kako sigurnost djece u školskim autobusima, tako i u osobnim automobilima, ali i djece pješaka.

3.15 ZAŠTITA DJECE OD TJELESNOG KAŽNJAVANJA

Neprijeporno je, sa psihologijskog, pedagoškog i zakonodavnog aspekta kako je tjelesno kažnjavanje djece, neprihvatljivo. Nasilje predstavlja kršenje ljudskih prava, a i prava djece su ljudska prava i djeca svakako imaju pravo na zaštitu od nasilja u svim okolnostima i okruženjima, uključujući i u obitelji.

Istraživanje koje je u Hrvatskoj provela Pećnik (2003), vezano uz iskustva djece i njihovo viđenje roditeljskog nasilja pokazalo je da je čak 93% studenata bar jednom doživjelo neki oblik tjelesnog nasilja roditelja do svoje 18 godine. Ono što su ispitanici doživjeli kao najveći gubitak, odnosno najtežu posljedicu roditeljskog tjelesnog kažnjavanja, jest narušena kvaliteta odnosa s roditeljima, odnosno gubitak povjerenja i poštovanja, a nakon toga i narušen psihički i tjelesni integritet. Posljedice su i emocionalne reakcije djece na tjelesno kažnjavanje: strah, krivnja, ljutnja, nemoć, bespomoćnost, sram, poniženje. Odgovor na pitanje, bi li roditelji, pod pretpostavkom da znaju za ovakve doživljaje djece, unatoč tome i dalje primjenjivali tjelesno kažnjavanje kao odgojnu metodu, leži u preventivnim kampanjama i edukaciji najšire javnosti za važnost poštovanja ljudskih prava, pozitivno roditeljstvo i nenasilne metode odgoja. Upravo je tu činjenicu važno posebno naglasiti, budući da se u javnosti često percipira kako neprimjenjivanje tjelesnog kažnjavanja često znači neodgajanje djeteta, kao da su batine neizbježna metoda, žele li roditelji da im dijete bude socijalizirano, odgojeno, društveno prihvatljivog ponašanja.

Kako je u Republici Hrvatskoj 2004. godine, kada je razmatrano drugo periodično Izvješće Vlade prema Konvenciji, već bila na snazi zabrana tjelesnog kažnjavanja djece i to Obiteljskim zakonom i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, Odbor je preporučio Republici Hrvatskoj da poduzme sveobuhvatno istraživanje o nasilju nad djecom u obitelji, osnaži kampanje jačanja javne svijesti, u koje trebaju biti uključena i djeca sama, kako bi se spriječilo zlostavljanje djece i promovirali pozitivni i nenasilni oblici

odgoja i poštovanja prava djece te istaknule negativne posljedice tjelesnog kažnjavanja; ocijenio se rad postojećih institucija i osiguralo dodatno obrazovanje stručnjacima na ovom području, ojačale mjere za ohrabrivanje prijavljivanja i procesuiranja počinitelja te osigurala briga, puna fizička i psihološka rehabilitacija i reintegracija žrtava.

Kao što je već rečeno, zakonodavac je u Republici Hrvatskoj to prihvatio i sankcionirao, tako da je tjelesno kažnjavanje djece prekršaj, a ukoliko uzrokuje ozljede djeteta, tada predstavlja kazneno djelo, a u tom smislu donesene su i pravomoćne sudske odluke.

U Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, kao jedna od mjera predviđa se i senzibiliziranje javnosti o potrebi sprečavanja tjelesnog kažnjavanja i svih drugih oblika nasilja nad djecom. Tako su predviđene aktivnosti: javno isticanje zabrane tjelesnog kažnjavanja, objavljivanje poruka kojima se upozorava na zabranu tjelesnog kažnjavanja na robi široke potrošnje koja je namijenjena djeci i odraslima te organiziranje tribina, savjetovanja i okruglih stolova, distribucija plakata i letaka, razvijanje javne svijesti putem medija. Tijela koja su navedena kao nositelji aktivnosti su Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Gospodarsko i socijalno vijeće, jedinice lokalne (regionalne) samouprave, organizacije civilnog društva, djeca i roditelji. Nažalost, od Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, unatoč traženju, nismo dobili podatke vezano uz provedbu navedenih aktivnosti.

Međutim, tjelesno kažnjavanje i dalje je vrlo uobičajeno i često opravdavano brojnim argumentima: od nemogućnosti razumnog obraćanja malom djetetu, prevencije neželjenih ponašanja zastrašivanjem i drugo. Zaključak se nameće sam po sebi: u situaciji kada imamo znanstvenu podlogu i dokaze za neprihvatljivost tjelesnog kažnjavanja i propisanu sankciju te pozitivnu sudsku praksu, nužno je provoditi edukativne i preventivne kampanje kojima će se širokoj javnosti, ali svakako roditeljima i budućim roditeljima, djeci samoj, učiteljima, odgajateljima, sportskim trenerima i pedijatrijama, pružiti informacije o alternativnim načinima odgoja i štetnim posljedicama koje tjelesno kažnjavanje uzrokuje, kao što je bila kampanja Ureda UNICEFA-a za Hrvatsku, "Prve 3 su najvažnije" u okviru koje je razvijana svijest o posljedicama tjelesnog kažnjavanja djece na način da je plakatima s porukom "Od poljupca dijete raste, od batina se smanjuje" obilježeno 2000 površina. No, važno je kontinuirano provoditi edukaciju i stručnjaka - policajaca, državnih odvjetnika, sudaca, socijalnih radnika, od kojih se očekuje da budu osviješteni za najbolji interes djeteta, u dosljednoj primjeni zakonskih normi. Za to je potrebna ozbiljna intervencija i angažman države, ali i civilno društvo ovdje igra važnu ulogu, a konačni rezultat nikako ne može biti negativan i svakako može pridonijeti dugoročnom smanjenju opće razine nasilja u društvu.

3.16 STRUČNA RASPRAVA "BAZA PODATAKA O POČINITELJIMA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE"

Ured pravobraniteljice za djecu inicirao je i organizirao stručnu raspravu pod nazivom "Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece", koja je održana 19. studenog 2007. godine u Hrvatskoj odvjetničkoj komori u Zagrebu. Uz stručnjake iz područja prava, psihijatrije, psihologije i zaštite dječjih prava, raspravu su pratili brojni predstavnici institucija i udruga koje se bave tom problematikom. Nakon

pravobraniteljice za djecu, okupljenima su se obratili predsjednik Hrvatske odvjetničke komore, ministrica pravosuđa, ravnatelj policije te potpredsjednica Vlade. Ovom stručnom raspravom pravobraniteljica se pridružila obilježavanju Međunarodnog dana prevencije zlostavljanja djece.

Prikupljanje i čuvanje podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, međunarodnopravna je obveza Republike Hrvatske koja proizlazi iz Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, a kojoj je Republika Hrvatska potpisnica. Nedvojbeno je da i Hrvatska mora osnovati takvu bazu podataka, no koji će se točno podaci u njoj čuvati i koliko dugo, koje će tijelo biti nadležno, kome će sve podaci biti dostupni i u koje će se svrhe koristiti, valja definirati prije njezina osnivanja.

Iako samo prikupljanje i čuvanje podataka ne može zaštititi djecu od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, zasigurno će predstavljati važan mehanizam u smanjenju recidiva ovih kaznenih djela, a samim time pridonijeti i boljoj zaštiti djece. Pritom, ne smiju se zanemariti edukacija i prevencija spolnog zlostavljanja uopće, a posebice razvijanje samozaštitnih vještina kod djece, koji zajedno s efikasnom bazom podataka mogu pružiti potpuniju zaštitu djece od spolnog nasilja. Izlaganja su održali dr. Domagoj Štimac iz Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba, dr. Lana Mužinić iz Psihijatrijske bolnice Vrapče, prof. dr. Ksenija Turković s Pravnog fakulteta u Zagrebu, voditeljica Odsjeka za maloljetničku delinkvenciju MUP-a Renata Odeljan, odvjetnik Lovro Kovačić i sutkinja za mladež Županijskog suda u Zagrebu Lana Petö Kujundžić.

Potom su predstavnice Udruge roditelja Korak po korak predstavile Program prevencije napada na djecu, poznat kao CAP program. Program se provodi s učenicima nižih razreda osnovne škole, njihovim roditeljima i osobljem škole, s ciljem osnaživanja djeteta te kako bi se ono naučilo samo zaštititi, prepoznati opasnost i reagirati na odgovarajući način.

Nakon rasprave doneseni su sljedeći zaključci:

1. Uskladiti zakonodavstvo Republike Hrvatske sa zahtjevima koji proizlaze iz Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja.
2. Osnovati multidisciplinarnu stručnu radnu skupinu za izradu prijedloga zakona, koji će regulirati osnivanje baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, pri Državnom odvjetništvu RH i/ili Ministarstvu pravosuđa.
3. Efikasnom tajnošću podataka osigurati počinitelje od zlouporabe, a Republiku Hrvatsku i korisnike podataka od potencijalnih postupaka naknade štete
4. Podaci iz baze trebaju biti dostupni sudu, policiji, državnom odvjetništvu, centru za socijalnu skrb, institucijama koje su zadužene za daljnji tretman i/ili praćenje počinitelja.
5. Razviti instrumentarij za procjenu rizičnosti, određivanje zaštitnih mjera i izradu individualnog programa za svakog počinitelja nakon izlaska iz zatvora.
6. Razviti poseban pristup u tretmanu djece koja su počinitelji spolnih delikata, uvažavajući njihove razvojne potrebe.
7. Pri sudovima razviti efikasan probacijski sustav, kao važan segment prevencije od recidiva.

8. Izraditi protokol o međunarodnom obavještanju drugih država o saznanjima da počinitelj seksualnih delikata putuje u inozemstvo.
9. Nastaviti i intenzivirati osposobljavanje što većeg broja stručnjaka u zatvorskom sustavu za rad s počiniteljima spolnih delikata. Stvoriti uvjete za otvaranje posebnog odjela za zatvorenike počinitelje spolnih delikata.
10. Osnovati interdisciplinarnu službu za tretman i praćenje u lokalnoj zajednici, uz mogućnost izricanja zaštitnih mjera opasnim počiniteljima.
11. Educirati stručnjake koji, po prirodi posla, postupaju bilo prema počiniteljima bilo prema žrtvama seksualnih delikata na štetu djece (policijski službenici, socijalni pedagozi, psiholozi...) u okviru formalnog i cjeloživotnog obrazovanja.
12. Baza podataka je samo jedna od mjera prevencije kojima zajednica može zaštititi djecu od ponovne /recidivirajuće/ izloženosti počiniteljima spolnih delikata - djeci prijete opasnost i od počinitelja koji nisu procesuirani, niti su pod nadzorom. Ne smiju se stoga zanemariti edukacija i prevencija spolnog zlostavljanja, a posebice razvijanje samozaštitnih vještina kod djece, koji zajedno s efikasnom bazom podataka mogu pružiti potpuniju zaštitu djece od spolnoga nasilja.

3.17 PRAVO NA POSVOJENJE

“...L. je rođen u izvanbračnoj zajednici dvoje ovisnika sklonih problematičnom ponašanju. S obzirom na majčino konzumiranje heroina tijekom trudnoće L. je rođen s apstinencijskim sindromom. Samo dva mjeseca kasnije majci je oduzeto pravo da živi s L. i on se smještava u Dom uz određene susreta i druženja s roditeljima svaki utorak i četvrtak uz nadzor stručnih djelatnika... U studenom će L. imati osam godina, još je uvijek u Domu, otac ga nikada nije posjetio, a majka posljednji put 2005. godine kada se zadržala jednu minutu i otišla navodeći kako “nema vremena”.

iz pisma ustanove

Vezano uz zaštitu prava djeteta na posvojenje, Uredu su se obraćali potencijalni posvojitelji ukazujući na teškoće na koje nailaze u postupku posvojenja, osobito zbog nepostojanja jedinstvenog državnog registra potencijalnih posvojitelja i neumreženosti centara za socijalnu skrb, zbog čega su prisiljeni na podnošenje zahtjeva na adrese svih centara, kako bi povećali šanse za posvojenje. Obraćali su nam se i djelatnici ustanova u koje su djeca bez odgovarajuće skrbi smještena, ukazujući na dugotrajnost boravka djece u ustanovama te tražeći pomoć kako bi se postupci posvojenja ubrzali. Uredu se tako obratila ravnateljica jednog doma za djecu tražeći intervenciju Ureda kako bi se djetetu, koje je u Domu više od osam godina, omogućilo posvojenje. Prema navodima ravnateljice, dijete je u Dom smješteno u dobi od nekoliko mjeseci, roditelji su dijete samo povremeno posjećivali, između roditelja i djeteta ne postoji emocionalna veza, a postupak lišenja roditeljske skrbi na općinskom sudu traje od 2005. godine, uslijed čega nisu ispunjene pretpostavke za dječakovo posvojenje, unatoč okolnosti da za to postoji interes. Prema informacijama dobivenim od nadležnog centra za socijalnu skrb, postupak lišenja roditeljske skrbi je okončan u travnju 2007. godine, ali zbog neuredne dostave, odluka suda nije postala pravomoćna. Predsjedniku suda je od strane centra za socijalnu skrb upućena usmena požurnica i apel na rješenje situacije kako bi se dječaku omogućilo trajno zbrinjavanje izvan ustanove, u kojoj boravi neprilično dugo, te je u kolovozu

2007.g. po pravomoćnosti odluke kojom su roditelji lišeni roditeljske skrbi proveden postupak posvojenja.

Nažalost, u ovom slučaju nadležna tijela su ozbiljno zakazala u zaštiti najboljeg interesa djeteta. Naime, nadležni centar za socijalnu skrb očigledno nije pravovremeno pokrenuo postupak lišenja roditeljske skrbi, budući je sudski postupak pokrenut tek nakon šestogodišnjeg boravka djeteta u ustanovi. Neoprostivo je da stručnjaci zaduženi za praćenje sudbine tog dječaka nisu na vrijeme uvidjeli kako ne postoji vjerojatnost djetetova povratka u primarnu obitelj te poduzeli mjere za njegovo trajno zbrinjavanje. S druge strane, sudski postupak lišenja roditeljske skrbi trajao je dvije godine, što se u takvim slučajevima, koji zahtijevaju osobitu žurnost, ne smije događati. Vrijeme koje dijete provodi u ustanovi trebalo bi maksimalno skratiti, budući da takvi uvjeti odrastanja zasigurno nisu u njegovom najboljem interesu, a smanjuju i mogućnosti djeteta za njegovo trajno zbrinjavanje jer je zanimanje potencijalnih posvojitelja za posvajanje djece starije dobi izuzetno malo. Upravo iz tog razloga, Ured pravobraniteljice za djecu predlagao je u postupku izmjena Obiteljskog zakona da se ne briše dobna razlika za posvojenje. Naime, izrazili smo bojazan kako bi se davanjem prilike posvojiteljima starije dobi da posvoje sasvim malu ili tek rođenu djecu mogao smanjiti interes za posvojenje djece starije dobi, koja bi se na taj način dovela u neravnopravan položaj te bi im se otežalo ostvarivanje prava na posvojenje. Smatramo kako se novim zakonskim rješenjem ukupan broj posvojenja djece bez odgovarajuće skrbi neće povećati, a istovremeno će se omogućiti da sasvim malu, ili tek rođenu djecu, posvajaju i osobe u poodmakloj dobi, umjesto osoba koje su u životnoj dobi optimalnoj za roditeljstvo, čime se narušava interes djeteta da posvojiteljski odnos bude najbliži biološkom roditeljstvu. Postojeća odredba stimulira odgodu odluke o posvojenju kod mnogih potencijalnih posvojitelja. Nažalost, prijedlog i mišljenje Ureda nije prihvaćen.

Vezano uz praćenja povrede prava djeteta na posvojenje, Uredu se obratila i majka posvojenog djeteta ukazujući na praksu kojom se krši pravo na privatnost posvojene djece. Naime, podaci o posvojenju službena su tajna te se, radi zaštite tajnosti podataka, uvid u spise predmeta o posvojenju, odnosno maticu rođenih posvojenog djeteta, može dozvoliti samo u zakonu navedenim osobama (punoljetnom posvojeniku, posvojitelju i roditelju koji je dao pristanak da njegovo dijete posvoji maćeha ili očuh djeteta). Upis činjenice posvojenja u maticu rođenih, vrši se na temelju pravomoćnog rješenja centra za socijalnu skrb s kojim je zasnovano posvojenje. U maticu rođenih posvojitelji se upisuju kao roditelji posvojenika i nakon izvršenog upisa posvojenja zagradama se označuju podaci koji se ne smiju iskazati na izvratku iz matice rođenih i rodnom listu posvojenog djeteta.

Cilj ovih zakonskih propisa je onemogućiti da osobe bez pravnog interesa dođu do podataka o činjenici posvojenja i o sudionicima tog odnosa. Unatoč takvim propisima, u praksi, prema informacijama dobivenim od roditelja posvojene djece, radi ostvarivanja određenih prava, nadležna tijela od roditelja zahtijevaju da uz rodni list djeteta prilažu i rješenje o posvojenju. To se navodno događa kod prijave prebivališta djeteta, gdje se u bazi podataka koju vodi Ministarstvo unutarnjih poslova ne briše djetetova prva adresa prebivališta, koja je ujedno i najčešće adresa njegovih bioloških roditelja. Slična situacija se, prema navodima roditelja, događa i u Poreznoj upravi prilikom prijave djeteta kao porezne olakšice te pri Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, gdje se traži

rješenje o posvojenju vezano uz ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje te posvojiteljski dopust.

Prilikom ostvarivanja prava na posvojiteljski dopust, kao prava iz radnog odnosa, rješenje o posvojenju traži se kao dokaz i na radnom mjestu roditelja. Na ovaj način, unatoč propisima o tajnosti podataka o posvojenju, podaci iz rješenja o posvojenju postaju dostupni velikom broju ljudi te se povećava opasnost narušavanja prava djeteta na zaštitu privatnosti koje može izazvati trajne negativne posljedice za dijete, koje su se upravo odredbama o tajnosti, nastojale izbjeći. Ured pravobraniteljice za djecu je stoga uputio preporuku Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu financija, Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva, o čemu smo obavijestili Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, tražeći da se poduzmu mjere kako bi se ova negativna praksa zaustavila te zaštitila ova posebno osjetljiva skupina djece od nepotrebnog izlaganja njihovog obiteljskog života javnosti.

Povodom upućene preporuke oglasila se Agencija za zaštitu osobnih podataka navodeći kako, posve nepotrebnim i prekomjernim prikupljanjem podataka, smatra traženje rješenja o posvojenju djeteta kako bi se ostvarila određena prava budući da se nepotrebnim procedurama na taj način ugrožava identitet djeteta stečen posvojenjem osobito što je za dokazivanje postojanja odnosa roditelj - dijete za ostvarivanje određenih prava pri nadležnim institucijama dovoljno postojanje rodnog lista, koji je javna isprava kojom se potvrđuje istinitost određenih činjenica pa tako i činjenica roditeljstva. Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva naglasilo je kako dokazivanje činjenice posvojenja u postupcima ostvarivanja određenih prava iz radnih odnosa nužno zahtijeva i podnošenje rješenja o posvojenju budući da ne nalaze druge mogućnosti kako bi se ova činjenica dokazala, dok je Porezna uprava Ministarstva financija istaknula, kako samo iznimno traži od poreznih obveznika rješenje o posvojenju, i to kada se na temelju izvotka ili potvrde matice rođenih ne može identificirati uzdržavano dijete, budući se na tim dokumentima ne iskazuje matični broj građana. Također je naglašeno kako su svi službenici Porezne uprave temeljem posebnog zakona dužni čuvati poreznu tajnu te se na taj način štiti privatnost, kako poreznog obveznika, tako i njegove uzdržavane djece. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje je povodom naše preporuke svim područnim uredima uputio uputu za postupanje u postupku priznavanja prava na posvojiteljski dopust na način da umjesto rješenja o posvojenju, kojim se dosada dokazivala činjenica posvojenja i dan kad je posvojenje zasnovano, isto može dokazati i uvjerenjem ili potvrdom centra za socijalnu skrb iz koje će biti vidljivi svi podaci potrebni za priznavanje prava na posvojiteljski dopust. Upravo ovo rješenje smatramo najprihvatljivijim i najjednostavnijim načinom da se izbjegne nepotrebno izlaganje podataka iz obiteljskog života javnosti.

Vezano uz zaštitu prava na posvojenje, pravobraniteljica je bila u prilici javno iskazati svoje stajalište vezano uz izjavu javne osobe, koja je u medijima negativno vrednovala majke posvojiteljice u odnosu na biološke majke. Stajalište Ureda je da je vrijeđanje i diskvalificiranje posvojitelja i njihovih nastojanja da djeci pruže primjerene uvjete za odgoj i odrastanje neprihvatljivo, budući da zakon u potpunosti izjednačava biološkog roditelja i posvojitelja.

3.18 MANIPULACIJA DJECOM U POLITIČKE SVRHE

Svjesna važnosti politike u životu i njezina utjecaja na sve građane, Pravobraniteljica za djecu u više je navrata pozvala političke stranke da u svoje političko djelovanje, posebice u predizborno vrijeme, ni na koji način ne uključuju djecu.

Djeca nisu glasači niti mnoga od njih mogu procijeniti vrstu političkog utjecaja i imati kritički odnos prema njemu. Instrumentalizacija djece, te njihovo pasivno prikazivanje kako bi se postigli politički ciljevi, ne bi trebala biti uobičajeno sredstvo političke komunikacije.

Uvažavajući najbolju namjeru organizatora, prisutnost djece na predizbornim skupovima, a samim time i mogućnost njihove manipulacije, zasigurno je moguće izbjeći pažljivijim promišljanjem, a ponajprije vodeći računa o najboljem interesu djeteta kao vodećem načelu kojeg smo se svi obvezni pridržavati.

Istodobno Ured je apelirao na političke stranke da u svojim političkim programima posebnu pozornost posvete djeci, ugrađujući konkretne načine i uvjete ostvarivanja njihovih prava, interesa i dobiti.

U povodu izborne kampanje u 2007. pravobraniteljica je političarima uputila poruku naslovljenu "Djeca nemaju pravo glasa, ali imaju svoja prava". Prema iskustvu iz proteklih godina, u izbornoj se kampanji najčešće marginaliziraju pitanja zaštite i promicanja dječjih prava te je stoga pravobraniteljica podsjetila na neke bolne točke koje svjedoče o nezadovoljavajućem položaju djece u Hrvatskoj i poziva političare da u svojim programima jasno kažu kako namjeravaju poboljšati stanje dječjih prava u nas, o čemu pišemo u dijelu izvješća koji se odnosi na preporuke.

4 SUDJELOVANJE U JAVNIM AKTIVNOSTIMA USMJERENIM PREMA POBOLJŠANJU POLOŽAJA DJECE

4.1 NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, donesen je u veljači 2006. godine kao dokument Vlade RH, utemeljen na provedbi Konvencije o pravima djeteta. Njime je, u 15 područja djelovanja rada, 124 mjere i niza aktivnosti, u razdoblju od sedam godina, predviđeno sustavno poboljšanje stanja prava djece i što bolja zaštita njihovih interesa. Plan aktivnosti kao nositelje obuhvaća sva nadležna tijela državne uprave, jedinice regionalne (područne) i lokalne samouprave, stručne i znanstvene institucije i organizacije civilnog društva, pa i Ureda pravobraniteljice za djecu. Ured pravobraniteljice za djecu je aktivno uključen kao jedan od nositelja provedbe aktivnosti u području: odgoja i obrazovanja; uloge obitelji u podizanju i odgoju djece; zlostavljane i zanemarene djece i medija. Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu iz Nacionalnog plana tijekom 2007. godine bile su zajedničke poslovima Ureda,

prema Zakonom o pravobranitelju za djecu utvrđenom djelokrugu rada, te su detaljno opisane u pojedinim poglavljima ovog izvješća. Sudjelovanje Ureda u provedbi Nacionalnog plana, ne umanjuje samostalnost i neovisnost Ureda pravobraniteljice kao tijela “sui generis”, koje ima zadaću neovisnog i samostalnog praćenja provedbe temeljnih dokumenata Republike Hrvatske i preuzetih međunarodnih dokumenata i propisa koji se odnose na zaštitu prava djece.

Tako je i tijekom 2007. godine Ured pravobraniteljice za djecu s osobitom pažnjom pratio provedbu Nacionalnog plana i tražio izvješća o postupanju. Nažalost, prema našim saznanjima, informacije o provedbi Nacionalnog plana još nisu dostupne stručnoj i široj javnosti u onom obimu kako se očekuje, niti su svi sudionici zaduženi za aktivnu provedbu upoznati s razlozima i sadržajem plana, područjima djelovanja te rokovima i indikatorima provedbe. Tako smo npr., u susretima s odgojno obrazovnim radnicima i liječnicima dobili saznanja da uopće nemaju informaciju o postojanju tako kvalitetnog dokumenta kojim su obuhvaćena područja djelovanja od značaja za prava i interese djece. Implementacija teorije u praksi i realnost ostvarenja zaštite dječjih prava i interesa, još uvijek su problem. Ne čudi zato očitovanje Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kao tijela nadležnog za koordiniranje provedbe Nacionalnog plana, kako planirane aktivnosti koje su prvotno predviđene kao prioritetne u 2006. godini mogu biti opravdano odgođene za 2007. ili 2008. godinu. Operacionalizaciju Nacionalnog plana otežava također i činjenica da je za njegovu provedbu zadužen veliki broj subjekata. S tim u vezi smo Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti preporučili da imenuje kontakt osobe - koordinate aktivnosti pojedinačnih mjera, unutar svih nositelja svake pojedine mjere, u praćenju provedbe aktivnosti pojedinih područja. Na taj način bi operacionalizacija, usuglašavanje i praćenje aktivnosti, s ciljem postizanja uspješnih indikatora provedbe, bili učinkovitiji.

4.2 NACIONALNI PROGRAM ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA

Na poziv Ureda za ljudska prava Vlade RH, Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u izradi Nacrta Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine u poglavlju “Djeca i mladi”. Ured je predlagao da se u Nacionalni program ugradi niz mjera kojima bi se naglasila opredijeljenost Republike Hrvatske za uvažavanje i promicanje prava djece. Predloženo je tako osnivanje Instituta za dijete, kao specijalizirane ustanove za obavljanje visoko-stručnih i razvojno-istraživačkih radova u području zaštite dječjih prava; promoviranje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece; donošenje posebnog Zakona o zaštiti djece od svih oblika zlostavljanja i pratećeg Protokola; osiguravanje provođenja psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja; provođenje programa psihosocijalne pomoći i osnaživanja djece žrtava nasilja; provođenje programa nenasilnog i/ili konstruktivnog rješavanja sukoba i programa vršnjačke medijacije; jačanje sustava obiteljskopravne zaštite djece od zlostavljanja u obitelji kroz osiguranje broja stručnjaka za provođenje mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi; provođenje programa treniranja samozaštite djece u predškolskim i školskim ustanovama, igraonicama i drugim mjestima dostupnim djeci; osnivanje medijskog centra za djecu i mladež kao savjetodavnog tijela i mjesta znanstvenog istraživanja i stručne evaluacije sadržaja medijske scene, radi isticanja i preporučivanja medijskih “proizvoda” koji su primjereni ili osobito vrijedni za djecu određene dobi; razvijanje medijskog opismenjivanja u području svih medija. Također smo, kako bi se

unaprijedila zaštita djece s teškoćama u razvoju, predložili osiguranje dovoljnog broja mobilnih timova stručnjaka koji bi bili podrška djeci s teškoćama u razvoju uključenoj u redovni obrazovni sustav (inkluzivno obrazovanje) u lokalnoj zajednici; osiguranje edukacije i sustavne podrške učiteljima kako bi znali prepoznati obrazovne potrebe djece s teškoćama u razvoju i tomu prilagoditi metode rada; donošenje pedagoških standarda koji će omogućiti inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju. Vezano uz zaštitu ovisnika o opojnim drogama, predložili smo razvijanje programa koji će pridonijeti uspješnijem suočavanju obitelji s problemima vezanim uz zloupotrebu opojnih droga te podržavanje rada organizacija civilnog društva uključenih u prevenciju, zaštitu i liječenje ovisnika djece i mladih. Također smo, vezano uz zaštitu osoba zaraženih, odnosno oboljelih, od HIV/AIDS, predložili osiguranje stručne savjetodavne pomoći oboljelima i članovima njihovih obitelji, kao i osiguranje programa psihološko-pedagoške potpore i stručne potpore odgajateljima, učiteljima i nastavnicima HIV pozitivne i djece oboljele od AIDS-a, u predškolskim, osnovnim i srednjim školama. Vezano uz zaštitu prava osoba kojima je oduzeta sloboda, predložili smo da Program zaštite ljudskih prava predvidi donošenje Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje; osiguranje uvjeta za odvajanje djece počinitelja kaznenih djela od djece smještene u ustanove temeljem odluka centara za socijalnu skrb u okviru izrečenih mjera obiteljskopravne zaštite; osiguranje odgovarajućih smještajnih kapaciteta u pritvoru za maloljetne počinitelje kaznenih djela; osiguranje odgovarajućih smještajnih kapaciteta za djecu s poremećajima u ponašanju i počinitelje kaznenih djela; osiguranje posebnih ustanova specijaliziranih za tretman djece kod koje se iskazuju poremećaji u ponašanju zajedno s drugim, udruženim smetnjama, kao i za djecu koja pokazuju poteškoće psihijatrijske naravi ili djece ovisnika te posebno za djecu koja su u akutnoj fazi agresije ili autoagresije; osiguranje odgovarajućeg broja i profila stručnjaka u ustanovama u kojima su smještena djeca s poremećajima u ponašanju te maloljetni počinitelji kaznenih i prekršajnih djela. Također smo predložili, s obzirom na specifičnost zaštite dječjih prava, da se donese posebni program zaštite dječjih prava u Republici Hrvatskoj.

Nažalost, niti jedan od naših prijedloga nije prihvaćen.

4.3 ZAŠTITA DJECE KOJA PROSE

U prošlogodišnjem izvještajnom razdoblju Ured je u suradnji s nadležnim tijelima započeo projekt zaštite djece koja prose. Naime, problem djece koja prose uočen je kao ozbiljni društveni problem čijem rješavanju trebaju, koordiniranim aktivnostima, pristupiti sva nadležna tijela. Ured pravobraniteljice za djecu je, u nastojanju da se povežu resori čiji poslovi se odnose i na zaštitu djece koja prose, u suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova početkom 2007. godine u Koprivnici, održao sastanak na ovu temu. Sastanku su se u velikom broju odazvali predstavnici policijskih uprava, centara za socijalnu skrb, općinskih sudova, prekršajnih sudova, općinskih državnih odvjetništva, prihvatnih stanica te nadležnih ministarstva. Tom prilikom, ukazano je na brojne probleme na ovom području zaštite dječjih prava, ali su naglašena i pozitivna iskustva te dogovorena suradnja na izradi Protokola, koji bi regulirao postupanje u slučajevima prošačenja, jer su sudionici skupa iskazali potrebu zajedništva i koordiniranog djelovanja na rješavanju ovog problema. Nastavljajući koordinaciju aktivnosti, budući da nadležna tijela za to nisu bila voljna i spremna, Ured pravobraniteljice za djecu je pozvao nadležna tijela da imenuju članove radne skupine za

izradu Protokola te je u prosincu 2007. godine formirana radna skupina u čijem sastavu su uz predstavnika Ureda pravobraniteljice za djecu i predstavnici Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva pravosuđa, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Visokog prekršajnog suda, Državnog odvjetništva i Policijske uprave zagrebačke. Radna skupina izradila je nacrt Protokola te je isti upućen na stručnu raspravu unutar tijela uključenih u projekt. Uvjereni smo kako će po donošenju Protokola rješavanje ovog problema biti sustavno, uz veći angažman pojedinih tijela budući da i trenutni pokazatelji ukazuju na to da je pojava prosjačenja djece u znatnom smanjenju u odnosu na prošlu godinu čemu, zasigurno, pridonosi i bolje sagledavanje problema, kao i odlučnost da se ovoj pojavi stane na kraj, a djeca adekvatno zaštite. Naime, od početka međuresorne suradnje, Ministarstvo unutarnjih poslova je pokazalo strategijski pristup i poduzelo konkretne mjere u zaštiti ove skupine djece te je za pretpostaviti da je to jedan od razloga smanjenja broja djece zatečene u prosjačenju u ovom izvještajnom razdoblju.

	2005.	2006.	2007.	Ukupno
Djeca zatečena u prosjačenju	88	58	29	175
Maloljetnici zatečeni u prosjačenju	57	28	19	104
Odrasli u prosjačenju s mlt.osobom	68	44	24	136
Mlt. osobe - strani državljani	8	18	8	34
Mlt. osobe - recidivisti u prosjačenju	-	32	10	42

4.4 UNICEF-OV PROGRAM “RANI RAZVOJ I POTICAJNO RODITELJSTVO”

Ured je i ove godine sudjelovao, kroz članstvo u radnoj skupini, u UNICEF-ovom Programu “Rani razvoj i poticajno roditeljstvo” i akciji “Prve tri su najvažnije”.

Posebno korisnim držimo pripremu i distribuiranje DVD-a za roditelje s 12 tematskih cjelina koji je, putem Jutarnjeg lista, bio dostupan roditeljima i svima zainteresiranima za rani razvoj. Ured je u pripremi DVD-a sudjelovao s temom “Kako odrediti svoje granice i poštovati djetetove”. Temeljna poruka u ovom sadržaju je da se granice ne određuju kažnjavanjem, već verbalnim i neverbalnim porukama usmjerenima djetetu i njegovoj dobrobiti. Zdravo, funkcionalno i poticajno određivanje granica, pitanje je međusobnog poštovanja, odnosa i utjecaja.

Podijeljeno je više od 105.000 DVD-a. Preostali broj (10.000) dijelio se dječjim vrtićima, studentima predškolskog odgoja i drugim zainteresiranima.

Sastavni dio projekta je i edukacija zdravstvenog osoblja (patronažnih sestara) i roditelja, te početak rada četiri multidisciplinarna, mobilna tima (pedijatar, fizioterapeut, psiholog) koji već djeluju na području Čakovca, Siska, Đakova. Na taj način konkretnoj djeci i njihovim obiteljima postaje dostupna medicinska podrška i kompetentnost najbližih u poticanju ranog razvoja. Ostaje pitanje obuhvaćenosti i “pokrivenosti” drugih regija u Hrvatskoj kao što su npr. Primorje i Lika.

Pojednačni projekti kao onaj iz Kaštela “Imam pravo jesti zdravo” ili provođenje baby fitnessa (masaža, razvojna gimnastika, stimulacija glasovne komunikacije) direktno uključuju djecu i predstavljaju im razvojni poticaj.

Iz prakse i realizacije programa proizlazi da patronažne sestre, kao stručnjakinje koje su prve u kontaktu s djetetom i obitelji nakon što dijete i majka napuste rodilište, sebe doživljavaju kao prvu razinu socijalnog rada i često se sreću s obiteljima koje zahtijevaju socijalnu pomoć. Stoga je nužno na razini sustava, povezati opažanja patronažnih sestara i centara za socijalnu skrb te ostvariti njihovo usklađeno djelovanje. Jedno od rješenja je otvaranje koordinacijskog centra za pomoć, a nužna je aktivna i stvarna povezanost uprava za zdravstvo i socijalnu skrb Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Na slučajevima čedomorstva i važnosti ranog utvrđivanja rizika smo se uvjerali da ova povezanost često nije aktivna i produktivna. Postoje i korisne su, sadašnje neformalne razine prijenosa informacija, no nužno je utvrditi konkretne načine koji će obvezivati sudionike i olakšavati im rad kroz podršku sustava i nadležnog ministarstva. Tijekom rada na ovom projektu uočen je problem nedostatka podataka o programima dostupnima djeci najmlađe dobi, njihovim roditeljima i obiteljima. Očekujemo da se ovakvi programi provode u Obiteljskim centrima, tamo gdje postoje, drugim državnim institucijama (školama, vrtićima, bolnicama...), crkvenim institucijama ili savjetovalištim civilnih udruga. Također nedostaje podatak o tome koji stručnjaci su dostupni zainteresiranima za rani razvoj i probleme odrastanja u ranoj dobi te koliko ih je. Posebno zabrinjava nedostatan broj stručnjaka mentalnog zdravlja u zdravstvenim i drugim ustanovama.

Ured se često susreće s primjedbama roditelja iz manjih gradova i mjesta, kako ne znaju gdje bi potražili savjet za neki problem ili naprosto odgojnu ili zdravstvenu dilemu vezanu uz dijete, što je proizišlo i iz provedbe ovog programa. Nedostaje i evidencija o broju uključene djece u institucije i programe. Ovi podaci trebali bi biti sakupljeni po županijama i korišteni za planiranje novih programa i razvijanje postojećih.

4.5 MEĐUNARODNO OBILJEŽAVANJE 19. STUDENOGA - SVJETSKOG DANA PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA DJECE

Ured pravobraniteljice za djecu pridružio se međunarodnom obilježavanju 19. studenoga, svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, kao aktivni član međunarodne koalicije 128 zemalja svijeta i 781 svjetske organizacije koja provodi kampanju za prevenciju nasilja nad djecom i zlostavljanja djece.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice povodom tog dana bile su usmjerene javnosti, odraslima koji skrbe o djeci i najvažnije, samoj djeci. Na preporuku pravobraniteljice, u Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine uz međunarodne i nacionalne datume o zaštiti ljudskih prava i unaprjeđenje položaja žrtava nasilja u obitelji naveden i 19. studeni - Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece.

Javnost je o Svjetskom danu prevencije zlostavljanja djece informirana putem medija

objavljivanjem tematskog oglasa u tjedniku “Školske novine” u 4000 primjeraka. Oglas je objavljen na cijeloj stranici (27 x 40 cm) u boji, tako da se može koristiti kao atraktivan poster u školi i dječjim vrtićima, na oglasnoj ploči za učenike, nastavnike i roditelje. Namjera je bila da poruke o važnosti prevencije zlostavljanja djece dođu u sve gradske i

seoske sredine, upravo do onih koji su u dnevnom kontaktu s djecom te da ih se senzibilizira za problem zlostavljanja i potakne na preventivno djelovanje.

Izrađen je letak, upućen odraslima koji se brinu o djeci i odgovorni su za njih. Na letku su izneseni statistički podaci o djeci žrtvama različitih vrsta zlostavljanja u Hrvatskoj i svijetu te razobličeni izgovori kojima se nasilje nad djecom nastoji prikriti ili “opravdati”. Uz poruku “Nazovimo nasilje pravim imenom”, slijede apeli “Recimo NE svakom obliku nasilja nad djecom!” i “NE ignoriranju nasilja!”. Na letku su i izdvojene poruke odraslima kojima ih se potiče na preventivno djelovanje te posebne poruke djeci kojim se ohrabruju da zatraže pomoć ako su izložena zlostavljanju.

Pod naslovom “Mi i dječja prava” provedene su radionice s djecom tijekom Dječjeg tjedna, od 1. do 7. listopada u Splitu i na otoku Visu za djecu predškolske i školske dobi. Djeci je kroz igru, slagalice koje ilustriraju pojedina dječja prava, među kojima i pravo na zaštitu od tjelesnog i psihičkog nasilja te razgovor o pravima i odgovornostima, istaknuta poruka o neprihvatljivosti nasilja.

Na sam Dan Konvencije o pravima djeteta, organizirana je “dječja press konferencija” na kojoj su djeca - novinari postavljala pitanja pravobraniteljici i obavještavala je o problemima i dvojbama koje ih muče. Iz njihovih pitanja vidi se da ih problem nasilja nad djecom, pogotovo vršnjačkoga zlostavljanja, jako zanima. Djeca također upozoravaju i da se nasilje odraslih nad djecom često proglašava “primjenom odgojnih metoda”. Osim toga i novinari nekolicine dječjih redakcija i prije su posjećivali Ured pravobraniteljice za djecu, a intervjui s pravobraniteljicom, s dječjim komentarima o temi dječjih prava, objavljeni su u školskim listovima koje uređuju djeca u prvim mjesecima 2008. godine.

Stručna rasprava “Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece” održana 19. studenoga 2007. u Hrvatskoj odvjetničkoj komori u Zagrebu, bila je središnji događaj kojim je obilježen Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece, a imao je veliki odjek u medijima i stručnoj javnosti.

Osim javnog prezentiranja mišljenja znanstvenika, stručnjaka i svjetskih iskustava u području stvaranja baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, tom je prilikom istaknuta važnost i mogućnosti prevencije, predstavljanjem CAP programa (Child Assault Prevention) koji u nekim školama i dječjim vrtićima provodi Udruga roditelja “Korak po korak”

5 PREPORUKE ZA PODUZIMANJE MJERA ZA SPRJEČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA KOJA UGROŽAVAJU PRAVA I INTERESE DJECE

5.1 PREPORUKA O ZAŠTITI OD UGROŽENOSTI ZDRAVLJA I ŽIVOTA DJECE U SISKU ZBOG INDUSTRIJSKOG ONEČIŠĆENJA

Slijedom napisa u medijima, pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku nadležnim tijelima, a vezano uz pravo djece na zdrav okoliš i postizanje najviše moguće razine zdravlja.

Naime, prema informacijama kojima smo raspolagali, zbog zastarjelosti postrojenja pri preradi nafte, dolazilo je do zagađenja zraka u Sisku i okolici, ispuštanjem prekomjerne količine sumpornog dioksida i vodikova sulfida. Stopa mortaliteta od karcinoma pluća i leukemije u Sisku je znatno viša od hrvatskog i županijskog prosjeka, pa je moguće postojanje uzročno posljedične veze opisanog onečišćenja zraka i okoliša s velikim brojem oboljelih stanovnika Siska od karcinoma bronha, leukemije i drugih zloćudnih bolesti. Uočeno je nesuglasje o razini onečišćenosti zraka u Sisku između službenih podataka Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva s podacima Udruge oboljelih od karcinoma iz Siska.

Preporuka pravobraniteljice se odnosila na poduzimanje više konkretnih mjera, s krajnjim ciljem uklanjanja nepravilnosti u radu postrojenja i mogućih uzroka oboljenja. Posebno je naglašena briga za utvrđivanje zdravstvenog statusa djece i njihov oporavak, organiziranjem povremenih odlazaka u prirodu na ljetovanja i zimovanja. Istovremeno je od nadležnih tijela (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, Odbor za prostorno uređenje i zaštitu okoliša Hrvatskog sabora, Agencija za zaštitu okoliša, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, Sisačko-moslavačka županija i Grad Sisak) zatraženo stručno mišljenje i procjena opasnosti za zdravlje i život djece, ocjena mogućnosti ostvarenja preporučenih mjera, te izvješće o poduzetim radnjama i mjerama sprječavanja onečišćenja zraka u predmetnom slučaju.

U dostavljenim odgovorima, institucije su obrazložile svoja dosadašnja djelovanja, podržavajući provođenje preporuka za daljnji rad s ciljem poboljšanja kakvoće zraka u Sisku. U odgovoru Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo se navodi da u broju djece oboljele od raka, nema odstupanja od prosjeka u Republici Hrvatskoj, niti jednog zabilježenog slučaja akutne mijeloične leukemije. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je dostavilo izvješće Zavoda za javno zdravstvo Sisačko - moslavačke županije, u kojem se navode samo podaci o broju oboljelih do 2005. godine, s naznakom da nemaju podatke novooboljelih od 2005. do druge polovice 2007. godine. U izvješću se navodi redovno provođenje specifičnih i preventivnih mjera zdravstvene zaštite djece i mladeži školske dobi. Navodi se da postoje i drugi čimbenici rizika za razvoj akutnih bolesti osim spomenutog zagađenja. Odbor za prostorno uređenje i zaštitu okoliša Hrvatskog sabora je izvijestio pravobraniteljicu za djecu da je Odbor već raspravljao o Izvješću o poduzetim mjerama u vezi onečišćenja zraka iz rafinerije nafte Sisak u razdoblju 2004. do veljače 2007. U raspravi je ukazano na potrebu modernizacije rafinerije, te podizanja tehnologije proizvodnje industrijskih proizvođača na odgovarajuću razinu, jer se time osigurava bolja kvalitete zraka u gradskom okružju uz prevenciju zagađenje okoliša. Odgovor na našu preporuku nismo zaprimili jedino od Ministarstva okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva te ćemo ju tijekom 2008. godine, ponoviti.

5.2 PREPORUKA O SLIKOVNICI “SPALIONICA SMEĆA - ČISTIONICA”

Uredu pravobraniteljice za djecu dopisom su se obratile udruge Zelena lista i EKO 2000 Odbor PEPGO, prosvjedujući zbog podjele slikovnice “Spalionica smeća - čistionica” djeci predškolske i školske dobi. Predstavnici Zelene liste navode da su im se javili roditelji djece iz gradske četvrti, nezadovoljni zbog toga što se njihovoj djeci, učenicima prvog i drugog razreda osnovne škole, dijele slikovnice o budućoj spalionici smeća koja

treba uskoro niknuti u blizini njihovih domova. Navode da je to zloupotreba najmlađih u propagandi projekta koji oni smatraju dugoročno štetnim po okoliš i zdravlje ljudi.

Promicanje čuvanja i zaštite okoliša na djeci primjeren način, samo po sebi nije sporno. Konvencija o pravima djeteta u članku 29. izriječno zahtijeva da odgoj i obrazovanje djece valja usmjeriti razvoju poštovanja zaštite prirodnog okoliša. Međutim, Konvencija isto tako u članku 24. navodi da će države, u cilju zaštite prava djeteta na zdravlje, poduzimati odgovarajuće mjere radi osiguranja pitke vode te voditi računa o opasnostima i rizicima od onečišćenog okoliša. Iz toga proizlazi obveza da se u projektima kojima se zagovara uvođenje novih tehnologija pažljivo, u suradnji sa stručnjacima za zaštitu okoliša ispituju sve, i dobre i loše, posljedice i odvagnu svi rizici te da javnost bude obaviještena o njima, kako bi mogla sudjelovati u odlučivanju o pitanjima bitnim za život i zdravlje.

S tim u vezi, Ured je zatražio stručno mišljenje o odgojnim vrijednostima i odgojno-obrazovnim ishodima slikovnice, od Agencije za odgoj i obrazovanje i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Od Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Agencije za zaštitu okoliša, Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i Hrvatskog liječničkog zbora, zatraženo je stručno mišljenje o tome, donosi li izgradnja spalionice otpada opasnosti i rizike po zdravlje ljudi, osobito djece ili je riječ doista o najboljem i najprimjerenijem načinu zbrinjavanja otpada i zaštite okoliša.

Agencija za odgoj i obrazovanje sadržaj slikovnice ne smatra spornim, jer su u njezinoj izradi sudjelovali stručnjaci, a u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa drže da “djecu predškolske i osnovnoškolske dobi nije primjereno koristiti za različite interesne kampanje, pa tako niti u ovoj “za ili protiv spalionice”.

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, ne ulazeći u sadržaj i kvalitetu slikovnice s čijim sadržajem nisu bili upoznati, ustvrdilo je kako će izgradnjom spalionice, odnosno “elektrane na otpad”, budu li se pritom poštovali propisani uvjeti kojima se osigurava zaštita zraka vode i tla, grad riješiti problem zbrinjavanja velikih količina otpada na ekološki prihvatljiv način. Zaključno se tvrdi da o takvim projektima treba na primjeren način, javnim prezentacijama i publikacijama, obavijestiti građane svih dobi, pa tako i one najmlađe. Primjedbe Odbora PEPGO odbacili su kao neprihvatljive.

Hrvatsko društvo za zdravstvenu ekologiju, pri Hrvatskom liječničkom zboru, izvijestilo je da nema dovoljno informacija o gradnji zagrebačke spalionice otpada pa ne može procijeniti koliko je prihvatljiva tehnologija koja se pritom namjerava primijeniti. No, poručuje da su grad i Republika Hrvatska trebali uložiti daleko veće napore u implementaciju suvremenih načela gospodarenja otpadom, koja se odnose na minimalizaciju, razvrstavanje, reciklažu i ponovnu uporabu otpada, za što je potrebno vrijeme i znatna ulaganja. Naveli su da djecu predškolske i osnovnoškolske dobi treba educirati o nužnosti izbjegavanja nastanka otpada, o separaciji i reciklaži otpada, a dijeljenje promidžbenog materijala o spalionici kao jedinom i najboljem rješenju, Hrvatsko društvo za zdravstvenu ekologiju smatra “u najmanju ruku tendencioznim”.

Agencija za zaštitu okoliša pozdravlja ideju o odgoju najmlađih za održivi razvitak, a za slikovnicu navodi da je “trebala poslužiti u procesu približavanja koncepta uvođenja

spaljivanja otpada kao (odabranoga) načina zbrinjavanja otpada”, te tvrdi da “ne treba očekivati da se na temelju jedne dječje slikovnice formira mišljenje javnosti o samom projektu uvođenja spalionice na zagrebačkom području”. Agencija navodi da se u stručnim krugovima najštetnijim i najmanje poželjnim načinom zbrinjavanja otpada smatra odlaganje na odlagališta. Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost u svome odgovoru napominje da svjetske studije o utjecaju na okoliš idu u prilog izgradnji spalionica otpada, uz nužnu opremljenost odgovarajućim filtrima, katalizatorima i sl.

Stajalište je Ureda pravobraniteljice za djecu da je izrada slikovnica o zbrinjavanju otpada legitiman put ostvarivanja pedagoških ciljeva, ali da djeca pritom ne bi smjela biti “sredstvo” za prenošenje ideja odraslima, kao što je predstavnik nakladnika iznosio u javnosti, već ishodište treba biti u dječjim potrebama. Također je legitimno informirati građane o projektima zbrinjavanja otpada koji se planiraju, ali promidžba ideje o potrebi gradnje spalionice, kao uobičajenog rješenja koje se primjenjuje i u europskim metropolama, treba biti usmjerena prema odraslima.

5.3 PREPORUKA O SPONZORSKIM UGOVORIMA

Ured pravobraniteljice za djecu je putem sredstava javnog informiranja upoznat s potpisivanjem Ugovora o sponzorstvu između Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i Coca-Cole, radi sponzoriranja Državnog prvenstva školskih sportskih društava osnovnih i srednjih škola. Omogućavanje primanja sponzorskih usluga i donatora u organizaciji dječjih aktivnosti u slobodnom vremenu, jedan je od ciljeva Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine. Sponzorski paket uključivao je opremu, športske rekvizite, ali i 10.000 bočica kvalitetne izvorske vode Bistra i drugih napitaka tvrtke *The Coca-Cola Company*, za osvježenje svih sudionika i organizatora natjecanja. Na naše traženje, Ministarstvo nam je dostavilo ugovor te primjere slika i promotivnih materijala koji se na natjecanjima koriste, povodom čega smo uputili preporuku. Naime, iz navedenih materijala bilo je vidljivo kako svojom izvedbom uistinu nisu sugerirali promidžbu gaziranih ili zaslađenih pića, što osobito proizlazi iz sadržaja i odabranih boja.

Ono što nas je zabrinulo jest mogućnost, koja proizlazi iz članka 3. Ugovora, da Društvo oglašava, promiče i publicira te dijeli djeci napitke koji su gazirani i/ili zaslađeni (Coca-Cola, Coca-Cola Light, Coca-Cola Zero, Fanta, Sprite, Cappy, Cappy Tempo, Schweppes, Nestea). Smatramo kako je oglašavanje i dijeljenje nezdravih napitaka djeci, u suprotnosti sa Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece u dijelu koji se odnosi na prehranu, predviđa edukaciju djece i roditelja o važnosti unosa dovoljnih količina vode i tekućine, što se i postiže promidžbom i dijeljenjem vode, no i smanjenje konzumacije gaziranih pića i sokova, osim sokova iz svježe iscijeđenog voća. Slijedom toga, a kako je u vrijeme pisanja preporuke Državno prvenstvo školskih sportskih društava već bilo održano, preporučili smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa da u budućim sklapanjima ugovora o sponzoriranju, osigura uvjete kako se ne bi omogućilo oglašavanje, promicanje i publiciranje te dijeljenje djeci, kako napitaka koji su gazirani i/ili zaslađeni, tako i hrane niske prehrabene vrijednosti kao što su slatkiši, brza hrana i slično. I na tu je preporuku Ministarstvo pozitivno odgovorilo, ističući kako će budući sponzorski ugovori imati preciznije odredbe.

5.4 PORUKA POLITIČARIMA U POVODU IZBORNE KAMPANJE: DJECA NEMAJU PRAVO GLASA, ALI IMAJU SVOJA PRAVA

Pravobraniteljica za djecu održala je 26. listopada 2007. konferenciju za medije na kojoj je, povodu izborne kampanje, političarima uputila poruku naslovljenu “Djeca nemaju pravo glasa, ali imaju svoja prava”. Prema iskustvu iz proteklih godina, u izbornoj se kampanji najčešće marginaliziraju pitanja zaštite i promicanja dječjih prava, a pravobraniteljica je podsjetila na neke bolne točke koje svjedoče o nezadovoljavajućem položaju djece u Hrvatskoj i pozvala političare da u svojim programima jasno kažu kako namjeravaju poboljšati stanje dječjih prava u nas.

Kao probleme s kojima su djeca u hrvatskom društvu suočena, pravobraniteljica je u prvi plan istaknula to što se glas djece ne čuje dovoljno u društvu, što su djeca u velikom broju žrtve zlostavljanja i zanemarivanja, što stradavaju u prometu, što veliki broj djece razvedenih roditelja ne ostvaruje pravo na uzdržavanje. Upozorila je na nedostatnu zaštitu zdravlja i prevenciju bolesti djece te na nedostatak kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu.

5.5 PREPORUKA RODITELJIMA: SPRIJEČIMO UTAPANJE DJECE

Zabrinuta zbog niza tragičnih slučajeva utapanja djece, naročito rane predškolske dobi, pravobraniteljica za djecu pozvala je roditelje, odgojitelje i sve koji se skrbe o djeci da s velikom pažnjom i oprezom nadziru djecu dok se kupaju na bazenima, moru, jezeru ili rijeci, kao i kod kuće u malim bazenima na napuhavanje ili u kadi. Odrasli u svakom trenutku trebaju biti svjesni mogućih rizika koje donosi boravak u vodi ili uz vodu te otkloniti mogućnost nesreće. Najvažnije je pritom ne ostavljati ni na trenutak djecu predškolske dobi bez nadzora.

U takvim okolnostima nije dobro povjeravati dijete na brigu drugom, starijem djetetu, opterećujući ga tako za njega prevelikom odgovornošću. U dobi od 10 ili 12 godina dijete ne može preuzeti odgovornost za drugo dijete, mlađe sestre, braću ili prijatelje, pogotovo u potencijalno opasnim situacijama.

Utapanje je, nakon prometnih nesreća, vodeći uzrok smrti djece do 15 godina u svijetu. Čak 19% stradale djece izgubilo je život na taj način. Najveća opasnost od utapanja prijeti djeci u dobi do četiri godine. Ona se mogu utopiti u sekundi, u desetak centimetara vode, što se može dogoditi u kadi, dječjem bazenu, “lavoru” ili ribnjaku.

Malo dijete ne smije se nikad ostaviti samo u kadi, čak ni toliko koliko je potrebno da roditelj ode po ručnik ili da se javi na telefon. Ako se mora odmaknuti od vode, tada dijete treba uzeti sa sobom.

Roditelji koji u blizini doma imaju neosigurane vodene površine, bunare, lokve, ribnjake i slično, moraju posebno paziti da dijete ne odluta do njih kako ne bi upalo u vodu.

Iznimno velik oprez potreban je na bazenima ili plažama uz more, jezero ili rijeku. Osim plivalica i pojasa za plivanje, najsigurnija zaštita od utapanja je naučiti djecu plivati. No, čak i ako dijete zna plivati, ne treba ga pustiti u vodu bez nadzora odrasle osobe. Niti djeci školske dobi ne bi trebalo dopustiti da sama plivaju u područjima bez nadzora, poput kanala ili rijeka, jer se i plivači mogu utopiti, ako precijene svoje sposobnosti ili podcijene opasnosti zbog prevelike dubine, vodenih struja i slično.

5.6 PREPORUKA U CILJU SMANJENJA SMRTNOSTI NOVOROĐENČADI

Povodom slučaja pronalaska mrtvih tijela novorođenčadi Ured pravobraniteljice za djecu uputio je preporuku Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti pozivajući ih na hitnu realizaciju mjera zacrtanih Nacionalnim planom aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece od 2006. do 2012. godine. Te mjere, između ostalih, predviđaju ustrojavanje savjetovališta i centara za planiranje obitelji i reprodukcijskog zdravlja, a u cilju smanjenja smrtnosti novorođenčadi, sustavno praćenje i zdravstveni nadzor svih žena u trudnoći, porođaju i nakon porođaja, kao i poticanje razvoja preventivnih aktivnosti kao što su ustrojavanje mobilnih savjetodavnih timova stručnjaka na ruralnim i teško dostupnim područjima te provođenje kampanja s ciljem informiranja javnosti, posebice trudnica o mogućnostima koje im stoje na raspolaganju u slučaju rođenja neželjenog djeteta

5.7 PREPORUKA ZA ZAŠTITU DJECE U ŽELJEZNIČKOM PROMETU

Uredu pravobraniteljice za djecu obratili su se novinari učeničkog lista i obavijestili nas o ugroženoj sigurnosti djece, zbog nepostojanja željezničke postaje u Ilači. U pismu su naveli kako željeznički kolodvor ne postoji nego je to ruševina od vremena Domovinskog rata i nitko ne zna reći kada će se popraviti. Vlak se čeka uz prugu, a zgrada je opasno mjesto kojem prijete urušavanje i oko kojega je zapuštena šikara.

Zabrinuti radi informacije o ugroženosti ljudskih života zbog nepostojanja željezničke postaje, zamolili smo u prosincu 2007. Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka koje je nadležno za poslove sigurnosti željezničkog prometa, da u cilju zaštite zdravlja i sigurnosti djece, provjere navode o ugroženoj sigurnosti putnika koji čekaju vlak uz prugu zbog ruševnosti željezničkog kolodvora i poduzmu mjere zaštite djece koja mogu na bilo koji način biti ugrožena prilikom ukrcanja na vlak. O sadržaju preporuke obavijestili smo također Hrvatske željeznice Holding d.o.o. i predstavnike lokalne zajednice.

U trenutku pisanja ovog izvješća, od Ministarstva još uvijek nismo dobili očitovanje, međutim prema odgovoru Hrvatskih željeznica Holdinga d.o.o. obaviješteni smo kako su poslovi održavanja željezničke infrastrukture u nadležnosti HŽ Infrastrukture, koji su nas pak obavijestili da je za željezničko stajalište Ilača planirano izvođenje radova na novoj lokaciji u 2009. godini. Potvrdili su da u željezničkom stajalištu ne postoje peroni i uređene površine (objekt i prikladno uređen prostor namijenjen za izmjenu putnika u stajalištu); u stajalištu postoji stari objekt prijemne zgrade stajališta, zapušten, u devastiranom i ruševnom stanju; na dijelu uz lijevi i desni kolosijek, na lokaciji gdje se trenutno obavlja ulaz/izlaz putnika u/iz vlakova, nasipan je tucanik do visine gornjeg ruba tračnica. Isto tako su nas izvijestili kako objekt prijemne zgrade stajališta nije u osnovnim sredstvima, niti u nadležnosti održavanja Građevinskih poslova održavanja. Očekujući odgovor Ministarstva izražavamo nadu da će postupiti sukladno našoj preporuci i zaštititi djecu i prije 2009. godine.

5.8 PREPORUKA VIJEĆU ZA NACIONALNI KURIKULUM ZA PREDŠKOLSKI, OSNOVNOŠKOLSKI I SREDNJOŠKOLSKI SUSTAV ODGOJA I OBRAZOVANJA

U cilju implementacije odredbi Konvencije o pravima djeteta, Ured pravobraniteljice za djecu je preporučio Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, kao nositelju aktivnosti predlaganja Nacionalnog pedagoškog standarda i Nacionalnog kurikulumu predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, da pri izradi navedenih dokumenata važnih za budućnost djece, osigura prioritet načelu zaštite dobrobiti interesa djeteta.

Vijeću za nacionalni kurikulum za predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski sustav odgoja i obrazovanja, koji su nam se obratili za davanje mišljenja o predloženom dokumentu, smo preporučili da u uvodnom dijelu teksta Prijedloga strategije za izradu i razvoj nacionalnoga kurikulumu za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, treba posebno naglasiti važnost davanja prednosti najboljem interesu djeteta. Ne ulazeći u namjeru definiranja, ukazali smo kako ne možemo ne primijetiti odstupanja u interpretaciji samog pojma kurikulumu, budući da nisu jasno i operacionalno definirani: ishodi obrazovanja, evaluacija (bilo opća i specifična, bilo vanjska i unutarnja), okvirnost koja pruža mogućnost promjenjivosti i prilagodljivosti i sl. Izrazili smo nadu da će sukladno provedenoj javnoj raspravi u kojoj su sudjelovali stručnjaci koji promišljaju o djeci i za djecu, sve utemeljene primjedbe stručne javnosti biti implementirane i nejasnoće otklonjene.

5.9 PREPORUKA O UVOĐENJU BESPLATNOG SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA

Potaknut raspravom o izmjenama Ustava RH i Zakona o srednjem školstvu te dvojbama oko modela uvođenja obveznog srednjoškolskog obrazovanja, Ured pravobraniteljice za djecu je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa iznio stajališta i preporuke kojima izražava podršku planiranom uvođenju obveznog i/ili besplatnog srednjoškolskog obrazovanja. Tom prilikom smo istaknuli kako je sukladno članku 28. Konvencije o pravima djeteta, Republika Hrvatska u svrhu ostvarenja prava na odgoj i obrazovanje svakom djetetu, preuzela obvezu postupno i na temelju jednakih mogućnosti "...poticati razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opće i strukovno obrazovanje; učiniti ih raspoloživim i dostupnim svakom djetetu te poduzeti odgovarajuće mjere, primjerice uvesti besplatno obrazovanje i, prema potrebi, osigurati materijalnu podršku...".

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa 79,2% djece, koje završi osnovnu školu, nastavlja srednjoškolsko obrazovanje, a samo njih 69,5% stekne srednjoškolsku naobrazbu. S tim u vezi, najavljene aktivnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i poticaji prema prilagodbi nastavnih sadržaja, načina učenja i poučavanja te osigurana sredstava za besplatni prijevoz, smještaj u učeničke domove i besplatne udžbenike u 2007. godini na tragu su Konvencije o pravima djeteta i ideje uvođenja besplatnog srednjoškolskog obrazovanja te osiguranja materijalne podrške njegovog provođenja.

Preporučili smo i podržali uvođenje besplatnog srednjoškolskog obrazovanja i poticajne mjere kojima će, kako je to i člankom 87. stavkom 4. Obiteljskog zakona propisano, svako dijete imati pravo na izbor obrazovanja i zanimanja i pravo na zapošljavanje u skladu sa svojim sposobnostima i svojom dobrobiti. Planirana postupna realizacija uvođenja obveznog srednjoškolskog obrazovanja bez prisile i prvenstveno kao obveza države u stvaranju uvjeta i poduzimanju mjera kojima će svim učenicima i učenicama obrazovanje biti moguće i dostupno, pod jednakim uvjetima i u skladu s njihovim sposobnostima i interesima, svakako predstavlja iskorak i izazov u pronalaženju najboljeg modela implementacije i prihvaćanja srednjoškolskog obrazovanja, ne samo kao besplatnog, već i obveznog.

5.10 PREPORUKA O ŠKOLSKIM UDŽBENICIMA

Početak školske godine 2007./2008. svi učenici osnovnih škola i učenici prvih razreda srednjih škola Republike Hrvatske, dobili su besplatne udžbenike. Nažalost, podjela besplatnih udžbenika nije polučila očekivan prestanak gužvi, niti je smanjila redove pred knjižarama, a dječja školska torba ostala je i dalje preteška za dječja leđa. Redovi pred knjižarama su se stvorili, ovaj put ne zbog kupovine udžbenika, nego zbog uputa iz škola o načinu čuvanja besplatnih knjiga i obvezi žurne kupnje omota za knjige, čime su djeca umjesto na zadovoljstvo zbog susreta s novim poklonjenim knjigama i samom školom, bila usmjerena prema zabranama i strahu zbog nedostatka omota i moguće opasnosti od nehote uništenja udžbenika. Roditelji su zbog raznovrsnosti formata knjiga, danih u knjižarama tragali za omotima. Osim toga, unatoč obećanjima, školska torba teška je od četiri do devet kilograma, jer učenici za svaki školski predmet imaju više udžbenika, radnu bilježnicu i/ili zbirku zadataka uz atlase, bilježnice i školski pribor.

Prema nalazima liječničkih sistematskih pregleda, više od jedne trećine učenika ima nepravilno držanje, a deformacije kralježnice su češće utvrđene u djevojčica. Preteške školske torbe su prijatna zdravlju djece. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili smo da:

- pri odobravanju udžbenika, osiguraju postupanje sukladno Poglavlju 2.7. Tehnički standardi za izradu tiskanih udžbenika, Udžbeničkog standarda, kojim je 2. točkom propisano da je format udžbenika, u pravilu A4 ili B5 i iznimno iz njih izvedeni formati (prošireni, podrezani i dr.);
- dogovore s Agencijom za odgoj i obrazovanje način organizacije rada u školama, kojim bi se težina školske torbe smanjila (npr. da neki udžbenici ipak ostanu u školama, kombinacijom predmeta s različitim brojem udžbenika, mogućnost podjele između učenika i naizmjeničnog nošenja nekih udžbenika i sl.);
- osiguraju provedbu zakonskih odredbi o maksimalnom dnevnom i tjednom opterećenju učenika i ravnomjernom rasporedu sati, kako učenici ne bi bili opterećeni nastavom i do sedam sati dnevno.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u odgovoru na preporuku obavijestilo nas je kako je distribuirano 8.648.000 udžbenika u 24.000 razrednih odjela za 452.000 učenika. Naglasili su kako sve navedeno iziskuje velike napore te su neki manji problemi u smislu nesnalazanja u nekim školama glede načina zaštite udžbenika i stvaranja u nekim mjestima nepotrebnih gužvi u knjižarama, zapravo neizbježne popratne pojave

provođenja tako velikog projekta. Naglasili su međutim, kako će prilikom odobravanja, nabave i distribucije udžbenika za sljedeću školsku godinu imati u vidu sva iskustva koja su stekli ove godine te nastojati još više unaprijediti cijeli proces. Problem težine školskih torbi u potpunosti će se riješiti uvođenjem jednosmjenskog rada u sve škole. Obavijestili su nas kako su u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje, tijekom zajednički organiziranih stručnih skupova, skrenuli pažnju ravnateljima škola na potrebu usklađivanja i kvalitetne pripreme rasporeda sati, pri čemu se u situacijama dobro pripremljenog rasporeda sati smanjuje i težina školske torbe. Također su potvrdili kako ne mogu utjecati na rad stručnog povjerenstva koji sudjeluje u postupku odobravanja udžbenika u cilju smanjivanja svih dopunskih nastavnih sredstava i preispitivanja jesu li sva ta sredstva doista potrebna za kvalitetan rad i bolje usvajanje školskog gradiva.

Nadamo se da se u 2008. godini negativna iskustva neće ponoviti te da će biti uloženi dodatni napor odgovornih za nesmetani početak nove školske godine. Također se nadamo da će nadležni na adekvatan način riješiti problem teških školskih torbi i zaštititi zdravlje djece.

5.11 PREPORUKA O NEPRIHVATLJIVOSTI IZLETA ŠKOLA I VRTIĆA U TRGOVAČKE CENTRE

Pravobraniteljica za djecu doznala je putem medija kako je uobičajena praksa u nekim osnovnim školama i vrtićima da djeca idu, za cijenu od 45 kuna po djetetu, na organizirane izlete, upravo u organizaciji škole, odnosno vrtića, u Turbo Limač dućane. Na kraju "izleta", djeci su se dijelili kuponi za ostvarivanje popusta pri sljedećim posjetama dućanu.

U organizaciji izleta sudjelovala je agencija OBORD d.o.o., a osobito je potrebno naglasiti činjenicu kako su djeca za iznos od 45 kuna išla autobusom do trgovine Turbo limač, gdje bi cijeli razred, od Turbo Limača, dobio malog medu, dok ostalih troškova vezano uz samu trgovinu, nije bilo. Posve se opravdano postavlja pitanje, za što je prikupljen novac koji su djeca plaćala za taj izlet, a koji nipošto nije mali, posebice ako se uzme u obzir i navod iz jednog od odgovora, kako je kroz "program" prošlo više desetaka osnovnih škola Grada Zagreba.

Smatramo kako nikome, tko je iole osviješten za pitanje prava djece, odnosno njihov najbolji interes, nije potrebno argumentirati zašto je ta praksa neprihvatljiva. Jedini interes, kojem takvi "izleti" služe, jest ostvarivanje profita pojedinaca, a na financijski gubitak djece i njihovih roditelja s porukom koja je sve, samo ne edukativna.

"Izleti" djece u prodajne centre predstavljaju primjer najgrubljeg ekonomskog iskorištavanja djece, a u organizaciji škola i vrtića, za što oni snose i odgovornost.

Posebice nas žalosti odgovor koje smo dobili od ravnatelja jedne od ustanova koje su navedene izlete organizirali, a koji pokazuju krajnje nerazumijevanje ove problematike.

Naime, iako je Grad Zagreb, slijedom naše preporuke, oštro osudio takve izlete te taj stav dostavio svim dječjim vrtićima i osnovnim školama u Gradu Zagrebu, jedan od ravnatelja u svom je očitovanju naveo kako "...učenici i učiteljice nisu išli u Turbo Limač dućan kupovati njihove proizvode nego da u prvom redu ostvare plan i program nastave prirode i društva, hrvatskog jezika, likovne i glazbene kulture..." te "...računam da se neće

dogoditi slična situacija jer sam uvjeren da je sve u izvođenju ovog programa prošlo prema planu i bez povrede dječjih interesa i prava.”.

Argument Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, prema kojem “...u konkretnim slučajevima učenici su boravili samo u prostoru radionice “Budi moj medo”, a nikako u prodajnom centru. Iz ovoga proizlazi da su učenici dobili kvalitetnu i zornu edukaciju i nisu kršena nikakva dječja prava”, samo je ilustrativan primjer krajnjeg nerazumijevanja problema budući da se prostor radionice nalazi upravo u trgovini i nemoguće je do njega doći bez da se kroz trgovinu prođe. Činjenica kako se upravo u trgovini provodi plan i program nastave prirode i društva, hrvatskog jezika, likovne i glazbene kulture, uistinu govori sama za sebe.

5.12 ZAŠTIĆENOST DJECE U MANIFESTACIJI “MARATON BEBA”

Ured pravobraniteljice za djecu primio je nekoliko prijava vezanih uz “maraton beba” u kojima podnositeljice pitaju krši li ova manifestacija prava djece te izražavaju svoje negodovanje usmjereno ovakvom događaju.

Ured pravobraniteljice za djecu je izuzetno zainteresiran za rani razvoj i utjecaje na djecu najmlađe dobi te podupire projekte i nastojanja koji su usmjereni istome kao npr. UNICEF-ov projekt “Prve tri su najvažnije”. Činimo to stoga što, osim što Ured, u kontekstu Konvencije o pravima djeteta, naglašava važnost ranog razvoja i maksimalnog respektiranja osobnosti male djece kao i njihova dostojanstva, o važnosti svega toga govore i znanstvena istraživanja iz tog područja. Istodobno Ured podupire svaku akciju kojoj je cilj učiniti djecu vidljivijima u društvu i “podsjetiti” građane na njih i njihova prava.

Što se tiče “maratona beba” činjenica jest da “bebe”, a prema novinskim člancima, radi se o djeci mlađoj od dvije godine, ne donose same odluku o ovakvom sudjelovanju. Također mogu zabrinjavati higijenski i zdravstveni aspekti “natjecanja” kao i pitanje dostojanstva malog djeteta koje je iz pozicije “visine gležnja odraslih” izloženo navijanju, smijehu, skandiranju, vikanju, koje ne razumije što se oko njega događa, a u tome sudjeluje. Mamiti dijete slatkisima i njegovim igračkama je također upitno kao i svoditi dijete na sredstvo zabave odraslih (pa bilo njih i 4000), jednako kao što je u ovakvim situacijama upitna i relevantnost suglasnosti roditelja o sudjelovanju beba.

Nameće nam se tu i pitanje dostojanstva tako malog djeteta, unatoč pristanku roditelja, kao i temeljno pitanje: što je u ovakvoj manifestaciji za tu malu djecu dobro i korisno?

Vezano uz prethodno zatražili smo mišljenje o tome na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i u UNICEF-u kao organizaciji koja i sama promiče vidljivost djece u društvu tako što organizira manifestacije u kojima se djeca natječu u motoričkim aktivnostima i od stručnjaka pojedinaca.

Iz primljenih stajališta proizlazi protivljenje ovoj manifestaciji. Ono se argumentira neprimjerenošću manifestacije za djecu mlađu od tri godine u kognitivnom smislu, jer djeca ne mogu razumjeti bitne karakteristike situacije niti vlastitu ulogu u njoj, kao ni očekivanja i zahtjeve koji se pred njih postavljaju. Na emocionalnoj razini to može izazivati zbunjenost i uplašenost, posebice jer se radi o dobi kada se kod djece javlja tzv. “strah od stranaca”. Strah dodatno pojačava i prisutnost velikog broja nepoznatih i bučnih odraslih osoba u publici - poznato je da je strah od nepoznatih osoba tipična razvojna

karakteristika u ranoj dobi. U socijalnom smislu, forsiranje djece na sudjelovanje u takvoj manifestaciji od strane njima značajnih i bliskih osoba i načini poticanja i motiviranja koje odrasli pritom koriste mogu narušiti djetetovo povjerenje u druge ljude i ugroziti odnos roditelj-dijete.

Čak i ako ovi potencijalno štetni aspekti maratona beba, budući da se radi o jednokratnom događaju, ne ostavljaju dugoročne štetne posljedice, i dalje ostaje činjenica da maraton zasigurno ne donosi nikakve pozitivne efekte, jer se radi o manifestaciji koja je potpuno neprimjerena maloj djeci, njihovim potrebama i razvojnim karakteristikama.

Stoga cijeneći aktivnosti organizatora i nastojanja usmjerena pojačavanju “vidljivosti” djece u društvu, preporučili smo im da u budućim akcijama u kojima su uključena djeca, ona ne budu stavljena u ulogu zabavljača odraslih i da se ne ističu pobjednici, čime će se štititi njihova prava i interes. Na našu preporuku je pozitivno odgovorio samo jedan od organizatora ovih priredbi, no nadamo se da su i ostali usvojili našu preporuku i da više neće organizirati ovakve manifestacije.

5.13 PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE OD ZLOUPORABE ALKOHOLA, SUKLADNO ZAKONU O UGOSTITELJSTVU I ZAKONU O TRGOVINI

U Izvješću o radu koje je pravobraniteljica za djecu uputila Hrvatskom saboru za 2006. godinu, kao i u pojedinačnim preporukama upućenim Državnom inspektoratu ukazano je na problem zlorabe alkohola te je naglašena nužnost što bolje zaštite djece i efikasnije provedbe odredbi Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti i Zakona o trgovini kojima se:

- ugostitelju zabranjuje usluživanje odnosno dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića u ugostiteljskom objektu osobama mlađim od 18 godina;
- u trgovinama na malo zabranjuje prodaja alkoholnih pića i drugih pića koja sadržavaju alkohol osobama mlađim od 18 godina.

Međutim, prema našim saznanjima, u praksi dolazi do nesnalaženja u primjeni propisa, te se ugostitelji ili trgovci, pa čak i inspektori često suočavaju s problemom, kako utvrditi radi li se o osobi mlađoj od 18 godina. Često se tako spominje nedostatak zakonskog prava “legitimiranja” ljudi. S tim u vezi Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva smo podsjetili kako su članak 12. Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti i tumačenje njegove primjene bili predmetom rasprave u Hrvatskom saboru, prilikom donošenja Zakona u prosincu 2006. godine. Tom prilikom nije prihvaćena primjedba glede davanja ovlaštenja ugostitelju da u sumnji da se radi o maloljetnoj osobi može odbiti pružanje usluge, jer osoba ukoliko je punoljetna ima mogućnost dobrovoljno to dokazati ugostitelju osobnom iskaznicom. S tim u vezi, budući da su prilikom donošenja Zakona odbačene primjedbe o davanju ovlaštenja uz jasno obrazloženje o načinu provedbe zabrane, Ministarstvo smo zamolili da informira struku i javnost o praktičnoj provedbi članka 12. Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti. Zatražili smo da omogući što efikasniju primjenu odredbi o zabrani usluživanja i konzumiranja alkohola u ugostiteljskim objektima maloljetnicima. Istovremeno smo preporučili da informacije o praktičnoj primjeni zakonskih odredbi u odnosu na osobe mlađe od 18 godina proširi i na područje zabrane prodaje alkohola i drugih pića koja sadržavaju alkohol te na područje zabrane prodaje duhanskih proizvoda (koje je regulirano posebnim zakonskim propisima).

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva i Državni inspektorat su Uredu pravobraniteljice za djecu odgovorili na upit i preporuku o potrebi tumačenja što učinkovitije provedbe propisa kojima je regulirana zabrana prodaje i dozvole konzumacije alkohola i alkoholnih pića maloljetnim osobama.

Ministarstvo gospodarstva je u odgovoru reinterpretilo odredbe zakona kojima je regulirana zabrana prodaje alkohola i alkoholnih pića maloljetnim osobama i skrenulo pozornost i na odredbe kojima je propisano da se na svim prodajnim mjestima na kojima se prodaju alkoholna pića i pića koja sadržavaju alkohol istakne oznaka o zabrani prodaje mlađima od 18 godina. Također su istaknuli kako je navedenim zakonima propisana novčana kazna u iznosu od 5000 do 10.000 kuna za fizičku, odnosno od 10.000 do 50.000 kuna za pravnu osobu koja postupi protivno navedenoj zabrani te da nadzor nad provedbom navedenih odredbi i zabrana provodi Državni inspektorat.

Državni inspektorat izvijestio nas je kako je s našom preporukom upoznao sve područne jedinice i zatražio pojačani inspekcijski nadzor u vezi prodaje alkoholnih i drugih pića koji sadržavaju alkohol maloljetnim osobama.

Ujedno su nas obavijestili kako gospodarski inspektori Državnog inspektorata svakodnevno, prilikom inspekcijskih nadzora u objektima u kojima se obavlja djelatnost trgovine na malo i ugostiteljskim objektima, nadziru primjenu odredaba navedenih zakona. Istaknuli su kako i u ugostiteljskim objektima u kojima se uslužuju alkoholna pića na vidljivom mjestu treba biti istaknuta oznaka o zabrani usluživanja, odnosno konzumiranja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina.

Također su nas izvijestili kako pojačani inspekcijski nadzori vezani za usluživanje i konzumiranje alkoholnih pića maloljetnicima u raznim ugostiteljskim objektima gospodarski inspektori prvenstveno provode u zajedničkim akcijama s djelatnicima policijskih postaja.

U razdoblju od 1.1. do 31.12. 2007. obavljeno je 19.545 kontrola zabrane prodaje duhanskih proizvoda kao i alkoholnih pića i pića koja sadrže alkohol te odredbi o obvezi isticanja vidljivih oznaka o zabrani prodaje tih roba osobama mlađim od 18 godina. Utvrđeno je 179 kršenja odredbi Zakona o trgovini i Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda, od čega je podneseno 176 zahtjeva prekršajnim sudovima, doneseno 11 upravnih rješenja o zabrani prodaje navedenih proizvoda, a u dva slučaja je provedeno i pečaćenje navedenog prostora. U 2007. godini je također obavljeno 20.502 inspekcijska nadzora u ugostiteljskim objektima i prodavaonicama, u 502 slučaja utvrđena je povreda Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti od kojih je u 458 slučajeva utvrđeno usluživanje i dozvola konzumiranja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina te neisticanja oznaka o zabrani usluživanja djeci. U 17 slučajeva utvrđeno je iznošenje pića i napitaka radi konzumiranja izvan ugostiteljskog objekta. Za navedene slučajeve inspektori su poduzeli zakonom propisane mjere.

U tijeku pisanja ovog izvješća od Državnog inspektorata smo dobili obavijest kako je u saborsku proceduru u sklopu izmjena Zakona o trgovini predložena odredba koja glasi: "Trgovac od osobe za koju smatra da je mlađa od 18 godina može zatražiti da određenim dokumentom dokaže punoljetnost. Ako osoba to odbije, trgovac je obavezan uskratiti prodaju traženog alkoholnog proizvoda odnosno proizvoda koji sadržava alkohol." Navedeni prijedlog Državnog inspektorata sadržajno je uključen u prijedlog članka 11.

stavka 4. Zakona o trgovini, koji je u ožujku 2008. upućen u Hrvatski sabor na prvo čitanje i bio predmetom rasprave saborskih odbora. Nadamo se da će prijedlog biti prihvaćen i tako ubuduće odbaciti sve nejasnoće u postupanju i primjeni zakona te da će se na isti način izmijeniti i Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti.

5.14 PREPORUKA O OGLAŠAVANJU U ŠKOLAMA

Pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa te svim županima i pročelnicima Županijskih ureda koji su nadležni za obavljanje poslova vezanih uz djelatnosti odgoja i obrazovanja da u budućnosti djeluju na način da oglašavačkoj industriji i reklamnim kampanjama ne bude mjesta u školama, ali i u drugim prostorima u kojima pretežito borave djeca, kao što su vrtići, dječji domovi i sl., a koji su u njihovoj nadležnosti. Također smo preporučili da upoznaju ravnatelje navedenih ustanova s preporukom te da napatkom osiguraju njegovu primjenu.

Slijedom brojnih primjedbi koje su zaprimljene od roditelja iz cijele Hrvatske, ali i učestalih medijskih napisa o sve većoj prisutnosti industrije oglašavanja u vrtićima i školama, ali i drugim prostorima gdje pretežito borave djeca, pravobraniteljica za djecu je u više navrata isticala neprihvatljivost navedene prakse.

Naime, svjedoci smo uistinu brojnih promidžbenih aktivnosti u vrtićima i školama, uperenih ka poticanju djece na kupovinu te stvaranju i usmjeravanju njihovih potrošačkih navika. Želimo ovom prilikom ponovo naglasiti kako oglašavanje u školama, bilo da se provodi postavljanjem reklamnih kutija i plakata u holove škola, dijeljenjem promidžbenog materijala (albuma, slikovnica, sličica, prospekata), poticanjem na kupnju knjiga ili časopisa, nije primjereno.

Osobito nas zabrinjava oglašavanje proizvoda koji potiču djecu na usvajanje nezdravih životnih navika, kao što su proizvodi za mršavljenje ili proizvodi niske prehrambene vrijednosti (slatki napitci i slatkiši, brza hrana i sl).

Pravobraniteljica za djecu zatražila je od ministra te od župana i pročelnika županijskih ureda da, u roku od 15 dana od dana primitka preporuke, izvijeste o svom stavu vezano uz istu.

Iz Ministarstva je odgovoreno kako ono ne podupire oglašavanje u dječjim vrtićima i osnovnim školama kao ni reklamiranje i dijeljenje promidžbenih materijala putem albuma, sličica, prospekata i slično, kojima bi se poticalo na kupnju različitih knjiga, časopisa i drugih materijala te kako će nastojati i nadalje poduzimati sve potrebne mjere u svrhu zaštite djece od obavijesti i materijala štetnih za njihovu dobrobit. Unatoč požurnici, na preporuku pravobraniteljice nije pristigao odgovor iz Dubrovačko-neretvanske, Brodsko-posavske, Bjelovarsko-bilogorske, Međimurske i Varaždinske županije, a odgovori koje smo dobili su svi izuzetno podržavajući i s jasnom porukom kako reklamnim porukama u školama, vrtićima i dječjim domovima nije mjesto.

Nažalost, prema informacijama koje dobivamo od roditelja iz cijele Hrvatske, unatoč tome što su i Ministarstvo i županijski uredi dostavili preporuku pravobraniteljice svim ravnateljima navedenih institucija, svjedoci smo kako se situacija uopće nije promijenila. Pravobraniteljica će nastaviti aktivno djelovanje na ovom području i u izravnom kontaktu s ravnateljima onih škola za koje dobijemo informaciju da su otvorile vrata oglašivačima. Međutim, smatramo kako je do sada postalo vidljivo da je ovo područje nedovoljno

zakonski regulirano, budući da samoregulacija tržišnih subjekata - proizvođača, trgovaca i oglašivača - nije adekvatna, odnosno nije u najboljem interesu djece nego je motivirana isključivo profitom.

5.15 PREPORUKA POVODOM OBJAVLJIVANJA OGLASA PORNOGRAFSKOG SADRŽAJA

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je više pritužbi građana kako se u dnevnim novinama objavljuju oglasi pornografskog sadržaja, čak ponekad u neposrednoj blizini oglasa za, primjerice, Hrabri telefon.

Analiziranjem navedenih oglasa, koji su se gotovo svakodnevno objavljivali u mnogim dnevnim novinama, oglasnicima i drugim tiskovinama, svakako ćemo u njima naći sve elemente iz definicije Ustavnog suda, koji je u svojoj Odluci broj: U-III-279/1998 od 9. listopada 1998. (NN, br. 134 /1998) naveo: “Tako kao orijentacijske točke mogu poslužiti sljedeće odrednice: namjena pornografije jest zadovoljenje nekog seksualnog interesa, njezin je pojavni oblik eksplicitno pokazivanje nekog seksualnog ponašanja na nizak, uvredljiv ili ponižavajući način, a karakteristično je da je lišena i svake političke, umjetničke ili znanstvene vrijednosti i poruke. Pri tome valja naglasiti stajalište ovog Suda kako karakter, namjena i orijentacija određene tiskovine u načelu ne može predstavljati alibi, odnosno okolnost koja bi ekskulpirala od odgovornosti za promicanje pornografije. Međutim, to onda kada se zaista nedvojbeno radi o pornografiji, odnosno kada je namjera ili postignuti efekt onog što se prikazuje - poticanje seksualnog nagona eksplicitnim pokazivanjem nekog seksualnog ponašanja.”

Smatramo kako je seksualno ponašanje nedvojbeno izraženo kada osobe na fotografijama dodiruju tijelo na način koji može biti identificiran sa samozadovoljavanjem, seksualiziranim kontaktom s drugom osobom i poziranjem koje ima za cilj pokušaj ostvarivanja izravnog kontakta s primateljima poruke u smislu poziva, poticanja i motivacije. Eksplicitno pokazivanje ne treba detaljno obrazlagati budući da se radi o fotografijama, većinom čak i u boji, iako boja fotografije nije relevantna, na kojima su prikazana polugola ili gola ženska tijela u sugestivnim pozama. Namjera poticanja seksualnog nagona putem oglasa je također nedvojbeno, budući da sam sadržaj na koji se oglas odnosi ima za cilj upravo zadovoljenje seksualnog nagona, ili ostvarenje očekivanog ponašanja, odnosno korištenja usluge koja se oglašava, a dodatno je izražen i putem tekstova tipa “vrela mašta, uzbudljivi razgovori, samo za tebe”, “vruća sam”, “gorim za tobom” i slično, a koji su sastavni dio gotovo svakog oglasa. Samo je po sebi jasno kako su navedene fotografije lišene i svake političke, umjetničke ili znanstvene vrijednosti i poruke.

Pitanje dostupnosti dnevnih novina djeci bespredmetno je, budući da i djeca koja su tek naučila čitati pokazuju interes za zabavnim ili edukativnim sadržajima koji se u njima objavljuju. Djeci je dostupno ono što će roditelji, uvjereni u to kako djecu ne izlažu neadekvatnim sadržajima, ostaviti, primjerice, na kuhinjskom stolu, a dnevne novine, ili sve druge tiskovine koje nisu označene pornografskima, to svakako jesu. Napominjemo pritom, da Ured pravobraniteljice za djecu ni na koji način ne osporava pravo tiskovina da objavljuju oglase pravnih subjekata i obrtnika koji obavljaju bilo koju zakonitu djelatnost, niti ima bilo kakav interes ili namjeru ograničavati obavljanje djelatnosti u zakonskim okvirima, pružateljima telekomunikacijskih usluga ovakvog sadržaja (što,

naravno, uključuje zabranu prodavanja pornografije odnosno pornografskih usluga, osobama mlađim od 18 godina). Ono protiv čega smo oštro prosvjedovali, jest objavljivanje oglasa u tiskovinama koje nisu označene pornografskima, koji imaju nedvojbeno pornografski sadržaj, kao što smo ranije argumentirali, budući da prikazuju slike pornografskog sadržaja, putem sredstva koje je djeci nedvojbeno dostupno.

Pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku glavnim urednicima sljedećih tiskovina: Večernji list, Jutarnji list, Besplatni oglasnik, Glas Slavonije, Novi list, 24 sata, Metro Express i Slobodna Dalmacija. Novi list, Glas Slavonije, Metro Express i Besplatni oglasnik značajno su promijenili način ili posve prestali objavljivati ovakve pornografske oglase. Zanimljiv je bio odgovor urednika Večernjeg lista koji je naveo kako navedeni list "...u osnovi ne objavljuje pornografski sadržaj, pa ni oglase pornografskog sadržaja..."

No, kako su se u nekoliko medija oglasi nastavili objavljivati i unatoč preporuci, pravobraniteljica za djecu uputila je u listopadu 2007. godine, Glavnom državnom odvjetniku prijedlog za pokretanje kaznenog postupka, smatrajući kako objavljivanje ovakvih oglasa predstavlja ostvarenje elemenata kaznenog djela upoznavanja djece s pornografijom, opisano i kažnjivo po članku 197. Kaznenog zakona. Odgovor u trenutku pisanja ovog izvješća, nažalost, još nismo dobili.

5.16 PREPORUKA O SPECIJALIZACIJI ZA ODVJETNIKE KOJI ZASTUPAJU DJECU

Ured pravobraniteljice za djecu u sklopu svojih ovlasti prati ostvarivanje prava djece na brojnim područjima od kojih je jedno i zaštita prava djece u pravosudnom sustavu. Da bi se ta prava ostvarivala u najboljem interesu djeteta nužno je ispunjavanje odgovarajućih pretpostavki, predviđeni su posebni postupci za zaštitu djece, a u njihovoj provedbi sudjeluju osobe koje posjeduju posebne osobne i stručne kvalitete te iskustvo u radu s mladima i specifična znanja o njihovom razvoju i potrebama. Upravo stoga nužna je specijalizacija odvjetnika za postupanje u ovoj vrsti predmeta, jednako kao što je to slučaj sa sucima, sucima porotnicima, državnim odvjetnicima i službenicima redarstvenih vlasti, jer bi se na taj način podigla razina zaštite dječjih prava u ovom važnom segmentu. Pravobraniteljica za djecu uputila je Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske preporuku takvog sadržaja, uz prijedlog o dodjeljivanju licence odvjetnicima za zastupanje djece u kaznenim postupcima.

Pravosudno-zaštitna prava djece predstavljaju ukupnost sadržajno različitih prava, vezanih uz specifični pravni položaj djece kada su ona, na primjer, žrtve kaznenog djela, počinitelji kaznenog djela, ili kada im je potrebno osigurati neka prava iz područja obiteljskih odnosa. Ta prava obuhvaćaju pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloporabe, pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine, pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja, pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta, pravo na zaštitu od izricanja smrtne kazne ili kazne doživotnog zatvora, pravo na neodgodivu pravnu i drugu pomoć u slučaju uhićenja, pravo na dostojanstvo u kaznenom postupku, pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno ili optuženo kao i prava djeteta oštećenika.

Da bi se ova prava ostvarivala u najboljem interesu djeteta, nužno je ispunjavanje i odgovarajućih pretpostavki. Zakonom o sudovima za mladež, kao posebnim zakonom, kojim se regulira postupanje s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela te određuju i posebni postupci za zaštitu djece na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, pruža se posebna zaštita kroz institut posebnog suda, a u tim postupcima sudjeluju osobe koje moraju posjedovati posebne osobne i stručne kvalitete. Sudac za mladež mora imati “izražena nagnuća za odgoj, potrebe i probitke mladeži odnosno posjedovati smisao i interes za rješavanje problema s kojima se suočavaju mladi ljudi”, a traže se i dopunska stručna znanja s područja kriminologije, socijalne pedagogije i socijalne skrbi za mlade osobe. I suci porotnici za mladež moraju imati znanja i iskustva u postupanju s mladima, pa se oni imenuju iz redova profesora, učitelja, odgojitelja i drugih osoba koje imaju iskustva u odgoju mladih. Zakon također propisuje i poseban odabir državnih odvjetnika za mladež, te posebno specijaliziranih redarstvenih službenika koji su uspješno prošli poseban Program specijalističkog osposobljavanja.

Posjedovanje navedenih osobnih svojstava i dodatnih stručnih kvalifikacija prepoznato je kao nužan preduvjet za uspješno i kvalitetno obavljanje pravosudne funkcije kad su u pitanju prava djece pri čemu smatramo potrebnim zahtijevati još i kvalifikacije iz područja razvojne psihologije i specifičnosti funkcioniranja djece i mladih. Jedan od načina i pojačanja spremnosti za najkvalitetnije obavljanje profesionalnih zadataka u odnosu na zaštitu prava djece, kao posebno ranjive skupine, je i osposobljavanje tijekom dodiplomskih i postdiplomskih studija kroz potrebu ugrađivanja relevantnih kolegija.

Praksa, na koju Uredu pravobraniteljice za djecu ukazuju stručnjaci, koji se svakodnevno bave ovom problematikom, prvenstveno suci za mladež, pokazuje kako zastupanje djece od strane odvjetnika ne zadovoljava ove uvjete. Upravo stoga je nužna specijalizacija odvjetnika za postupanje u ovoj vrsti predmeta, jednako kao što je to slučaj sa sucima, sucima porotnicima, državnim odvjetnicima i službenicima redarstvenih vlasti budući bi se na taj način podigla razina zaštite dječjih prava u ovom važnom segmentu.

Iz tog razloga Ured je preporučio da Ministarstvo pravosuđa u suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom, sucima za mladež i državnim odvjetnicima za mladež, Pravosudnom akademijom i relevantnim fakultetima (Pravni fakultet, Filozofski fakultet i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet) izradi i donese propis temeljem kojega bi se odvjetnicima dodjeljivala licenca za zastupanje djece u kaznenim postupcima u kojima se djeca javljaju i kao počinitelji kaznenih djela i kao oštećenici. Povodom naše preporuke oglasila se Hrvatska odvjetnička komora čiji je Izvršni odbor podržao preporuku, no naglasio kako nisu u mogućnosti sastaviti listu specijaliziranih odvjetnika budući da, unatoč mogućnosti specijalizacije za odvjetnike, niti jedan odvjetnik nije specijaliziran za ovo područje. Predlaže se da se o maloljetničkom pravu organiziraju seminari ili radionice kako bi se odvjetnike potaklo na dodatno obrazovanje i eventualnu specijalizaciju. Pravosudna akademija Ministarstva pravosuđa je povodom preporuke naglasila kako, s obzirom na postojeću ograničavajuću kadrovsku strukturu nije u mogućnosti sudjelovati u izradi propisa temeljem kojeg bi se odvjetnicima dodjeljivala licenca za zastupanje djece u kaznenim postupcima. Od drugih tijela nismo dobili povratnu informaciju.

5.17 PREPORUKA O SIGURNOSTI DJECE U ŠKOLSKIM AUTOBUSIMA I OSOBNIM AUTOMOBILIMA

Pravobraniteljica za djecu putem medija je doznala za nesreću u kojoj su dvije četrnaestogodišnje djevojčice stradale ispavši iz školskog autobusa. Također, u medijima je objavljena informacija o školskom autobusu kojim se djeca prevoze iz Općine Gradac u škole u Makarsku, a koji ne udovoljava uvjetima iz Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojima se prevoze djeca. Svjedoci smo također činjenice kako se djeca neadekvatno prevoze autobusima na izvanškolske aktivnosti, na način da ih u autobusima bude više od propisanog broja, tako da stoje ili ih više sjedi na jednom sjedalu. Osim toga, mnogi roditelji svoju djecu predškolske dobi voze u osobnim automobilima, bez da su u dječjoj sjedalici, a mnogi čak i na prednjem sjedalu, što je osobito vidljivo prilikom dovođenja djece u dječje vrtiće.

Od ravnatelja policije i ministra razvitka, pomorstva, prometa i veza zatražili smo izvješće o provođenju Zakona o sigurnosti prometa na cestama, vezano uz članak 163. i Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojima se prevoze djeca te preporučili poduzimanje mjera, uključujući i promidžbene, edukativne kampanje o važnosti korištenja dječjih sjedalica, kako bi se dodatno zaštitila i promicala sigurnost djece u prometu.

Prema Izvješću Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka, Inspekcija cestovnog prometa tijekom rujna i listopada 2007. godine obavila je kompletan inspekcijski nadzor posebnog linijskog prijevoza učenika. Ispitani su svi prijevoznici koji s naručiteljem prijevoza imaju zaključene ugovore o prijevozu učenika. Tijekom inspekcijskog nadzora uočeno je da je nekoliko prijevoznika za ugovoreni posebni linijski prijevoz učenika prepustilo pravo obavljanja tog prijevoza drugim prijevoznicima koje su sami angažirali, čime su isti prekršili odredbe Zakona, te će im se zabraniti obavljanje takvog prijevoza i podnijeti odgovarajuće prekršajne prijave. Isto tako uočeno je da neki od prijevoznika nemaju odgovarajuće potvrde o ispunjavanju posebnih uvjeta za autobuse koje propisuje Pravilnik o posebnim uvjetima za vozila kojima se obavlja javni prijevoz i prijevoz za vlastite potrebe te će se i za takve autobuse poduzeti mjere zabrane obavljanja takvog prijevoza do dobivanja potvrde o ispunjavanju posebnih uvjeta iz navedenog Pravilnika. S inspektorima cestovnog prometa u nadzoru prijevoza učenika bili su i policijski službenici, koji su nadzirali primjenu odredbi propisanih Zakonom o sigurnosti prometa na cestama, odnosno Pravilnikom o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojima se prevoze djeca koje spadaju u nadležnost Ministarstva unutarnjih poslova, a uočeno je da niti jedan autobus nema odgovarajuću potvrdu, kojom se dokazuje tehnička i sigurnosna podobnost takvih autobusa za prijevoz školske djece, odnosno prijevoznici istu nisu ni tražili.

Iz svega navedenog, razvidno je kako na je na ovom području potrebno aktivno djelovati i u sljedećem razdoblju, osobito vezano uz članak 3. podstavak 9. Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojima se prevoze djeca, a koji se počeo primjenjivati od 1. siječnja 2008. godine. Naime, zabrinjava informacija koju smo dobili, a prema kojoj djeca iz nekih vrtića i škola uopće ne idu na izlete budući da nema autobusa koji zadovoljavaju uvjete iz Pravilnika, posebice vezano uz pojaseve na svim sjedalima.

5.18 PREPORUKA O UVOĐENJU KOLEGIJA O NASILJU NAD I MEĐU DJECOM NA FAKULTETE

S ciljem praćenja ostvarivanja prava djece u RH, pravobraniteljica za djecu prati provedbu temeljnih dokumenata i propisa koji se odnose na zaštitu prava djece. Jedan od tih dokumenata jest i Nacionalni plan aktivnosti za, prava i interese djece od 2006. do 2012., kojim su predviđene mjere usmjerene na zaštitu djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Jedna od mjera jest izraditi nastavni plan i program i uvesti novi kolegij "Nasilje nad i među djecom" na dodiplomske i poslijediplomske studije odgovarajućih fakulteta. Predviđena mjera u svoju provedbu uključuje među ostalima: Upravu za znanost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Agenciju za znanost i visoko obrazovanje, Nacionalno vijeće za visoku naobrazbu i hrvatska sveučilišta, koja će programski djelovati u cilju unaprjeđenja položaja zaštite prava djece u RH. Rok za izvršenje navedene mjere jest 2008. godina. Imamo saznanja da mjera uvođenja novog kolegija "Nasilje nad i među djecom" na dodiplomske i poslijediplomske studije odgovarajućih fakulteta nije u potpunosti realizirana.

Prateći povrede prava djece uviđamo da samu pojavnost nasilja i dalje ne prati poduzimanje odgovarajućih zaštitnih mjera s ciljem smanjenja i saniranja osobito osjetljivih, složenih, otkrivenih i prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja. Stoga smo s ciljem kvalitetne zaštite prava i najboljih interesa djece prethodno navedenim tijelima uputili preporuku i ukazali između ostalog i na potrebu žurnog realiziranja navedene mjere. Držimo da je uključivanje akademske zajednice u ugradnju sadržaja u dodiplomskim i diplomskim studijima, vezanim za ostvarenje prava djece na zaštitu od svih oblika nasilja, jedan od važnih preduvjeta ostvarivanja kvalitetne zaštite dječjih prava, jer o kvaliteti i opsegu sadašnjih studijskih programa i učenja odgovarajućih fakulteta, ovisi osposobljenost diplomiranih stručnjaka za uspješno profesionalno i društveno djelovanje u cilju unaprjeđenja kvalitete života djece u RH.

Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje izvijestilo nas je kako je na svojoj 46. sjednici raspravljalo o provedbi mjera zadanim u okviru Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine i usvojilo našu preporuku kojom se podržava provedba propisanih mjera i ujedno preporuča izrada i uvođenje novog kolegija "Nasilje nad i među djecom" na preddiplomske, diplomске i poslijediplomske studije odgovarajućih fakulteta. Sveučilište u Rijeci dostavilo nam je izvješće o provedbi navedene mjere na fakultetima riječkog sveučilišta. Na Učiteljskom studiju Sveučilišta u Rijeci će se u ljetnom semestru 2007./2008. održati serija predavanja i vježbi o problematici nasilja nad i među djecom za studente druge godine Integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog učiteljskog studija i stručnog studija predškolskog odgoja te će se u sklopu izmjena nastavnog plana i programa studija koji se izvode na Učiteljskom fakultetu u Rijeci, u opsegu 20% uvesti novi kolegij kojim će se pokriti problematika nasilje nad i među djecom predškolske i osnovnoškolske dobi. Podržavamo prijedlog dekanice Učiteljskog studija kojim predlaže da se na Sveučilištu u Rijeci kreira kolegij o navedenoj problematici interdisciplinarno (uključivši odgojno-obrazovno, kazneno-pravno, te medicinsko područje) i ponudi kao izborni predmet studentima Učiteljskog, Filozofskog, Pravnog i Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Na sveučilišnom studiju prava u okviru obveznog predmeta Kazneno pravo, izbornog predmeta Kriminologija te predmeta Fenomenologija delikata nasilja koji se

izvodi na poslijediplomskom specijalističkom studiju na Pravnom fakultetu u Rijeci nalaze se sadržaji nasilja u obitelji i zlostavljanja djece. Na medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci na petoj godini studija postoje dva izborna predmeta koja imaju naslov “Zlostavljanje i zanemarivanje djece” i drugi “Adolescencija-suvremena koncepcija odrastanja” gdje se raspravlja i o problematici nasilja nad i među djecom. Na Filozofskom fakultetu navedenog Sveučilišta izvode se tri kolegija čiji su sadržaji vezani za problematiku nasilja: “Obitelji i djeca u riziku” na redovnom jednopredmetnom i dvopredmetnom studiju pedagogije, “Pravo djece na pomoć i promicanje zaštite od nasilja” i “Obitelj i djeca u riziku” na poslijediplomskom studiju pedagogije.

5.19 PREPORUKA ZA OSNIVANJE POLIKLINIKE ZA ZAŠTITU DJECE U DALMATINSKOJ REGIJI

Prema podacima Ureda pravobraniteljice za djecu, djeca u Hrvatskoj najviše pate zbog nasilja, zlostavljanja te manipulacije i psihičkog zlostavljanja vezanog uz razvod braka. Istodobno nedostaju stručne institucije koje objedinjuju različite pristupe i stručne poslove usmjerene zaštiti djece, tako da mnoga djeca ostaju bez stručne pomoći i zaštite svojih dobrobiti. Svjesni smo da efikasnu stručnu pomoć u odrastanju, djeca izložena različitim negativnim utjecajima ili iskustvima (seksualno, fizički i emocionalno zlostavljana te zanemarena djeca), mogu primiti samo kroz multidisciplinarni pristup i pružanje psihološke, socijalne, psihijatrijske, defektološke i pedijatrijske pomoći. Institucija koja pruža ovakvu pomoć treba ostvarivati dijagnostički, savjetodavni i terapijski rad s djecom i njihovim obiteljima, forenzičnu obradu i vještačenja, edukaciju osoblja i stručnjaka te u lokalnoj sredini podizati javnu svijest o važnosti zaštite zlostavljane i zanemarene djece. Ovakav pristup ostvaruje u Hrvatskoj Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba koja je svojom djelatnošću, obilježjima i postignućima jedinstvena ustanova u Hrvatskoj, te predstavlja model koji je pokazao svoju efikasnost i nužnost u području zaštite djece.

No nažalost, Poliklinika više ne može sa sadašnjim kapacitetima pružiti pomoć svojoj djeci koja to trebaju, a oko 40% djece, koja su trenutno u tretmanu Poliklinike, dolazi izvan Zagreba. Podaci Ureda pravobraniteljice za djecu o potrebama djece u dalmatinskoj regiji, u Splitsko dalmatinskoj županiji i susjednim županijama te obraćanja građana i djece regionalnom Uredu pravobraniteljice za djecu u Splitu pokazuju da je regiji nužna institucija koja će pružati usluge dijagnosticiranja, savjetovanja, terapijskog tretmana, vještačenja i provođenja preventivnih programa.

Uz postojeće civilne udruge i državne institucije, mišljenja smo da je model koji ostvaruje Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba primjenljiv i u dalmatinskoj regiji. Stoga smo uputili preporuku i predložili regionalnim centrima i županijama u Dalmaciji da razmotre i pokrenu otvaranje slične institucije u dalmatinskoj regiji. Ured je mišljenja da je model Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba primjenljiv u cijeloj Hrvatskoj. O relevantnosti i uspješnosti ovog modela govori i činjenica da je multidisciplinarni tim Poliklinike dobio Nagradu Multidisciplinarnom Timu 2008. - važno priznanje Međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISPCAN) koja se dodjeljuje profesionalcima koji su načinili bitan pomak u tretmanu i/ili prevenciji zlostavljanja i zanemarivanja djece u svojoj zajednici.

Početni interes za otvaranje ovakve ustanove pokazao je Grad Dubrovnik. Grad Zadar najdalje je stigao u ostvarenju preporuke - razrađen je projekt Poliklinike, izdvojena su sredstva iz proračuna Grada, a otvaranje Poliklinike je u planu do kraja 2008. godine. Grad Split jedini, ni nakon slanja dviju požurnica nije dostavio mišljenje ni odgovor na našu preporuku.

5.20 PREPORUKA O USPOSTAVLJANJU BAZE PODATAKA O POČINITELJIMA SPOLNIH DELIKATA NA ŠTETU DJECE

Pravobraniteljica za djecu, u Izvješću o radu za 2006 godinu upućenom Hrvatskom saboru, izrazila je stav kako bi u Republici Hrvatskoj trebalo oformiti jedinstveni nacionalni registar počinitelja seksualnog nasilja nad djecom. Takvim registrom bili bi obuhvaćeni svi osuđeni počinitelji seksualnog nasilja nad djecom, koji bi imali obvezu prijavljivanja policijskoj upravi svog prebivališta u određenom roku po okončanju kaznenog postupka (ukoliko nije izrečena zatvorska kazna ili je izrečena uvjetno), odnosno po izvršavanju kazne zatvora. Naime, prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, broj prijavljenih kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djece u kontinuiranom je porastu, a od 853 prijavljena počinitelja, njih je 15 recidiviralo. Pri tome, postotak počinitelja - recidivista (1,7%) ne smije se uzeti kao nizak, budući da se radi o vjerojatno puno većem broju kaznenih djela koji nisu prijavljeni, te o isto toliko djece, od kojih je zaštita svakog pojedinačno, od neizmjerne važnosti.

Osim toga, Republika Hrvatska potpisnica je Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja koja, između ostalog, predviđa prikupljanje i pohranjivanje podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece.

Nedvojbeno je stoga, kako Republika Hrvatska, slijedom međunarodnopravne obveze, ali i potrebe za dodatnom zaštitom djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja, mora izraditi bazu podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece. Napominjemo ujedno, kako materijalni troškovi ne smiju biti prepreka za uspostavljanje i efikasno održavanje ovakve baze podataka, budući da najbolji interesi djece te njihova zaštićenost, osobito od ovih kaznenih djela, moraju imati apsolutan prioritet u donošenju odluke.

Budući da je ova tema izuzetno zanimljiva široj javnosti te se zbog nekih iskustava iz drugih zemalja, često pogrešno tumači, pravobraniteljica za djecu organizirala je povodom Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, 19. studenog 2007., raspravu o uspostavljanju baze podataka u Republici Hrvatskoj. Cilj nam je bio, uvažavajući poznata iskustva drugih zemalja, kao i potrebe Republike Hrvatske, pristupiti ovoj temi s multidisciplinarnih pozicija, kako bi vodeći stručnjaci na ovom području argumentirano i stručno progovorili o potrebama i mogućnostima Republike Hrvatske.

Nakon svih izlaganja i provedene rasprave, dogovoreni su zaključci, koje smo dostavili Vladi Republike Hrvatske, Ministarstvu pravosuđa i Ministarstvu unutarnjih poslova te preporučili osnivanje radne skupine koja će izraditi nacrt prijedloga zakona koji će regulirati ovo područje, te analizu postojećih zakona koje je potrebno uskladiti s Konvencijom Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja, kako bi baza podataka uistinu bila efikasna u zaštiti djece od seksualnih delikata.

6 SUDJELOVANJA U POSTUPKU IZRADE NACRTA PRIJEDLOGA PROPISA KOJI SE ODOSE NA PRAVA DJECE ILI KOJIMA SE UREĐUJU PITANJA OD ZNAČAJA ZA DJECU I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENE ZAKONA I PROPISA KOJI SE ODOSE NA PRAVA I ZAŠTITU DJECE

6.1 ZAKON O PRAVNOJ POMOĆI

Postojanje efikasnog sustava besplatne pravne pomoći jedan je od temelja ostvarivanja ljudskih prava u svakodnevnom životu, a kada su u pitanja djeca i zaštita njihovih prava, pravna pomoć je od osobite važnosti. Donošenje kvalitetnog zakona kojim bi se reguliralo pravo na besplatnu pravnu pomoć od izuzetne je važnosti te je stoga Ured pravobraniteljice za djecu svojim primjedbama i prijedlozima sudjelovao u postupku donošenja ovog zakona. Ured je predložio da se pravo na pravnu pomoć prizna u postupcima koji se vode na temelju međunarodnih konvencija, koji se tiču zaštite prava i dobrobiti djece; u postupcima zaštite djece i mladih punoljetnika s poremećajima u ponašanju; u obiteljsko pravnim postupcima, osim postupaka koji uključuju smanjenje iznosa uzdržavanja; u prekršajnim postupcima, koji se vode temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u odnosu na osobe oštećene prekršajem te u kaznenim postupcima u odnosu na osobe oštećene kaznenim djelom.

Vezano uz situacije u kojima se, temeljem zakona obavezno odobrava pravna pomoć, predložili smo da se, uz žrtve trgovanja ljudima, to pravo obavezno prizna i djeci bez pratnje zatečenoj na području Republike Hrvatske, kao i djeci oštećenoj kaznenim djelom te u postupcima ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje. Također smo predložili da se tim kategorijama i u tim postupcima pravo na pravnu pomoć ne veže uz materijalni status obitelji. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu je u suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom 2006. godine osigurao pružanje besplatne pravne pomoći pri zastupanju u postupcima uzdržavanja, i to neovisno o prihodima obitelji, što je, zbog jednostavnosti postupka odobravanja te vrste pomoći i mogućnosti ostvarivanja tog prava, neovisno o materijalnim prihodima obitelji, predstavljalo značajan napredak u poboljšanju položaja te skupine djece. Donošenjem zakona, koji to pravo ne bi priznao u takvom opsegu i pod uvjetima u kojima se sada ostvaruje, predstavljao bi korak unazad, što svakako treba izbjeći. Također smo predložili da se prilikom utvrđivanja materijalnog statusa obitelji, a vezano uz priznanje prava na pravnu pomoć, sredstva koja se ostvaruju temeljem zakonskog uzdržavanja, ne računavaju u prihod obitelji.

Nažalost, naši prijedlozi i preporuke vezano uz predložene promjene zakonskog teksta nisu uvažene. S obzirom da je tekst Konačnog prijedloga Zakona o pravnoj pomoći bio izložen ozbiljnoj kritici njegovo donošenje je odgođeno te se nadamo da će naše primjedbe u predstojećoj fazi donošenja Zakona ipak biti uvažene.

6.2 ZAKON O ORUŽJU

Tijekom 2006 godine, započeta je aktivnost Ureda pravobraniteljice za djecu vezano uz donošenje Zakona o oružju, koja je nastavljena i tijekom 2007. Smatrali smo važnim da se u tekst Zakona o oružju ugrade odredbe kojima bi se propisali restriktivniji uvjeti za dobivanje dozvole za nošenje oružja, kao i strože kažnjavanje onih koji ga neovlašteno

posjeduju. Stoga smo predlagali da se posebnim propisima utvrde kriteriji za ocjenu zdravstvene sposobnosti fizičke osobe za držanje i nošenje oružja, kako bi se na minimum svele potencijalno opasne situacije vezano uz pravo na nošenje oružja (prekomjerno uživanje alkohola, konzumacija opojnih droga ili drugih omamljujućih sredstava, poremećeni obiteljski odnosi, sukobi s okolinom, agresivno i ekscesno ponašanje te drugi poremećaji u ponašanju, disciplinske povrede propisa o lovstvu ili športskom streljaštvu i sl.). Također smo istaknuli da bi se zakonom trebala propisati obaveza i drugih liječnika, uz liječnike primarne zdravstvene zaštite, a koji imaju saznanja o promjeni zdravstvenog stanja fizičke osobe, koja može predstavljati rizik vezano uz držanje i nošenje oružja ili koja može potencirati zlouporabu oružja da o tome obavijeste nadležna tijela. Naime, već okolnost sumnje na promijenjene zdravstvene prilike zbog kojih se fizičku osobu upućuje na izvanredni liječnički pregled, po mišljenju ovog Ureda, zahtijeva i opravdava privremeno oduzimanje oružja. Također smo ukazivali da bi kazne za neovlaštenu nabavu, držanje i nošenje oružja trebalo maksimalno pooštriti, a rokove važenja dozvole za držanje i nošenje oružja skratiti na tri godine, umjesto predloženih pet godina te novčano kazniti osobe koje nakon smrti vlasnika oružja ne obavijesti nadležno tijelo o toj činjenici radi predaje oružja.

Naši prijedlozi vezano uz odgovornost liječnika, kažnjavanja osobe koja ne obavijesti nadležno tijelo o smrti vlasnika oružja te potrebi posebnog propisivanja postupka i načina provjere uvjeta koje građani moraju ispunjavati za izdavanje odobrenja za nabavu oružja prihvaćeni su, dok nažalost, prijedlozi usmjereni na restriktivnije uvjete za dobivanje dozvole za nošenje oružja i strože kažnjavanje onih koji ga neovlašteno posjeduju, nisu prihvaćeni.

6.3 ZAKON O IZVRŠENJU SANKCIJA IZREČENIH MALOLJETNICIMA ZA KAZNENA DJELA I PREKRŠAJE

Postupanje prema djeci koja se zbog raznih životnih okolnosti nađu u situaciji sukoba sa zakonom zahtijeva osobitu pozornost. Naime, kaznenopravne i prekršajne sankcije gube svoju svrhu ukoliko njihovo provođenje nema odgojnu ulogu i ukoliko nisu usmjerene na razvijanje cjelokupne ličnosti djeteta, kao i jačanje njegove osobne odgovornosti i to pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem njegove opće i stručne naobrazbe, budući da je cilj maloljetničkih sankcija prije svega ostvariti specijalno preventivni učinak na ličnost djeteta. Neprijeporna je važnost postojanja propisa koji će regulirati izvršenje sankcija izrečenih maloljetnim počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela, budući da izrečena sankcija bez adekvatnog provođenja zasigurno neće ostvariti svoj cilj. Upravo je stoga neprimjereno da, unatoč činjenici da je aktivnost na donošenju tog propisa započela 2004. godine te da je povjerenstvo za izradu Nacrta prijedloga zakona imenovano u veljači 2005. godine, taj propis još uvijek nije donesen.

Ured pravobraniteljice za djecu je u rujnu 2007. godine dostavio prijedlog i mišljenje na tekst Nacrta prijedloga zakona o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje Ministarstvu pravosuđa. Predložena je jača kontrola uspješnosti tretmana kao i kontrola odluka usmjerenih na ograničavanje slobode kretanja. Također je predloženo uključivanje stručnjaka raznih profila u izvršenje odgojnih mjera u slučajevima kada je narušeno duševno zdravlje maloljetnika, u slučajevima poremećaja ličnosti, u slučajevima ovisnosti i sl. Ured je predlagao i veću zaštitu privatnosti

maloljetnika, poštovanje i olakšavanje prava na pritužbu na stegovne mjere, omogućavanje lakšeg smještaja u Odjel za pojačanu brigu i nadzor po zahtjevu maloljetnika te ograničavanje smještaja uz punoljetne osobe. Nadamo se da će naše preporuke biti uvažene i da će ovaj Zakon u sljedećem izvještajnom razdoblju stupiti na snagu.

6.4 ZAKON O STRANCIMA

U prošlom izvještajnom razdoblju, Ured pravobraniteljice sudjelovao je svojim prijedlozima i mišljenjima u postupku izrade prijedloga Zakona o strancima te je aktivnost nastavljena i u ovom izvještajnom razdoblju. Ministarstvo unutarnjih poslova prihvatilo je prijedloge Ureda vezano uz status djeteta žrtve, njegovu zaštitu i pojačanu ulogu nadležnog Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi te primjedbe vezano uz usklađivanje terminologije s Obiteljskim zakonom. Naime, Ured je isticao kako prilikom utvrđivanja statusa žrtve i daljnjih postupanja prema djetetu, nadležna tijela za socijalnu skrb trebaju biti maksimalno uključena u postupak. Smatrali smo kako dobrovoljnost za sudjelovanje u programu pomoći i zaštite, kad je u pitanju dijete, ne treba biti osnova za odobrenje privremenog boravka, budući da djeca nerijetko u takvim situacijama nisu u stanju donositi odluke koje su u njihovom najboljem interesu, a mišljenje skrbnika, ukoliko je on izvan sustava socijalne skrbi ponekad u takvim slučajevima može biti i protivno najboljem interesu djeteta pa upravo stoga smatramo nužnim sudjelovanje nadležnog tijela za socijalnu skrb. Također smo isticali kako okolnost da je žrtva aktivno, dragovoljno i na osobnu inicijativu obnovila kontakte s počiniteljima kaznenih djela, kad je u pitanju dijete žrtva, ne bi trebala utjecati na tu vrstu odluke. Prema dosadašnjim iskustvima, djeca su vrlo često žrtve vlastite obitelji i najbližih osoba iz njihova okruženja te su djeca bez obzira što te osobe ne rade u njihovom interesu, često toga nesvjesna, a prirodno u njih imaju povjerenja i smatraju ih osobama koje će ih zaštititi te očekuju njihovu pomoć i podršku, vjeruju njihovim obećanjima te je uspostava kontakta nešto sasvim očekivano, ukoliko se dijete nađe u takvoj prilici. Upravo je stoga Ured inzistirao da se, kad su u pitanju djeca, nadležna tijela za socijalnu skrb maksimalno uključe što je i prihvaćeno. Nažalost, prijedlog Ureda da skrbnik djeteta identificiranog kao žrtva, prilikom odlučivanja o sudjelovanju u programu pomoći i zaštite treba imati suglasnost centra za socijalnu skrb, nije uvažen, kao ni prijedlog vezano uz usklađivanje terminologije s Konvencijom o pravima djeteta.

6.5 ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA

Utjecaj koji industrija oglašavanja ima na djecu te načini na koje su djeca izložena najraznovrsnijim reklamama je područje kojim se Ured pravobraniteljice intenzivno bavio. Uputili smo brojne preporuke proizvođačima, trgovcima i pružateljima usluga, no s rezultatima ne možemo biti zadovoljni. Pokazalo se, kako samoregulacija tržišnih čimbenika na ovom području nije zadovoljavajuća te kako je očito potrebna jača zakonodavna regulativa. Izrada novog Zakona o zaštiti potrošača bila nam je stoga od velike važnosti te smo predlagatelju, Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva uputili više prijedloga koji su išli za adekvatnom zaštitom prava djece na području oglašavanja.

Svi prijedlozi pravobraniteljice bili su odbijeni, s argumentom kako novi Zakon o zaštiti potrošača treba biti doslovno preuzeta Direktiva Europske Unije, u koju se ništa ne može dodavati te kako se Zakon odnosi na zaštitu isključivo ekonomskih, a ne moralnih ili nekih drugih interesa potrošača.

Međutim, posebno važnim smatramo naglasiti činjenicu kako novi Zakon o zaštiti potrošača člankom 107. opisuje nepoštenu poslovnu praksu, kao “praksu koja će vjerojatno bitno utjecati na ekonomsko ponašanje samo jasno odredive skupine potrošača koji su zbog tjelesnih ili duševnih mana, dobi ili lakomislenosti posebno osjetljivi na određenu poslovnu praksu ili određeni proizvod, i to na način koji je trgovac mogao razumno predvidjeti, procjenjivat će se iz perspektive prosječnog člana te skupine potrošača”, pod koju bi se moglo, prema tumačenju nadležnog ministarstva, podvesti oglašavanje djeci. Međutim, primjena navedene odredbe odgođena je do dana prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju. Drugim riječima, djeca su Zakonom o zaštiti potrošača, u ovom trenutku praktično nezaštićena od povrede njihovih prava, iz razloga koji su Uredu pravobraniteljice za djecu, nepoznati.

6.6 ZAKON O AUDIOVIZUALNIM DJELATNOSTIMA

Područje audiovizualnih djelatnosti izuzetno je značajno s aspekta zaštite prava i interesa djece. U tom kontekstu, zakonska rješenja koja su bila predložena Nacrtom konačnog prijedloga Zakona o audiovizualnim djelatnostima, osobito u pogledu kategorizacije audiovizualnih djela prije prvog prikazivanja ili stavljanja u promet smatramo značajnim unapređenjem na tom području. Djeca su, naime, osobito učestalo izložena sadržajima neprimjerenim njihovoj dobi, a samoregulacija se nije u dosadašnjoj praksi pokazala učinkovitom.

U svom prijedlogu, naveli smo kako bi članak 31. stavak 3. trebalo dopuniti na način da glasi: “Zabranjeno je javno izlaganje i oglašavanje djela iz stavka 1. ovog članka. Ova zabrana se ne odnosi na kategorizacijom dopuštenu prodaju i iznajmljivanje punoljetnim osobama unutar posebnih prodavaonica ili izdvojenih prostora.” Naime, zaprimili smo pritužbu majke vezano uz način na koji su uređene videoteke, budući da su pornografski sadržaji izloženi na način koji je dostupan i djeci, često na samom ulazu. Kako do sada nije bilo propisa koji bi regulirao način unutrašnjeg uređenja videoteka i prodavaonica video igrama, smatramo kako je upravo tim Zakonom potrebno propisati da se sadržaji koji su navedeni u članku 31. stavku 1. mogu izlagati samo u posebno izdvojenim prostorijama, u koje djeca ne bi imala mogućnost pristupa. Izuzetno je važno što će nadzor nad provedbom navedenih članaka biti u nadležnosti Državnog inspektorata, a što će zasigurno pridonijeti boljoj primjeni zakona o audiovizualnim djelatnostima.

Međutim, adekvatna primjena Zakona o audiovizualnim djelatnostima u kontekstu zaštite prava i interesa djece, ponajviše ovisi o sadržaju Pravilnika o kategorizaciji audiovizualnih djela, čije donošenje je predviđeno Zakonom. Naime, prije prvog stavljanja u promet audiovizualnog djela ili njegovog javnog prikazivanja na odgovarajući i jasno vidljiv način, sukladno Zakonu, potrebno je istaknuti kategorizaciju audiovizualnog djela, radi zaštite djece i mladih, od sadržaja audiovizualnog djela koji je neprimjeren njihovoj dobi. Hrvatski audiovizualni centar ima pravo zatražiti promjenu dodijeljene kategorizacije, ako ona nije dodijeljena sukladno Zakonu i Pravilniku. Kako

Pravilnik još nije donesen, nadamo se da će kada bude osmišljen, a prije njegova donošenja, biti poslan pravobraniteljici na mišljenje, radi eventualnih prijedloga.

6.7 ZAKON O PRAVOBRANITELJU ZA OSOBE S INVALIDITETOM

U postupku donošenja Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica za djecu ukazala na mogućnost pozitivnog sukoba nadležnosti s pravobraniteljem za osobe s invaliditetom. Naime, u Zakonu o pravobranitelju za djecu, člankom 6. izričito je propisano kako se pravobraniteljica za djecu zalaže se za zaštitu i promicanje prava i interesa djece s posebnim potrebama, tako da se može očekivati da dva državna tijela istovremeno odlučuju povodom iste pritužbe.

6.8 ZAKON O DOPLATKU NA SLJEPOĆU

Hrvatski savez slijepih sa svojom inicijativom za donošenje Zakona o doplatku na sljepoću, zatražio je od nadležnih saborskih odbora da prijedlog ovoga zakona upute u postupak. Ured pravobraniteljice za djecu sačinio je svoj prijedlog i mišljenje na zaprimljeni Prijedlog Zakona o doplatku na sljepoću Hrvatskog saveza slijepih te će i nadalje sudjelovati svojim prijedlozima i mišljenjima kako bi se na ujednačen način reguliralo pravo osoba s najtežim oblicima invaliditeta, na doplatak kojim bi se pokrili dodatni troškovi kojima su ove osobe izložene zbog svoje invalidnosti.

6.9 ZAKON O ELEKTRONIČKIM MEDIJIMA

Područje elektroničkih medija od velikog je značaja za rad pravobraniteljice za djecu, budući da snažno utječe na ostvarenje prava i interesa djece i na njihov pravilan razvoj. Pravobraniteljica za djecu je ovaj problem prepoznala i učestalo na njega skreće pažnju, kako u izravnom kontaktu s medijima, tako i djelovanjem čiji je cilj utjecati na javnu svijest općenito. Mediji su sastavan i nezaobilazan dio svakodnevnog života i stoga su iznimno važne poruke koje odašilju. Gledajući nasilje djeca uče kako se nasilno ponašati, počinju prihvaćati nasilje kao nešto normalno i uobičajeno u našim životima i uče se agresivno ponašati. Nadalje, smanjuju osjetljivost na nasilje, navikavaju se na njega te ih ono manje uznemiruje i zastrašuje. Istovremeno, dokazano je kako djeca koja su bila izložena prosocijalnim sadržajima imaju više pozitivnih socijalnih interakcija, pokazuju više altruističkog ponašanja i samokontrole i imaju manje stereotipne stavove.

U više navrata uputili smo dopise televizijskim kućama povodom pritužbe građana ili na svoju inicijativu, kojom smo pozivali na obustavljanje emitiranja pojedinih sadržaja koji mogu biti štetni za razvoj i dobrobit djece, od kojih su neki i uvaženi. Međutim, zakonsko reguliranje ovog područja zasigurno bi pružilo veću sigurnost te smo u tom smislu podržali donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima. Smatramo kako bi trebalo, nakon stručnih razmatranja, propisati vrijeme u kojem bi emitiranje pornografskih sadržaja bilo prihvatljivo. Slijedom toga, pravobraniteljica za djecu predložila je da se članak 8. Prijedloga zakona primjenjuje i na televizijsko oglašavanje, odnosno na sadržaj i vrijeme emitiranja televizijskih oglasa. Sa zadovoljstvom možemo konstatirati kako je usvojen naš prijedlog za dopunom članka 36., a vezano uz članak 70. Zakona o elektroničkim medijima, kojima se uvodi prekršajna odgovornost pravne ili fizičke osobe koja postupi suprotno članku 15. stavku 3. i članku 17. Međutim, ostali prijedlozi pravobraniteljice za djecu nisu prihvaćeni i to prijedlog da

se u cijelom tekstu Zakona vrati prethodno predložen termin “dijete”, da se dopuni objašnjenjem značenja pojmova: dijete, pornografija i bezrazložno nasilje uz dostavljena obrazloženja tih pojmova. Nadalje, predložili smo da se članak 15. stavak 3. izmijeni i dopuni na način da isti glasi:” Nisu dopušteni programski sadržaji koji mogu ozbiljno ugroziti fizički, intelektualni, emocionalni, socijalni i/ili moralni razvoj djece, posebno oni sadržaji koji uključuju pornografiju ili bezrazložno nasilje”, te da se članak 17. a stavak 1. točka 2. izmijeni na način da isti glasi:”- uključivati bilo kakvu diskriminaciju na temelju rase, spola, dobi, izgleda, nacionalnosti, ili materijalnog položaja”, a u stavku 3. predmetnog članka točka 1. i 3. treba brisati riječi “izravno”. Usvajajući prijedlog pravobraniteljice za djecu, Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina predložio je Hrvatskom saboru da donese amandman kojim je predložena zabrana oglašavanja i teletgovine proširena i na kladionice, kockarnice i automate za igre na sreću, s obrazloženjem da je dokazano kako i to može uzrokovati ovisnost kao što je to slučaj s duhanom i duhanskim proizvodima, čije reklamiranje nije dopušteno. Pri tome treba imati u vidu i to kako je učestala praksa, unatoč zakonskoj zabrani, da se djeci omogućava sudjelovanje u kladioničarskim igrama (jednako kao i kupovina duhana, duhanskih proizvoda i alkohola), pa je osobito radi interesa djece bilo potrebno izvršiti predloženu dopunu navedene zakonske odredbe. Međutim, navedeni amandman, kao ni drugi prijedlozi pravobraniteljice nije usvojen u objavljenom Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima.

6.10 OBITELJSKI ZAKON

Tijekom izvještajnog razdoblja, Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona. Prijedlozi Ureda bili su usmjereni na poboljšanje položaja djece vezano uz ostvarivanje pravo na uzdržavanje, budući da nam se u velikom broju roditelji obraćaju ukazujući na probleme na koje nailaze vezano uz ostvarivanje ovog prava. Ured je tako predlagao da ovrha radi naplate potraživanja za uzdržavanje djeteta, ima prednost pred drugim tražbinama, neovisno o vremenu njihova nastanka, što je prihvaćeno te vjerujemo kako će ovakvo zakonsko uređenje pridonijeti lakšem ostvarivanju ovog prava u praksi. Nažalost, prijedlozi Ureda da se ukine vremensko ograničenje od tri godine za isplatu privremenog uzdržavanja iz sredstava centra za socijalnu skrb kao i da se poveća visina privremenog uzdržavanja na način da se odredi raspon između 50% i 100% od uzdržavanja određenog odlukom suda, ovisno o financijskim prilikama, nisu prihvaćeni. Vezano uz zakonske novine na području posvojenja, Ured se protivio ukidanju dobne razlike za posvojenje. Naime, izrazili smo bojazan da bi se davanjem prilike posvojiteljima starije dobi, da posvoje sasvim malu ili tek rođenu djecu, mogao smanjiti interes za posvojenje djece starije dobi koja bi se na taj način dovela u neravnopravan položaj u odnosu na djecu mlađe dobi te bi im se otežalo ostvarivanje prava na posvojenje. Smatramo kako se ovim zakonskim rješenjem ukupan broj posvojenja djece bez odgovarajuće skrbi neće povećati, a istovremeno će se omogućiti da sasvim malu ili tek rođenu djecu posvajaju i osobe u poodmakloj dobi, umjesto osoba koje su u životnoj dobi optimalnoj za roditeljstvo, čime se narušava interes djeteta da posvojiteljski odnos bude najsličniji biološkom roditeljstvu.

6.11 ZAKON O AZILU

U postupku donošenja Zakona o azilu koji je bio u tijeku i u ovom izvještajnom razdoblju, Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je svojim prijedlozima nastojeći poboljšati položaj djece, koja se nađu u situaciji koja je predmetom ovog Zakona. Naime, djeca čiji roditelji ili koja sama traže azil ili im je isti već odobren ili su pod privremenom zaštitom, u posebno su nepovoljnom i diskriminiranom položaju te smatramo da im je potrebna povećana briga i pažnja kako bi se njihova prava adekvatno zaštitila. Ured pravobraniteljice za djecu je stoga predlagao da djeca tražitelji azila i djeca koja su pod privremenom zaštitom, budu obuhvaćena zdravstvenim osiguranjem u istom opsegu kao i osiguranici obveznog zdravstvenog osiguranja. Također smo predložili da se proširi popis podataka o kojima se vodi zbirka na način da se prikupljaju i zasebno obrađuju podaci o djeci (tražiteljima azila, azilantima i djeci pod privremenom zaštitom), te svim relevantnim okolnostima za njihov status u Republici Hrvatskoj kao i da se zakonski tekst terminološki uskladi s Konvencijom o pravima djeteta.

Prijedlog vezan uz terminološko usklađivanje s Konvencijom o pravima djeteta odbijen je uz obrazloženje kako su korišteni termini propisani relevantnim EU acquis-om odnosno Direktivom Vijeća 1003/9 te Direktivom Vijeća 2004/83 EZ te su isti uvriježeni tijekom primjene važećeg Zakona o azilu. Djelomično je prihvaćen prijedlog vezano uz odredbu o imenovanju skrbnika maloljetniku starijem od 16 godina. Naime, u prvotnom nacrtu bilo je predviđeno da se djetetu starijem od 16 godina, koji ima besplatnog punomoćnika ili će postati punoljetan prije donošenja prvostupanjske odluke, neće imenovati skrbnik, no nakon intervencije Ureda ova odredba je izmijenjena na način da se samo maloljetniku, koji je stariji od 16 godina i u braku je, neće imenovati skrbnik budući da sklapanjem braka prema odredbama Obiteljskog zakona maloljetnik stariji od 16 godina stječe poslovnu sposobnost. Vezano uz prijedlog Ureda o zdravstvenom osiguranju djece, isti je odbijen uz obrazloženje kako djeca uz hitnu medicinsku pomoć imaju, temeljem ovog Zakona, pravo i na drugu neophodnu pomoć što je određeno i čl. 13. Direktive Vijeća 2001/55/EZ.

6.12 ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je dajući svoje mišljenje i prijedloge. Čitavim nizom izmjena i dopuna Ured je tako predlagao da se iznos uzdržavanja koje dijete prima po osnovi zakonskog uzdržavanja ne uračunava u prihod obitelji prilikom utvrđivanja prava iz socijalne skrbi, budući da se radi o prihodima namijenjenim isključivo za uzdržavanje djeteta te nisu predviđena za uzdržavanje ostalih članova obitelji pa se ne može i ne smije tretirati kao prihod kućanstva. Ured je također predložio da se u kategorije korisnika kojima je potrebno osigurati privremeni smještaj uključe i “djeca bez pratnje” obzirom da je Republika Hrvatska, sukladno Konvenciji o pravima djeteta, dužna osigurati potrebnu skrb svoj djeci koja se zateknu na našem teritoriju. Predloženo je i da se povećaju naknade za roditelje njegovatelje; da se priznanje statusa roditelja njegovatelja ne veže samo uz nemogućnost osiguranja uključivanja djeteta u programe boravka, već da se taj status prizna neovisno o mogućnostima smještaja, ukoliko je to u najboljem interesu djeteta; da se djeci iz udomiteljskih obitelji, koja studiraju, poveća financijska potpora i pravo na istu veže uz redovito i uredno ispunjavanje školskih

obveza; da se centar za socijalnu skrb obveže na češći obilazak korisnika smještenih u obiteljskom domu; da se centar obveže na pružanje pomoći u prevladavanju konfliktnih i traumatizirajućih situacija u obitelji, kao što su razvod braka, problemi u susretima i druženjima te druge obiteljske situacije koje zahtijevaju stručnu pomoć. Također je predloženo da se zakonski tekst terminološki uskladi s Konvencijom o pravima djeteta i tzv. "Sheratonskom deklaracijom". Nažalost, ovi naši prijedlozi nisu usvojeni, iako se radi o prijedlozima koji bi značajno pridonijeli poboljšanju prava djece u sustavu socijalne skrbi. Jedino usvojeni prijedlog Ureda je da izricanje mjere obiteljsko-pravne zaštite i osuda za prekršaj iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji postane zakonska prepreka za osobu, koja želi pružati usluge obiteljskog doma.

6.13 ZAKON O UDOMITELJSTVU

Radi efikasnije zaštite prava udomljene djece, Ured pravobraniteljice za djecu je sudjelovao svojim prijedlozima i mišljenjima u postupku donošenja Zakona o udomiteljstvu. Predloženo je da se pooštre kriteriji za udomitelje; da se obvežu udomitelji da skrbe o zdravlju djeteta te na omogućavanje psihosocijalnog tretmana korisnika prema uputi stručnjaka; da se obvežu udomitelji da sukladno odluci nadležnog tijela omogućuju i potiču susrete i druženja između djeteta i roditelja te drugih srodnika; da se obveže centar za socijalnu skrb na redovite obilaske udomiteljskih obitelji i kontakte s korisnikom kao i da se obvežu udomitelji na osposobljavanje, koje provodi centar za socijalnu skrb. Ovi naši prijedlozi su usvojeni no, nažalost, prijedlog vezano uz osnivanje Agencije za udomiteljstvo, kao i prijedlog da sama okolnost vođenja kaznenog postupka odnosno nepravomoćna presuda za određena kaznena djela bude preprekom za obavljanje udomiteljske djelatnosti, nisu usvojeni. U Zakonu o udomiteljstvu, nažalost, nije uvrštena primjedba Ureda koja se odnosi na definiciju "udomiteljske obitelji". Naime, Ured je predložio da se u definiciji udomiteljske obitelji umjesto pojma "drugi srodnici" koristi pojam "druge osobe" budući da zajedničko kućanstvo, ne znači samo zajednicu ljudi povezanih srodničkim vezama pa je životno moguće da i nesrodnici žive u zajedničkom domaćinstvu te je potrebna provjera i tih osoba, koje također utječu na dinamiku i podobnost udomiteljske obitelji.

6.14 NACRT PLANA PROGRAMSKIH AKTIVNOSTI VLADE RH I FONDA UJEDINJENIH NARODA ZA DJECU OD 2007. DO 2011.

Na poziv Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, Ured je izradio mišljenje na Nacrt plana programskih aktivnosti Vlade Republike Hrvatske i Fonda Ujedinjenih naroda za djecu od 2007. do 2011. te uputio prijedloge za koje smatramo da će napore za međunarodnom i nacionalnom zaštitom djece učiniti efikasnijima. Neke primjedbe istovjetne su očitovanju Ureda pravobraniteljice za djecu od 1. rujna 2006., na Program djelovanja UNICEF-a za Hrvatsku od 2007.-2011.

Prijedlozi promjena odnosili su se na osnivanje pravobranitelja za djecu 2003. i zakonski okvir njegovog djelovanja te regionalno širenje. Predložili smo i izmjene u cilju terminološke jasnoće koja će, između ostalog, tjelesno kažnjavanje učiniti u potpunosti neprihvatljivim. Budući da se radi o neprihvatljivom ponašanju odraslih čini nam se da grauiranje stupnja ("smanjenje fizičkog kažnjavanja") ostavlja mogućnost za tumačenje da je "malo" fizičkog kažnjavanja prihvatljivo.

S obzirom na dosadašnje aktivnosti Ureda usmjerene k ranom razvoju i zaštiti djece od nasilja te uz dosadašnje ostvareno suglasje s UNICEF-om u naporima, namjerama i postupcima, predložili smo uključivanje Ureda pravobraniteljice za djecu u partnerstvo vezano uz Programsku komponentu: Zaštita djece od nasilja, zlostavljanja i izrabljivanja te komponentu: Rani razvoj djece. Vezano uz jačanje zdravstvene skrbi u području roditeljskih vještina, komunikacije i stimulacije mlađe djece predložili smo ugraditi potrebu dodiplomskog i postdiplomskog obrazovanja studenata medicine i srodnih studija za prava i potrebe djece.

6.15 NACIONALNA STRATEGIJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI OD 2008. DO 2010. GODINE

Na poziv Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ured pravobraniteljice za djecu je svojim prijedlozima i stručnim mišljenjima sudjelovao u donošenju Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine. Ured je predložio da se u tekst Nacionalne strategije ugradi tekst o Konvenciji o pravima djeteta i obvezama države vezano uz zaštitu djeteta od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja ili zloraba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, dok o djetetu brine roditelj, skrbnik ili neka druga odgovorna osoba. Također je predloženo da se uz ostale datume o zaštiti ljudskih prava i unaprjeđenja položaja žrtava nasilja u obitelji obilježava i 19. studeni - Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece te 20. studeni - Međunarodni dan Konvencije o pravima djeteta. Ovi prijedlozi Ureda prihvaćeni su, kao i prijedlog da Ured pravobraniteljice za djecu ne može, sukladno svojem specifičnom položaju, djelokrugu i načinu radu, biti članom radnih skupina Vlade RH i nositeljem i provoditeljem mjera koje zadaje Vlada RH. Nažalost, ostali prijedlozi Ureda usmjereni na poboljšanje položaja djece žrtava obiteljskog nasilja nisu prihvaćeni. Naime, Ured je predlagao da se u cilju edukacije stručnjaka uvede kolegij "Zaštita djece od svih oblika nasilja" na dodiplomske i poslijediplomske studije odgovarajućih fakulteta te da se ukaže potreba za donošenjem Nacionalne strategije zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja te posebnog Zakona o zaštiti djece od svih oblika nasilja, što nije prihvaćeno. Ni prijedlog Ureda da se pojam žrtve nasilja u obitelji ne izjednačava s pojmom žene, budući da su žrtve obiteljskog nasilja i muškarci, odnosno djeca ili mlađe punoljetne osobe muškog spola, kojima je također potrebno osigurati zaštitu te sukladno tome osigurati i adekvatan smještaj u skloništu, nije prihvaćen.

7 OBILAZAK DJECE KOJA BORAVE ILI SU PRIVREMENO, ODNOSNO TRAJNO SMJEŠTENA KOD FIZIČKIH I PRAVNIH OSOBA I DRUGIH PRAVNIH SUBJEKATA NA TEMELJU POSEBNIH PROPISA I OBILAZAK DRUGIH INSTITUCIJA U KOJIMA SE NALAZE DJECA

U članku 13. Zakona o pravobranitelju za djecu, navodi se da pravobranitelj za djecu ima pravo pristupa u prostorije i uvid u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa.

Sukladno navedenom, tijekom 2007. godine, djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su više institucija u kojima su djeca trajno ili privremeno smještena.

7.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, u srpnju 2006. godine donesena je Odluka kojom je utvrđena mreža domova socijalne skrbi i djelatnosti socijalne skrbi koju obavljaju vjerske zajednice, udruge i druge domaće i strane pravne ili fizičke osobe, pod uvjetima i na način propisan Zakonom o socijalnoj skrbi. Mreža domova je utvrđena prema stvarnoj potrebi skrbi izvan vlastite obitelji na području Republike Hrvatske kojima se ovo pravo priznaje rješenjima centara za socijalnu skrb, prema vrstama korisnika, i to za: djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi; djecu s poremećajima u ponašanju; osobe s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem; starije i nemoćne osobe; psihički bolesne odrasle osobe; osobe ovisne o alkoholu, drogama ili drugim opojnim sredstvima te žrtve obiteljskog nasilja.

Tijekom 2007. godine djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su sljedeće institucije: Centar za rehabilitaciju Fortica - Kraljevica; Dom za odgoj djece Cres; Centar za odgoj djece i mladeži Zadar; Odgojni dom Mali Lošinj; Odgojni dom Ivanec; Dom za djecu "Maslina" - Dubrovnik; Dom za djecu "Maestral" - Split i Podružnica "Miljenko i Dobrila" - Kaštel Lukšić.

7.1.1 DOMOVI ZA TJELESNO ILI MENTALNO OŠTEĆENE OSOBE

Kao što je u uvodnom dijelu već navedeno djelatnici Ureda pravobraniteljice obišli su **Centar za rehabilitaciju Fortica - Kraljevica**. Prema rješenjima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Centar ima uvjete za pružanje usluga skrbi izvan vlastite obitelji za najviše 50 korisnika, mentalno i tjelesno oštećene djece, mladeži i odraslih osoba te u okviru dnevnog boravka za 25 korisnika - djece s težom i teškom mentalnom retardacijom i pridruženim poteškoćama u dobi od sedme do 21. godine. Centar je javna ustanova nad kojom prava i obveze osnivača obavlja Primorsko-goranska županija. Ustanova obavlja djelatnost socijalne skrbi: usluge smještaja mentalno i tjelesno oštećenoj djeci i odraslima, boravka, prehrane, njege i brige o zdravlju, medicinske i psihosocijalne rehabilitacije, radne aktivnosti, organizirano provođenje slobodnog vremena te usluge savjetodavnog rada u okviru svoje djelatnosti. Ustanova svoju djelatnost obavlja u okviru stalnog, tjednog i privremenog smještaja te cjelodnevnog i poludnevnog boravka. Prijem i otpust korisnika usluga Centra vrši se temeljem rješenja centra za socijalnu skrb ili ugovora o smještaju. Prema popisu djece u dobi do 18 godine smještene u Centru i popisu djece smještene u dnevnom boravku, na dan obilaska (prosinac 2007.) u Centru je bilo smješteno 33 djece do 18 godina, a u dnevnom boravku petero djece. Najmlađe dijete bilo je u dobi od sedam mjeseci.

Centar ima ukupno 34 zaposlene osobe: čistačice-domačice, pralju, domara/kućnog majstora-dostavljača, kuhara, pomoćnog kuhara-servirku, defektologa, voditelja odjela, fizioterapeuta, medicinske sestre, njegovateljice, radne terapeute, blagajnika-likvidatora, voditelja financijsko računovodstvene službe i ravnateljicu.

Od vanjskih suradnika usluge korisnicima Centra pružaju: psihijatar, specijalist fizijatar, stomatolog i okulista. U Centru se ne koristi rad volontera i nema zaposlenog socijalnog radnika. Prema normativima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, manjak kadra ne postoji, ali djelatnici Centra ističu potrebu za još dva defektologa i fizioterapeuta,

obzirom na svakodnevne potrebe. Supervizije se obavljaju dva dana u mjesecu, a sastanci stručnih djelatnika svaki tjedan. Posjete korisnicima Centra su bez ograničenja. Dio djece se školuje u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka, a u Centar dolaze suradnici iz područnog ureda Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka te je 25 djece raspoređeno u šest razrednih odjeljenja u dvije smjene. U razrednim odjeljenjima ima oko četvero djece. Centar ovime ispunjava pravo djece na školovanje prema posebnom programu, te se sa svakim djetetom radi individualno, prema programu koji škola izrađuje za svako dijete. Centar ima ukupno 12 opremljenih kabineta za rad defektologa, logopeda, psihologa i dr. U sobama se nalaze jedan do pet kreveta, ovisno o kategoriji oštećenja.

Nakon obilaska je, temeljem čl. 10. Zakona o pravobranitelju za djecu, preporučeno nadležnom ministarstvu da, uvažavajući stvarne potrebe Centra, omogući dodatno potreban kadar. Nadalje, Zakonom o socijalnoj skrbi propisana je obveza centra za socijalnu skrb da je dužan pratiti prilike u kojima živi korisnik smješten izvan vlastite obitelji i u tu svrhu ga je dužan obići najmanje jedanput u šest mjeseci, što centri u pravilu ne čine, te je potrebno intenzivirati djelatnost centara za socijalnu skrb u tom smislu.

7.1.2. DOMOVI ZA DJECU S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Tijekom 2007. godine djelatnici Ureda posjetili su četiri doma za djecu s poremećajima u ponašanju: Dom za odgoj djece Cres, Dom za odgoj djece i mladeži Zadar, Odgojni dom Mali Lošinj i Odgojni dom Ivanec. Republika Hrvatska osnivač je ovih ustanova kao i svih ostalih namijenjenih djeci s poremećajima u ponašanju.

Posjeta Domu za odgoj djece Cres ostvarena je u listopadu 2007. godine.

Djelatnost Doma je osiguravanje stalnog i poludnevnog smještaja djece koja iskazuju poremećaje u ponašanju, njihov prihvata, zbrinjavanje, odgoj, brigu o školovanju i razvijanju radnih navika kao i pružanje odgovarajućeg oblika stručne pomoći. Djeca se u Dom smještaju na osnovi prijedloga centara za socijalnu skrb i rješenja općinskih sudova u izvanparničnom postupku, na osnovi dijagnostičkih nalaza. Optimalni kapacitet Doma, s obzirom na postojeći kadar, je 24 odgajnika smještenih u tri odgojne skupine na stalnom smještaju, te šest do 10 djece u jednoj grupi na poludnevnom smještaju. Krajem 2004. godine otvorena je grupa produženog stručnog postupka za djecu iz grada Cresa, a koji su polaznici gradske osnovne škole. Ovaj oblik rada ima ujedno i preventivni smisao sprječavanja daljnjeg progrediranja poremećaja u ponašanju, ali istovremeno zahtjeva i intenzivan rad s obitelji odgajnika. Za vrijeme boravka u instituciji, djeci se osigurava stručni defektološki, pedagoški i psihološki tretman. Odgajniku se također pruža pomoć u svladavanju nastavnog gradiva, uključuje ga se u slobodne aktivnosti, kao i druge sadržaje određene programom rada.

U Domu su smještena djeca do 14 godina, a iznimno i starija, iz cijele Hrvatske. Prosječni boravak djece u domu je dvije do tri godine, mada su tijekom 2007. godine u domu boravila djeca koja su na smještaju već sedam, pet i četiri godine. Na dan obilaska, u domu je boravilo 29 korisnika, i to 25 dječaka raspoređenih u tri skupine i jedna skupina od četiri djevojčice.

U pogledu kadrovske strukture, dom ima 17 zaposlenih, a u radu ne sudjeluju volonteri. Korisnici doma sudjeluju u grupnim i individualnim programima. Zdravstvene usluge se koriste u Domu zdravlja Cres, kroz redovni sustav.

Djeca su smještena u osam spavaonica, heterogeno po dobi i težini problema, a odvojeno borave djevojčice i dječaci. Od zajedničkih prostora djeca na raspolaganju imaju dvoranu za slobodne aktivnosti i zajednički boravak, sportsku dvoranu s pratećim prostorijama, sportsko igralište, biblioteku i glazbenu igraonicu. Prema izjavama stručnih djelatnika, centri za socijalnu skrb ne posjećuju korisnike smještaja u domu, niti provode aktivnosti na pripremi za povrat i prihvat djece u vlastite obitelji. Kontakti sa socijalnim radnicima odvijaju se telefonskim putem. Dva puta godišnje, dom dostavlja nadležnim centrima za socijalnu skrb pismena izvješća o tijeku i rezultatima tretmana djeteta.

Ured pravobraniteljice za djecu nadležnom je ministarstvu ukazao na potrebu osiguranja dodatnog potrebnog kadra, kao i na potrebu intenziviranja obilazaka štićenika od strane centara za socijalnu skrb. Također je ukazano na potrebu za sustavno praćenje rada i superviziju djelatnika doma, obzirom da su u njemu smještena djeca koja imaju poremećaje u ponašanju te koja dolaze iz drugih institucija u kojima nisu adekvatno funkcionirala.

Ured pravobraniteljice za djecu već se obraćao nadležnom ministarstvu u svezi s dugogodišnjim problemima s kojima se suočava dom u pogledu prava na obrazovanje korisnika u Osnovnoj školi "Frane Petrića" Cres, te oko nastojanja škole da korisnike doma izolira na način da im se nastava organizira u domu, za što isti nema uvjeta. Tom prigodom preporučili smo da se, uvažavajući sve potrebe korisnika doma, sljedeći stručnu procjenu opravdanosti zahtjeva škole pri iznalaženju rješenja za ovu situaciju, svakako vode načelom najboljeg interesa djeteta, kako bi se osiguralo da se s njima postupa primjereno njihovoj dobrobiti. Isključivanje iz lokalne zajednice, odnosno redovitog sustava odgoja i obrazovanja, dodatno stigmatizira i otežava status ovoj izuzetno osjetljivoj skupini djece te se stoga preporuča da nadležne institucije pokušaju pronaći rješenje u jačanju postojećeg sustava integracije. Osim navedenoga, iako postoji potreba načelnog rješenja ovog problema, smatramo da se procjena opravdanosti i nužnosti pojedinog oblika obrazovanja mora donositi za svako dijete pojedinačno, onako kako to propisuje zakonodavstvo Republike Hrvatske.

Djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su i **Dom za odgoj djece i mladeži - Zadar**, u kojem se u vrijeme obilaska (listopad 2007.) na smještaju nalazilo 76 dječaka. Najmlađe dijete je bilo u dobi od 12 godina. U domu je ukupno zaposleno 26 djelatnika, odgovarajuće stručne spreme. Kao vanjske suradnice angažirane su dvije psihijatrice. Do 2007. godine u okviru doma je postojalo savjetovalište koje je na početku ove školske godine ministarstvo ukinulo, a djelatnike premjestilo u intenzivni tretman pri domu te su na taj način djelatnici raspoređeni u pet skupina: intenzivni tretman, resocijalizacija, poludnevni boravak, škola i stambena zajednica. Navedenim su zatvaranjem savjetovališta stručnjaci koji rade u intenzivnom tretmanu jako ogorčeni, a što utječe na kvalitetu rada.

U domu je, zbog inzistiranja Učiteljskog vijeća OŠ "Šime Budinića" koju su pohađala djeca iz doma, a uz suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i gradskog Ureda za prosvjetu, bila otvorena interna škola, što se pokazalo kao jako loše rješenje s

obzirom da su sva djeca bila smještena u dva odjeljenja te da su nastavnici odbijali dolaziti na nastavu, redovito su kasnili i odlazili ranije s nastave. Naknadno je odlučeno da djeca koja imaju veće poteškoćama u ponašanju ostanu u internoj školi, dok ona s manjim smetnjama odlaze u vanjsku, redovnu školu. Djelatnici jednom mjesečno održavaju stručna vijeća, dok tematska stručna vijeća ne postoje zbog nedostatka interesa djelatnika i ravnatelja. Unutar ustanove ne postoje supervizijske grupe ni nikakvi drugi oblici interne edukacije.

Također smo obaviješteni da sve veći broj djece smještene u domu treba psihijatrijsku pomoć i prima medikamentoznu terapiju koju bi im trebali davati liječnici, ali to čine odgajatelji, obzirom da nemaju zaposlenog medicinskog tehničara niti liječnika. Individualni planovi i programi rada sa štíćenicima postoje samo formalno. Odgajatelji se pritužuju na situacije kada se pri smještanju djeteta ne dostavlja sva potrebna dokumentacija od strane centara za socijalnu skrb. Rad sa štíćenicima je nestrukturiran, a poseban individualni rad s njima ne postoji, što je dijelom posljedica i nepostojanja stručnog tima. Slobodnih aktivnosti je malo s obzirom na nepostojanje voditelja slobodnih aktivnosti. Posjete štíćenicima od strane roditelja su vrlo rijetke, ali se zato u dogovoru s centrima za socijalnu skrb odobravaju boravci djece u obitelji. Bjegovi iz doma su učestali. Obzirom da dom već dugo postoji, integracija djece u lokalnoj zajednici je zadovoljavajuća. Nasilje je u domu prisutno, kako fizički i verbalni obračuni među štíćenicima, tako i u odnosu štíćenika prema djelatnicima. Djelatnici centara za socijalnu skrb rijetko obilaze djecu, uglavnom dolaze na poziv doma. Dodatni preventivni programi na postoje.

Djeca su u domu smještena u 10 spavaonica na dva kata, s dva do tri kreveta u spavaonici. Prostor doma se sastoji od kupaonica, blagovaonice i dnevnog boravka, učionice, kuhinje, radionice, knjižnice, informatičke učionice i igrališta.

Domu za odgoj djece i mladeži Zadar preporučeno je hitno upućivanje dopisa Ministarstvu unutarnjih poslova zbog osiguravanja sigurnosti i zaštite djece štíćenika od ovisnika koji borave ispred doma; pojačana skrb o cjelokupnom zdravstvenom stanju djece pri smještanju u dom; intenziviranje individualnog rada sa štíćenicima; uvođenje jasnih pravila i zaduženja svih subjekata u ustanovi i jasno određivanje posljedica nepoštovanja pravila; aktiviranje stručnog tima; strukturiranje slobodnog vremena i obogaćivanja novim sadržajima; vođenje tematskih stručnih vijeća; poboljšanje načina praćenja djece; rad na poboljšanju međusobnih odnosa djelatnika te uvođenje supervizije djelatnika.

Odgojni dom Mali Lošinj obišli smo u rujnu 2007. godine. U domu su smješteni muški maloljetnici i mlađi punoljetnici upućeni na osnovu Obiteljskog zakona, Zakona o socijalnoj skrbi i Zakona o sudovima za mladež. Odgojni dom osigurava maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama s poremećajima u ponašanju u dobi od 14. do 21. godine života smještaj, zbrinjavanje, odgoj, školovanje i radno osposobljavanje, te odgovarajuće oblike stručne pomoći. U domu se izvršava i sudska odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu. Prosječna duljina boravka djece u domu je dvije godine.

Važno je naglasiti da oko 50 posto djece već dolazi iz sustava, odnosno, iz drugih domova ili udomiteljskih obitelji u kojima nisu uspješno funkcionirali, i većina ih je prije

dolaska u dom eksperimentirala s alkoholom i opojnim sredstvima. U vrijeme obilaska u domu su se nalazila 43 dječaka.

Dom svoju djelatnost organizacijski obavlja kroz dva odjela: Odjel odgoja i Centar odgoja i obrazovanja. Osim u svom sjedištu, program odgoja organizira se i provodi u kućama namijenjenim manjim odgojnim skupinama kojih ima pet u četiri objekta u gradu te u stambenoj zajednici. U odgojnim je skupinama smješteno do osmero korisnika s kojima rade dva odgojitelja. Štićenici su smješteni u dvokrevetnim sobama. U svakom domu je zajednički dnevni boravak. Svaka skupina ima svoju kuhinju i blagovaonicu. Svaki dom ima i kancelariju u kojoj odgajatelji obavljaju individualne ili grupne razgovore i sastanke. Stambena zajednica ima smještajni kapacitet za četvero korisnika. Namjera je tog programa osamostaljenje i priprema za samostalni život, koji mladiće čeka po izlasku iz ustanove. U petom domu osim odgojnih skupina, smještena je središnja kuhinja i blagovaonica u kojoj se svi okupljaju za ručak. Uvjeti smještaja su specifični zbog same lokacije zgrada u vlasništvu doma. Dislociranost i male stambene zajednice su prednost, međutim, postoji značajna neujednačenost u uvjetima smještaja, s obzirom na prostorne uvjete. Osnovni uočeni problem, a na što se i štićenici s razlogom pritužuju, je nedostatak grijanje u svim domovima.

Centar odgoja i obrazovanja je sastavni dio Odgojnog doma Mali Lošinj. U njemu se od osnutka ustanove uz korisnike koji su smješteni rješenjem CZSS obrazuju i odgajaju učenici iz Malog Lošinja i okolice.

Osnovnu školu pohađaju učenici po tzv. "B" varijanti - programu obrazovanja odraslih (15 - 18 godina), što znači da se u osnovnu školu mogu upisati učenici s navršenih 15 godina, a školska godina traje šest mjeseci. Program srednjeg strukovnog obrazovanja provodi se na razini srednje stručne spreme te osposobljavanja. Odgojne skupine su heterogene, a kriteriji formiranja su "kompatibilnost" osobnosti odgajatelja i odgajanika, te popunjenost kapaciteta pojedine skupine. Jednom tjedno se održavaju grupni sastanci s matičnim odgojiteljem na kojima se rješava aktualna problematika, uključujući i teme koje su predložili samo odgajanici.

U domu se izvršava odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu koja je predviđena Zakonom o sudovima za mladež, za maloljetnike i mlađe punoljetne osobe počinitelje kaznenih djela. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, štićenici doma su i za vrijeme boravka u ustanovi evidentirani kao počinitelji kaznenih djela. Bjegovi iz ustanove su također prisutna pojava. U domu je zaposleno 40 osoba, od čega je 25 stručnih djelatnika. Od stručnih djelatnika po vrsti zanimanja zastupljeni su: socijalni radnici, socijalni pedagozi, defektolozi, teolozi, fizioterapeut, profesori općih i strukovnih predmeta, te KV djelatnici suradnici u praktičnoj nastavi. Izuzetno je naglašena potreba za psihologom. S obzirom na problematiku i potrebe populacije smještene u domu, stječe se dojam da je broj adekvatno educiranih stručnih djelatnika nedostatan. Supervizija unutar ustanove nije sustavna ni kontinuirana, nego se odvija na razini sporadičnih susreta s educiranim kolegom iz druge ustanove. Suradnja s centrima za socijalnu skrb je kontinuirana, a poteškoće se odnose na dostavljanje nepotpunih podataka ili starih opservacija. Kontakt mladića s obitelji je u većini slučajeva neredovit. Povezanost s lokalnom zajednicom postoji, ali više na nivou uključenosti doma u različita društvena događanja.

Odgojni dom Ivanec, obavlja djelatnost pružanja usluga stalnog smještaja, zbrinjavanja, odgoja i radnog osposobljavanja te drugih oblika stručne pomoći maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama s poremećajima u ponašanju od 14. do 23. godine. Korisnici smještaja uključeni su u nastavak osnovnog i srednjeg školovanja, koje se provodi u internoj domskoj školi ili u redovnoj školi ovisno o psihofizičkim sposobnostima štíćenika i ponuđenim obrazovnim programima. Također, postoji mogućnost obrazovanja odraslih i radno osposobljavanje u Centru za odgoj i obrazovanje "Pahinsko" Ivanec. Dom prima na resocijalizaciju maloljetnike i mlađe punoljetne osobe počinitelje kaznenih djela, kojima je sud za mladež izrekao zavodsku odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu.

Tijekom obilaska doma, u svibnju 2007. godine, u njemu se nalazilo 14 djece i 18 mlađih punoljetnih osoba. Socio-pedagoški tretman korisnika odvija se u sedam odgojnih skupina razvrstanih u tri odjela (A,B,C), u tri odvojena objekta. U odjelu "A" smještena su "najbolja djeca" koja su redovita na nastavi, poštuju kućni red te među kojima ne postoji vršnjačko nasilje. Prostor tog odjela uredan je i opremljen novim namještajem uz dodatnu tehničku opremu. Osim dvokrevetnih soba odjel ima učionicu, blagovaonu, dnevni boravak i kupaonice. Maksimalan kapacitet odjela je 12 štíćenika. S tom djecom rade tri odgajatelja i jedan radno-okupacioni terapeut. "B" odjel se nalazi u drugom stambenom objektu i podijeljen je na tri grupe. Grupa "B1" najslíchnija je po programu odjelu "A", dok se u grupi "B2" i "B3" nalaze djeca s najizraženijim poteškoćama u ponašanju, kao i tek smještena djeca, te su ove grupe ujedno i dijagnostícke. Na odjelu "B" bilo je smješteno u vrijeme obilaska 18 štíćenika, s kojima radi pet odgajatelja i jedan radno-okupacioni terapeut. Odjel "C" je odjel intenzivnog tretmana u potpuno odvojenoj zgradi, u kojem se za vrijeme obilaska nalazilo dvoje štíćenika. Na tom odjelu rade četiri odgajatelja i jedan radno-okupacioni terapeut.

Prostor "B" i "C" odjela je potpuno uništen i vlažan prostor, većim dijelom bez rasvjete i unutarnje stolarije, opremljen samo najnužnijim namještajem. Kupaonice su gotovo sve uništene i prljave. U sobama štíćenika uočava se napor za oplemenjivanjem prostora kako bi isti bio barem minimalno prilagođen potrebama štíćenika. Prostorije koje bi trebale imati funkciju prostora za dnevni boravak, osim jedne kuhinje i blagovaonice, pretvorene su u priručni skladišni prostor. U 2008. godini planirana je organizacija stambene zajednice.

U domu je zaposleno ukupno 58 djelatnika. Od vanjskih suradnika angažirani su svećenik-vjeroučitelj, dva nastavnika za stručne predmete i psihijatar koji dolazi četiri puta tjedno, a kome se upućuju djeca sukladno procjeni psihologa i odgajatelja.

U slobodno vrijeme, korisnici imaju mogućnost uključivanja u rad zadruge u okviru koje djeluju sekcije voćarstva i vinogradarstva, uzgoja malih životinja, uzgoja ljekovitog bilja, vrtlarstva i kreativna sekcija. Također imaju mogućnost bavljenja sportskim aktivnostima u okviru doma, a u zimskom periodu tri puta tjedno imaju mogućnost korištenja dvorane pri srednjoj školi. Vikende provode u bavljenju sportskim aktivnostima i u izlascima u grad. Korisnici imaju mogućnost redovnih i izvanrednih odlazaka kući, koji se dogovaraju u suradnji s centrima za socijalnu skrb, s kojima, prema izjavi ravnatelja, imaju dobru i redovitu suradnju. Postoji mogućnost posjeta u domu od strane članova obitelji, rodbine i prijatelja.

Od tri stambena objekta u koja su djeca smještena, za samo jedan možemo konstatirati da ispunjava zahtjeve odgovarajućeg i prihvatljivog smještaja djece. Druga dva objekta potrebno je hitno adaptirati obzirom na ugrožavajuće i nehumane uvjete u kojima žive štíćenici.

Štíćenici Odgojnog doma su djeca i mladi s poremećajima u ponašanju, kojima je potrebna posebna briga i skrb, na koje postojeći uvjeti u kojima žive zasigurno ne djeluju poticajno već destimulativno. Osim navedenog, opisani neujednačeni uvjeti kvalitete stanovanja štíćenika kao i odnos odgajatelja i drugih djelatnika doma prema štíćenicima, a koji je vidno neujednačen, stvara dodatne tenzije među štíćenicima i izvor je čestih vršnjačkih sukoba.

Zaključno možemo navesti, kako je tijekom obilazaka utvrđena potreba osiguranja psihijatrijskog i psihološkog tretmana djece u skladu s njihovim potrebama. Važnim smatramo da se djeci s kompleksnim psihopatološkim oblicima ponašanja i psihičkim smetnjama osigura odgovarajući psihoterapijski tretman u odgovarajućim socijalno zdravstvenim ustanovama s internom školom, koje će biti adekvatno ekipirane za kompleksne tretmane, jer je činjenica da djelatnici domova nisu osposobljeni za rad sa ovom specifičnom grupom štíćenika, kao ni za tretman ovisnika, što je još jedan veliki problem u ustanovama ovog tipa. Također su utvrđene i poteškoće u suradnji s centrima za socijalnu skrb koji dostavljaju nepotpune podatke ili stare opservacije, koje ne daju točne podatke i sliku o štíćeniku. To uvelike otežava rad Komisije za prijem odgajanika, koja u tom slučaju može krivo procijeniti težinu poremećaja. Događa se da su individualni programi rada sa štíćenicima neadekvatni jer polaze od krivih pretpostavki i nedovoljnog poznavanja pojedinog štíćenika. Kroz razgovor s djelatnicima i samim štíćenicima, uočili smo veliki problem neadekvatnog rada centara za socijalnu skrb s obiteljima za vrijeme boravka štíćenika u ustanovi. Nakon više ili manje uspješnog resocijalizacijskog tretmana u ustanovi, ukoliko se štíćenik vraća u obitelj i sredinu u kojoj se ništa bitno nije promijenilo u odnosu na prvobitne razloge izdvajanja maloljetnika iz tih obitelji i sredina, učinak tretmana je upitan i katkad uzaludan jer mladići recidiviraju u odnosu na poremećaj u ponašanju, a vrlo često i u odnosu na počinjenje kaznenih djela. Stoga je važno osnaživanje centara za socijalnu skrb kao i u smislu zapošljavanja i edukacije djelatnika, da bi taj rad u obitelji i na terenu, te "postdomski" prihvat bio što adekvatniji, kvalitetniji i zadovoljavao sveukupne potrebe štíćenika. Jedan od velikih problema je što ponekad odgajanika, koji je postigao zadovoljavajući rezultat u odgojno-obrazovnom i resocijalizacijskom pogledu, nije moguće adekvatno reintegrirati u njegovu primarnu socijalnu sredinu, zato što obitelj nije stvorila uvjete za zadovoljenje osnovnih životnih potreba odgajanika. Često je prisutna i činjenica da odgajanik polazi srednje stručno obrazovanje, za koje ne postoji mogućnost nastavka u njegovom mjestu stanovanja.

Potrebno je također ponovno spomenuti obvezu centara za socijalnu skrb koji je dužan pratiti prilike u kojima živi korisnik te ga običi najmanje jedanput u šest mjeseci, a što centri u pravilu ne čine. Također je potrebno ukazati na potrebu sustavnog praćenja rada kao i na nužnost supervizije djelatnika domova za što djelatnici izražavaju veliku motiviranost, ali i naglašavaju dosadašnju rijetku i nedovoljnu angažiranost nadležnog ministarstva u tom pogledu. Nadalje, smatramo važnim istaknuti da s obzirom na razvijanje kulture i svijesti o dječjim pravima, djelatnici ustanova više nisu sigurni u

vlastite profesionalne mogućnosti i ovlasti, pri čemu izražavaju osjećaj odgovornosti uz nedostatak mehanizama suočavanja i adekvatnog odgovora na zahtjeve koje pred njih postavljaju istovremeno i štíćenici i struka.

7.1.3 DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI

Djelatnici Ureda pravobranitelja za djecu u lipnju 2007. godine, posjetili su **Dječji dom Maslina u Dubrovniku**. U domu je u vrijeme obilaska bilo smješteno 47 djece, dok kapacitet iznosi 60 djece u domu i četvero mladih u stambenoj zajednici. Prosjek boravka djece u domu je dvije i pol godine, ali se u domu nalazi troje djece čiji smještaj traje već preko deset godina.

Prostor doma se sastoji od 12 spavaonica; jedne prostorije za djecu jasličke dobi, jedne za djecu vrtičke dobi, četiri sobe za djevojčice i šest za dječake; dnevnog boravka; prostorija za individualni rad s djecom; blagovaonice; kupaonica i radnih prostorija za druge djelatnike. U sobi je smješteno dvoje do petero djece. Veliki dio prostora, a posebno kupaonice u veoma su derutnom stanju, te procjenjujemo potrebu za hitnom adaptacijom.

U domu je zaposleno 26 djelatnika, a navodi se potreba zapošljavanja još jedne medicinske sestre i jednog zaštitara. U odgojnim skupinama rade po tri odgajatelja, jedan po smjeni.

Suradnju s lokalnom zajednicom ravnateljica procjenjuje izvrsnom. Grad pokazuje razumijevanja za probleme i potrebe doma. Prema navodima djelatnika, djeca su uključena u sve projekte u koje su uključena i djeca iz grada, i to preko Društva "Naša djeca" i škola koje pohađaju. Kao najveći problem doma ističe se otežan rad s djecom koja imaju psihičkih smetnji, mentalnu retardaciju s udruženim smetnjama i kojima je potrebno psihijatrijsko liječenje, s obzirom da ne postoji potreban profil stručnih djelatnika u ustanovi. Prema navodima ravnateljice, nasilničko ponašanje u domu je prisutno i uglavnom verbalno, manje fizičko. Stručni tim doma izrađuju dva puta godišnje individualni plan i program za svako pojedino dijete, ali samo formalno. Uočeno je da ne postoji redovito praćenje djece. Sastanci odgajateljskog vijeća održavaju se jednom u dva mjeseca. Djelatnici ovog doma, kao i u drugim domovima, nisu uključeni na edukacije, ali za time izražavaju veliku potrebu.

Uvidom u način rada i život djece, stručnom su timu date preporuke u cilju poboljšanja kvalitete usluga koje pružaju. Iste se odnose na potrebu hitnog angažiranja oko adaptacije prostora uz zahtjev nadležnom ministarstvu; intenziviranje sastanaka i aktiva odgojitelja te organiziranje tematskih sastanaka na kojima će se obrađivati stručne teme i inovacije nužne za rad bez obzira na otpor djelatnika; osmišljavanje boljeg načina unutarnjeg i vanjskog praćenja, samovrednovanja i vrednovanja kadrovskih i materijalnih uvjeta rada, djelatnika i djece; postavljanje jasnih pravila ponašanja i kućnog reda kako za korisnika tako i za djelatnike te praćenje poštovanja istih; hitno osmišljavanje i realizacija individualnih planova i programa te načina praćenja njihove realizacije za svako dijete; posvećivanje više pažnje urednosti i higijeni prostora; osmišljavanje i nadopuna program rada i dnevnih zadataka štíćenika dodatnim projektima, radionicama i vršnjačkom pomoći; oplemenjivanje unutrašnjosti prostora dječjim radovima, slikama i dr. te uključivanje djece u planiranje aktivnosti i sadržaja kao i davanje prijedloga i donošenje dijela odluka koje se tiču provođenja odgojno obrazovne djelatnosti doma.

Djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su i **Dom za djecu “Maestral” u Splitu i Podružnicu “Miljenko i Dobrila” u Kaštel Lukšiću**. Tijekom obilaska u domu “Maestral” bilo je smješteno 69 štićenika, dok se 61 štićenik nalazio u podružnici “Miljenko i Dobrila”. Obje ustanove osim stacionarnog smještaja djece i dnevnog boravka imaju i stambene zajednice u kojima odgajatelji pomažu mladima na putu osamostaljivanja po završetku redovnog školovanja.

Prosjeck boravka djece u obje ustanove je vrlo dug, te se navodi primjer djeteta koje je u domu već preko sedam godina. Kao veliki problem, ističe se sporost centara za socijalnu skrb i sudova u stvaranju pretpostavki za posvojenja djece kao i izmještanjima djece u udomiteljske obitelji, a sve sa ciljem skraćivanja boravka u institucionalnom smještaju. Također je kao problem istaknuta loša suradnja s centrima za socijalnu skrb, koji dolaze u obilasku djece samo na inicijativu domova. Upoznati smo i sa problemom nedostatka dječjih psihijatara zaposlenih u javnim institucijama (Grad Split ima jednog dječjeg psihijatra), stoga dom iz sredstava donacije plaća privatnog psihijatra radi ordiniranja terapije i kontrole štićenicima. U domu je prisutno vršnjačko nasilje, verbalno i fizičko, od strane starijih štićenika prema mlađim, a što uvijek dodatno predstavlja interesantnu temu izvještavanja novinarima, čime se djeci dodatno krše prava.

Prostor u kojem štićenici borave uredan je i čist, u potpunosti je prilagođen njihovim potrebama, opremljen didaktičkom i informatičkom opremom. Oplemenjen je dječjim radovima i umjetničkim slikama nastalim na kolonijama umjetnika i djece, koje se svake godine održavaju u domu.

U Domu za djecu “Maestral” je zaposleno 44 djelatnika, od kojih je 28 stručnih djelatnika (odgajatelji, medicinske sestre, defektolozi, socijalni radnik, pravnik i psiholog). U Podružnici “Miljenko i Dobrila” zaposleno je 23 djelatnika, od kojih je 14 stručnih djelatnika (odgajatelji, socijalni radnik, medicinska sestra i psiholog). Od strane ravnatelja ustanova iskazana je potreba za dodatnim zapošljavanjem stručnog osoblja.

Uvidom u način rada u domu i podružnici, kao i u življenje djece, djelatnicima su preporučena određena postupanja, a u cilju što bolje zaštite i provođenja dječjih prava. Preporuke odnose na: osmišljavanje i intenziviranje stručnog usavršavanja i supervizije djelatnika; intenziviranje sastanaka i aktiva odgojitelja s ciljem obrađivanja stručnih tema i inovacija nužnih za rad te senzibiliziranje djelatnika za određenu problematiku; unapređenje realizacije individualnih planova i programa te načina praćenja njihove realizacije za svako dijete; unapređenje koordinacije i suradnju doma i ostalih institucija te osmišljavanje i razrada internog Protokola o postupanja u slučaju “kriznih situacija” (prijetnja samoubojstvom, izlaganje situacijama opasnim po život djece, samoozljeđivanje, ozljeđivanje...) s ciljem bržeg i učinkovitijeg rješavanja problema djece s poremećajem ponašanja i psihičkim problemima; intenziviranje rada Dječjeg vijeća; uključivanje djece u kreiranje njihovih individualnih planova u skladu s njihovom kronološkom dobi i mentalnom zrelošću; osmišljavanje i intenziviranje radioničkog i grupnog rada s djecom i razmatranje mogućnosti kreiranja web stranice doma.

7.2 INSTITUCIJE ZA SMJEŠTAJ DJECE I ODRASLIH - ŽRTAVA OBITELJSKOG NASILJA

Djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu tijekom 2007. godine obišli su sljedeće institucije koje se bave zaštitom djece i odraslih - žrtava obiteljskog nasilja: Dom za zlostavljaju djecu i odrasle osobe - žrtve obiteljskog nasilja "Rovinjsko sunce"; Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja Udruge za zaštitu obitelji - Rijeka; Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja Osijek; Caritasov dom za žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja Rijeka i Dom za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja "Duga - Zagreb".

Vezano uz obilazak **Doma za zlostavljaju djecu i odrasle osobe - žrtve obiteljskog nasilja "Rovinjsko sunce"**, nadležnom je ministarstvu dostavljena preporuka za adaptaciju prostora, obzirom da se radilo o staroj i vlažnoj zgradi, koja nema adekvatan prostor namijenjen potrebama djece za igru i slobodno vrijeme te kao takav ne predstavlja adekvatni prostor za boravak korisnika. Naknadno smo informirani da je dom u veljači 2008. godine zatvoren, a kao razlozi zatvaranja navode se gašenje udruge Građanska zajednica žena, koja je bila osnivač Rovinjskog sunca te neadekvatni stambeni uvjeti u kojima su boravili korisnici.

Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja Udruge za zaštitu obitelji - Rijeka

Udruga je osnovana u ožujku 2007. godine, s ciljem zaštite i pružanja pomoći obiteljima ugroženim nasiljem i ovisnostima, a jedna od glavnih djelatnosti udruge je smještaj žena i djece - žrtava obiteljskog nasilja. Rad udruge u potpunosti financira Grad Rijeka. Navedeni cilj udruge ostvaruje kroz djelatnosti smještaja žena i djece, žrtava obiteljskog nasilja; provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji; individualno i grupno savjetovanje mladih koji manifestiraju rizične oblike ponašanja uključujući eksperimentiranje sa sredstvima ovisnosti, te njihovih roditelja; savjetodavni rad (individualni, grupni i kontakt telefon); rad na sprječavanju nasilnog ponašanja s djecom, mladeži i odraslim osobama, kroz programe za djecu, mladež i odrasle osobe; savjetovanje osoba s poteškoćama vezanim uz spolnost i seksualnost; program psihosocijalne podrške; predbračno, partnersko i obiteljsko savjetovanje; organizaciju i provođenje edukativnih radionica za roditelje, volontere, stručnjake raznih profila i dr. Sklonište prima korisnike na smještaj posredovanjem policije i /ili centra za socijalnu skrb i to prvenstveno s područja Rijeke i Primorsko-goranske županije, uz prijavu počinitelja nasilja o počinjenom prekršajnom ili kaznenom djelu.

Kapacitet doma je 10 osoba, a u vrijeme obilaska (rujan 2007.), u njemu je bilo osam korisnika, od kojih su tri bile žene i petero maloljetne djece. Sklonište veličine 115 m² ima zajedničku kuhinju, zajednički dnevni boravak i zajedničku blagovaonicu, spavaće sobe, zajedničku kupaonu i sanitarni čvor, vešeraj, sanitarni čvor za djelatnike, te kancelarijski prostor koji služi i kao prostorija za individualni rad unutar skloništa. Djeca su smještena u višekrevetnim sobama sa svojim majkama. U skloništu se korisnicima pruža privremena usluga smještaja, prehrane, brige o zdravlju te socijalna skrb i psihosocijalna rehabilitacija. Sklonište ima malo vanjsko dvorište, ali bez sadržaja za djecu.

Vrijeme boravka u skloništu je ograničeno na šest mjeseci, a boravak je u potpunosti besplatan. U skloništu su na neodređeno puno radno vrijeme zaposlene dvije stručne djelatnice, socijalna radnica i psihologinja, a stručni rad provodi se prema njihovom

godišnjem programu rada. Sklonište je zaštićeno video nadzorom i alarmnim sustavom, uz tzv. "panik tipku" za dojavu opasnosti u dojavni centar koji je povezan s policijom. Dnevni raspored aktivnosti i tijek dnevnog života i rada u domu nije vremenski uređen, već je fleksibilan, u dogovoru korisnica i stručnih djelatnica. Korisnici imaju individualne programe i tretmane po potrebi i obično sudjeluju izvan skloništa u organiziranim radionicama, a posebno na usavršavanju i stjecanju naobrazbe. Sklonište organizira po hitnom postupku smještaj djece u dječje vrtiće i škole.

Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučeno je da, imajući u vidu djelatnost udruge i brojnost korisnika skloništa, ponovno razmotri mogućnost davanja suglasnosti i pomoći navedenoj udruzi, odnosno mogućnost uključivanja u Mrežu domova i djelatnosti socijalne skrbi za pružanje usluga skrbi izvan vlastite obitelji za žrtve obiteljskog nasilja, sukladno članku 94. Zakona o socijalnoj skrbi. Ovo smatramo značajnim zbog nepostojanja nadzora resornog ministarstva i praćenja ovakve specifične i zahtjevne djelatnosti obzirom na ranjivu kategoriju korisnika, koja zahtjeva poseban tretman i stručnu uslugu.

Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja Osijek, predstavlja jedan od četiri odjela u okviru Centra za profesionalnu rehabilitaciju. Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja organizira i obavlja poslove smještaja i psihosocijalne potpore za žrtve obiteljskog nasilja. Kapacitet Skloništa je određen rješenjem Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i iznosi 20 korisnika koji se primaju na smještaj temeljem zahtjeva centara za socijalnu skrb s područja cijele Hrvatske. Popunjenost skloništa u vrijeme obilaska (studeni 2007.), bila je 13 korisnika od kojih je bilo šestoro djece. Prostor skloništa veličine je 500 m², a sastoji se od devet prostranih spavaonica opremljenih novim funkcionalnim namještajem i jedne sobe za izolaciju. U prostoru se također nalazi i renovirana kupaonica s četiri tuš kabine i dva WC-a. U zgradi u kojoj je smješteno sklonište, nalazi se dječja igraonica, prostorija u kojoj se provodi radionica keramike kao i prostorija za fitnes. Sklonište nema dvorište, stoga djeca uglavnom borave u zatvorenom prostoru.

U skloništu su zaposleni: voditeljica skloništa (socijalna radnica), psihologinja i domaćica, te vanjski suradnici: socijalna pedagoginja, odgajateljica, voditelj radionice aranžera i voditelj glazbene radionice. Stručni rad provodi se prema godišnjim programima, a grupni rad s korisnicima provodi se kroz grupne sastanke i radionice. Zaštita prostora osigurana je video nadzorom.

Vezano uz školovanja i edukacije, sklonište organizira smještaj djece u dječji vrtić i školu. Za sve korisnice koje su u tijeku brakorazvodnog postupka, dogovoreno je s Hrvatskom odvjetničkom komorom besplatno pravno zastupanje. I u ovoj ustanovi postoji potreba intenziviranja posjeta korisnika smještaja od strane djelatnika centara za socijalnu skrb.

Caritasov dom za žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja je javna ustanova socijalne skrbi osnovana odlukom Caritasa nadbiskupije Rijeka od 14. ožujka 2000. godine sukladno članku 93. Zakona o socijalnoj skrbi. Djelatnost doma je stalni smještaj žena i djece, žrtava obiteljskog nasilja, u sklopu kojeg se osiguravaju usluge stanovanja, prehrane, brige o zdravlju, održavanje njege i osobne higijene, te pružanje psihosocijalne potpore, a roditelj je dužan brinuti o zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba svog djeteta. Dom također pruža i usluge savjetodavnog rada, a u njemu je zaposleno, uz

ravnateljicu, još četvero djelatnika: socijalna radnica, psihologinja, pedagoginja i računovotkinja. Osim navedenih djelatnica, u rad s korisnicima su uključeni i volonteri.

Kapacitet doma je 30 osoba. Na dan obilaska u domu se nalazilo devet žena i 19 djece. Žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja u dom upućuju Centri za socijalnu skrb iz cijele Hrvatske. Za vrijeme boravka u domu, ženama su dostupni razni tečajevi za osposobljavanje, a provodi se pet različitih programa: socijalna skrb i psihosocijalna rehabilitacija; briga o zdravlju; njega i zbrinjavanje; stanovanje i financijsko poslovanje.

S obzirom na kapacitet, prostor koji se koristi je adekvatan. Svaka obitelj ima zasebnu sobu koja je primjereno namještena. Postoje i prostorije namijenjene individualnom radu s djecom, prostorija koja se koristi kao učionica i veliki dnevni boravak u kojem majke s djecom provode većinu vremena, a koji ima izlaz u dobro opremljeno dvorište.

Tijekom razgovora sa stručnim djelatnicima doma posebna je pažnja posvećena radu volontera, te je u tom smislu dana preporuka o potrebi izuzetno pažljive provjere tih osoba, u cilju zaštite dobrobiti djece.

Dom za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja "Duga - Zagreb" je javna ustanova za obavljanje skrbi izvan vlastite obitelji djece i odraslih - žrtava obiteljskog nasilja. Osnivač Doma je Grad Zagreb.

Djelatnost doma je smještaj djece i drugih odraslih članova obitelji izloženih obiteljskom nasilju dok traje potreba, u sklopu kojeg se osiguravaju usluge prehrane, brige o zdravlju, održavanje njege i osobne higijene, pružanje psihosocijalne potpore i savjetodavni rad. Kapacitet doma, određen rješenjem Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, je 18 osoba - 15 odraslih osoba i djece starije od sedam godina te troje djece predškolske dobi. Sve troškove koji nastaju tijekom smještaja podmiruje Grad Zagreb, iako je dom otvoren za smještaj žrtava obiteljskog nasilja iz cijele Hrvatske. Stručnu pomoć ženama i djeci - žrtvama obiteljskog nasilja, provode stručni djelatnici skloništa - socijalne radnice, psihologinje i pravnik, koji rade prema godišnjem programu rada. Tijek dnevnog života i rada u domu uređen je Pravilnikom o kućnom redu. Dom organizira smještaj djece u dječji vrtić i školu.

Prilikom obilaska stječe se dojam kako dom nije prilagođen potrebama korisnika s obzirom da se sastoji od šest odvojenih jedinica, a korisnici prilikom izlaska iz stana i ulaska u prostor dnevnog boravka ili u prostor uprave prolaze oko stambenog objekta, koji iako je pod video nadzorom ne zaštićuje korisnike od eventualnih nasilničkih ponašanja drugih osoba. Obaviješteni smo da je Grad Zagreb pokrenuo potrebne radnje za ishođenje dokumentacije te pronalaženje izvođača radova za izgradnju novog samostojećeg objekta za kapacitet 40 kreveta, a koji će najvjerojatnije biti završen za nekoliko godina.

S obzirom na upite stručnih djelatnika ovih ustanova, vezanih za usmene preporuke da se dječaci stariji od 14 godina ne bi trebali smještati uz svoje srodnike u skloništa, o tome smo zatražili tumačenje nadležnog ministarstva, koje nas je izvijestilo da o navedenoj preporuci nemaju saznanja, niti je podržavaju.

Uočena je i neujednačenost participiranja u troškovima boravka u skloništu. Ustanove su nas obavijestile kako je smještaj besplatan, dok se u ugovorima o privremenom smještaju navodi da je korisnik privremenog smještaja ili član njegove obitelji koji ostvaruje

redovne novčane prihode, dužan sudjelovati u troškovima smještaja. Od nadležnog je ministarstva zatraženo tumačenje navedene nejasnoće, koje do trenutka pisanja ovog izvješća nije dostavljeno.

7.3 ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici, samoinicijativno i na poziv učenika i djelatnika, posjećuju vrtiće, osnovne i srednje škole, kako bi se upoznali s potrebama i razmišljanjima djece te ih informirali o dječjim pravima i djelokrugu rada Ureda.

U odgojno-obrazovnim institucijama smo, osim s djecom, uvijek razgovarali i s odgojiteljskim i nastavnim osobljem te stručnim suradnicima, ističući važnost edukacije djece i odraslih o pravima djece i pobliže ih upoznavajući s ovlastima i djelovanjem Ureda pravobraniteljice za djecu. Odgojitelji, nastavnici i stručni suradnici, ključni su element kvalitetnog obrazovanja te su nam susreti i razmjena informacija s njima od velike važnosti. O njihovoj edukaciji o Konvenciji o pravima djeteta te o nekim specifičnim pravima, kao i o informiranju o radu Ureda pravobraniteljice za djecu, više pišemo u poglavlju Izlaganja i sudjelovanja.

O pojedinačnim obilascima odgojno-obrazovnih ustanova, tijekom ovog izvještajnog razdoblja, bit će više riječi u poglavlju Susreti i druženja s djecom.

7.4 ZDRAVSTVENE USTANOVE

Ured pravobraniteljice za djecu se, sukladno Konvenciji o pravima djeteta te preporuci 52. Odbora za prava djeteta iz 2004. godine, zalaže za pravo djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i primjenu najviših standarda u njihovom liječenju. Odbor, između ostalog, savjetuje poduzimanje potrebnih mjera da se djeci osigura jednak pristup i kvaliteta zdravstvenih usluga te da se djeca u slučaju hospitalizacije ne odvajaju od svojih roditelja, a Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, među ostalim ciljevima, navedeno je i poticanje suvremenih načela humanizacije bolničkog liječenja djece.

Zakonom o pravobranitelju za djecu predviđeno je pravo pristupa u prostorije i način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa. Slijedom toga, u 2007. godini pravobraniteljica i njezine suradnice posjetile su Kliniku za pedijatriju KBC Rebro, pedijatrijski odjel Opće bolnice Dubrovnik te rodilište i pedijatrijski odjel Opće bolnice Šibenik.

7.4.1 KLINIKA ZA PEDIJATRIJU KBC ZAGREB

Povodom objedinjenja Klinike za pedijatriju KBC Zagreb na lokaciji Rebro, Uredu pravobraniteljice za djecu upućeno je na znanje pismo upozorenja liječnika Klinike za pedijatriju Šalata s 14 potpisa liječnika, naslovljeno na ravnatelja KBC Zagreb, Upravno vijeće KBC Zagreb i Stručno vijeće KBC Zagreb.

Liječnici u pismu upozoravaju na moguće posljedice neadekvatnog ujedinjenja dijelova Klinike za pedijatriju KBC sa Šalate i Rebra i traže ponovno razmatranje problema koji su nastali u tijeku prostornog objedinjenja Klinike za pedijatriju Kliničkog bolničkog centra Zagreb.

Liječnici Klinike za pedijatriju Šalata među ostalim su upozorili kako na “cijeloj Klinici za pedijatriju u stacionarnom dijelu prostori ne odgovaraju zakonskim odredbama iznijetim u “Pravilniku o minimalnim uvjetima u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje zdravstvene djelatnosti Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi”... Stacionarni dio je vrlo skučen s prostorom po postelji koji ne odgovara pravilniku, nema prostora za posjet i boravak roditelja, također nema apartmana za smještaj roditelja uz dijete, nema odgovarajućih blagovaonica i igraonica za djecu, prostora za dojenje, a također niti odgovarajućeg prostora za praktičnu nastavu studenata medicine, medicinskih sestara i tehničara”. Ukazuju kako je ovakva koncepcija “u izravnoj suprotnosti s neposrednim ciljevima Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine kojeg je usvojila Vlada RH 22. ožujka 2006. godine. U suprotnosti je i s Nacionalnom populacijskom politikom koju je Hrvatski Sabor usvojio 24. studenog 2006. g. na prijedlog Vlade. Također je u suprotnosti i s Konvencijom o pravima djeteta koju je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda 1989.”.

Liječnici izražavaju bojazan kako uz ovakve uvjete neće steći naslov “bolnice - prijatelja djece”. U pismu upozorenja ukazuju na otežani stručni rad i normalno obavljanje dijagnostičkih i terapijskih postupaka. Naglašavaju problem pravno-medicinske sigurnosti zbog korištenja neadekvatnog medicinskog prostora i opreme, a time i problem sigurnosti liječenja bolesnika i rada liječnika.

Iz odgovora Kliničkog bolničkog centra Zagreb upućenog Uredu pravobraniteljice za djecu, proizlazi kako je ovo pitanje razmatralo Stručno vijeće Kliničkog bolničkog centra, koje je zaključilo da su “novi prostori prema Projektu razvoja KBC-a na lokaciji Rebro za Kliniku za pedijatriju veći za 1000 m² neto, odnosno 1500 m² bruto površine od prostora koje sada koristi Klinika za pedijatriju. Također je utvrđeno da predviđeni prostori Klinike za pedijatriju u potpunosti odgovaraju zakonskim odredbama”.

Upravno vijeće Kliničkog bolničkog centra prihvatilo je mišljenje Stručnog vijeća i donijelo odluku da su “navodi u predstavkama netočni te da je Projekt izrađen prema programskom zadatku koji je napravljen u suradnji sa Stručnim kolegijem Klinike za pedijatriju, a sve je učinjeno u skladu sa zakonskim propisima.”

Iz odgovora Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore Uredu pravobraniteljice slijedi, kako dosadašnja lokacijska razdvojenost Klinike za pedijatriju KBC Zagreb na Šalati i na Rebru, ne pridonosi razvoju i unaprjeđenju struke. Prostorne mogućnosti u novosagrađenoj zgradi na Rebru nude bolje uvjete liječenja i zbrinjavanja malih pacijenata. Smještaj Klinike na jednoj lokaciji ukida potrebu dupliranja opreme, kadrova i bolesničkih postelja i povećava mogućnost boljeg hitnog i polikliničkog zbrinjavanja bolesnika uz veću koncentraciju stručnjaka na istoj lokaciji. Korištenje svih zajedničkih prostora na Rebru pridonosi boljem zbrinjavanju svih profila bolesnika.

Mišljenje je Povjerenstva kako “uvjeti za nastavnu i znanstvenu djelatnost na Rebru omogućuju napredak struke za unaprjeđenje zdravlja djece, što je prilika, koju objedinjenjem Klinike za pedijatriju na lokaciji Rebro, ne treba propustiti”.

U studenom 2007. godine, nakon svečanog otvaranja Klinike za pedijatriju na Rebru pravobraniteljica za djecu posjetila je novoootvoreni dio Klinike za pedijatriju, kao i

odjele koji se nalaze u starom dijelu Klinike. U novootvorenom dijelu Klinike je susrela i roditelje, koji u zaštitnim odijelima provode vrijeme uz novorođenčad. U prostoru za dojenje nalaze se odgovarajući naslonjači za majke. Pokazani su nam aparati koji, kako nam je rečeno, zadovoljavaju svjetske standarde. U pogledu prostornih uvjeta novootvoreni dio Klinike za pedijatriju ostavlja izrazito dobar dojam. Ovdje se, naravno, ne upuštamo u procjenu kvalitete zdravstvene usluge i skrbi sa stanovišta medicinske struke, već uvažavamo mišljenje Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore.

U starom dijelu Klinike, uočena je napučenost soba u kojima se na malom, skučenom prostoru nalaze djeca i roditelji, što je suprotno dojmovima i slici koja se dobiva obilaskom novog dijela Klinike. Izražavamo podršku učinjenim naporima u poboljšanju zdravstvene skrbi o djeci i ukazujemo na potrebu za što bržom realizacijom planova koji su vezani za osuvremenjivanje i pružanje najkvalitetnije skrbi djeci, kako u pogledu kvalitete stručnog rada, tako i u pogledu prostornih uvjeta. Zalažemo se da se u Hrvatskoj više radi na poticanju i promicanju stvaranja uvjeta koji će biti najprimjereniji djeci, imajući posebno u vidu osjetljivost i ranjivost djece dok su bolesna.

7.4.2 PEDIJATRIJSKI ODJEL OPĆE BOLNICE DUBROVNIK

Akcija “Za osmijeh djeteta u bolnici” u Hrvatskoj pokrenuta je u svibnju 1999. godine s ciljem promicanja i primjene humanizacije bolničkog liječenja djece. Plan i program akcije čine 12 programskih zahtjeva u korist djece, a tijekom akcije trebalo je ispuniti najmanje 80 posto programskih zahtjeva da bi bolnički odjel dobio, kao znak javnog priznanja, prestižni naziv “Dječji bolnički odjel - prijatelj djece”.

Pedijatrijski odjel Opće bolnice Dubrovnik je za uspješno dostignute zahtjeve humanizacije bolničkog liječenja djece u lipnju 2005. dobio ovo priznanje, te nagradu Grada Dubrovnika.

Prilikom obilaska odjela, napravili smo uvid u prostorije pedijatrijskog odjela, ambulante i neonatologije te razgovarali sa šeficom odjela dr. Marijom Radonić, timom liječnika i glavnom sestrom odjela.

Na odjelu je zaposleno sedam liječnika, od toga jedan specijalist, 23 medicinske sestre i četiri više medicinske sestre. Nitko od liječnika nema status subspecijalista, a postoji potreba za dječjim kirurgom, ortopedom, psihijatrom i još najmanje dva liječnika pedijatra u cilju razvoja subspecijalizacija. Neophodni su subspecijalisti iz kardiologije, pulmologije i alergologije, endokrinologije i neonatologije. Liječnici naglašavaju potrebu zapošljavanja pedijataru na Korčuli i u Konavlima. Problem nedostatka i needuciranosti osoblja posebno dolazi do izražaja tijekom ljeta, kada je potreba za medicinskom pomoći izraženija zbog velikog broja turista. U suradnji sa splitskom bolnicom i voditeljima pojedinih klinika, liječnici imaju superviziju “profesor u viziti”, a dvije liječnice rade na znanstveno istraživačkim projektima, te su uključene u dodatne preventivne projekte.

Programe edukacije roditelja (radionice, pisane publikacije) liječnici provode u suradnji s udrugama (Udruga kronično bolesne djece, Udruga slatki život - roditelji djece oboljele od dijabetesa). Organizirali su tečaj “Dijete u bolnici” koji je kasnije preuzela bolnica u Požegi.

Dodatne radioničke sadržaje za djecu odjel provodi u suradnji s volonterima Društva "Naša djeca".

Najčešći uzroci hospitalizacije djece na pedijatrijskom odjelu su respiratorne infekcije, a prosjek boravka djece u bolnici je 4,9 dana. Prisutnost roditelja na odjelu je 24 sata bez obzira na dijagnozu i dob. Osoblje se trudi odgovoriti na potrebe djece što potvrđuju i djeca i roditelji. Postoji mogućnost organizirane nastave za djecu u bolnici, ali rijetko se realizira jer se djeca obično kratko zadržavaju.

Prostorni uvjeti pedijatrijskog odjela odgovaraju suvremenim standardima bolničkog liječenja djece. Odjel je spojen s ginekologijom i neonatologijom što bitno pridonosi kvaliteti liječničke skrbi o djeci. Prostor je vrlo poticajno sređen i prilagođen djeci, primjerice, svaka soba umjesto broja na vratima nosi naziv iz sadržaja "Šume striborove", a hodnici su oplemenjeni umjetničkim slikama dubrovačkih likovnih umjetnika kao i crtežima i fotografijama djece i osoblja. Kako nam je rečeno, tehnološka, informatička i materijalna oprema uglavnom zadovoljava potrebe odjela. Liječnici su istakli kako neonatologija nema mogućnost određivanja detaljne krvne slike te kako su u fazi nabavke aparata za ultrazvučnu dijagnostiku.

Ispred ulaza u ambulantu i odjela je polica s raznim edukativnim materijalima i brošurama za djecu i roditelje kao i kućni red. Postoji informativni kutak putem kojeg informiraju djecu i posjetitelje o važnim događanjima i posjetima. Posebno pozdravljamo izdavanje brošure "Luce i Vlaho u bolnici" koju dobije svako dijete kada dođe u bolnicu. Na taj način djeci se približava boravak u bolnici i upoznaje ih se s kućnim redom. Svaki "posebni posjetitelj" koji dođe u posjetu djeci u bolnici mora ispuniti pristupnicu (tiskanu na engleski i hrvatski) uz koju dobije upute što učiniti prilikom posjeta djeci i kako se ponašati. Za pohvalu je i inicijativa odjela za kupnju stana u Zagrebu za teško bolesnu djecu koja se hospitaliziraju u zagrebačkim bolnicama, što je realizirano prije tri godine.

Pedijatrijski odjel ističe izvrsnu suradnju, kako s roditeljima, tako i s ostalim institucijama te Gradom i Županijom.

Kako nam je rečeno, trudnice imaju pravo izbora načina poroda, a porodu može prisustvovati i otac djeteta. Imaju organiziranu školu za trudnice. Prosjek zadržavanja majki i djeteta nakon poroda u bolnici je četiri dana. Broj smrtnosti djece i majki, pri i nakon poroda, je 11 promila, a prosjek poroda 1200 godišnje. "Rooming in" imaju od 1984. godine, a provodi se i program promicanja dojenja.

Pedijatrijski odjel opće bolnice Dubrovnik nesumnjivo je ispunio zahtjeve humanizacije bolničkog liječenja djece visokim standardima zdravstvene zaštite djece koja se u navedenoj bolnici pruža te može biti primjer drugim dječjim odjelima u RH.

7.4.3 PEDIJATRIJSKI ODJEL I RODILIŠTE OPĆE BOLNICE ŠIBENIK

Prilikom obilaska pedijatrijskog odjela razgovarali smo s glavnom sestrom šibenske bolnice, glavnom sestrom na odjelu pedijatrije i pedijatrom te napravili uvid u prostorije odjela i rodilišta.

Važno je napomenuti da se u okviru šibenske bolnice gradi novi pedijatrijski odjel, čije se otvaranje planira u 2008. godini. Za vrijeme našeg posjeta odjel je bio smješten u starom dijelu bolnice.

Na pedijatrijskom odjelu šibenske bolnice zaposleno je šest liječnika i 15 medicinskih sestara. Osoblje posebno ističe manjak sestrinskog kadra. Najčešći uzroci hospitalizacije na dječjem odjelu šibenske bolnice su viroze i respiratorne infekcije, a prosjek boravka djece u bolnici je dva do tri dana. Roditelj ima mogućnost boravka s djetetom cijeli dan.

Ozračje u bolnici je toplo i pozitivno. Postojeći prostorni uvjeti nisu adekvatni, ali je prostor prilagođen djeci koliko je moguće. Ne postoje dodatni sadržaji (igre i aktivnosti, čitanje priča, lutkarske radionice). Kako nam je rečeno, tehnološki i materijalni uvjeti su osrednji. Osoblje navodi problem starih inkubatora, nedostatka sonde za ultrazvuk i monitora za praćenje djeteta. Zadovoljni su suradnjom s roditeljima, gradom, županijom i ostalim institucijama.

Ured podržava i cijeni napore za stvaranje prostornih uvjeta i otvaranje novog pedijatrijskog odjela Opće bolnice Šibenik. Nadamo se da će novi odjel biti upotpunjen dodatnim zabavnim sadržajima, aktivnostima i projektima, didaktičkim materijalom, dječjim slikama i kutkom za roditelje. Važno je jasno definiranje pravila i upoznavanje djece i roditelja s njima, kako boravak roditelja i posjetitelja u bolnici ni u jednom smislu ne bi bio ugrožavajući po dijete. Kao vrijedan primjer može poslužiti spomenuta brošura dječjeg odjela Opće bolnice Dubrovnik "Luce i Vlaho u bolnici".

Rodilište Opće bolnice Šibenik ima priznanje Rodilište - prijatelj djece. Škola za trudnice je organizirana van bolnice. Trudnice imaju pravo izbora načina poroda, a porodu može prisustvovati i otac, mada osoblje ističe da nema puno zahtjeva za time. Prosjek zadržavanja majki i djeteta nakon poroda u bolnici je četiri dana, a rijetki su slučajevi smrtnosti djece i majki pri i nakon poroda. Imaju "rooming in" i provode Program promicanja dojenja.

Prostorni uvjeti rodilišta su jako loši. Hodnici odišu hladnoćom, pod je derutan, a krov prokišnjava i vlaži. Smatramo nužnim žurno obnavljanje i humaniziranje prostora rodilišta kako bi bilo u najboljem interesu djece i potvrdilo visoke zahtjeve humanizacije koje pred njega postavlja i naziv "Rodilište - prijatelj djece".

Cilj jednom i drugom odjelu jest skraćivanje boravka djece u bolnici, kako bi ona postala dnevna bolnica i bolnica za akutna i hitna stanja. Kao najveći problem osoblje ističe nedostatak i needuciranost osoblja, što otežava rad i organizaciju dežurstva liječnika. Ujedno izražavaju zabrinutost zbog mogućnosti da pedijatrijski odjeli kroz nekoliko godina ostanu bez liječnika pedijatar, tim više što na ovim odjelima trenutno nema liječnika koji su na specijalizaciji iz pedijatrije, a prosjek dobi zaposlenih liječnika je iznad 50 godina.

Pedijatrijski odjeli dubrovačke i šibenske opće bolnice nemaju stručni tim logopeda, psihologa i dječjeg psihijatra. Psiholozi su zaposleni za potrebe cijele bolnice, a dječjeg psihijatra nema, što dodatno otežava rad s djecom kojoj je potrebna psihijatrijska pomoć.

Osoblje također ističe potrebu za stalnom edukacijom i supervizijom.

Kako bi bolničko liječenje djece dostiglo još veću razinu u najboljem interesu djece na temelju viđenog u oba dječja odjela, preporučamo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi zapošljavanje potrebnog broja djelatnika, posebno dječjeg pedijatra i psihijatra te povećanje broja specijalizanata iz pedijatrije u što kraćem roku. Nužno je osmisliti i intenzivirati stručna usavršavanja i superviziju djelatnika, posebno u dijelu

komunikacijskih vještina. U smislu unaprjeđenja kvalitete rada, važno je pristupiti boljem načinu unutarnjeg i vanjskog praćenja, samovrednovanja i vrednovanja kadrovskih i materijalnih uvjeta rada, djelatnika i korisnika.

7.5 KAZNENE USTANOVE

U kaznenim ustanovama: zatvorima, kaznionicama i odgojnim zavodima, smještene su djeca u dobi do tri godine, ako su rođena za vrijeme izdržavanja kazne zatvora majke i maloljetnici. Oni se nalaze u odjelu za zatvorenike ili zatvorenice, u odjelu maloljetničkog zatvora, te u odgojnom zavodu.

Obilasci kaznenih ustanova obuhvaćaju nadgledanje organizacijskih, prostornih i kadrovskih uvjeta vezanih za boravak djece u instituciji, te razgovor s maloljetnicima smještenim u kaznenim ustanovama, kao i razgovor sa zatvorenicima vezano uz kontakte djece sa svojim roditeljima ili bliskim osobama koje se nalaze u zatvoru. O pravu djece čiji se roditelji ili bliske osobe nalaze u zatvoru govorilo se u istoimenom poglavlju.

Tijekom 2007. godine pravobraniteljica i njezine suradnice obišle su: Odgojni zavod u Požegi, Odgojni zavod u Turopolju, Kaznionicu u Požegi (Kaznionica za žene, Odjel maloljetničkog zatvora, Poluotvoreni odjel za muškarce, Odjel za roditelje), Zatvor "Remetinec" u Zagrebu, Zatvor u Požegi, Zatvor u Osijeku, Zatvor "Bilice" u Splitu, Zatvor u Šibeniku, Zatvor u Zadru, Zatvor u Dubrovniku, Zatvor u Gospiću, Zatvor u Rijeci i Zatvor u Puli.

U svim navedenim kaznenim ustanovama smješteni su počinitelji kaznenih djela zloporabe droga, razbojništva, krađe, obiteljskog nasilja. U pogledu kaznenih djela iz domene obiteljskog nasilja najčešće je nasilničko ponašanje u obitelji i to supruga nad suprugom, seksualni delikti, a u svezi s kaznenim djelima na štetu djeteta, najčešće su bludne radnje prema djetetu ili maloljetnoj osobi te spolni odnošaj s djetetom.

Krizne situacije vezane za nasilje u zatvoru su rijetke i uglavnom se odnose na verbalne razmirice. Pokušaji bijega uglavnom se događaju za vrijeme privođenja i transporta korisnika, no neznatan su problem, kao i samoozljeđivanje. Za vrijeme posjeta u svim kaznenim ustanovama, u prvom redu uočeni su neadekvatni kadrovski i prostorni uvjeti. Kadrovski problemi odnose se na nedostatak stručnjaka, posebno u odjelu tretmana i needuciranost postojećeg kadra za obavljanje adekvatnog tretmana korisnika i komunikaciju s djecom. U svim spomenutim zatvorima prekapacitiranost i administrativni dio posla, priječi zaposlene djelatnike u učinkovitom obavljanju tretmana. U takvim uvjetima neminovno je i "sagorijevanje na poslu" koje se direktno odražava na kvalitetu rada i odnos s korisnicima te rezultira nedovoljnim praćenjem, nedostatkom individualnog psihosocijalnog tretmana i programa usmjerenih psihosocijalnoj promjeni i pripremi korisnika za izlazak, posebno maloljetnika. Sve navedeno indirektno utječe na kvalitetu odnosa s djecom za vrijeme boravka u instituciji kao i nakon izlaska iz zatvora. Uočena je potreba i interes za psihosocijalni tretman kod svih maloljetnika. Usluge liječnika koriste se izvan kaznenih ustanova u gradskim bolnicama.

Maloljetni korisnici navode da su zadovoljni odnosom zatvorskog osoblja prema njima, ali im nedostaje individualni rad i dodatni sadržaji slobodnih i radnih aktivnosti. U realizaciji dodatnih aktivnosti, upravitelji posebno ističu kako ih priječi nedostatak financijskih sredstava za opremu prostora. Nepostojanje dodatnih programa i radionica

djelatnici opravdavaju dužinom boravka korisnika u pritvoru i nedostatkom kadrovskih, financijskih i prostornih uvjeta. U svim zatvorima, interes korisnika za posao je velik.

Prostorni problemi odnose se na prekapacitiranost kaznenih ustanova i neopremljenost prostora, kako za boravak maloljetnika u zatvoru, tako i za kontakte između djece i roditelja koji su u zatvoru te prostora u kojima bi bilo moguće ostvariti slobodne aktivnosti. Uvjeti smještaja maloljetnika uglavnom su neadekvatni. Maloljetnici su u zatvoru smješteni s punoljetnim korisnicima (što je moguće uz odobrenje suca), no nije poželjno i svakako dodatno problematizira njihov boravak u zatvoru.

Prethodno su opisane zajedničke karakteristike običenih kaznenih ustanova. U tekstu koji slijedi ukratko ćemo se osvrnuti i na specifičnosti svake pojedine kaznene ustanove.

7.5.1 ODGOJNI ZAVODI

U 2007. godini ostvaren je obilazak dvaju odgojnih zavoda: Odgojnog zavoda u Požegi i Odgojnog zavoda u Turopolju. O opaženom i preporučenom, izvještavamo u poglavlju Prava djece s poremećajem u ponašanju.

7.5.2 KAZNIONICE I ZATVORI

7.5.2.1 Kaznene ustanove u zagrebačkoj regiji

U siječnju 2007. godine, obišli smo Zatvor "Remetinec" u Zagrebu. Tada je u zatvoru bilo šest maloljetnika, a jedan od njih bio je Rumunj koji ne govori hrvatski. Nije bilo jasno tko mu je skrbnik pa je preporučeno da se putem Centra za socijalnu skrb regulira skrbništvo za posebne potrebe. Svi maloljetnici bili su smješteni u sobama s odraslim zatvorenicima, ukupno po šest, po odobrenju suca. Tretman se u pritvoru ne provodi, osim u dogovoru sa sudom, jer nije obavezan i zbog presumpcije nevinosti. Suci općinskog i županijskog suda trebaju jednom tjedno obilaziti zatvorenike, što se različito ostvaruje.

7.5.2.2 Kaznene ustanove u osječkoj regiji

Obilazak Kaznionice i Zatvora u Požegi (studeni, 2007.) ostvaren je ciljano i selektivno, usmjeren prvenstveno na uvjete ostvarivanja kontakta djece s roditeljima u zatvoru te na obilazak Odjela maloljetničkog zatvora. Ovo je bio drugi obilazak Kaznionice, prvi je ostvaren u prosincu 2006. Obilazak je uključio Kaznionicu Požega: Odjel maloljetničkog zatvora, Poluotvorenu kaznionicu za odrasle, Odjel za roditelje, prostor za posjete Kaznionice i Odgojni zavod za štíćenice te Zatvor u Požegi.

Odjel Maloljetničkog zatvora pri Kaznionici Požega zatvoreni je tip ustanove za djecu od 16 do 18 godina te mlađe punoljetnike. Na Odjelu su se u trenutku obilaska nalazila dva maloljetnika. Trend ih je što više prebacivati u poluotvorene odjele (Požega i Valtura u Puli) što je u suglasju s europskim standardima. Od programa provodi se edukacija o štetnosti droga i alkohola. Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje provodi se putem konzultacija i pripreme za polaganje mature uz pomoć djelatnika. Uočljivi su loši prostorni uvjeti, samo dvije sanitarije, uski hodnici, opća skučenost, bez mogućnosti za rad u manjim grupama i resocijalizacijski tretman. Uočava se također izraženi senzibilitet uprave za probleme i mogućnosti unutar zatvorskog konteksta.

Obilazak Poluotvorene kaznionice za odrasle ostvario se kroz obilazak blagovaone i kuhinje, vanjskog prostora, dnevnog boravka i knjižnice, prostora u kojem su smještene četiri maloljetnika, izolacije/prostora za prekršitelje pravila te prostora za posjete. U izradi je prostor za igru djece za vrijeme posjeta.

Na Odjelu za roditelje Kaznionice nalazilo se jedno dijete - djevojčica od jedne i pol godine. Ne ide u vrtić i može se zaključiti da nije razvojno stimulirana. Prostor je humaniziran i u fizičkom smislu stimulativan, no socijalno nije.

U Kaznionici u Požegi uočljiva je izražena spremnost uprave na promjene i ostvarenost promjena usmjerenih kvalitetnijim kontaktima djece i zatvorenika. Vidljiv je izraziti napredak vezan uz prostornu prilagodbu u odnosu na prošlogodišnji obilazak.

Zatvor u Požegi ima izuzetno održavan okoliš, a nužno je usmjeriti napore unapređivanju uvjeta za susrete djece i roditelja. Nedostatak programa resocijalizacije i psihosocijalnog tretmana izaziva zabrinutost.

U Zatvoru u Osijeku za vrijeme obilaska (listopad, 2007.) smješten je bio jedan maloljetnik. Inače, maloljetnika u pritvoru bude mali broj (do pet), borave relativno kratko, jer se postupci dovršavaju u primjerenom roku. Nema dodatnih programa i radionica, zbog nedostatka prostora. Postoji načelna suradnja s Centrom za suzbijanje ovisnosti, ali individualna terapija se ne provodi (zbog slabe motivacije pritvorenika/zatvorenika, ali i nedostatka prostora). Ista je situacija i s provođenjem tretmana u funkciji pripreme za izlazak nakon odsluženja kazne. Nema posebnih programa za maloljetnike. Pritvorenim maloljetnicima koji pohađaju nastavu omogućen je kontakt s razrednikom, primanje nastavnih materijala i knjiga, te odlazak na ispite. Sav prostor u zatvoru je oličen i uredan, zidovi i podovi održavani, namještaj i oprema u dobrom stanju.

7.5.2.3 Kaznene ustanove u splitskoj regiji

U zatvoru "Bilice" u Splitu u vrijeme obilaska (travanj, 2007.) bilo je smješteno osam maloljetnika, što je prema navodima upraviteljice, najveći broj do tada. Sa svima njima ostvaren je razgovor. Svi su muškog spola, dva su šesnaestogodišnjaka, a šest je sedamnaestogodišnjaka.

Kao poseban problem uočili smo dugotrajan boravak korisnika u pritvoru i sporost okončavanja sudskih procesa. Nerijetko se događa da maloljetnici borave u splitskom pritvoru i po nekoliko mjeseci. Iz razgovara s maloljetnicima doznali smo da su nerijetki loši utjecaji punoljetnih korisnika s kojima su smješteni. Bilo je slučajeva nasilja prema njima: prisiljavanja na čišćenje sobe (zato što su najmlađi), verbalnog nasilja, loših savjeta (kako počinuti određeno kazneno djelo), nekontroliranog kupovanja i konzumiranja cigareta. Maloljetnici izražavaju strah jer su s njima u sobi bile smještene i osobe osumnjičene za ubojstva, duševni bolesnici i narkomani koji su imali psihičke i fizičke krize. Uočljiv je nedostatak i neopremljenost prostora za sadržaje slobodnog vremena, ne postoje dodatni sadržaji za slobodno vrijeme i vrijeme šetnje. Dnevni aktivnosti je malo, posebno u pritvoru. Igrališta nisu adekvatno opremljena. Cigarete maloljetnici kupuju u kantini zatvora i konzumiraju ih bez ograničenja. Djelatnici centra za socijalnu skrb i suda gotovo nikada ne dolaze.

U Zatvoru Dubrovnik u vrijeme obilaska (svibanj, 2007.) nije bio smješten nijedan maloljetnik. Zadnji maloljetnik bio je u ovom zatvoru 2005. godine. Nije bilo maloljetnika mlađih od 17 godina. Tretmani se ne provode jer zatvor nema stručnjaka niti jednog profila. Upravitelj pokazuje izraziti senzibilitet za poboljšanje postojećih uvjeta i standarda za humanizirane kontakte djece s roditeljima te sam predlaže eventualno dan u kojem će se prema dogovoru susretati djeca i roditelji u pripremljenom prostoru. Saznajemo i o pozitivnoj praksi da kad zatvorenik obavijesti o djetetovom rođendanu, zaposlenice zatvora se angažiraju u kupnji poklona za dijete.

U Zatvoru Zadar (listopad, 2007.) zatekli smo jednog maloljetnika te smo s njim razgovarali. Prema navodima upravitelja maloljetnici borave rijetko u pritvoru. Upravitelj ističe kako Općinski sud u Zadru vrlo brzo rješava predmetne slučajeve maloljetnika. Predsjednik Općinskog suda je, prema navodima, naložio obilazak zatvora, najmanje jednom tjedno, što se realizira.

Sadržaja slobodnog vremena i dnevnih aktivnosti je malo, posebno u pritvoru. Budući da nema prostora za njihovo održavanje, u planu je obogaćivanje sadržaja društvenim igrama u postojećim uvjetima. Upravitelj je također pokazao spremnost omogućiti i korisnicima pritvora, uključujući i maloljetnike, dodatne radne aktivnosti i koristan rad uz kućnog majstora (npr. bojanje sobe i prostora zatvora). Vezano za suradnju s drugim institucijama u lokalnoj zajednici i udrugama, zaderski zatvor surađuje s Centrom za suzbijanje ovisnosti, udrugama u Zadru i bolnicom Ugljan koja provodi individualne terapije s ovisnicima. Postojeći prostor zaderskog zatvora, osvježen je i obojan, što svakako pridonosi ugodnijem boravku i pozitivnijem ozračju, tim više što su u uređenju sudjelovali zatvorenici. Zatvorenici su sami oslikali prostorije, uređena je šetnica i terasa. Problem čekanja na posjete riješen je dijeljenjem brojeva. Uočljiv je senzibilitet upravitelja u odnosu na poboljšanje uvjeta boravka.

U zatvoru u Šibeniku u vrijeme posjeta (studeni, 2007.) nije bilo maloljetnika, a upravitelj navodi kako oni u pritvorima borave rijetko jer Općinski sud u Šibeniku vrlo brzo rješava slučajeve maloljetnika. Usprkos nedostatku prostora, zatvor je dobro opremljen sadržajima za aktivnosti slobodnog vremena.

Uočeno je da stručni suradnici tretmana u Zatvoru Šibenik usprkos, prekapacitiranosti i nedostatku stručnog kadra, intenzivno prate korisnike, uključuju obitelji i pripremaju zatvorenike za izlazak iz zatvora. Upravitelj i njegovi djelatnici uključeni su u edukacije Ministarstva pravosuđa. Uočljiv je senzibilitet djelatnika za humaniziranje uvjeta boravka korisnika u zatvoru i njihova kontakta s djecom.

7.5.2.4 Kaznene ustanove u riječkoj regiji

Zatvor u Gospiću (obilazak: rujna, 2007.) je pri osnivanju zamišljen kao Istražni centar Županijskog suda u Gospiću. Sastoji se od tri područje jedinice: u Gospiću, u mjestu Maksimovića štale i na Ljubovu.

Udruga "Zajedno" iz Senja provela je program kontrole ljutnje za 11 zatvorenika koji su pravomoćno osuđeni za kaznena djela s elementima nasilja i kojima je ostala jedna do dvije godine do kraja izdržavanja kazne te su prosječnih intelektualnih sposobnosti. Drugi program, za deset zatvorenika zove se "Tretman zatvorenika i ovisnika savjetovanjem i autogenim treningom". Ovog trenutka ne postoji klub liječenih alkoholičara, niti postoji

tretman za osobe s PTSP. Osim teretane i knjižnice, ne postoji prostor u kojem je moguće ostvarivati slobodne aktivnosti. Na temelju razgovora, zaključuje se da upravitelj prilazi poslu i specifičnosti populacije multidisciplinarno i pokazuje izraženi senzibilitet za probleme i mogućnosti unutar zatvorskog konteksta. Posebno je za podržati uvođenje programa usmjerenih k psihosocijalnoj promjeni i tretmanu te suradnja s civilnim društvom.

Zatvor u Puli (obilazak: listopad, 2007.) osmišljen je kao istražni centar i zatvor, ima samo jednu jedinicu, te je jedini zatvor u Istarskoj županiji za izvršavanje kazni zatvora do šest mjeseci. U njemu je osnovan i Odjel za izvršavanje kazni dugotrajnog zatvora. U vrijeme našeg posjeta, u zatvoru nije bilo maloljetnika. Obično tu maloljetnici borave privremeno po tjeratici, dok se ne preprate dalje, ili u pritvoru, no to je, prema navodima, vrlo rijetko i kratko.

Zatvor nema posebnih programa za maloljetnike. Oni su u zatvoru smješteni s drugom osobom, koja im je karakterno najbliža ili je i sama prvi puta tamo. Naime, nema prostornih mogućnosti da se smjeste s drugim maloljetnikom. Maloljetnika se posebno prati pojačanim mjerama tako da ga se često obilazi. Time se prati njegovo ponašanje, odnosi i psihofizičko stanje, a vode se i suportivni razgovori. Školovanje nije organizirano zbog kratkoće boravka. Upravitelj pokazuje izraženi senzibilitet za probleme i mogućnosti unutar zatvorskog konteksta.

Zatvor u Rijeci, koji smo obišli u studenom 2007., osmišljen je kao istražni centar i zatvor za izdržavanje kazne zatvora do šest mjeseci i preostataka šest mjeseci kazne zatvora, te za izvršavanje kazne zatvora prema Zakonu o prekršajima, za osobe s područja Primorsko-goranske županije. Služi i za istražni pritvor po USKOK-u, za područje tri županije: Primorsko-goransku, Istarsku i Ličko-senjsku, jer je i Centar USKOK-a u Rijeci. Naglasak je na pritvoru, te u zatvoru boravi najviše pritvorenika. U pritvoru zatvora za vrijeme našeg posjeta boravila su dva maloljetnika. Osobe smještene u zatvoru grupirane su u 32 grupe, odvajaju se pritvorenici od zatvorenika, počinitelji od ostalih sudionika. Vodi se računa o kriminalnim grupacijama zavađenim od ranije, kako bi se spriječili problemi u zatvoru. Za smještene maloljetnike nema posebnih programa, osim ako se radi o ovisniku. Maloljetnici u pravilu traže više razgovora, koji se s njima obavljaju češće i dulje.

Zatvor ima biblioteku sa 1200 knjiga, a koriste se i usluge Gradske knjižnice Rijeka.

Od vanjskih suradnika u radu Zatvora sudjeluju udruge za borbu protiv ovisnosti Terra i Egzodus, pružanjem pomoći za otpust ovisnika, jednom tjedno po dva sata obavlja se individualni rad s pravomoćno osuđenim osobama. Dva djelatnika - psiholog i defektolog Zavoda za javno zdravstvo Županije, Centra za prevenciju i izvanbolničko liječenje, jednom tjedno po dva sata rade grupno s pritvorenicima.

Uz propisani protokol i zadovoljene tretmanske pokazatelje, zatvorenici osuđeni na kaznu zatvora do godine dana, imaju mogućnost dobiti odobrenje za nastavak rada kod svojeg poslodavca, da ne izgube posao, pri čemu snose troškove boravka u zatvoru i putovanja na posao, imaju određenu kontakt osobu koja ih pri tome nadzire, a i poslodavac također izvještava. Zatvoru svojim radom pomaže i Caritas (donacijama odjeće) i Crveni križ (edukacijama kadra).

Zaključno napominjemo da smo svakoj kaznenoj ustanovi i Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa nakon obilaska uputili izvješće i preporuku, te zatražili povratnu informaciju o učinjenom povodom preporuke.

Jedna od preporuka koju smo uputili, vezana je za djecu koja dolaze u posjet roditelju koji je u zatvoru, a odnosila se na osiguravanje boljih prostornih, organizacijskih i stručnih uvjeta za kontakte djece s roditeljima zatvorenicima i stvaranju humaniziranog okruženja za te kontakte te praćenje i evidentiranje kontakata djece s roditeljima zatvorenicima. Ujedno smo preporučili osiguravanje stručne osobe koja će moći pripremiti zatvorenike na kontakt s djecom i pomoći u ostvarenju tog kontakta te poboljšanje uvjeta u kojima roditelj koji dolazi s djetetom u posjet čeka na ulazak, jer takvi uvjeti mogu ugroziti zdravlje i dostojanstvo djeteta. Upućena je i preporuka vezana za smještaj maloljetnika. Uvažavajući i osiguravajući najviše sigurnosne standarde, nužno je posvetiti posebnu pažnju smještaju maloljetnika i njihovu odvajanju od punoljetnih osoba korisnika zatvora, u svrhu zaštite i sprječavanja mogućnosti negativnih utjecaja punoljetnih osoba, u odnosu na maloljetnike.

Savjetovali smo i uvođenje projekata i programa usmjerenih psihosocijalnoj promjeni i tretmanu maloljetnika u zatvorskim uvjetima, kao i odraslih zatvorenika te pripremi za izlazak. Ovi programi kroz svoje dugoročne i kratkoročne ciljeve poboljšavaju prilagodbu zatvorskim uvjetima, istodobno pripremaju zatvorenika na izlazak i život poslije zatvora te jačaju sposobnosti i snage koje će biti produktivne i u obiteljskom životu i/ili komunikaciji s djecom nakon izlaska iz zatvora. Nadalje, preporučeno je obogaćivanje programa dnevnih aktivnosti kao i odgojno koristan rad maloljetnika na izvršavanju kazne zatvora, potpunijim i kvalitetnijim sadržajima, koji mogu bitno pridonijeti razvoju njihove osobne odgovornosti.

Jedna od preporuka odnosila se na zapošljavanje stručnih osoba odgovarajućih profila u odjelu tretmana s ciljem intenziviranja i kvalitetnijeg praćenja psihofizičkog stanja i ponašanja korisnika tijekom boravka u zatvoru, posebno maloljetnika, kao i intenziviranja njihova psihosocijalnog tretmana te stručno usavršavanje djelatnika u suradnji s Upravom za zatvorski sustav. Preporučeno je i traženje psihosocijalne i moguće bolesničke anamneze djece koja se upućuju u zatvor (koja je prikupljena tijekom kaznenog ili prekršajnog postupka) kao obavezan prilog uz rješenje suda o upućivanju osobe u ustanovu.

Na temelju pozitivne prakse za koju smo saznali u zatvoru u Gospiću i Rijeci svakako je za preporučiti uključivanje udruga civilnog sektora kao i Caritasa i Crvenog križa u rad sa zatvorenicima kroz projekte i programe. Isto se odnosi na korisnost institucionalne suradnje kao što je to ostvareno u zatvoru u Rijeci između zatvora i Zavoda za javno zdravstvo. Angažman vanjskih suradnika često je efikasniji zbog nemiješanja uloga i nadzorne komponente u odnosu sa zatvorenicima. Nužno je ostvarivati češći obilazak djelatnika centra za socijalnu skrb i sudaca u većini zatvora.

O svom stavu o preporuci i poduzetom, Kaznionica Požega i Zatvor u Požegi odgovorili su pravobraniteljici, dotaknuvši se svake od preporuka. Odgovore vezane uz preporuke o kontaktima djece i roditelja u zatvoru, prikazat ćemo u poglavlju Prava djece čiji su roditelji u zatvoru.

Iz Odjela maloljetničkog zatvora Kaznionice Požega izvijestili su nas da se pristupilo pripremama i izradi rješenja vezanih za izgradnju dodatnih sanitarnih prostorija, o planu uređenja postojećeg prostora ličenjem zidova, o blagdanskim aktivnostima, uređenju soba u kojima su smješteni maloljetnici te o njihovoj osobito pozitivnoj reakciji na blagdanske promjene i događanja. Prostor dnevnog boravka se namjerava upotpuniti informatičkom opremom, a u međuvremenu su nabavljene nove sprave za vježbanje, te je održan nogometni turnir za što su djeca posebno zainteresirana pa se organizira svakih mjesec dana. U dvorištu Odjela planira se osposobiti igralište za odbojku i vanjski prostor za boravak na zraku, druženje i društvene igre. Intenzivirana je edukacija o štetnosti konzumiranja alkohola i opojnih droga, kao i individualni rad usmjeren na psihosocijalne promjene, intenzivniji kontakt s članovima obitelji i rad na obiteljskim odnosima. Putem suradnje s jednom nevladinom udrugom pojačane su aktivnosti vezane uz postpenalni prihvat, posebice za onu djecu koja nemaju obitelj ili nemaju podrške unutar nje.

Vezano uz mjere pritvora maloljetnih osoba, početkom 2008. godine smo od Uprave za zatvorski sustav obaviješteni da su u Zatvoru u Zagrebu poduzete aktivnosti u smjeru provedbe mjera kao što su: odluka o obvezi stručnog suradnika za tretman i upoznavanju djeteta o dodatnim prehrambenim mogućnostima, motivacijski razgovor radi nastavka školovanja i kontakt djelatnika zatvora sa školom koju dijete pohađa, nabavljanje knjiga i organiziranje ispita, prostor za tjedne kontakte stručnih osoba suda i maloljetnika, te zapošljavanje stručnog suradnika za tretman koji bi se temeljno bavio maloljetnim osobama. Što se tiče načela odvojenog smještaja od punoljetnih osoba ono se primjenjuje maksimalno, uz iznimku pri procjeni da je za dijete smještaj s punoljetnom osobom pogodniji.

Od zatvora u Gospiću, Zadru, Šibeniku i Rijeci izvještani smo usmeno o prostornim unapređenjima učinjenima u odnosu na posjete djece te su nam dostavljene fotografije sadašnjih uređenih prostora.

Nadamo se da će se uvjeti smještaja djece i maloljetnika u zatvorima i kaznionicama sustavno unapređivati, kao i uvjeti za ostvarivanje kontakta djece i roditelja koji je u zatvoru. S obzirom na važnost usvajanja europskih standarda brige o djeci u sukobu sa zakonom, kao i o djeci čiji su roditelji u zatvoru i s obzirom na interes međunarodnih stručnjaka o našim nastojanjima i saznanjima, pravobraniteljica i suradnice će i u 2008. godini nastaviti obilaziti kaznene ustanove.

8 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA I DOBROBITI DJECE

8.1 IZLAGANJA I SUDJELOVANJA

S obzirom na obvezu praćenja i promicanja prava djece, jedna od značajnih aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu je sudjelovanje i izlaganja na različitim stručnim skupovima, okruglim stolovima, sastancima, tribinama, kao i priopćenja pravobraniteljice medijima te autorski stručni članci. Tijekom 2007. godine, osim aktivnih sudjelovanja, Ured je bio sudionikom i na pedesetak drugih skupova.

Ovdje ćemo navesti izlaganja i aktivna sudjelovanja, a izvješća sa skupova, susreta i druženja nalaze se na našoj web stranici. Izlaganja smo grupirali u šest tematskih skupina: nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, zdravstvena prava djece, škola i dječja prava, djeca s teškoćama u razvoju, zaštita djece u medijima i promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu djece.

8.1.1 NASILJE, ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE

“Nasilje među djecom - pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske”, izlaganje na II. tematskom sastanku Mreže ombudsmana za djecu u Jugoistočnoj Europi “Nasilje među djecom - praćenje kroz institucije socijalnog, obrazovnog i zdravstvenog sistema”, Novi Sad, 20. lipnja 2007.

“Mladi i nasilje u obitelji i školi” - tribina u Gimnaziji Čakovec, održana 27. ožujka 2007, uz sudjelovanje djece, nastavnika, roditelja i psihijataru, socijalnih radnika, kriminalista i pedagoga.

“Zakonski propisi koji reguliraju zaštitu djece od nasilja u obitelji”- izlaganje održano u Sisku 20. rujna 2007. na tribini pod nazivom “Za nasilje nema opravdanja” u organizaciji Centra za žene Adela iz Siska, povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, koji se obilježava 22. rujna.

Izlaganje na predstavljanju publikacije “Nasilje ne prolazi samo od sebe: izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj”, 19. studenoga 2007. u Novinarskom domu u Zagrebu. Istraživanje je proveo Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) uz financijsku potporu Europske unije, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i CARE International NWB.

Autorstvo:

Filipović, G. (2007). Predstavljanje Ureda pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske, u Zborniku izlaganja i rasprava “Zaustavimo trgovanje ljudima”, ur. B. Bajrić, Udruga Romi za Rome Hrvatske, Zagreb

Gabelica Šupljika, M. (2007). “Uloga psihologa u zaštiti djece od nasilja i zlostavljanja - pogled iz Ureda pravobranitelja za djecu”, u “Psihologija i nasilje u suvremenom društvu, Zbornik radova znanstveno - stručnog skupa Psihologija nasilja i zlostavljanja”, ur. V. Kolesarić, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Osijek

Gabelica Šupljika, M. (2007). “Prava i zaštićenost djece koja se bave sportom”, Sportske novosti, 5.9.2007.

Gabelica Šupljika, M. (2007). “Prevenција nasilja među vršnjacima i trenerskog zlostavljanja”, Sportske novosti, 12.9.2007.

Osmak- Franjić, D. (2007). “Prava djece tijekom i nakon razvoda braka roditelja”, časopis Dijete Vrtić Obitelj, br.50, zima 2007.

Vidović, L. (2007). “Roditelji u prvoj liniji obrane - djeca i pornografija”, časopis Narodni zdravstveni list, br.574-575, studeni-prosinac, Rijeka

8.1.2 ZDRAVSTVENA PRAVA DJECE

“Pravo djeteta na zdravlje - pravo na zdravu prehranu”- izlaganje na I. tematskom sastanku Mreže ombudsmana za djecu u Jugoistočnoj Europi “Zdrava prehrana - zdravi stilovi života; Koliko je siromaštvo faktor koji ometa ostvarivanje zdravih stilova života?”, Novi Sad, 5. travnja 2007.

“Trebaju li djeci naša briga o njihovoj prehrani?” - izlaganje na Festivalu znanosti koji se održava petu godinu za redom, uz sudjelovanje Medicinskog fakulteta u Zagrebu, 24. travnja 2007.

“Ured pravobraniteljice za djecu - zdravstvena i obrazovna prava djece u osnovnoj školi”- izlaganje održano za liječnike školske medicine i medicinske sestre s područja Splitsko dalmatinske županije u organizaciji Službe za školsku medicinu Splitsko-dalmatinske županije, 31. listopada 2007. u Splitu.

“Pravo djece na pravilnu prehranu”- uvodno izlaganje na istoimenoj tribini u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu održanoj u Osijeku, u Hrvatskoj gospodarskoj komori, 21. studenoga 2007.

8.1.3 ŠKOLA I DJEČJA PRAVA

“Nacionalni standard i sigurnost djece; uloga lokalne zajednice i škole”- izlaganje održano 26. i 27. travnja 2007. godine na Ekonomskom fakultetu u Splitu na međunarodnom znanstveno stručnom skupu “Decentralizacija odgojno - obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj”.

“Prava djece u osnovnoj školi i Ured pravobraniteljice za djecu”- stručni skup u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje tijekom travnja i svibnja 2007. godine. Na ovu temu održana su četiri predavanja u Zadru, Šibeniku, Stonu i Splitu na stručnim skupovima svih stručnih suradnika osnovnih škola u dalmatinskoj regiji.

“Zaštita prava djece u odnosu roditelja i škole”- izlaganje i rasprava na poziv Sekcije za školsku psihologiju i Županijskog stručnog vijeća psihologa osnovnih škola Zagreb-zapad i Zagrebačke županije, u Osnovnoj školi Ivana Cankara u Zagrebu, 25. svibnja 2007.

“Povrede prava djece u odgojno obrazovnim ustanovama”- izlaganje održano na 1. kongresu pedagoga Hrvatske 20. rujna 2007. u Zagrebu na temu “Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja”.

“Škola i dječja prava - pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu”- izlaganje u Križevcima 30. studenoga i 1. prosinca 2007. na 15. križevačkim pedagoškim danima s temom “Škola danas za budućnost: znanstveno-praktični obzori”.

Autorstvo:

Pezo, A., (2007). “Povrede dječjih prava u odgojno-obrazovnim ustanovama - prema podacima Ureda pravobraniteljice za djecu”, u “Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja”, zbornik radova 1. kongresa pedagoga Hrvatske, ur. V.Previšić, N.Šoljan, N. Hrvatić, Hrvatsko pedagoško društvo, Zagreb.

Pezo, A., (2007). “Nacionalni standard i sigurnost djece - uloga lokalne zajednice i škole”, Zbornik radova međunarodnog stručnog skupa “Decentralizacija odgojno-obrazovnog sustava u RH”, Sveučilište u Splitu, Split.

8.1.4 DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

“Viđenje Ureda pravobraniteljice za djecu o pravima djece s teškoćama u razvoju” - prezentacija na okruglom stolu 17. travnja 2007. godine. Okrugli stol organizirala je Udruga za poticanje zdravog razvoja djece i mladih iz Slavanskog Broda u suradnji s Udrugom distrofičara, invalida cerebralne i dječje paralize i ostalih tjelesnih invalida Slavonski Brod.

“Prava djece s posebnim potrebama” - izlaganje na stručnom skupu za odgajatelje i stručne suradnike predškolskih ustanova Dubrovačko-neretvanske županije na temu “Inkluzija djece s teškoćama u razvoju” u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 17. travnja 2007. u Dubrovniku.

“Ured pravobraniteljice za djecu i prava djece s teškoćama u razvoju”- izlaganje povodom obilježavanja 40. godišnjice postojanja Centra za odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju Šubićevac u Šibeniku, 24. travnja u Gradskoj knjižnici “Juraj Šižgorić” u Šibeniku.

“Prava djece s teškoćama u razvoju” - izlaganje u Umagu 22. svibnja 2007. godine defektolozima Istarske županije, okupljenim na stručnom vijeću u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

“Djeca s teškoćama u razvoju u sustavu predškolskog odgoja i naobrazbe”- izlaganje održano u Bjelovaru, 23. svibnja 2007. godine na seminaru za odgojitelje i stručne suradnike, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

“Prava i odgovornosti”- radionica održana u Bjelovaru, 23. svibnja 2007. godine, na seminaru za odgojitelje i stručne suradnike na temu “Djeca s teškoćama u razvoju u sustavu predškolskog odgoja i naobrazbe”, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

“Zaštita prava djece s teškoćama u razvoju” - izlaganje održano 19. lipnja 2007. u Varaždinu na stručnom skupu namijenjenom odgojiteljima i stručnim suradnicima na temu “Djeca s teškoćama u razvoju u sustavu predškolskog odgoja i naobrazbe”. Stručni skup organizirala je Agencija za odgoj i obrazovanje. “Prava djece - iskustva iz prakse i viđenje Ureda pravobraniteljice za djecu”, s posebnim osvrtom na prava djece s teškoćama u razvoju - izlaganje na seminaru za odgojitelje i stručne suradnike Zagrebačke i Karlovačke županije, s temom “Stvaranje sigurnog i poticajnog okružja za djecu s teškoćama u razvoju”. Seminar je organizirala Agencija za odgoj i obrazovanje u Dječjem vrtiću Ciciban u Velikoj Gorici 16. listopada 2007., za odgajatelje i stručne suradnike dječjih vrtića Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Karlovačke i Krapinsko-zagorske županije, isto izlaganje održano je 14. studenoga 2007. u Dječjem vrtiću Radost u Novskoj.

“Jednakost: teorija vs. praksa - pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu” - izlaganje na Međunarodnom stručnom simpoziju “Različiti po sposobnostima, jednaki u pravima” održanom od 22. do 23. studenoga u Zagrebu u povodu 60 godina rada Centra za

rehabilitaciju Zagreb. Skup je organizirao Centar u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom u Zagrebu.

“Predstavljanje Izjave ENOC-a o djeci s teškoćama u razvoju” - na Međunarodni dan osoba s invaliditetom, 3. prosinca 2007. pravobraniteljica za djecu održala je konferenciju za medije u Hrvatskoj knjižnici za slijepe osobe, na kojoj je predstavila Izjavu ENOC-a o djeci i mladima s teškoćama u razvoju.

Autorstvo:

Opačak, T., (2007). “Primjena Konvencije UN-a o pravima djeteta u zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju”, časopis “S vama”, br. 4/5, Udruga “Idem”, Zagreb

8.1.5 ZAŠTITA DJECE U MEDIJIMA

“Prava djece i javnost” - predavanje studentima Sveučilišta u Dubrovniku, 3. godine dodiplomskog studija “Mediji i kultura društva”, održano 1. ožujka 2007.

“Dječja prava - zakonodavni okvir” i “Dijete između pozitivnih i negativnih sadržaja u medijima”, izlaganja na 1. simpoziju učitelja i nastavnika hrvatskog jezika pod naslovom “Komunikacijski pristup nastavi hrvatskog jezika” u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 12. travnja 2007. godine u Trogiru.

“Zakonski okvir odnosa medija prema djeci u Republici Hrvatskoj” - izlaganje održano na znanstvenom skupu “Utjecaj medija na javnost” i prezentaciji rezultata znanstvenog istraživanja “Utjecaj medija na hrvatsku obitelj”, 3. svibnja 2007. u Zagrebu u organizaciji Odjela komunikologije Hrvatskih studija.

“Lice i naličje utjecaja medija na djecu”, izlaganje na 45. Reviji Hrvatskog filmskog i videostvaralaštva u Čakovcu, 28. rujna 2007. godine.

“Zaštita privatnosti djece u medijima - zakonski okvir” - izlaganje na tribini koju je Ured organizirao na temu “Zaštita privatnosti djece u medijima” u Splitu 23. studenoga 2007. godine.

“Psihološki aspekt prikaza djeteta u medijima” izlaganje na tribini koju je organizirao Ured na temu “Izvještavanje o djeci - inicijativa za zaštitu privatnosti djece u medijima” u Novinarskom domu u Zagrebu, 29. svibnja 2007. i na tribini “Zaštita privatnosti djece u medijima” u Splitu 23. studenoga 2007.

Autorstvo:

Flego, M., (2007). “Kako zaštititi privatnost djece u medijima”, u novopokrenutoj rubrici “Iz Ureda pravobraniteljice za djecu”, Zrno, br.78-79 (104-105), Zagreb

Gabelica Šupljika, M., (2007). “Zašto su nam važni pozitivni sadržaji za djecu i o djeci - psihologijski pogled”, u “Pozitivni sadržaji za djecu i o djeci”, ur. M. Gabelica Šupljika, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Gabelica Šupljika, M., (2007). “Dijete između pozitivnih i negativnih sadržaja u medijima”, u “Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika - Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama”, ur. M. Češi i M. Barbaroša-Šikić, Naklada Slap i Agencija za odgoj i obrazovanje, Jastrebarsko i Zagreb

Gabelica Šupljika, M., (2007). "Lice i naličje utjecaja medija", Školske novine, br.31, 9. listopada 2007., Zagreb

Jelavić, M., (2007). "Dječja prava u medijima - zakonski okvir", u "Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika - Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama", ur. M. Češi i M. Barbaroša-Šikić, Naklada Slap i Agencija za odgoj i obrazovanje, Jastrebarsko i Zagreb

8.1.6 PROMICANJE PRAVA I EDUCIRANJE ZA PRAVA I ZAŠTITU DJECE

Ured je u ožujku i svibnju 2007. godine sudjelovao u nastavi izbornog kolegija Prava djece u javnosti na studiju novinarstva Sveučilišta u Dubrovniku. Kroz predavanja i seminare studentima se govorilo o grupama dječjih prava, pravima i odgovornostima, komunikacijskom modelu analize medijskog sadržaja, utjecaju pozitivnih i negativnih sadržaja na djecu, pozitivnim i negativnim sadržajima u medijima o djeci i oglašavanju te o zakonskom okviru zaštite djece u medijima.

"Ured pravobraniteljice za djecu - praćenje, zaštita i promicanje prava djece" - izlaganje na okruglom stolu u Dubrovniku povodom Dana obitelji 15. svibnja 2007. Skup je organizirao Obiteljski centar Dubrovnik.

"Mogućnosti i odgovornosti u zaštiti djece predškolske dobi", izlaganje na Stručnom sastanku ravnateljica dječjih vrtića Grada Zagreba, u Stubičkim Toplicama, 5. srpnja 2007. na poziv Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba.

"Uloga lokalne zajednice i škole u zaštiti prava i interesa djece"- izlaganje na okruglom stolu "Primarna prevencija u Visu - suradnjom do rezultata", koji je u suradnji s Osnovnom školom Vis organizirala Liga za prevenciju ovisnosti u Visu 3. listopada 2007., za stručnjake različitih resora iz lokalne zajednice grada Visa.

"Uloga i rad pravobraniteljice za djecu"- izlaganje na tribini povodom obilježavanja dječjeg tjedna 4. listopada 2007. u Osnovnoj školi Antuna Mihanovića u Osijeku, za učenike, roditelje i nastavnike.

"Zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa djece", izlaganje na okruglom stolu kojeg je organizirao Ured, održanom 13. travnja 2007. u Splitu za predstavnike državnih tijela, javnih ustanova i civilnog sektora.

"Ured pravobraniteljice za djecu - način i djelokrug rada", izlaganje na stručnom skupu pedagoga osnovnih i srednjih škola Istarske županije na temu "Dječja prava i demokratizacija škole", održanom u Pazinu 10. listopada 2007.

"Dječja prava i uloga Ureda pravobraniteljice za djecu u zaštiti i promociji prava djece", predavanje održano u okviru seminara o ljudskim pravima u organizaciji Omladinske grupe HHO-a u Centru za ljudska prava, 25. svibnja 2007.

"Ured pravobraniteljice za djecu - način i djelokrug rada", izlaganje na županijskom stručnom vijeću pedagoga osnovnih i srednjih škola Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije održanom u Rijeci, 22. listopada 2007.

"Dječja prava" - izlaganje u sklopu kolegija Uvod u psihologiju, održano 19. prosinca 2007. studentima prve godine Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.

“Građanske i profesionalne odgovornosti u zaštiti djece”, izlaganje u okviru kolegija “Djetinjstvo i prava djeteta” za osamdesetak studenata druge i treće godine Visoke učiteljske škole u Petrinji, 17. prosinca 2007.

8.2 MEĐUINSTITUCIONALNA SURADNJA

Suradnja pravobraniteljice za djecu s drugim institucijama, tijelima, nevladinim udrugama, stručnim udruženjima, pojedinim stručnjacima, svima onima čiji je rad i djelovanje usmjeren ka zaštiti djece i njihove dobrobiti, važan je dio rada Ureda. Mišljenja smo kako bi bez odgovarajuće suradnje svih dijelova društva kojima je cilj zaštita i unapređenje prava djeteta, teško bi bilo postići poboljšanja na ovom području. Različiti vidovi suradnje s raznim društvenim čimbenicima, dio su našeg svakodnevnog rada, no zbog intenziteta i učestalije suradnje u ovom izvještajnom razdoblju navodimo samo neke.

S Ministarstvom unutarnjih poslova tijekom protekle godine ostvarili smo dobru i sadržajnu suradnju kroz brojne aktivnosti. Održane su dvije stručne tribine o zaštiti privatnosti djece u medijima u kojoj su kao izlagači sudjelovali predstavnici MUP-a, koji su kroz izlaganje dali sliku zaštite prava djece kroz policijsko djelovanje. Kao izlagači sudjelovali su i na stručnoj raspravi o bazi podataka počinitelja seksualnih delikata na štetu djece. Predblagdanska akcija “Mir i dobro”, tijekom koje se roditelje, djecu, trgovce i druge upozorilo na opasnost od eksplozivnih naprava koje se koriste tijekom božićnih i novogodišnjih blagdana, postaje već tradicija. Održali smo i zajedničku konferenciju za novinare na kojoj smo upozorili na rastuću opasnost koja djeci prijete putem mobitela i interneta. Dali smo podršku i kampanji za sigurnost u prometu koju Ministarstvo unutarnjih poslova u suradnji s Hrvatskim auto-klubom provodi svake godine. Pored ovoga valja naglasiti i promptnu reakciju Ministarstva unutarnjih poslova kad iz njihovih evidencija tražimo podatke o različitim vrstama povreda dječjih prava te u pojedinačnim slučajevima.

Suradnju s **Hrvatskom odvjetničkom komorom** započetu tijekom 2006. godine uspješno smo nastavili i razvijali i tijekom 2007. godine. Besplatna pravna pomoć odvjetnika u postupcima određivanja i ovrhe uzdržavanja, odvijala se tijekom cijele godine, a u trenutku pisanja ovoga Izvješća Hrvatska odvjetnička komora je u 820 slučajeva odredila odvjetnika koji će besplatno zastupati dijete u postupku u vezi s ostvarenjem ili ovrhom uzdržavanja.

Pravobraniteljica i njena zamjenica sudjelovale su u izvođenju dijela nastave izbornog kolegija “Prava djece i javnost” na **studiju novinarstva Sveučilišta u Dubrovniku** u ljetnom semestru, studentima III godine. Kroz predavanja i vježbe studenti su upoznati s dječjim pravima, nužnošću njihove zaštite i poštovanja. Upoznavanjem studenata o dječjim pravima pored edukativne ostvarena je i promotivna uloga, kao trajna zadaća Ureda pravobraniteljice.

Hrvatska psihološka komora i Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu važan su nam izvor stručnih i znanstvenih promišljanja o različitim temama. Ove godine, posebno je potrebno istaknuti mišljenje koje su nam uputili o načinima i oblicima stručnog rada psihologa u vrtićima i školama kao i o prevenciji suicidalnog ponašanja i unapređivanja mentalnog zdravlja djece.

Značajnu je suradnju Ured ostvario s **Agencijom za odgoj i obrazovanje**. Ta suradnja ostvarena je kroz cijeli niz predavanja djelatnika Ureda na skupovima u organizaciji Agencije, bilo kroz predstavljanje uloge i djelovanja Ureda ili stručna predavanja namijenjena nastavnicima osnovnih i srednjih škola i odgajateljima. Stručnom suradnjom razmijenjene su i informacije o aktualnostima odgoja i obrazovanja (o predškolskom standardu, kurikulumu, kodeksu ponašanja učenika, pravilniku o ocjenjivanju te ulozi i postupanju savjetnika Agencije u zaštiti prava djece po zaprimljenim prijavama).

Pored toga, sadržajna suradnja ostvarena je i s brojnim znanstvenim institucijama od kojih navodimo: Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Fakultet političkih znanosti, Pravni fakultet, Medicinski fakultet, Filozofski fakultet u Rijeci. U pogledu medijskih sadržaja u elektroničkim medijima ostvarili smo suradnju s Vijećem za elektroničke medije, vezano uz praćenje medijskih sadržaja i nužnost poduzimanja mjera koje im stoje na raspolaganju, sukladno Zakonu o elektroničkim medijima.

Tematska sjednica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina o zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju

Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, zajedno s Radnom skupinom za razmatranje problema osoba s invaliditetom, na sjednici održanoj 8. veljače 2007. godine, održao je raspravu o zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju pod nazivom “Teškoća! Čija? Moja? Tvoja? Naša?”.

Rasprava je održana temeljem inicijative pravobraniteljice za djecu, koja je Odboru dostavila radni materijal s pregledom najčešćih primjedbi, problema, pitanja i prijedloga s kojima se u svom radu susreće Ured pravobraniteljice za djecu, kada su u pitanju djeca s teškoćama u razvoju. U raspravi su, osim članova Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, sudjelovali i članovi drugih saborskih Odbora, predstavnici ministarstava te predstavnici brojnih nevladinih udruga koje se bave zaštitom prava djece s teškoćama u razvoju.

U materijalu pripremljenom za raspravu te uvodnoj prezentaciji tijekom sjednice, pravobraniteljica je posebno istaknula nekoliko važnih činjenica, o kojima smo pisali i u prošlom izvješću Hrvatskom saboru. S obzirom na važnost, želimo ih u ovom izvješću ponoviti, da bi svjesnost o postojanju problema bila prisutna u svakoj situaciji, a posebno kada se donose odluke o djeci s teškoćama u razvoju.

Iz nama dostupnih podataka proizlazi da većina djece s teškoćama u razvoju:

- žive u obiteljima koje imaju financijskih teškoća
- još uvijek nemaju jednak pristup redovnim uvjetima obrazovanja
- nedostaju im sustavi usluga i podrške koji bi omogućavali zadovoljenje njihovih obrazovnih potreba i rezultirali razvojem najviših potencijala duševnih i tjelesnih sposobnosti djeteta
- uskraćuje im se pravo na život s obitelji
- često ne dobivaju adekvatnu zdravstvenu skrb

- često su uskraćena za igru s vršnjacima i kvalitetno provođenje slobodnog vremena
- tri do četiri puta su izloženija fizičkom i/ili seksualnom nasilju i zlostavljanju od djece bez teškoća, te često upravo od onih odraslih koji bi trebali skrbiti o njima i štiti ih (prema Studiji UN o nasilju nad djecom)
- nemaju priliku sami se zalagati za svoja prava
- vrlo često im je neostvarivo pravo na kvalitetu života
- zbog svoje teškoće gotovo svakodnevno se susreću s diskriminacijom i ignoriranjem koje ih prati od djetinjstva do odrasle dobi.

O konkretnim problemima nacionalne politike i zakonodavstva, problemu deinstitutionalizacije te informiranju i savjetovanju o pravima djece s teškoćama u razvoju provedena je opsežna rasprava, koja je rezultirala sljedećim zaključcima, upućenim Vladi Republike Hrvatske:

1. “Odbor preporuča Vladi Republike Hrvatske da uputi u saborsku proceduru Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za razdoblje 2005. i 2006. godine.
2. Odbor predlaže Vladi Republike Hrvatske da, temeljem analize provedbe Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006., pripremi novu Nacionalnu strategiju za razdoblje od 2007. do 2015. godine, imajući u vidu i prijedloge i primjedbe iznesene u raspravi.
3. Odbor traži od Vlade Republike Hrvatske da utvrdi razloge neprovođenja Zakona o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom te da poduzme potrebne mjere kako bi se osiguralo njegovo puno provođenje.
4. Odbor preporuča Vladi Republike Hrvatske da razmotri mogućnost izrade novog zakona o roditelju-njegovatelju (odgajatelju) te da iznađe zakonsko rješenje za uvođenje instituta osobnog asistenta, kao i asistenta u nastavi.
5. Odbor, također, predlaže Vladi Republike Hrvatske da zaduži Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi da, sukladno prijedlozima iznesenim u raspravi, pristupi izmjenama i dopunama:
  - Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima
  - Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama
  - Pravilnika o pravima roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta”

Pred kraj rada 5. saziva Hrvatskog sabora u rujnu 2007. Odbor smo zamolili da nas izvijesti o očitovanju Vlade na zaključke sjednice. Odbor nas je obavijestio o zaprimljena dva dopisa kojima o zaključku br. 3 i 5 Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi traži očitovanja od Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, ne dostavljajući i eventualno zaprimljena očitovanja.

Odbor je preporučio Vladi Republike Hrvatske da uputi u saborsku proceduru Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za razdoblje 2005. i 2006. godine., no Ured nema saznanja je li to učinjeno.

Prema našim saznanjima, donesena je Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine te se nadamo njezinoj dosljednoj i uspješnoj primjeni. Ističemo da bi, prema našem mišljenju, ovako važni strateški dokumenti trebali biti dostavljeni na mišljenje i Uredu pravobraniteljice za djecu, što u ovom slučaju nije bilo učinjeno.

O razlozima neprovođenja Zakona o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom te potrebnim mjerama kako bi se osiguralo njegovo puno provođenje, na osnovu naših saznanja, detaljnije pišemo u poglavlju “Zaštita prava djece s teškoćama u razvoju”.

Izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi (NN 79/07), uvedeno je pravo na status roditelja njegovatelja. Međutim, unatoč dugo očekivanom rješenju statusa roditelja djece s većim teškoćama u razvoju, donesene izmjene ne slijede u potpunosti potrebe navedene populacije. Naime, kako sami roditelji navode, ovakvim rješenjem samo roditelji djece s najtežim dijagnozama te samo s određenim dijagnozama, ostvaruju pravo na status roditelja - njegovatelja, a inicijativa je da svi budu izjednačeni uz mogućnost izbora da li će raditi prema postojećim propisima ili ostati uz svoje dijete te ostvariti status roditelja njegovatelja. Također postoji prigovor, s kojim se Ured pravobraniteljice za djecu u potpunosti slaže, na nedostatan iznos naknade koju ostvaruje roditelj-njegovatelj.

Još nema zakonskog rješenja za uvođenje instituta osobnog asistenta, kao ni asistenta u nastavi, mada je jedna od propisanih aktivnosti Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece za osiguravanje pristupačnosti zdravstvenih, odgojno-obrazovnih i drugih institucija djeci s posebnim potrebama, upravo uspostavljanje mjera za uvođenje asistenta u nastavi.

Izmjene Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima, nisu u potpunosti uvažile prijedloge iznesene u raspravi pa samim time nisu značajno utjecale na poboljšanja u onom dijelu na koji su primarno bile najveće primjedbe (sastav prvostupanjskih tijela vještačenja), mada se nekim rješenjima, poput izmjene članka 11. stavka 1. pokušalo utjecati na skraćivanje trajanja postupka.

Nekoliko izmjena Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama nisu donijele bitne kvalitativne promjene te i nadalje ostaje činjenica da su osigurana sredstva temeljem ovog Pravilnika vrlo često neprimjerena i nedostatna. Navodimo pomalo bizaran primjer posljednje izmjene članka 80. Pravilnika (NN 11/08), koji osiguranim osobama s potpunim gubitkom sluha (gluha osoba) odobrava određena surdotehnička pomagala, među kojima i svjetlosnu ili vibracijsku budilicu. Međutim, problem nastaje kada isti taj članak kaže da “Ako u zajedničkom kućanstvu živi više osoba s potpunim gubitkom sluha pomagalo iz stavka 1. točke 2. i 3. ovog članka odobrava se samo jednoj osiguranoj osobi u tom kućanstvu.”

Nije došlo do izmjene Pravilnika o pravima roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju, na dopust ili na rad s polovicom punog radnog vremena, radi njege djeteta.

Temeljem svega iznesenog, možemo zaključiti da su neke od preporuka provedene, sukladno zaključcima navedene sjednice, mada su to aktivnosti i mjere koje su već bile u pripremi i o kojima se puno raspravljalo u javnosti. Međutim, važno je naglasiti da i nadalje mnoge potrebe djece i roditelja djece s teškoćama u razvoju ostaju nezadovoljene, a preporučene aktivnosti i mjere ne nalaze put kroz provedbenu politiku, zakone i podzakonske akte.

Ured pravobraniteljice za djecu nastoji prijedlozima i mišljenjima utjecati na dokumente koji su u redovitoj saborskoj proceduri, no na podzakonske akte najčešće nemamo mogućnost utjecaja, osim ukazivanja na odredbe koje nisu, sukladno Konvenciji o pravima djeteta, u najboljem interesu djeteta, onda kada je podzakonski akt već donesen.

8.3 SURADNJA S NEVLADINIM UDRUGAMA

Tijekom 2007. godine Ured je surađivao s mnogim nevladinim udrugama, vezano uz projekte koje su provodili. Navodimo samo neke: Hrvatsko novinarsko društvo, Društvo za psihološku pomoć, Udruga Roda, Udruga roditelja Korak po korak, Hrvatski savez Društava Naša djeca, Civitas-savjetodavna linija za medijske sadržaje, Udruga LET, Hrvatski filmski savez, Centar za djecu, mlade i obitelj Velike Gorice, Hrvatsko katoličko liječničko društvo i Hrvatski pravni centar. U organizaciji Hrvatskog pravnog centra, sudjelovali smo na više stručnih skupova, seminara i rasprava, kroz projekt "Zaštita tražitelja azila". Upravo je to dobar primjer kako nevladine udruge mogu pridonijeti stalnoj edukaciji stručnjaka za područje ljudskih prava, odnosno prava djece.

U Uredu pravobraniteljice za djecu održan je susret nevladinih udruga i dužnosnika kojima su prava i dobrobit djece u najužem području rada, posebice vezano uz potrebu za boljim kontaktom i suradnjom nevladinih udruga i tijela Vlade, odnosno dužnosnika koji imaju utjecaja na kreiranje i provođenje politike i aktivnosti vezanih uz dobrobit djece. Susret nevladinih udruga i dužnosnika kojima su prava i dobrobit djece u najužem području rada, svakako pridonosi izgradnji cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece. Sastanku su nazočili predstavnici Koordinacije udruga za djecu; zamjenica predstojnice Ureda za udruge Vlade RH, načelnica, državna tajnica i pomoćnik ministra zdravstva i socijalne skrbi, viša stručna savjetnica i pomoćnice ministra znanosti, obrazovanja i športa.

Članovi Koordinacije udruga za djecu istakli su na sastanku probleme i izazove s kojima su suočeni prilikom rada na projektima koji imaju za cilj zaštitu i promicanje prava i interesa djece i njihovim financiranjima, a predstavnici Vlade približili su način rada i postupak donošenja odluka o financiranju projekata te istaknuli neke od zabrinutosti i poteškoća koje imaju tim povodom. S ciljem nastavka suradnje i razgovora među nevladinim udrugama i vladinim tijelima nadležnim za prava djece, dogovoreno je kako će svi sudionici sastanka pravobraniteljici dostaviti pismene prijedloge za poboljšanje suradnje, koji će biti proslijeđeni svim pozvanima. Iako smo neke prijedloge zaprimili, u 2007. godini nije bilo više ovakvih sastanaka. No, svjesni važnosti uspostavljanja i održavanja dobre suradnje nevladinih udruga i vladinih tijela na postizanju veće razine zaštite prava djece, ali i poboljšanja njihova cjelokupna položaja u društvu, pravobraniteljica za djecu će svakako nastojati i u budućnosti biti mjesto konstruktivnih susreta i razmjene iskustva svih čimbenika u društvu koji se za to brinu.

Vezano uz rad nevladinih udruga, stručnih udruženja i pojedinaca, Ured pravobraniteljice za djecu obasut je molbama za podrške i mišljenja ili recenzije za slikovnice, knjige, projekte i programe, akcije, nagrade, namjere itd. Neke je vrlo jednostavno podržati jer su u cjelini svojih aktivnosti u suglasju s ciljevima i aktivnostima Ureda. Za druge smo mogli dati samo načelnu preporuku nastojanju da se unaprijede prava djece.

8.4 IZDAVAŠTVO I PROMIDŽBENA DJELATNOST

U 2007. godini intenzivirali smo promidžbenu djelatnost, objavljujući materijale kojima smo djeci i odraslima na slikovit i prepoznatljiv način pokušali približiti neke teme vezano uz zaštitu prava i interesa djece, ali i djelovanje Ureda pravobraniteljice za djecu. Tiskali smo knjižicu: “Konvencija o pravima djeteta i Zakon o pravobranitelju za djecu”, u izvorniku i na jeziku bliskom djeci, te knjižicu: “Konvencija o pravima djeteta i zakon o pravobranitelju za djecu”, na hrvatskom jeziku i usporednom prijevodu na dva romska jezika: Romany Chib i Limba D' Bjaš; Također smo tiskali letak o pravu na zaštitu djece od nasilja i letak o pravosudno - zaštitnim pravima djece, kao i memory karte za djecu, obilježavač stranica, zidne i džepne kalendare, čestitke i mape za ulaganje.

U povodu 18. obljetnice Konvencije o pravima djeteta, pokrenuli smo izdavanje doplatne poštanske marke, kako bismo skrenuli pozornost javnosti na taj važni dokument, kao i na potrebu da se zaštita dječjih prava podigne na višu razinu. Marka je bila u prodaji od 1. studenoga do 31. prosinca 2007. po cijeni od 1,15 kuna. Autorica ilustracije je Sanja Rešček, a oblikovanje marke donirala je tvrtka Laboratorium. Hrvatska pošta odrekla se naknade za distribuciju marke kako bi se prodajom prikupilo što više novca. Prihod od prodaje marke bio je namijenjen za tiskanje slikovnica u taktilnoj tehnici za djecu s oštećenjima vida. Riječ je o slikovnicama na brajici s reljefnim ilustracijama, koje su zasad u nas vrlo rijetke. Ukupno je prodano 28660 komada čime je ostvaren prihod od 27.015,06 kuna. Novac je izravno upućen na žiro račun Hrvatskog saveza slijepih.

Za izradu je odabrana slikovnica autorice Đurđe Miklaužić: “Super je bit' različit”. Nakladnik je Golden marketing- Tehnička knjiga, urednica Nataša Maletić, lektorica Sanda Uzun- Ikić, a likovno - grafičko oblikovanje izradila je Zrinka Ostović. Ova slikovnica je svojim sadržajem vezana uz prava djeteta i razlike među ljudima, a primjerena je slijepoj i visoko slabovidnoj djeci predškolske i školske dobi. Slikovnica će biti izdana tijekom 2008. godine.

U časopisima za djecu “Smib” i “Modra lasta” objavljeni su poster i s tekstom Konvencije o pravima djeteta na jeziku bliskom djeci te tekstovi o radu Ureda pravobraniteljice za djecu. Kratki tekstovi o dječjim pravima i Uredu objavljeni su i u časopisima “Prvi izbor” i “Radost”.

U povodu Svjetskog dana prevencije nasilja nad djecom 19. studenoga, na cijeloj stranici objavljen je poster u “Školskim novinama”.

9 SUSRETI, SURADNJA I DRUŽENJA S DJECOM

9.1 DJECA U UREDU PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Kao i dosadašnjih godina, Ured je bio otvoren za susrete djece s pravobraniteljicom i njezinim suradnicima.

Učenici 3. razreda privatne jezične gimnazije “Pitagora” iz Splita posjetili su Ured pravobraniteljice za djecu u Splitu 13. ožujka 2007. U sklopu nastavnog programa iz psihologije učenici posjećuju razne ustanove koje se bave djecom i mladima pa su tako izrazili želju upoznati se s radom Ureda pravobraniteljice za djecu. Učenici su u školi prethodno proveli upitnik o stanju prava djece i mladih, u kojem su naveli kako nisu upoznati sa svim svojim pravima, a stanje prava djece i mladih ocijenili su ocjenom dobar. Posebno nezadovoljstvo izražavaju u ostvarivanju prava na vlastito mišljenje kako u društvu i obitelji, tako i u školi.

Ured pravobraniteljice za djecu posjetili su i učenici 4.a i 4.b razreda Osnovne škole Dr. Ivan Merz u Zagrebu, 31. svibnja 2007. i upoznali se s radom pravobraniteljice i njezinih suradnika. Prikazan je i kratak film o grupama dječjih prava, a uslijedila su brojna dječja pitanja na koja je pravobraniteljica odgovarala. Učenici su također iznijeli svoja razmišljanja o svakodnevnim situacijama i odnosima s odraslima (roditeljima, učiteljima, susjedima...) te svoje viđenje dječjih prava.

Učenici šestog razreda Osnovne škole Jure Kaštelana u Zagrebu, članovi novinarske grupe, posjetili su 6. rujna 2007. Ured pravobraniteljice za djecu kako bi za svoj školski list Čarobna frula i popularni časopis za starije osmoškolce Modra lasta pripremili intervju s pravobraniteljicom.

Učenici Osnovne škole Eugena Kvaternika iz Velike Gorice posjetili su pravobraniteljicu za djecu 3. listopada 2007. kako bi snimili intervju za radio emisiju “Zvonjalica” Radija Velika Gorica i za svoj školski list “Prva škola”. Gosti su izvijestili pravobraniteljicu o koncepciji dječje emisije RVG-a “Zvonjalica” koja se emitira subotom tijekom školske godine, a svaki tjedan uređuje ju ekipa učenika-novinara iz jedne od sedam osnovnih škola na području Velike Gorice. Pokrovitelj tog programa je Grad Velika Gorica.

Splitski ured pravobraniteljice za djecu 1. listopada 2007. posjetila su u povodu Dječjeg tjedna, djeca iz Dječjeg vrtića Mali Isus iz Kaštel Kambelovca, kako bi kroz igru i priču, doznali nešto o svojim pravima. Istog dana ured je posjetila i dječja županica znanja, učenica 7. razreda Osnovne škole Pojišan u Splitu.

U povodu Dječjeg tjedna, 3. listopada 2008. osječkom uredu pravobraniteljice za djecu u posjet su došla djeca - članovi dječjega foruma Društva “Naša djeca”. Razgovarali su sa savjetnikom pravobraniteljice o ulozi i djelokrugu Ureda te dječjim pravima.

Učenici polaznici “Grupe za ljudska prava” Upravne i birotehničke škole u Zagrebu posjetili su 12. studenoga 2007. Ured pravobraniteljice za djecu. Sami su potaknuli taj susret, nakon što su prošle godine u Tjednu djeteta i Tjednu otvorenih vrata Ureda, također bili gosti pravobraniteljice i sudjelovali u radionicama o pravima i odgovornostima. Pogledali su kratki film o grupama prava prema Konvenciji o pravima djece te su u radionicama raspravljali, aktivno sudjelovali i učili razlikovati prava i odgovornosti.

Pravobraniteljica za djecu se susrela 7. prosinca 2007. u svome uredu s devet učenika srednjih škola kojima je predstavila djelokrug i način rada. Učenici su je obavijestili o svojim željama, potrebama i očekivanjima u vezi s daljnjim školovanjem te upozorili na prepreke koje im stoje na putu, budući da svi oni imaju teškoće u razvoju. Srednjoškolce su dopratili njihovi roditelji, profesori i odgojitelji te su i oni upozorili na pojedine nelogičnosti u zakonskim rješenjima i predrasude koje dodatno otežavaju život djeci s teškoćama.

9.2 SUSRETI S DJECOM IZVAN UREDA

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici susreću se s djecom u raznim prilikama koje organizira sam Ured.

Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je 29. svibnja 2007. godine u Novinarskom domu tribinu pod nazivom "Izvjestavanje o djeci - inicijativa za zaštitu privatnosti djece u medijima". Na molbu pravobraniteljice, sudjelovali su i srednjoškolci, članovi Hrvatskog debatnog društva, koji su u zanimljivoj debati iznijeli svoje stavove i viđenje problema te ponudili moguća rješenja za zaštitu privatnosti djece u medijima.

U Osnovnoj školi Vis savjetnica pravobraniteljice za djecu održala je 2. listopada 2007. radionicu o dječjim pravima za učenike prvog razreda, a potom su je intervjuirali stariji učenici, novinari školskoga lista "Školski bancić". Djeca su na dar dobila knjižicu s Konvencijom o pravima djeteta, a Uredu su poklonila svoje crteže.

Povodom obilježavanja dječjeg tjedna Ured je organizirao 4. listopada 2007. godine tribinu "Uloga i rad pravobraniteljice za djecu" u Osnovnoj školi Antuna Mihanovića u Osijeku, za učenike, roditelje i nastavnike. Tom je prilikom prikazan zakonski okvir djelovanja Ureda te međunarodni i domaći propisi koji reguliraju zaštitu prava i interesa djece, a također je predstavljen regionalni ured pravobraniteljice u Osijeku.

U povodu Dječjega tjedna savjetnik pravobraniteljice za djecu posjetio je 1. listopada 2007. Osnovnu školu Ljudevita Gaja u Osijeku, gdje je učenicima i nastavnicima predstavio djelokrug i način rada pravobraniteljice za djecu.

U povodu Međunarodnog dana bijelog štapa 15. listopada, savjetnica pravobraniteljice posjetila je Osnovnu školu Mertojak u Splitu gdje se susrela sa slijepom učenicom 5. razreda i darovala joj CD sa zvučnim zapisom Konvencije o pravima djeteta i tekst Konvencije otisnut na brajici. Savjetnica je potom upoznala i rad školske skupine "Prijateljska pomoć" koju je predstavio njezin voditelj, učenik 7. razreda koji je pokazao igru memory card za slijepe. Skupina "Prijateljska pomoć" izradila je igru memory card za slijepe, a svoju ideju žele prenijeti i drugim školama koje pohađaju i slijepi učenici, te predstaviti na Dječjoj konferenciji u Pragu.

Rođendan Konvencije o pravima djeteta i Međunarodni dan djeteta 20. studenoga pravobraniteljica je obilježila dječjom press-konferencijom na koju su pozvani novinari školskih, učeničkih listova iz raznih dijelova Hrvatske. Pozivu se odazvalo pedesetak učenika iz ukupno 15 škola iz Zadra, Preka, Virovitice, Osijeka, Josipovca, Slavonskog Broda, Ilače, Duge Rese, Vojnića, Matulja, Samobora i Zagreba. Nakon konferencije sva djeca su imala priliku razgovarati s pravobraniteljicom i njezinim suradnicima u neformalnom ozračju na domjenku priređenom za njih.

Na tribini “Zaštita privatnosti djece u medijima”, održanoj u Splitu je 23. studenoga 2007., nastupili su učenici, članovi debatnog kluba III. gimnazije u Splitu, koji su tom prilikom imali svoju prvu javnu prezentaciju debate.

9.3 SUSRETI S DJECOM NA DRUGIM SKUPOVIMA ZA DJECU

U Gimnaziji u Novoj Gradiški svake se godine u ožujku održava Otvorena nastava - nastava bez školskog zvona, u kojoj se učenicima nudi na izbor širok raspon različitih tema. Jedna od tema održanih 6. ožujka 2007. bila je predstavljanje ovlasti i uloge Ureda pravobraniteljice za djecu.

Na poziv Gradskog vijeća djece i mladih Velike Gorice pravobraniteljica za djecu je sudjelovala u radu njegove 7. sjednice održane 11. listopada 2007. Tom je prilikom zajedno s gradonačelnikom i ostalim uzvanicima odgovarala na konkretna dječja pitanja o tome što se sve poduzima za zaštitu djece.

10 MEĐUNARODNA SURADNJA

Ured pravobraniteljice za djecu ostvario je u 2007. godini iznimno aktivnu suradnju na međunarodnom planu koja se može grupirati u nekoliko područja: suradnja s međunarodnim organizacijama, bilateralna suradnja te sudjelovanje na međunarodnim konferencijama, seminarima i stručnim skupovima.

10.1 SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

10.1.1 GLOBALNA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU

Globalna mreža pravobranitelja za djecu neformalna je mreža neovisnih nacionalnih institucija za zaštitu prava djece iz cijelog svijeta, koja se prvi put sastala 2000. godine, povodom Posebnog zasjedanja Opće sjednice Ujedinjenih naroda i sastanka na vrhu posvećenog djeci.

Pripremni sastanak za drugo zasjedanje Globalne mreže pravobranitelja za djecu održan je uz organizacijsku podršku UNICEF Innocenti Research Centra u Firenci, 11. i 12. studenoga 2007., a na sudjelovanje je, među 12 neovisnih nacionalnih institucija iz cijelog svijeta (Španjolska, Grčka, Irska, Novi Zeland, Indija, Jamajka, Mauricijus, Južnoafrička Republika, Kolumbija, Kanada, Peru), pozvan i Ured pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske. Smatramo kako poziv da sudjelujemo u pripremnom sastanku svjedoči o ugledu koji Ured uživa u međunarodnoj zajednici pravobranitelja za djecu, kako zbog dobre legislativne podloge, tako i zbog svih uloženi napa da institucija djeluje neovisno i u najboljem interesu djece.

Drugo zasjedanje Globalne mreže održano je na Dan ljudskih prava 10. prosinca 2007. u Ujedinjenim narodima u New Yorku, a sudjelovale su i pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica. Svjetski pravobranitelji za djecu govorili su o izazovima s kojima se suočavaju u radu, preprekama u ostvarivanju dječjih prava i nužnim mjerama za njihovu cjelovitu zaštitu. Zasjedanje je rezultiralo zajedničkom Izjavom i “Pozivom na djelovanje” (“*A Call for Action*”), koji su predstavljeni na Općoj skupštini UN-a posvećenoj djeci, 11. i 12. prosinca 2007. Pravobranitelji za djecu iz cijelog svijeta,

Izjavom i “Pozivom na djelovanje”, pozvali su vlade onih zemalja koje još nisu uspostavile neovisne nacionalne institucije s jasnim mandatom prema djeci, da to učine, a sve vlade svijeta da prioritet u svojim postupanjima daju zaštiti prava i interesa djece.

Izjava pravobranitelja za djecu predstavljena je na poslijepodnevnom, otvorenom dijelu zasjedanja. Važnost neovisnih nacionalnih institucija, kao što su pravobranitelji za djecu, posebno su istaknuli zamjenik izvršne direktorice UNICEF-a, predsjedavajuća Odbora UN za prava djeteta, švedski ministar za socijalna pitanja, državna tajnica Ureda premijera Norveške, predstavnice Europske unije i Vijeća Europe . U nastavku su pravobranitelji za djecu, predstavnici regionalnih mreža, progovorili o izazovima i problemima s kojima se susreću djeca u regijama koje predstavljaju.

Uloga pravobranitelja za djecu nezamjenjiva je u postavljanju djece u središte svih djelovanja, omogućavanja jače vidljivosti djece u društvu i većeg utjecaja na politike, planove i provedbe na nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini.

Zasjedanje globalne mreže završilo je izvješćem koje će biti platforma za daljnju izgradnju mreže, kao i standarda na području prava i dobrobiti djece, ali i osnova za daljnji razvoj i napredak neovisnih institucija koje djeluju u području prava djece.

10.1.2 GODIŠNJA SKUPŠTINA ENOC-A U BARCELONI

Jedanaesti godišnji sastanak Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC) održan je u Barceloni, od 19. do 21. rujna 2007. u znaku obilježavanja desete godišnjice Europske mreže pravobranitelja za djecu, s glavnom temom “Podrška djeci s teškoćama u razvoju”. Skup je pozdravnim govorom otvorio katalonski ombudsman, a potom su uslijedila izvješća o aktivnostima ENOC-a u prošloj godini te kratka izvješća zemalja članica. Kao najveći uspjeh hrvatskoga Ureda pravobraniteljice za djecu istaknuto je jačanje Ureda i širenje na regionalne centre.

Teme radionica skupa, uz prikaze primjera dobre prakse, bile su: oblici suradnje s nevladinim organizacijama u zaštiti prava djece; praćenje provedbe preporuka pravobranitelja upućenih nacionalnim parlamentima; i mediji kao sredstvo promocije i širenja informacija o radu pravobranitelja za djecu. Sudionicima sastanka predstavljen je nacrt ENOC-ove Izjave o djeci s teškoćama u razvoju, koju je pripremila radna skupina koju su činili predstavnici Belgije (Flamanski dio), Norveške, Luksemburga, Hrvatske, Irske i Grčke. Domaćin sljedećeg godišnjeg sastanka ENOC-a će biti Irska, u rujnu 2008. godine.

10.1.3 IZJAVA ENOC-A O IMPLEMENTACIJI PREPORUKA IZ STUDIJE UN-A O NASILJU NAD DJECOM

Europske mreže pravobranitelja za djecu izdala je preporuku kojim poziva države na potpuno ukidanje svih oblika nasilja nad djecom i punu implementaciju preporuka Studije Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom. Izjavu smo dostavili Odjelu za ljudska prava Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija. Naime, kako je Republika Hrvatska dosegla određeni zakonodavni standard zaštite djece od nasilja, posebice osnivanjem institucije pravobraniteljice za djecu te izričitom zabranom svake primjene fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe, odnosno tjelesnog kažnjavanja djece, smatramo kako aktivno djelovanje u međunarodnoj zajednici, osobito u Ujedinjenim

narodima, može pridonijeti prihvaćanju takvih standarada i u drugim zemljama. Također, pozivali smo Vladu RH da na zasjedanju Opće skupštine UN, Republika Hrvatska podrži osnivanje Posebnog predstavnika Glavnog tajnika za nasilje nad djecom, koji bi se trebao usredotočiti na mobiliziranje svih sredstava kako bi se zaustavilo nasilje nad djecom, podržavati i nadgledati primjenu preporuka iz Studije o nasilju nad djecom, identificirati primjere dobre prakse za borbu protiv svih oblika nasilja nad djecom te koordinirati i surađivati sa svim važnim čimbenicima na ovom području. Međutim, kako je Republika Hrvatska već dala načelnu podršku za uspostavu Posebnog predstavnika, pravobraniteljica za djecu ovom prilikom poziva na aktivno lobiranje za uspostavljanje navedene institucije.

10.1.4 RADNA SKUPINA ENOC-A ZA PRIPREMU IZJAVE O DJECI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

U srpnju 2007. godine u Brusselsu održan je sastanak radne skupine, u čijem radu je sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu, za pripremu ENOC-ove izjave o djeci s teškoćama u razvoju. Radna skupina je formirana da bi prije sastanka u Barceloni pripremila dokument (ENOC Statement) koji je na godišnjem sastanku usvojen od strane svih zemalja članica ENOC-a te potom prezentiran javnosti na nacionalnim razinama te upućen nacionalnim vladama i parlamentima.

10.1.5 NEFORMALNA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU U JUGOISTOČNOJ EUROPI

Ured pravobraniteljice za djecu nastavio je sudjelovati na sastancima neformalne mreže pravobranitelja za djecu zemalja Jugoistočne Europe. Radi se o projektu suradnje pravobranitelja koji prate prava djece u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Vojvodini, Crnoj Gori, Makedoniji, na Kosovu i u Grčkoj koji podupire norveška nevladina udruga *Save the Children*, a temeljno organizira Pokrajinski ombudsman AP Vojvodine. Tijekom 2007. godine održana su tri tematska sastanka u Novom Sadu i Banjaluci te konferencija u Budvi.

10.1.6 IZVJEŠĆE PREMA DODATNOM PROTOKOLU PREMA KONVENCIJI UN-A O PRAVIMA DJETETA, O SUDJELOVANJU DJECE U ORUŽANIM SUKOBIMA

Sukladno svojoj nadležnosti i pravilima postupanja Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda, pravobraniteljica za djecu podnijela je Odboru svoje primjedbe vezano uz provedbu Dodatnog protokola u Republici Hrvatskoj, a nastavno na Izvješće o provedbi, koje je Odboru podnijela Vlada Republike Hrvatske.

U svojim primjedbama, pravobraniteljica je navela kako smatra da Republika Hrvatska nema većih problema s provedbom Protokola, osobito vezano uz novačenje djece. Međutim, prema informacijama kojima smo raspolagali, obrazovanje pripadnika oružanih snaga specifično za prava djece, nije zastupljeno na dostatan način.

Vlada RH je Odboru predstavila svoje izvješće o provedbi Dodatnog protokola 18. rujna 2007. godine. U svojim Zaključnim komentarima i preporukama, Odbora među ostalim pozdravlja činjenicu da je pravobraniteljica za djecu ovlaštena pratiti kršenje i ugrožavanje pojedinačnih prava djece, uključujući i prava iz Fakultativnog protokola o

sudjelovanju djece u oružanim sukobima te ponavlja svoju preporuku Hrvatskoj iz 2004. kojom poziva državnu vlast da pojača političku, kadrovsku i financijsku potporu Uredu pravobraniteljice za djecu.

10.1.7 ZASJEDANJE OPĆE SKUPŠTINE UN-A POSVEĆENO DJECI

U Ujedinjenim narodima je 11. i 12. prosinca 2007. održano drugo zasjedanje Opće skupštine UN-a posvećeno djeci. Prvi takav skup održan je 2002. kad je donesen akcijski dokument nazvan "Svijet po mjeri djece". Cilj je ovog skupa bio utvrditi što je učinjeno u proteklih pet godina kako bi se poboljšali uvjeti odrastanja djece u svijetu, osobito u području zdravlja, prevencije AIDS-a, obrazovanja i zaštite od zlostavljanja i iskorištavanja te kako bi se unaprijedila razina dječjih prava. Konkretno podatke o realno ostvarenom napretku objavio je UNICEF u najnovijoj publikaciji *Progress for Children: A World Fit for Children Statistical Review*. Pomoćnik ministrice vanjskih poslova Pjer Šimunović u svom je izlaganju istaknuo važnost postojanja neovisnih nacionalnih institucija za zaštitu dječjih prava te pozdravio Poziv na djelovanje koji je dan ranije istaknula Globalna mreža pravobranitelja. Zasjedanju su bile nazočne pravobraniteljica za djecu i njena zamjenica

10.1.8 SUDJELOVANJE U RADU KOMISIJE UN-A ZA POLOŽAJ ŽENA

U veljači 2007. godine održano je 51. zasjedanje Komisije o položaju žena Ujedinjenih naroda, koje je bilo posvećeno ukidanju diskriminacije i nasilja prema djevojčicama. Komisiji su se tijekom zasjedanja obratili brojni dužnosnici i stručnjaci s područja ravnopravnosti spolova i ukidanja diskriminacije i nasilja nad djevojčicama, a velik je značaj dan i djevojčicama samima, čije su se predstavnice u nekoliko navrata obratile nazočnima.

Tijekom zasjedanja, održano je nekoliko panela i okruglih stolova. Na panelu na temu "Provedba strateških ciljeva te buduće inicijative za suzbijanje svih oblika diskriminacije i nasilja nad djevojčicama", izlaganje je održala zamjenica pravobraniteljice za djecu, osvrnuvši se na problem tjelesnog kažnjavanja djece te naglasila potrebu njegova uklanjanja, ne samo zakonodavnim inicijativama, već i obrazovanjem roditelja kao i provođenjem kampanja za osvješćivanje javnosti o nenasilnim oblicima discipliniranja djece. Ukazala je na važnost obrazovnog sustava i školskih programa koji su puni stereotipa, prikazujući žene u inferiornim ulogama. U kontekstu školskog programa, istakla je važnost pružanja odgovarajućeg spolnog odgoja, temeljenog na znanstvenim činjenicama. Spolni odgoj mora uzeti u obzir najbolji interes djeteta, a nužan je kako bi se spriječilo seksualno nasilje, trudnoće maloljetnica, spolno prenosive bolesti i druge neželjene posljedice. Naposljetku, naglasila je važnost sudjelovanja djece u svim inicijativama i njihovoj provedbi, budući da inicijative moraju uzeti u obzir mišljenje djece, kako bi bile učinkovite i odgovarale njihovim potrebama.

10.1.9 SASTANAK S PREDSTAVNICAMA UNICEF-A

U Uredu pravobraniteljice za djecu 23. kolovoza 2007. održan je sastanak s predstavnicama UNICEF-a. Sastanak je inicirala predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, a povodom posjeta Marthe J. Santos, Programme Officer Regionalnog ureda UNICEF-a za srednju i istočnu Europu i bivšu zajednicu država u Zagrebu. Predstavljeno

je područje djelovanja i rad pravobraniteljice za djecu, nadležnost pravobraniteljice vezano za podnošenje Izvješća Odboru za prava djeteta te zastupljenost tema koje se odnose na prava djeteta u okviru pristupanja Europskoj uniji. Naime, izvješća Europske komisije o napretku, koja se izrađuju svake godine, izuzetno sažeto govore o pravima djece, zbog čega bi trebalo više napora uložiti kako bi se upravo Europska komisija više fokusirala na ona područja koja su važna, primjerice, prava djece u pravosudnom sustavu (juvenile justice).

10.1.10 SASTANAK O SEKSUALNO ISKORIŠTAVANOJ I NESTALOJ DJECI

Pravobraniteljica i njezina zamjenica bile su pozvane na radni sastanak o seksualno iskorištavanju i nestaloj djeci, 17. siječnja 2007. u Parizu. Na sastanku je upozoreno na sve veću opasnost koja vreba na internetu te dužnost svih, a posebice roditelja i škole da zaštite djecu. Naklašeno je da je nužna mobilizacija svih službi pri sprečavanju širenja pedofilije i pornografije putem Interneta.

10.1.11 MEĐUNARODNO OBILJEŽAVANJE 19. STUDENOGA - SVJETSKOG DANA PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA DJECE

Ured pravobraniteljice za djecu je na poziv *WWSF Children (Women's World Summit Foundation)* postao aktivnim članom Međunarodne koalicije 128 zemalja svijeta i 781 svjetske organizacije koja provodi kampanju za prevenciju nasilja nad djecom i zlostavljanja djece. WWSF je međunarodna, neprofitna, nevladina organizacija i konzultant UN-a koja je svojim aktivnostima usmjerena ka implementaciji ženskih i dječjih prava i UN-ovih Milenijskih razvojnih ciljeva. Cilj globalne kampanje je kroz nacionalne i međunarodne kampanje razvijati kulturu prevencije svih oblika nasilja, a o aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu u Republici Hrvatskoj biti će više riječi u posebnom poglavlju.

10.2 BILATERALNA SURADNJA

10.2.1 PREDSTAVNICI ZEMALJA ČLANICA ENOC-A U RADNOM POSJETU HRVATSKOJ

Ured pravobraniteljice za djecu bio je od 28. veljače do 2. ožujka. 2007. godine domaćin predstavnicima zemalja članica ENOC-a. Tone Dolčič, zamjenik pravobranitelja Slovenije i Xavier Bonal, zamjenik pravobranitelja Katalonije, sadašnji predsjedatelj ENOC-a, oba zadužena za prava djece, su na radnom sastanku u uredu u Zagrebu upoznali način i područje rada Ureda pravobraniteljice za djecu, kao i primjere iz svakodnevne prakse, te predstavili svoj rad. Na sveučilišnom studiju "Mediji i kultura društva", izbornog kolegija "Prava djece i javnost" u Dubrovniku, pravobraniteljica je pozvala goste da se predstave studentima te im pobliže objasne način rada u njihovim uredima kao i njihova iskustva u zaštiti i promicanju prava djece u medijima. Osim toga, 2. ožujka 2007. godine gosti su nazočili i otvorenju Ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu.

10.2.2 RADNI POSJET PRAVOBRANITELJICI ZA DJECU REPUBLIKE POLJSKE

Od 19. do 21. travnja 2007. pravobraniteljica za djecu i savjetnica pravobraniteljice su na poziv Ewe Sowinske, pravobraniteljice za djecu Republike Poljske, boravile u radnom posjetu njenom Uredu u Varšavi.

Tijekom sastanaka, susrele su se s djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu Republike Poljske, razmijenile iskustva u radu, te razgovarale o nekoliko tema aktualnih u obje zemlje, kao što su: zdravstveni odgoj i obrazovanje u školama, uzdržavanje djece od strane roditelja s kojim dijete ne živi te prisutnost djece i zaštita njihovih prava u medijima. Razgovaralo se i o zajedničkom djelovanju te ciljevima unutar Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC).

10.2.3 POSJET STRUČNJAKA IZ RUSKE FEDERACIJE

U studijskom posjetu Uredu pravobraniteljice za djecu 25. listopada bili su stručnjaci iz više regija Ruske Federacije, koji rade u sustavima socijalne skrbi i odgoja djece i mladih. Cilj posjeta Uredu i drugim institucijama u Hrvatskoj bio je upoznati iskustva dobre prakse u Hrvatskoj u zadovoljavanju socijalnih prava najranjivijih dijelova populacije - djece koja ne žive u obiteljima, djece i mladih s poremećajima u ponašanju, djece s posebnim potrebama i drugih. Posjet je organiziralo Društvo za psihološku pomoć.

10.2.4 POSJET PREDSTAVNICA ORGANIZACIJE “SPASIMO DJECU” IZ ŠVEDSKE

Predstavnice organizacije “Save the Children Sweden” i voditeljice europskih programa Monica Lundgren i Monika Sarajärvi sastale su se sa zamjenicom pravobraniteljice 14. lipnja 2007. Tijekom kratkog posjeta Zagrebu gošće iz Švedske, upoznale su se s brojnim aktivnostima, djelokrugom i načinom rada pravobraniteljice za djecu. Izrazile su želju za daljnjom suradnjom u međunarodnim projektima te predstavile programe i prioritete kojima se njihova organizacija trenutačno bavi.

10.2.5 RAZVOJNA POMOĆ REPUBLIKE HRVATSKE

U okviru pružanja razvojne pomoći Republike Hrvatske, Ured pravobraniteljice za djecu posjetile su u travnju 2007. godine predstavnice parlamenta i nevladinih udruga Republike Irak. Ukratko im je predstavljen sustav zaštite prava djece u Republici Hrvatskoj te ustrojstvo i način rada pravobraniteljice za djecu.

10.2.6 POSJET IZASLANSTVA S KOSOVA

Izaslanstvo s Kosova uključeno u projekt “Povećanje participacije u obrazovanju”, u sklopu radnoga boravka u Hrvatskoj, posjetilo je 21. studenoga 2007. Ured pravobraniteljice za djecu. Pravobraniteljica i njezine suradnice informirale su ih o radu ureda te odgovarale na njihova pitanja vezana za obrazovnu politiku te angažiranost i ovlasti pravobraniteljice u tome području. Susret je organiziralo Pučko otvoreno učilište Korak po korak, koje surađuje u provođenju spomenutog kosovskoga projekta, a delegaciju je vodila Melinda Mula, koordinatorka programa u Kosovskom obrazovnom centru.

10.2.7 SASTANAK S ALFONSOM PEETERSOM IZ EUROPSKE KOMISIJE

Pravobraniteljica za djecu sastala se s predstavnikom Europske komisije Alfonsom Peetersom, voditeljem projekata za ljudska prava, nacionalne manjine, civilno društvo i razminiranje, 11. lipnja 2007. Razgovarali su o djelokrugu rada Ureda i ostvarivanju dječjih prava u Republici Hrvatskoj, a gosta je osobito zanimalo kako se ostvaruje Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. te se interesirao za ključna pitanja iz Izvještaja o radu pravobranitelja za djecu za 2006. godinu.

10.2.8 KONZULTATIVNI RAD NA ZAŠTITI DJECE U CRNOJ GORI

U sklopu angažmana od strane UNICEF-a Crne Gore, pravobraniteljica za djecu je kao konzultant za dječju zaštitu boravila u Podgorici od 4. do 6. prosinca 2007. godine. Tom prigodom razgovarala je sa savjetnicima i dužnosnicima nadležnih tijela Vlade i UNICEF-a. Tada je predstavljena "Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori" za period 2008. - 2012. godine.

10.3 MEĐUNARODNE KONFERENCIJE, SEMINARI I STRUČNI SKUPOVI UZ SUDJELOVANJE PREDSTAVNIKA UREDA

10.3.1 MEĐUNARODNA KONFERENCIJA: ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE DJECE. ČINJENICE. SUSRET EKSPERATA

U Leuvenu, Belgiji, 9. i 10. svibnja 2007. održana je Međunarodna konferencija: "Zlostavljanje i zanemarivanje djece. Činjenice. Susret eksperata."

Tijekom dvodnevnog programa, predavanja su održali eminentni stručnjaci i sveučilišni profesori prava i sociologije, pedijatri, psihijatri i drugi. Predstavljena su brojna znanstvena istraživanja u području zlostavljanja i zanemarivanja djece, područja kojem je svaki od predavača pristupio sa svog aspekta, no svi su istaknuli neizmjernu važnost prevencije i edukacije, kako bi se neželjena ponašanja spriječila ubuduće, i umanjile posljedice koje iz njih proizlaze.

10.3.2 MEĐUNARODNI SEMINAR "DJECA U ULIČNIM SITUACIJAMA - PREVENCIJA, INTERVENCIJA, PRAVILAN PRISTUP"

U Sionu u Švicarskoj od 16. do 20. listopada 2007. održan je međunarodni seminar pod nazivom "Djeca u uličnim situacijama - prevencija, intervencija, pravilan pristup". Seminar su organizirali Međunarodni institut za prava djece (IDE) i Međunarodna socijalna služba (ISS). Sudionici su se suglasili kako restriktivni pristup ovom problemu ne može dati adekvatne rezultate već se samo kroz partnerski odnos s djetetom, koje se našlo u toj specifičnoj životnoj situaciji, uz maksimalno uvažavanje mišljenja djeteta u rješavanju njegovih životnih problema, mogu postići značajniji rezultati.

10.3.3 KONFERENCIJA VIJEĆA EUROPE O MEĐUNARODNOM PRAVOSUĐU ZA DJECU

U organizaciji Vijeća Europe u Strasbourgu, održana je 17. i 18. rujna 2007. godine Konferencija Vijeća Europe o međunarodnom pravosuđu za djecu.

Konferencija je održana u okviru programa Vijeća Europe “Building a Europe for and with Children”, s ciljem unapređivanja i poboljšanja pristupa djece pravosuđu. Na Konferenciji su predstavljeni modeli i iskustva različitih zemalja i eksperata u odnosu na tri osnovne teme: prekretnice u međunarodnom pravosuđu za djecu; pristup djece međunarodnom pravosuđu te stvaranje prijateljskog okruženja za djecu u pravosuđu na međunarodnoj razini.

10.3.4 SEMINAR U BUKUREŠTU “SUZBIJANJE SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE”

U Bukureštu, u Rumunjskoj, od 12. do 16. studenoga 2007. održan je seminar pod nazivom “Suzbijanje seksualnog iskorištavanja djece”. Predavanja i vježbe u sklopu treninga odvijali su se u *Southeast European Cooperative Initiative Centre (SECI)* u Bukureštu, a organizirali su ga Britansko ministarstvo vanjskih poslova i *Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOP)*. Bilo je riječi o seksualnom zlostavljanju djece preko interneta, dječjoj pornografiji, zlostavljanju putem chata, seksualnim zlostavljačima koji putuju u potrazi za djecom, potencijalnim žrtvama te o drugim temama iz tog područja. Prikazani su i projekti usmjereni na sprečavanje trgovanja djecom koji se provode u Rumunjskoj u suradnji s Velikom Britanijom.

10.3.5 11. EUROPSKA REGIONALNA KONFERENCIJA O ZLOSTAVLJANJU I ZANEMARIVANJU DJETETA

Od 18. do 21. studenog 2007. godine održana je u Lisabonu Europska regionalna konferencija o zlostavljanju i zanemarivanju djeteta u organizaciji *International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect (ISPCAN)* i *Association of Women Against Violence (AMCV)*, na temu: Podržavanje prevencije i oporavka od zlostavljanja i zanemarivanja djeteta: Uloga stručnjaka, zajednica i obitelji. Središte konferencije su tri glavna pitanja: Možemo li spriječiti zlostavljanje i zanemarivanje djeteta? Što možemo naučiti od žrtava i članova njihovih obitelji? Da li funkcioniraju postojeći modeli intervencije i prevencije?

10.3.6 MEĐUNARODNI SEMINAR: “ETIKA I BRIGA O DJECI: ZAJEDNIČKI ANGAŽMAN”

Belgijska organizacija *International Juvenile Justice Observatory (IJJO)* održala je 20. i 21. studenoga 2007. u Parizu međunarodni seminar pod naslovom “Etika i briga o djeci: zajednički angažman”. Seminar je sadržavao četiri cjeline: Mediji kao svjedoci vremena i ugroženo djetinjstvo; Interdisciplinarna komunikacija i profesionalna tajna; Maloljetni počinitelji kaznenih djela su ipak žrtve; te Osiguravanje i zbrinjavanje maloljetnika kad to ne uspije roditeljima. U svakoj tematskoj cjelini posebno je naglašen etički aspekt u odnosu na djetetova prava i interese.

10.3.7 “POVJERAVANJE DJECE I MOGUĆE POSLJEDICE - MEĐUNARODNI ASPEKTI”

Seminar je održan u organizaciji Beogradskog centra za ljudska prava, a u suradnji s partnerskim organizacijama: Centrom za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Centrom za strateška istraživanja i dokumentaciju - Forum, Akcijom za ljudska prava iz Podgorice

i Hrvatskim helsinškim odborom za ljudska prava, u Beogradu, od 8. do 10. studenoga 2007. godine, kao dio projekta dodatne edukacije za pravnike iz zemalja bivše Jugoslavije, s ciljem razmjene iskustava i uspostave međusobne suradnje na rješavanju obiteljsko-pravne problematike u slučajevima s međunarodnim elementima. Uz sudionike iz regije, na seminaru su sudjelovali i predstavnici međunarodnih organizacija.

10.3.8 DRUGA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA “ISTRAŽIVANJA S DJECOM I ZA DJECU”

U organizaciji Hermann Gmeiner akademije u Innsbrucku, Austrija od 10. do 12. prosinca 2007. godine održana je Druga međunarodna konferencija “Istraživanja s djecom i za djecu” na kojoj su kao glavne teme izdvojene: metodologija, korištenje rezultata istraživanja i etika. Na konferenciji je istaknuta važnost i nakana ohrabrivanja djece i mladih u aktivnom sudjelovanju (participaciji) u istraživačkom procesu, kao i značaj i potreba osiguranja uvjeta u kojima će, od strane djece iskazani pogled na svijet biti uzet u obzir i ozbiljno prezentiran. Jedan od glavnih ciljeva konferencije je povećanje aktivne uloge djece i mladih u istraživanju i stvaranju znanja o životnim uvjetima i socijalnim aspektima koji na njih imaju utjecaj. Sljedeći cilj je bio istražiti teme vezane uz metodologiju istraživanja i načine na koje će se koristiti spoznaje do kojih se dođe tijekom istraživanja, uzimajući u obzir i etički aspekt. Na konferenciji su uz odrasle stručnjake, aktivno sudjelovala djeca i mladi, prezentacijama i radom u grupi.

11 RAD REGIONALNIH UREDA

U Planu i programu rada Ureda pravobranitelja za djecu za 2006. godinu osmišljen je budući ustroj i djelovanje Ureda za dvogodišnje razdoblje. Temeljem uočene potrebe proširenja rada na regionalne razine, planirano je otvaranje izdvojenih ureda u tri veća grada koji bi svojim zemljopisnim položajem u odnosu na više županija, koje čine određenu regionalnu cjelinu, omogućili pristupačnost Ureda strankama, kao i lakše, učinkovitije operativno djelovanje djelatnika izdvojenog ureda na tom području. Približavanje korisnicima koji žive izvan Zagreba, jedna je i od preporuka koju je Republici Hrvatskoj uputio Odbor za prava djeteta Ujedinjenih naroda, što se ove godine ostvarilo otvaranjem ureda u Splitu, Osijeku i Rijeci. Regionalne urede, zbog jednostavnosti, nazivamo prema mjestu sjedišta ureda (splitski ured, osječki ured, riječki ured), a regijama nazivamo područja županija koje pojedini ured pokriva (splitska regija, osječka regija, riječka regija).

Svi Uredi otvoreni su u 2007. godini, tako da je tijekom 2007. godine Ured u Splitu radio deset mjeseci, Ured u Osijeku sedam mjeseci, a Ured u Rijeci tri mjeseca. U regionalnim uredima zaposlen je po jedan savjetnik različite profesije i područja rada. Osim što su dostupni djeci i njihovim obiteljima, savjetnici pojedinih ureda stvaraju sliku stanja prava djece u regiji na temelju:

- pojedinačnih slučajeva ugrožavanja prava djece koji se odnose na regiju,
- osobnih, telefonskih i pisanih prijava ugrožavanja dječjih prava regionalnom uredu,
- direktnih kontakata s djecom na temelju obilazaka institucija u kojima borave djeca ili drugih kontakata s djecom (aktivnosti s djecom u uredu ili izvan njega),

- promicanja dječjih prava i zaštite djece kroz kontakte i suradnju s institucijama, tijelima i pojedincima,
- promicanja dječjih prava u javnosti (okrugli stolovi, tribine, predavanja, u medijima),
- potrebnih i planiranih aktivnosti u regiji za naredno izvještajno razdoblje.

Osim na gore navedene načine, savjetnici u regionalnim uredima rade na pojedinačnim predmetima vezanim za konkretno područje njihove domene poslova.

Ovi podaci i procjena stanja prava djece u pojedinim regijama dio su ukupnih podataka za cijelu Hrvatsku, na temelju prijava Uredu pravobraniteljice.

11.1 SPLITSKI URED

Regionalni ured pravobraniteljice za djecu u Splitu otvoren je 1. ožujka 2007. godine kao prvi regionalni ured, za područje Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske, Zadarske i Šibensko-kninske županije. Sjedište Ureda je u ulici Braće Kaliterne 10, na trećem katu. U Splitskom uredu zaposlena je profesorica pedagogije, savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje odgoja i obrazovanja, obitelji, kulturnih i ekonomskih prava djece i promocije prava djece.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Ukupno	75	16	14	8	113	734	847
Osobna prava - ukupno	61	15	8	7	91	466	557
Pravo za život uz roditelje i rod. skrb	26	4	6	3	39	197	236
Pravo na djetetovu privatnost	5	2	0	2	9	30	39
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	28	7	1	2	38	197	235
Ostala osobna prava	2	2	1	0	5	42	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	0	13	13
Obrazovna prava	18	1	3	0	22	83	105
Zdravstvena prava	3	0	1	0	4	18	22
Socijalna prava	2	0	1	0	3	23	26
Ekonomska prava	2	2	1	4	9	48	57
Kulturna prava	1	0	0	0	1	10	11
Pravosudno-zaštitna prava	5	1	1	0	7	23	30
Ostala prava	7	0	0	1	8	18	26

Od ukupno 847 prijava pojedinačnih povreda prava Uredu, 113 prijava odnosi se na područje splitske regije. 75 prijava odnosilo se na Splitsko-dalmatinsku županiju, 16 na Zadarsku županiju, 14 na Dubrovačko-neretvansku i osam na Šibensko-kninsku županiju.

Podaci iz tablice pokazuju da se najveći broj prijava odnosi na povredu osobnih prava djeteta, i to povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Nakon osobnih prava djece, po broju prijava slijede povrede obrazovnih prava.

Ured u Splitu	Dijete	Majka	Otac	Baka/Djed	Institucije	Ostali
Osobno	1	17	11	4	1	2
Telefonski	3	71	29	8	12	5

Od početka rada splitskog ureda do 31. prosinca 2007. godine, temeljem telefonskog obraćanja stranaka i osobnog dolaska, splitskom uredu ukupno su se obratile 164 osobe. Osobno se obratilo 36 osoba, i to najviše majki, a telefonskih obraćanja bilo je 128, od kojih opet najviše obraćanja majki.

Jedna od temeljnih uloga u prvoj godini postojanja, bilo je upoznavanje, savjetovanje djece, stručnjaka i javnosti o dječjim pravima i postojanju Ureda te načinu i djelokrugu njegova rada. Stoga je promocija prava kroz sudjelovanja i izlaganja na raznim skupovima bila naša prva zadaća. Aktivna sudjelovanja i izlaganja pobrojena su u posebnom dijelu izvješća. Namjera nam je u prvom redu bila upoznati djecu s postojanjem Ureda pravobraniteljice za djecu, i predstaviti ga kao Ured kojem se mogu obratiti radi zaštite svojih prava i suradnje, na način da nam upute svoje prijedloge, promišljanja i poteškoće vezane za njihovo ostvarivanje. Istovremeno je naša zadaća bila i procijeniti stanje prava djece u Splitskoj regiji. Stoga smo uz telefonsko, pismeno i individualno savjetovanje djece i stranaka obilazili ustanove u kojima trajno ili privremeno borave djeca. Realizirane su posjete svim zatvorima u regiji, svim domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (Maestral u Splitu, Maslina u Dubrovniku i Miljenko i Dobrila u Kaštel Lukšiću), Centru za odgoj Zadar, Dječjem odjelu i rodilištu Opće bolnice Šibenik, Dječjem odjelu opće bolnice Dubrovnik, Centru za autizam-Split, Osnovnoj školi Vis, Udruzi slijepih Splitsko dalmatinske županije, slijepoj djevojčici u osnovnoj školi Mertojak u Splitu, o čemu se detaljnije govori u posebnom poglavlju izvješća. U Splitskom uredu su upriličeni posjeti djece Privatne jezične gimnazije Pitagora iz Splita, Dječjeg vrtića Mali Isus iz Kaštel Kambelovca i dječje županice Splitsko-dalmatinske županije.

S ciljem promocije dječjih prava i informiranja javnosti o postojanju Ureda kao i snimanja stanja prava i rješavanja pojedinačnih slučajeva kroz zajedničke aktivnosti i sastanke ostvarena je suradnja s Agencijom za odgoj i obrazovanje-podružnica Split, Prosvjetnom inspekcijom-podružnica Split, Uredom državne uprave Splitsko-dalmatinske županije- odsjekom za prosvjetu, kulturu i šport, Državnim odvjetništvom, Odsjekom za maloljetničku delikvenciju Policijske uprave splitsko-dalmatinske, Centrom za socijalnu skrb Split, Obiteljskim centrom Dubrovnik i Obiteljskim centrom Split, Službom za

školsku medicinu Splitsko-dalmatinske županije, udrugama Most i Ligom za prevenciju ovisnosti.

U travnju 2007. godine je Ured organizirao okrugli stol "Ured pravobraniteljice za djecu-praćenje, zaštita i promicanje dječjih prava" za stručnjake koji se bave zaštitom djece iz različitih resora kako bismo im približili djelokrug i način rada regionalnog ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu i zajedno s njima podijelili viđenje stanja prava djece u regiji te predložili načine naše buduće zajedničke suradnje. Tribinu "Zaštita privatnosti djece u medijima" na koju su također bili pozvani stručnjaci svih četiriju županija različitih resora koji se bave zaštitom djece Ured je organizirao u studenom 2007. godine.

Sagledavajući povreda prava djece u splitskoj regiji, posebno je uočljiv problem nepoštivanja djetetovog prava na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi. Prema procjeni Ureda, a na temelju uočenih postupanja u radu tijela nadležnih za postupanje i zaštitu djece u području obiteljsko pravne problematike, mjere koje se poduzimaju još uvijek nisu sveobuhvatne i pravovremene. Svjesni objektivnih poteškoća nedostatka kadra, edukacije i supervizije u radu centara za socijalnu skrb koja se negativno odražava na njihovu kvalitetu rada, naglašavamo da to ne smije biti razlog nepravovremenog i površnog postupanja u zaštiti djece. Uočen je problem nedovoljnog broja osposobljenih ljudi i nepostojanje timova za provođenje kriznih intervencija, te problem kadrovske i prostorne neopremljenosti novoosnovanih obiteljskih centara.

Kao drugi dominirajući problem povreda prava djece u splitskoj regiji pokazao se problem povreda obrazovnih prava djece i povreda prava na zaštitu od svih oblika nasilja nad i među djecom u školi. U više prijava istaknut je problem neprimjerenog postupanja djelatnika škola prema djeci, kako učitelja i stručnih suradnika, tako i ravnatelja i školskih odbora. Uočeno je da veliki broj djelatnika odgojno obrazovnih ustanova nije upoznato sa zakonskom regulativom koja se odnosi na zaštitu prava i interesa djece, što je zasigurno dijelom i uzrok njihovog površnog postupanja.

Promocija prava je u više navrata bila ostvarena u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje u odnosu na stručnjake koji se bave djecom u Splitskoj regiji, pedagoge, psihologe, odgajatelje i učitelje.

Ističemo i problem Centra za autizam - Podružnica Split koji nakon odvajanja od Centra za autizam Zagreb još nema riješen status, što smatramo da je nužno učiniti budući da se navedeni problem bitno odražava na kvalitetu rada i skrbi o djeci, korisnicima Centra.

Što se tiče zdravstvenih prava djece u regiji, nužno je osnivanje institucije koja će pružati usluge dijagnosticanja, savjetovanja, terapijskog tretmana, vještačenja i provođenja preventivnih programa. Veliki je broj djece u regiji koja pate zbog nasilja, zlostavljanja i manipulacije vezano uz razvod braka njihovih roditelja. Istodobno nedostaju stručne institucije koje objedinjuju različite pristupe i stručne poslove usmjerene zaštiti djece tako da mnoga djeca ostaju bez stručne pomoći i zaštite svoje dobrobiti. Jedina ustanova ovakvog tipa jest Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. No, nažalost Poliklinika više ne može sa sadašnjim kapacitetima pružiti pomoć svoj djeci koja to trebaju, a oko 40% djece koja su trenutno u tretmanu Poliklinike dolazi izvan Zagreba. Izneseni problemi i uočene poteškoće bili su poticaj Uredu za upućivanje preporuke regionalnim centrima i županijama u Dalmaciji da razmotre i pokrenu otvaranje slične institucije u dalmatinskoj regiji. Veseli nas što su Grad Zadar i Grad Dubrovnik prepoznali problem, pokazali

interes i ozbiljno pristupili njegovom rješavanju. Prema našim saznanjima Grad Zadar planira otvoriti Polikliniku do kraja 2008. godine.

Uz navedeni problem važno je istaknuti da smo na temelju prijava uredu i uvida u dječje odjele i bolnice uočili nedostatak dječjih psihijatara i pedijatara u regiji. Evidentno je kako će dječji odjeli u skoro vrijeme ostati bez kadra, budući su sadašnji liječnici pedijatri uglavnom starije dobi, a liječnika specijalizanata nema. Izražavamo zabrinutost i koristimo priliku upozoriti da Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi žurno treba pristupiti rješavanju tog problema.

Ponudu i jednak pristup kvalitetnim sadržajima slobodnog vremena svoj djeci, ocjenjujemo nedostatnima, posebno djeci na otocima i u Zagori stoga je nužno pristupiti osmišljavanju i poboljšanju kvalitete kulturnih prava djece u ovim područjima.

Problematika s kojom se Ured susretao u proteklom razdoblju ukazuje da stanje prava djece u Splitskoj regiji nije na razini koju djeca trebaju i zaslužuju, stoga je uistinu potrebno uložiti dodatne napore kako bi se postigla potrebna poboljšanja. S obzirom na veliki broj povreda uočen na području obiteljsko pravne problematike i područja obrazovnih prava, procjenjujemo važnim daljnju senzibilizaciju i edukaciju djelatnika obrazovnih ustanova te će Ured tijekom 2008. godine usmjeriti svoje djelovanje na to područje. Uočeno je da veliki broj djece i stručnjaka u regiji nije upoznat s postojanjem Konvencije o pravima djece i drugim važnim dokumentima koji se odnose na zaštitu djece i dokumenata usmjerenih na poboljšanje kvalitete njihovog života kao što je Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine.

Držimo važnim u budućnosti intenzivirati susrete s djecom, jer predstavljaju bogati izvor različitih informacija o problemima s kojima se djeca susreću, njihovim potrebama i sve onog što im je važno. Planiramo intenzivirati i susrete s djecom - školskim novinarima budući da oni mogu pridonijeti promociji dječjih prava kroz pisanje u školskim listovima o toj važnoj temi.

Zbog uočenih brojnih prepreka i problema u ostvarivanju njihovih prava, svoje djelovanje svakako ćemo intenzivnije usmjeriti prema djeci koja žive na otocima. Ne želeći da ova skupina djece ostane izolirana, planiramo svoje posjete usmjeriti ka njima kako bismo bolje upoznali probleme s kojima se susreću u ostvarivanju svojih prava te im dali priliku da slobodno oblikuju i javno izraze svoje mišljenje, postavte važna pitanja koja se tiču zaštite i unapređivanja njihovih prava te dobiju informacije o načinima njihove promocije i zaštite.

Otvaranje Ureda u Splitu znatno je olakšalo dostupnost pravobraniteljice za djecu u regiji te pridonijelo senzibilizaciji stručnjaka i javnosti za prava djece, o čemu svjedoči i broj prijava, a samim time se pokazala i svrsishodnost njegova osnivanja.

11.2 OSJEČKI URED

Regionalni ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku otvoren je 18. lipnja 2007. godine. Područje djelovanja ureda obuhvaća pet županija (Vukovarsko-srijemsku, Osječko-baranjsku, Brodsko-posavsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku). U uredu u Osijeku zaposlen je diplomirani pravnik - savjetnik pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje socijalne skrbi, zdravstva, zaštite okoliša, prometa, te promocije prava djece.

U predmetnom izvještajnom razdoblju od ukupnog broja 847 prijava uredu, 105 se odnosi na područje osječke regije, od kojih se osam odnosi na područje Virovitičko-podravске županije, devet na područje Požeško-slavonske županije, 17 na područje Brodsko-posavske županije, 52 na područje Osječko-baranjske županije, a 19 na područje Vukovarsko-srijemske županije.

URED U OSIJEKU	Virovitičko-podravska	Požeško-slavonska	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Ukupno	8	9	17	52	19	105	742	847
Osobna prava - ukupno	5	8	10	37	13	73	484	557
Pravo za život uz roditelje i rod. skrb	3	2	6	17	9	37	199	236
Pravo na djetetovu privatnost	0	1	0	2	0	3	36	39
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	2	5	4	18	4	33	202	235
Ostala osobna prava	0	0	2	1	0	3	44	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	0	0	13	13
Obrazovna prava	0	0	4	4	2	10	95	105
Zdravstvena prava	1	0	0	1	0	2	20	22
Socijalna prava	1	0	1	2	1	5	21	26
Ekonomska prava	0	0	0	5	1	6	51	57
Kulturna prava	0	1	0	0	1	2	9	11
Pravosudno-zaštitna prava	1	0	1	1	0	3	27	30
Ostala prava	0	0	1	2	1	4	22	26

Važno je istaknuti da se unutar skupine osobnih prava, najveći broj prijava odnosi na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Nakon osobnih prava djece, po broju prijava slijede povrede obrazovnih prava

Za savjet se Osječkom uredu obratilo ukupno 105 osoba, osobnim dolaskom u prostorije ureda u 49 slučajeva, a telefonskim putem u 56 slučajeva. Najveći broj obraćanja Osječkom uredu odnosio se na povredu osobnih prava djeteta, i to prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja.

Ured u Osijeku	Dijete	Majka	Otac	Baka/Djed	Institucije	Ostali
Osobno		25	16	2	1	5
Telefonski		24	16	3	6	7

Tijekom 2007. godine osječki ured sudjelovao je i ostvario više aktivnosti usmjerenih na zaštitu, te promicanje prava i interesa djece. Aktivnosti su ostvarivane putem medijskih istupa kojima se javnost upoznavala s pravima djece, ulogom i načinom djelovanja pravobraniteljice za djecu, te djelokrugom rada regionalnog ureda. Organiziran je okrugli stol o pravu djece na pravilnu prehranu, uz sudjelovanje stručnjaka koji sudjeluju u izradi i provedbi programa pravilne prehrane. Također, sudjelovali smo u radu okruglog stola pod nazivom: "Uloga majke i zaštita djece od nasilja u obitelji u ruralnoj sredini" te na stručnom skupu: "Pravo djeteta na život u obitelji". Događanjima koja su od značaja za promociju prava i položaj djece dali smo podršku, primjerice na smotri literarnih i scenskih radova djece u domovima, dodjele statusa "Rodilište - prijatelj djece" u Općoj bolnici u Vukovaru.

Uloga i djelokrug rada pravobraniteljice za djecu, uz promociju otvorenja osječkog ureda predstavljena je djeci i odraslima u dvije osnovne škole, a članovi dječjeg foruma Društva naša djeca posjetili su ured povodom tradicionalnog održavanja dječjeg tjedna, u prvom tjednu mjeseca listopada. Ovakvi susreti su značajni zato što djeca samostalno rijetko prijavljuju povredu svoga prava, pa ih treba poticati na izražavanje mišljenja o zbivanjima koja ih se neposredno tiču.

Ostvarena je suradnja sa svim nadležnim institucijama, koje u svom djelokrugu rada imaju doticaja i rade s djecom ili njihovim roditeljima, tijekom postupanja u pojedinim predmetima i to neposrednim, telefonskim i pisanim putem.

Tijekom 2008. godine, na području osječke regije, a radi nastavka kontinuiranog praćenja stanja dječjih prava, planiramo posjetiti ustanove u kojima su smještena djeca, nastaviti suradnju s tijelima nadležnim za zaštitu i promicanje dječjih prava te sudjelovanjem na skupovima o aktualnim temama koje se odnose na promociju prava i interesa djece.

11.3 RIJEČKI URED

Na prvi dan Dječjeg tjedna 1. listopada 2007. godine, u Rijeci je otvoren regionalni ured pravobraniteljice za djecu za područja Primorsko-goranske županije, Ličko-senjske i Istarske županije. Sjedište Ureda je u Trpimirovoj 2, na trećem katu riječkog nebodera. U regionalnom uredu u Rijeci zaposlena je diplomirana pravica - savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje pravosudne zaštite, socijalne skrbi, zdravstva i obitelji i promocije prava djece.

Od ukupno 847 prijava pojedinačnih povreda prava Uredu, 108 prijava odnosi se na područje Riječke regije, od čega se 70 prijava odnosi na područje Primorsko-goranske županije, 31 prijava na područje Istarske županije, a sedam prijava se odnosi na Ličko-senjsku županiju.

U sljedećoj tablici se vidi da se najveći broj prijava odnosi na povredu osobnih prava djeteta, i to povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Rangom slijede ekonomska i obrazovna prava.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Ukupno	70	7	31	108	739	847
Osobna prava - ukupno	37	3	23	63	494	557
Pravo za život uz roditelje i rod. skrb	16	1	11	28	208	236
Pravo na djetetovu privatnost	3	0	2	5	34	39
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	17	2	6	25	210	235
Ostala osobna prava	1	0	4	5	42	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	1	0	0	1	12	13
Obrazovna prava	13	2	1	16	89	105
Zdravstvena prava	4	0	1	5	17	22
Socijalna prava	0	0	0	0	26	26
Ekonomska prava	14	1	2	17	40	57
Kulturna prava	0	0	0	0	11	11
Pravosudno-zaštitna prava	1	1	3	5	25	30
Ostala prava	0	0	1	1	25	26

Od početka rada Riječkog ureda do 31. prosinca 2007. godine, temeljem telefonskog obraćanja stranaka i osobnog dolaska u riječki ured pravobraniteljice za djecu ukupno se obratilo 67 osoba. Iz donje tablice vidljivo je da su se riječkom uredu osobno obratile 33 osobe, jednako majke i očevi, a telefonskih obraćanja bilo je 34, od kojih je najviše bilo obraćanja majki.

Ured u Rijeci	Dijete	Majka	Otac	Baka/Djed	Institucije	Ostali
Osobno	3	11	11	2	3	3
Telefonski	1	12	6	2	4	9

U regionalnom smislu, 59 obraćanja se odnose na županije regije (Primorsko-goranska i Istarska), a ostale prijave se odnose na druge županije u Hrvatskoj.

Najviše prijava odnosilo se na povredu osobnih prava djece te njihovih obrazovnih prava. Unutar osobnih prava, kao i općenito na razini cijele Hrvatske, dominiraju povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, a unutar obrazovnih prava, zaprimljene prijave odnose se na odgovarajuće prostorne i kadrovske uvjete obrazovanja, obrazovna prava djece s posebnim potrebama, te na pravo na obvezno i besplatno osnovno školovanje.

Tijekom 2007. godine na području Riječkog ureda izvršen je obilazak sljedećih institucija: Doma za odgoj djece Cres, Odgojnog doma Mali Lošinj, Centra za rehabilitaciju Fortica - Kraljevica, Psihijatrijske bolnice Lopača, Zatvora u Puli, Zatvora u Rijeci, Caritasovog doma za žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja "Sv. Ana" Rijeka, Doma za zlostavljane djecu i odrasle osobe - žrtve obiteljskog nasilja "Rovinjsko sunce", Rovinj, Doma za dnevni boravak djece "Tić" Rijeka i Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja Udruge za zaštitu obitelji Rijeka. Obilaskom navedenih institucija ostvareni su direktni kontakti s djecom, te su uočene potrebe za nizom poboljšanja radi podizanja kvalitete života djece i ostvarivanja njihovih prava i interesa u institucijama u kojima su privremeno ili trajno smještene, te su upućene preporuke Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, a ured će nastaviti pratiti postupanje sukladno danim preporukama.

Riječki ured sudjelovao je na sljedećim događanjima na kojima je predstavljena institucija i uloga pravobraniteljice za djecu: na Stručnom skupu pedagoga osnovnih i srednjih škola Istarske županije u Pazinu, Županijskom stručnom vijeću pedagoga Primorsko-goranske županije u Rijeci, zatim na međunarodnoj konferenciji XI. ISPCAN European Conference on Child Abuse and Neglect u Lisabonu, te tribini Obiteljskog centra i Zajednice društava Crvenog križa PGŽ "Suzbijanje trgovanja ljudima" u Rijeci.

U sljedećem izvještajnom razdoblju planiraju se obilasci Kliničkog bolničkog centra Rijeka - odjela za psihijatriju te ginekologiju i porodništvo, Dječje bolnice Kantrida, Opće bolnice u Puli, Opće bolnice u Gospiću, Opće bolnice u Ogulinu, posjet obiteljskim centrima, te obilazak škola i vrtića u regiji. Planira se organiziranje tribina o pravima djece s poremećajima u ponašanju i o prehrani djece.

U odnosu na sva tri regionalna ureda pravobraniteljice za djecu, zaključno možemo istaknuti kako je postotak regionalne zastupljenosti prijave, u odnosu na njihov ukupan broj, uglavnom ujednačen (Split 13,2%, Osijek 12,4%, Rijeka 12,8%). Prosječan broj izravnih obraćanja pojedinom uredu se razlikuje u relativnoj vrijednosti. Najviše javljanja mjesečno bilo je uredu u Rijeci (22,3%), zatim Splitu (18,2%) te uredu u Osijeku (17,5%).

Slijedom svega navedenog, posve je jasno, kako je regionalizacija Ureda pravobraniteljice za djecu, a time i približavanje pravobraniteljice djeci, odraslima i lokalnoj zajednici, u nepotpunih godinu dana od osnutka pokazala prve rezultate. Smatramo kako je i daljnje jačanje regionalnih ureda nužnost, budući da je većom prisutnošću na terenu i boljom vidljivošću, očekivan i daljnji rast broja pritužbi, ali i mogućnosti za samoinicijativno postupanje.

12 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

12.1 USTROJ

Zakonom o pravobranitelju za djecu (NN 96/03), Poslovníkom pravobranitelja za djecu (NN 21/05) i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za djecu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda. Ured pravobraniteljice za djecu ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove, u kojima je u 2007. godini, uz pravobraniteljicu za djecu i njezine dvije zamjenice, u odnosu na utvrđen okvirni potrebni broj od 23 državna službenika, bilo zaposleno 12 državnih službenika.

Tijekom 2007. godine ispunjen je kratkoročni plan prijema novih službenika u državnu službu te su popunjena četiri radna mjesta, za koja je u srpnju 2006. godine Ministarstvo financija dalo suglasnost. Naime, od osnivanja, Ured pravobraniteljice za djecu radi s manjim brojem službenika od planiranog i potrebnog, tako da je u odnosu na dugoročni plan prijema državnih službenika u Uredu za razdoblje od 2008. do 2010. godine, koji čini sastavni dio financijskog plana dostavljenog Ministarstvu financija, umjesto potrebna 23 državna službenika, zaposleno samo 12.

Raspored i postupno zapošljavanje novih službenika planirano je sukladno

- preporukama Odbora Ujedinjenih naroda za prava djeteta o "...jačanju političke, ljudske i financijske potpore Ureda pravobranitelja za djecu, u svrhu olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, van glavnoga grada države članice";
- preporukama iz Strateškog okvira za razvoj 2006. - 2013. Vlade RH o Socijalnoj koheziji i socijalnoj pravdi: "...Odnos društva prema djeci slika je samog društva. Potrebno je ojačati ulogu dječjeg pravobranitelja i povećati ulaganja za dio socijalnog sustava koji se bavi djecom i obiteljima..." i
- suglasnosti Ministarstva financija na plan prijama.

Sukladno tome, ustrojena su nova radna mjesta za samostalne izvršitelje u Splitu, Osijeku i Rijeci te savjetnicu pravobraniteljice u Zagrebu. Postupak zapošljavanja državnih službenika po objavljenom natječaju za prijam u državnu službu je završio u svibnju 2007. godine. Ovom prilikom, kao što smo to učinili i u prošlogodišnjem izvješću, ističemo vrlo dobru suradnju Ureda sa Središnjim državnim uredom za upravu, u provedbi zahtjevnog postupka prijama.

Istovremeno s aktivnostima na popunjavanju radnih mjesta, u suradnji s Središnjim uredom za državnu imovinu završen je postupak osiguranja poslovnog prostora za rad samostalnog izvršitelja u Splitu i Osijeku. Odlukom Središnjeg ureda za upravljanje državnom imovinom, Uredu pravobraniteljice za djecu dodijeljeni su poslovni prostor na korištenje u Splitu, u ulici braće Kaliterne 10, površine 59,38m² i poslovni prostor u Osijeku, u okviru Lučke kapetanije u Osijeku, u ulici Šetalište kardinala Franje Šepera 6, površine 32,40 m².

Problem poslovnog prostora za rad samostalne izvršiteljice u Rijeci, zbog nedostatka raspoloživog prostora u vlasništvu Republike Hrvatske, riješen je putem natječaja i zakupa poslovnog prostora u vlasništvu Grada Rijeke, u Rijeci, u ulici Trpimirova 2/II, površine 50 m².

Slijedeći plan razvoja Ureda pravobraniteljice za djecu i dinamiku zapošljavanja službenika do potrebnog broja, pokrenute su aktivnosti za zamjenu postojećeg poslovnog prostora u Zagrebu, u ulici Andrije Hebranga 4/II za veći prostor, površine oko 400 m².

Broj zaposlenih državnih službenika u 2007. godini u Uredu pravobraniteljice za djecu prikazan je u sljedećoj tablici:

Organ. jed.	Radno mjesto	Zaposleni službenici
Služba za stručne poslove	Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj	1
	Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove - obiteljsko pravna zaštita, zdravstvo, socio -ekonomska i kulturna prava i rani razvoj	1
	Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove - socijalna skrb i obitelj	1
	Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove - djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina	1
	Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda - samostalni izvršitelj u Rijeci	1
	Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj promocija prava djece izvan sjedišta Ureda - samostalni izvršitelj u Osijeku	1
	Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove -odgoj i obrazovanje, obitelji, kulturna i ekonomska prava djece i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda - samostalni izvršitelj u Splitu	1
Ukupno		7
Služba za opće poslove	Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove - odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi	1
	Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove - odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija	1
	Voditelj računovodstvenih poslova	1
	Administrativni tajnik pravobranitelja	1
	Voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice	1
Ukupno		5
Sveukupno		12

12.2 FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno programu rada i planiranom razvoju Ureda te novom zapošljavanju savjetnika u Zagrebu, Osijeku i Rijeci proračun Ureda pravobraniteljice za djecu je u 2007. godini iznosio 4.179.000 kuna. Ured pravobraniteljice za djecu raspolagao je proračunskim sredstvima sukladno Zakonu o proračunu, Zakonu o javnoj nabavi i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Nabava roba, usluga i radova planirana je i provedena sukladno Zakonu o javnoj nabavi i Uredbi o postupku nabave robe, radova i usluga male vrijednosti. Za informatizaciju ureda utrošeno je 129.804 kuna, od toga je većina sredstava utrošena za nabavu informatičke opreme - 73.992 kuna i ulaganja u programe - 38.954 kuna, te za računala i računalnu opremu za Urede u Rijeci, Osijeku i Zagrebu. Za uredski namještaj i opremu za urede u Zagrebu, Splitu, Rijeci utrošeno je 100.510 kuna.

Uspoređujući podatke o izvršenju Državnog proračuna u ovoj godini s izvršenjem proračuna u 2005. i 2006. godini, evidentno je da se svakom godinom postižu sve bolji rezultati u planiranju i praćenju izvršavanja proračuna. Zahvaljujući vrlo dobroj suradnji s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna te odobrenom rebalansu proračuna sukladno programskim aktivnostima Ureda, izvršenje proračuna je skoro u potpunosti pratilo plan.

	Proračun 2005.	Proračun 2006.	Proračun 2007.
Plan	2.654.578	2.848.200	4.179.000
Izvršenje	2.173.248	2.726.619	4.082.059
% izvršenja	81,9	95,1	97,7

Tablica 2

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2007. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te sukladno članku 122. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu dostavljeno Državnoj reviziji i FINI.

13 ZAKLJUČAK

I u 2007. godini dječja prava su najviše bila ugrožena u području zaštite od nasilja i zanemarivanja te obiteljskih odnosa. Praćenjem ostvarivanja prava djece kroz petogodišnje razdoblje možemo zaključiti kako su na području zaštite i promicanja prava djece postignuti neki pozitivni pomaci, osobito u osviještenosti o potrebama i pravima djece, no i nadalje zabrinjava broj djece koja su uskraćena u svojim pravima zbog nefunkcioniranja ili nedovoljnog funkcioniranja sustava njihove zaštite.

Posebno nas zabrinjava da sustav socijalne skrbi kao jedna od najvažnijih karika zaštite dječjih prava ima brojne slabosti koje uzrokuju njegovu neefikasnost. Centrima za socijalnu skrb date su brojne obveze i oni su jedino mjesto na koje se stranke upućuju u slučaju konfliktnih obiteljskih odnosa, problema u odgoju djece, obiteljskog nasilja te drugih izuzetno složenih situacija. Nažalost, često se stječe dojam da su stručnjaci u centrima za socijalnu skrb, pod pritiskom brojnih obveza i očekivanja koje zbog raznih objektivnih okolnosti ne mogu ispuniti, nedovoljno angažirani i nezainteresirani za kvalitetno rješavanje problema. Nedovoljan broj stručnih djelatnika, nedovoljna edukacija i stručna podrška nadležnog ministarstva, u određenom broju slučajeva dovode do nedovoljnog angažmana te površnih i pogrešnih procjena i postupaka.

Području zaštite djece s poremećajima u ponašanju potrebno je posvetiti posebnu pažnju. Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju opterećeni su višegodišnjim neulaganjem u prostorne kapacitete i stručne kadrove. Osobiti problem su sve složenije teškoće na ovom području, na koje utječe i stanje u društvu, što zahtijeva hitne mjere prevencije.

Kako ovakva situacija traje već niz godina i bez izgleda za rješavanje, potrebna je kvalitetna i temeljita reforma sustava socijalne skrbi. Očekujemo od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi da se aktivno uključi u konačno rješavanje ovog gorućeg problema, da preuzme odgovornost i zaštiti sustav od daljnjeg urušavanja i samim tim slabljenja zaštite prava djece. Nužno je osigurati odgovarajući broj stručnih djelatnika u ustanovama socijalne skrbi, kontinuirano ih educirati i uvesti obveznu superviziju, osigurati stručnu podršku i praćenje vanjskih suradnika - voditelja nadzora te razviti mrežu stručnjaka motiviranih i educiranih za ovaj oblik rada, uz povećanje naknade za njihov angažman.

Također smatramo da nedovoljno ulaganje u zdravstvo i teškoće tog sustava ne smiju ugroziti ostvarivanje zdravstvenih prava i zaštitu djece u Hrvatskoj. Društvo se mora žurno usmjeriti na preventivne aktivnosti, na zaštitu mentalnog zdravlja djece, kao i na odgoj i obrazovanje djece te stručno usavršavanje odraslih u ovom području.

Svjedoci smo mnogih slabosti obitelji, teškoća u realizaciji roditeljske uloge, konfliktnih obiteljskih odnosa te često ugrožavanja djeteta u obitelji. Obiteljski centri još uvijek nisu postali mjesto na kojem djeca i drugi članovi obitelji, ugroženi životnim nedaćama i situacijama, mogu dobiti adekvatnu potporu, podršku, savjet i konkretnu pomoć. Nužno je osnovati obiteljske centre u županijama u kojima ih još nema, kako bi što prije preuzeli zadaće definirane propisima, a to su prevencija, podrška obiteljima, savjetovanja i kontinuirana skrb o svim članovima obitelji. Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kao nositelju pojedinih aktivnosti te kao koordinatoru praćenja i provedbe Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do

2012., dokumenta izuzetne važnosti, preporučamo ulaganje dodatnih napora kako bi se ciljevi Plana ostvarili u zadanim rokovima.

Osobito smatramo neprihvatljivim sporost, neučinkovitost i nesenzibiliziranost pravosuđa u postupcima u kojima se rješava o pravima djece, na koje već niz godina upozoravamo. Nadamo se da će reformom pravosuđa problemi zaštite prava djece biti prepoznati i da će se njihovom rješavanju dati odgovarajući prioritet i značaj.

U sustavu odgoja i obrazovanja, kao što smo i u prethodnim izvješćima isticali, zabrinjava nas nemali broj odgajatelja, učitelja i nastavnika koji ne ispunjavaju svoju primarnu ulogu. Ponekad djeluju nekompetentno, nezainteresirano ili uplašeno. I dalje je prisutna nemoć resornog ministarstva u zaštiti interesa djece zbog nedostatka uvida u sve aspekte rada sustava i učinkovitog upravnog nadzora nad radom vrtića i škola, ravnatelja i upravnih tijela, što znatno opterećuje i usporava objektivno sagledavanje uzroka problema i njihovo rješavanje. Svjedoci smo da nažalost, tek kada problemi eskaliraju i putem medija postanu vidljivi, sustav reagira i aktivno se uključuje. Na taj način standardi zaštite djece su nekonzistentni i podložni subjektivnim procjenama, što je nedopustivo. Ovakvom stanju pridonose poteškoće vezane uz kadrovske i prostorne uvjete te nedostatak adekvatne zakonske regulative. To zahtijeva konačno donošenje i implementacija državnih pedagoških standarda i stvaranje uvjeta za obrazovanje djece pod jednakim uvjetima i prema njihovim sposobnostima, kao i donošenje novih zakona u sustavu. Uz zapošljavanje potrebnog stručnog kadra, nužno je osuvremeniti rad s djecom, potaknuti i uvažiti partnerski odnos s roditeljima i uvažavati mišljenje i potrebe djece.

Treba i dalje raditi na senzibilizaciji svih onih koji su u kontaktu s djecom kako temeljna odgojna zadaća škole ne bi bila zanemarena u odnosu na obrazovnu. Individualni pristup djetetu, praćenje i vanjsko vrednovanje uz sposobnost prilagođavanja izazovima i promjenama te uvođenje licence za rad s djecom, važni su kako bi se ostvario odgoj djece za znanje i život. Pri tome treba vratiti interes i motivaciju odgajateljima i učiteljima, a odgovarajućim izborom ravnatelja stvoriti preduvjete da se odgovorno i učinkovito ostvaruju odgojno obrazovne zadaće i da se djecu zaštiti od svih oblika neprimjerenih ponašanja. Naglašavamo potrebu većeg povezivanja stručnjaka iz škola, centara za socijalnu skrb, primarne zdravstvene zaštite, školske medicine i policije na prevenciji i praćenju djece kroz bolju koordinaciju aktivnosti i jasno utvrđen lanac odgovornosti, uz uključivanje instituta supervizije i pomoći onima koji rade s djecom. Potrebno je stvarno preuzimanje odgovornosti koje proizlaze iz struke, radnog mjesta i zakona.

Iznimno je važna bolja povezanost i suradnja svih institucija uključenih u zaštitu djece. Iz pozicije pravobraniteljice za djecu, kao mjesta objedinjavanja informacija i sagledavanja problema sa svih aspekata, uočava se nedovoljna povezanost resora i nedovoljna iskorištenost stručnih znanja i multidisciplinarnog pristupa u rješavanju problema zaštite djece. Kao društvo koje se, kroz svoje brojne dokumente (strategije, planove, programe), jasno opredijelilo da mu je zaštita prava djece jedan od ključnih interesa, ne smijemo dozvoliti da zaštita dječjih prava, zbog neprovođenja navedenih dokumenata ili teškoća u praksi bude marginalizirana i zapostavljena.

Mediji su često promotori dječjih prava, budući da upozoravaju na propuste sustava zaduženih za zaštitu djece. Nažalost, i sami mediji u brojnim prilikama krše dječja prava, što upućuje na nužnost bolje edukacije novinara, urednika i nakladnika, radi postizanja visoke razine profesionalnih i etičkih standarda izvještavanja o djeci.

Brojne institucije pasivne su i u većini slučajeva se ponašaju kao da su oslobođene odgovornosti za zaštitu djece. Nefunkcioniranjem sustava i nepoduzimanjem mjera od strane nadležnih institucija, stvara se dojam kako tijela, koja su osnovana na različitim razinama i s konkretnim zaduženjima i ovlastima u zaštiti interesa djece, očekuju da netko drugi rješava probleme umjesto njih. Otvara se prostor privida postojanja paralelnog sustava, koji prebacivanjem odgovornosti sudionika potiče pravnu nesigurnost. Nije dobro da mnoge institucije, organizacije, udruge te stručnjaci o pojedinom problemu šute, čekajući reakciju pravobraniteljice, zaboravljajući pri tome vlastitu odgovornost.

Uključivanje pravobraniteljice u konkretnim slučajevima, omogućuje uvid u način ostvarivanja zaštite dječjih prava i ne utječe na samostalnost u rješavanju nadležnih tijela, budući da je temeljni posao Ureda pravobraniteljice za djecu da prati sva područja života i prava djece. Pri tome sagledava cjelinu, procjenjuje može li se bolje postupati u zaštiti djece, ukazuje na nepravilnosti i potiče nadležne na aktivnost, te predlaže aktivnosti na temelju cjelovitog uvida.

Nažalost, zbog inertnosti sustava, pojedinci su izgubili povjerenje u redovno postupanje mjerodavnih tijela i ustanova. Pri tom imaju krivu percepciju o radu i nadležnosti Ureda pa nam se obraćaju za pomoć koju im zbog naše nenadležnosti ne možemo pružiti.

Ponavljamo stoga, da svi resori koji se brinu o djeci i zaštiti njihovih prava moraju preuzeti odgovornost u osiguranju učinkovitijeg funkcioniranja cjelovitog sustava zaštite djece.

